

I

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRKAN İLDENİZ'İN HAYATI,

SANATI VE ESERLERİ ÜZERİNDE BİR İNCELEME

A STUDY ON TÜRKAN İLDENZ'S LIFE,
ART AND WORK'S

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

NESLİHAN BODUR

DANIŞMAN

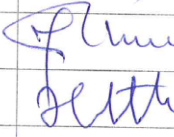

YRD. DOÇ. DR. HATEM TÜRK

GİRESUN - 2016

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün .../.../201... tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Neslihan BODUR, "Türkan İldeniz'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme" başlıklı tezini incelemiş olup aday 17/10/2016 tarihinde, saat 14:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Şaban SAĞLIK	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Hatem TÜRK	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../2016

Doç. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Türkan İldeniz’in Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yaralandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07/ 11 /2016

Neslihan Bodur

ÖNSÖZ

Türkan İldeniz, Cumhuriyetin ilanından sonra siyasetini ve devlet sistemini henüz düzene koymaya çalışan yeni Türkiye'nin gelecek vaat eden çocuklarından biri olarak 1938'de -o yıllarda Bolu'ya bağlı olan- Düzce'de dünyaya gelmiştir. Edebiyat özellikle şiir ilgisi, henüz okula gitmeden başlayan İldeniz'in ilk şiirleri dost meclislerinde iskemlenin üzerine çıkarak irticalen söyledikleri olmuştur. İlerleyen yaşlarda bu ilgisi artarak devam etmiş ve gençlik yıllarından itibaren İldeniz için şiir bir tutku olmuştur.

Liseye kadar Düzce'de okuyan İldeniz, okuduğu okullarda da başarısıyla dikkat çekmiştir. Lise eğitimi için geldiği İstanbul'da şiire olan yeteneğini geliştirmeyi aklına koymuş ve dönemin en önemli edebiyat mecrası olan Varlık dergisinin yolunu tutmuştur. Bu adımın ardından Yaşar Nabi Nayır'ın önerisiyle Türk ve Dünya edebiyatı okumaları yaparak kendisini edebiyat dünyasına hazırlamıştır.

Liseyi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde eğitimine devam eden İldeniz'in fakülte'deki yılları edebiyatla iç içe geçmiştir. İldeniz, her zaman yazmış ve yazdığı şiirler Türkiye'nin önemli dergilerinde yayınlanmış; ayrıca İldeniz, şiirleriyle Türkiye'yi yurtdışındaki çeşitli organizasyonlarda da temsil etmiştir ve halen şiir yazmaya devam etmektedir.

Bu çalışmayla Türkan İldeniz'in kitaplaştırdığı şiirleri ile birlikte süreli yayınlarda kalmış birikimleri gün yüzüne çıkarılmak istenmiştir. Aynı zamanda İldeniz'in kendisinden ulaştığımız henüz kitaplaştırmadığı şiir dosyası halinde basılmayı bekleyen şiirleri ele alınmıştır. İldeniz'in şiirleri, özellikle şairin şiir anlayışı ışığında dönemin sosyo-kültürel ve siyasi yapısı göz önünde bulundurularak çeşitli yönlerden değerlendirilmiştir. Ayrıca süreli yayınlarda kendisi ve şiirleri hakkında yazılan eleştirilerden ulaşılan sonuçlar ile desteklenmiştir.

“Türkan İldeniz’in Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerinde Bir İnceleme” adlı bu çalışma girişten sonra dört bölüme olmaktadır. Giriş bölümünde; Türk Edebiyatındaki kadın şairlerin şiirlerinin tarihsel gelişimi konusunda bilgi verildikten sonra Türkan İldeniz’in Türk Edebiyatı’na dâhil olma süreci özetlenmiştir. İldeniz’in basın yayın hayatı boyunca yazdığı süreli yayınlara yer verilmiş ve kısaca eserlerinden bahsedilmiştir.

“Türkan İldeniz’in Hayatı, Ailesi, Çevresi ve Kişisel Özellikleri” genel başlığını taşıyan birinci bölümde; Türkan İldeniz’in hayatı, ailesi, arkadaş çevresi, kişisel özellikleri, gezileri, jüri üyelikleri, mektuplaşmaları anlatılmıştır. Bu bölümdeki kimi bilgiler şairin kendisinden alınmıştır fakat bu durum tekrara düşmemek adına sürekli olarak metin içinde belirtilmemiştir.

“Sanatı” genel başlığını taşıyan ikinci bölümde; İldeniz’in şiirinin kaynağı, şiir anlayışı, şairliği, dil ve üsluba bakış açısı ve katıldığı tartışmalar üzerinde durulmuştur.

“Eserleri” genel başlığını taşıyan üçüncü bölüm üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda; şairin, şiir kitapları tanıtılarak, şiir sergisi ve yayına hazır halde bekleyen üçüncü şiir kitabı incelenmiştir. İkinci alt başlıkta İldeniz’in şiirleri muhtevalarına göre tasnif edilmiştir ve üçüncü kısımda şairin şiirlerinde sıkça yer verdiği izlekler açısından değerlendirilmiştir.

Son olarak Türkan İldeniz’in 1956-2000 yılları arasında yayınlanan gazete ve dergilerdeki şiirleri, yararlanılan diğer kaynaklar, Kaynaklar başlığı altında sıralanmıştır. “Ekler” bölümünde ise çalışmada kullanılan bazı belgelerin sureti ve şairin fotoğraflarına yer verilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan tüm alıntılar orijinalliği bozulmamak adına aslına sadık kalınarak kullanılmış, bu nedenle imlâ ve noktalama işaretlerinde düzeltilme yapılmamıştır.

Tez çalışmamın başından itibaren tüm samimiyetiyle beni karşılayan ve hayatıyla ilgili pek çok bilgiyi benimle paylaşan Türkan İldeniz'e, deneyimleriyle daima bana yol gösterici olan hocam Yrd. Doç. Dr. Hatem Türk'e ve her konuda bana destek olan aileme teşekkürü borç bilirim.

Neslihan Bodur

Giresun - 2016

ÖZET**BODUR, Neslihan “TÜRKAN İLDENİZ HAYATI, SANATI ve ESERLERİ ÜZERİNDE BİR İNCELEME” Yüksek Lisans – 2016, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı**

Türkan İldeniz, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında şiir türünde eserler vermiştir. Bu çalışmada Türkan İldeniz’in hayatı ve eserleri incelenerek sanatı, şairliği, şiir anlayışı, dil ve üslup özellikleri incelenmiştir. Şiirleri konu ve izlekler açısından ayrıntılarıyla değerlendirilerek sınıflandırılmıştır.

Türkan İldeniz’in şiirleri hayatında yer eden olay ve kişilerin şiirlerine yansımalarına dikkat edilerek ele alınmıştır. Bulunduğu dönem içindeki toplumun siyasi ve sosyal yapısı göz önünde bulundurulmuş ve bu konuları şiirlerine nasıl yansıttığı irdelenmiştir. Şair hakkında dergilerde, gazetelerde ve kitaplarda yazılan eleştiriler de çalışmamızda bize yol gösterici olmuştur.

Bu çalışmada İldeniz’in kitaplarındaki şiirleri dışında Varlık, Hisar, Dost, Seçilmiş Hikâyeler, Yelken, İnsancıl gibi süreli yayınlarda yayınlanmış şiirlerinin künyeleri verilmiştir. Böylece şairin süreli yayınlarda kalan şiirleri ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra şairin dosya halinde yayınlanmayı bekleyen üçüncü şiir kitabındaki şiirler de incelenerek çalışmaya dâhil edilmiş, değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışmamızda 1956’da süreli yayınlar ile edebiyat dünyasına ilk adımını atan Türkan İldeniz’in Türk şiir tarihindeki yeri ve Türk şiirine yaptığı katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

**BODUR, Neslihan “A STUDY ON TÜRKAN İLDENİZ’S LIFE, ART AND
WORK’S” Master Degree – 2016, Department Of Turkish Language And
Literature**

During the republic time in Turkish Literature, Türkan İldeniz left some works as regards the poem genre. In this work, the life of Türkan İldeniz and his artistic works – including his versification, the understanding of his poems, the language and his particular style – have been studied. The subject at the poems and their elements have been categorized and evaluated in details.

In the care of Türkan İldeniz’s poems, a particular attention has been paid to the reflection of the places, events and the persons. During the period where the political and social structure have to be considered, his poetry discusses about the issues. The studies about the poet that have been written in magazines, newspapers and books guided us.

Apart from İldeniz’s poems, his books that have been published in periodicals, mention the asset, the fortress, the friendship, some selected stories, sailing and Humanism. Thus the remaining writings were reviewed through those periodicals. It includes the poems in the third book of poetry expected to be published and that will be examined in this work.

According to thesis, the 1956 periodicals and the international literature, the first man known as Türkan İldeniz tried to give a place to this genre in the history of Turkish poetry thanks to his works.

KISALTMALAR

A.K.: Arka kapak

bkz: Bakınız

c: Cilt

hç: Havva Çıkmazı

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

Pen: Poets, Playwrights, Essayists, Novelists/Şairler, oyun yazarları, deneme yazarları, roman yazarları (Milletlerarası Yazarlar Derneği)

s: Sayfa

S: Sayı

şd: Üçüncü şiir kitabının şiir dosyası

tkd: Taşra Kızının Deliceleri

TRT: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

TYS: Türkiye Yazarlar Sendikası

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR	IX
İÇİNDEKİLER	X
GİRİŞ	1
TÜRK EDEBİYATINDA KADIN SANATÇILAR İÇİNDE TÜRKAN İLDENİZ... 1	
BİRİNCİ BÖLÜM	6
HAYATI, AİLESİ, ÇEVRESİ VE KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ.....	6
1.1. Aile Hayatı ve Çocukluğu.....	6
1.2. İstanbul’da.....	8
1.3. Evlilik Hayatı ve Sanat Çevresi	15
1.4. Memuriyet Hayatı	20
1.5. Gezileri.....	21
1.6. Jüri Üyelikleri.....	23
1.7. Uluslararası Şiir Sergisi.....	24
1.8. Dost Çevresi ve Mektuplaşmaları	25
1.9. Hikâyelerde Türkan İldeniz.....	32
1.10. İldeniz’e İthafen Yazılmış Şiirler.....	35
1.11. Aldığı Ödüller	37
1.12. Dernek Üyelikleri.....	38
1.13. Fiziki Portresi ve Kişisel Özellikleri.....	38
İKİNCİ BÖLÜM.....	41
SANATI.....	41
2.1. Şiirlerinin Kaynağı.....	41
2.2. Şiirlerinde Attila İlhan Etkisi	45
2.3. Şairliği ve Şiir Anlayışı.....	50
2.4. Dil ve Üslup	62
2.5. Katıldığı Tartışmalar	67

2.6. Hakkında Yazılanlar.....	71
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	76
ESERLERİ.....	76
3.1. ŞİİR KİTAPLARI	76
3.1.1. Taşra Kızının Deliceleri	76
3.1.1.1. Bölümleri	79
3.1.1.2. Şiir Sergisi Hakkında	85
3.1.2. Havva Çıkmazı.....	89
3.1.2.1. Bölümleri	92
3.1.3. Üçüncü Şiir Kitabı.....	96
3.1.4. İlk İki Kitabında ve Yeni Kitabında Olmayan Şiirleri.....	100
ŞİİRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	101
3.1.5. Muhtevalarına Göre Şiirlerinin Değerlendirilmesi	101
3.1.5.1. Kadın Şiirleri.....	101
3.1.5.2. Toplumsal Şiirleri.....	104
3.1.5.3. Çocuk Şiirleri	110
3.1.5.4. Aşk Şiirleri	114
3.1.5.5. Tabiat Şiirleri	117
3.1.5.6. Poetik Şiirler	120
3.1.6. Şiirlerindeki Bazı İzlekler	122
3.1.6.1. Göz	122
3.1.6.2. Yalnızlık.....	124
3.1.6.3. Karanlık.....	125
3.1.6.4. Güneş	127
3.1.6.5. Zaman.....	129
3.1.6.6. Renk	130
3.1.6.7. Din.....	132
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	136
SONUÇ	136
KAYNAKLAR	138
1. Süreli Yayınlardaki Şiirleri	138
Varlık.....	138

Hisar	140
Yelken	140
Seçilmiş Hikâyeler	140
Dost	140
Türk Dili.....	140
Gerçek Sanat	141
On Üç	141
İstanbul.....	141
Düzce Postası	141
Güzel Yazılar	141
İnsancıl	141
Evrensel.....	142
Akköy.....	142
2. Kitapları.....	142
3. Yararlanılan Diğer Kaynaklar	142
Kitap Kaynakçası	142
Sürelî Yayın Kaynakçası.....	144
Sanal Kaynaklar	148
Makale - Tez Kaynakçası.....	148
Belgeler	148
EKLER.....	150
ÖZGEÇMİŞ	171

GİRİŞ

TÜRK EDEBİYATINDA KADIN SANATÇILAR İÇİNDE TÜRKAN İLDENİZ

Kadınlar, başlangıçtan bugüne hayatın her alanında olduğu gibi Türk edebiyatı tarihinde de varlıklarını göstermişlerdir. Türk edebiyatının ilk oluşumunun gerçekleştiği sözlü kültürde kadınlar, erkekler kadar ön planda idi.

“Türk halk kitleleri arasındaki zengin ve târihî şiir ananesi ve halk kültürü, çok eski devirlerden beri, kadınlar arasında da saz şâirleri, âşık şâirler yetişiyordu. Kerem ile Aslı, Âşık Garib ve benzeri halk hikâyelerinde görülen, kadın, erkek karşılıklı şiir söyleşmeleri, bu hikâyelere tabii hayattan aksetmiş çizgilerdir. Türk kadınları tarlada çalışır, tezgâhlarda halı dokur, gergeflerde iş işler, dere kenarlarında çamaşır yıkarken, kısaca iş ve eğlence hayatlarında çeşitli mâniler terennüm ederlerdi. Yavrularına ninni, sevdiklerine türkü, çocuklarına masal, askerlerine destan ve şehidlerine ağıt söyleyen kadın şâirler çokdu.” (Banarlı, 1987: 990)

Divan edebiyatı dönemine gelindiğinde ise genel olarak kadınlar, cumbaların arkasında kalarak uzun yıllar şiirin öznesi değil nesnesi konumunda şiir yazan değil kendisine şiir söylenen olmuştur. Kadın şairlerin bir perde arkasından da olsa tekrar görülmeye başlandığı 15. yüzyılda nazire geleneği ile olmuştur. Kadın şairlerin bu ürünleri kadının sesini duyurmaktansa bir erkeğin kaleminden dökülmüş gibidir. Bu nedenle o şiirlerin altına rahatlıkla bir erkek şairin ismi yazılıp yayınlanabilirdi.

19. yüzyılda Tanzimat ile birlikte başlayan yenileşme hareketleri sosyal, siyasal, kültürel pek çok alanı kapsadığı gibi edebiyatın yönünü de batıya çevirmiştir. Bu gelişmelerden kadın şair ve yazarlar da etkilenmiş cumbanın arkasından çıkarak mekteplere gitmiş ve o da batıdaki gelişmeleri takip etmeye başlamıştır.

“XIX. asrın ikinci yarısında yetişen genç kızlarımız arasında Fransız mekteplerinde okuyanlar Fransız şair ve ediblerini daha çocukken tanıyanlara rastlanır olmuştur. Fransız kadın muharrirleri yanında, hayatlarının bütün detayları meraklı bir hava içinde, dillerde ve kitaplarda yer alan, birçok Fransız şâir ve

muharrirleri bilhassa şahsi maceralarıyla alakâ çeken romantikler; yeni Türk kadınları tarafından çabuk tanınmıştır.” (Banarlı, 1987: 991)

Batı ile tanışmanın ardından değişen edebiyat anlayışı ile kadın şair ve yazarlar Divan edebiyatındaki o erkekçe duyuş ve düşünüşlerinden sıyrılarak artık kendi duygu ve düşüncelerini yazıya dökmeye başlamışlardır:

“Edebî faaliyetlere, erkek şâirlerin manzumelerine bir takım nazîreler yazmaktan ileri gidemeyen Divan devri şâirlerinden sonra bir gün kadın san’atkârlarımızın da birinci sınıf erkek san’atkârlarımız ayarında eserler verebileceklerini müjdeliyen ilk mahsuller; daha geçen asırda Nigâr Hanım gibi, Makbule Lem’an Hanım gibi, Fatma Aliye, Emine Seniye Hanım’lar gibi, yeni Türk edebiyatının ilk kadın San’atkârları tarafından meydana getirilmiş bulunuyordu.” (Banarlı, 1987: 1222)

Bu dönem kadın şairlerin başını çeken Halide Nusret Zorlutuna, hece ile yazmayı öngörerek sade bir dil ile yazmayı yeğlemiştir:

“Halide Nusret Milli Edebiyat hareketlerine iştirak edenler arasındadır. Dili oldukça sâde uslubu samimidir. Şiirlerini hemen umumiyetle hece ile yazmıştır. Halide Nusret hisli ve şefkatli bir genç kız ruhuyla ve kısmen mistik temâyüllerle terennüm ettiği ilk şiirlerinden Türk saz şiiri tesiriyle veya gittikçe olgunlaşan bir hayatın çeşidli tehassüsleriyle söylediği en son şiirlerine kadar Türk şiirini temiz bir türk dili, samimi ve lirik manzumeler kazandırmış bir san’atkârdır.” (Banarlı, 1987: 1224)

Bu ilk dönem kadın şair ve yazarların hemen hepsi öncelikle kendi duyuş ve düşünüşlerinden yola çıkarak eserlerini oluşturmuşlardır. Bu kadın sanatkârlardan biri de Suad Derviş’tir:

“Suad Derviş bu devrin biraz üslupçu fakat velûd bir muharrirdir. Muhtelif hikâye kitaplarından başka, Hiç biri; Ne bir ses, Ne bir nefes; Buhran Gecesi gibi romanları onun en tanınmış eserleridir. Bu eserlerde gönül maceralarının, umumiyetle ruh buhranları geçiren bir san’atkâr tahassüsüyle duyulmuş ve ifâde edilmiş özellikleri vardır.” (Banarlı, 1987: 1225)

Bu gelişmelerle birlikte ilerleyen kadın sanatkârlar Milli Mücadele yıllarında hem cephede hem kürsülerde etkin rol almış ve gür sesleriyle topluma seslenmeye başlayarak kurtuluşun gerçekleşmesinde önemli roller üstlenmişlerdir. Kurtuluş mücadelesinde şüphesiz en etkili kadın yazar/şair Halide Edip Adıvar'dır.

“Halide Edip, Şark kadınlığının ruhundaki his ve hayal âlemiyle, batı hayat ve cemiyet görünüşünü, fikir dünyasını ve hikâye tekniğini, eserlerinde muvaffakiyetle birleştiren bir roman san'atkârıdır. Gerçi zaman, onun romancılığını başlangıç noktasından epey uzaklara götürmüş bulunuyor. Bu san'atkârın ilk eserlerinde görülen hayal ve heyecan unsurları, aşk sıcaklığı ve ihtiras fırtınaları, yavaş yavaş yavaş durulmuş ve onlardan boşalan yerlere aynı ölçüde bir görgü, bilgi unsuru; bir araştırma havası ve bir fikir zenginliği yerleştirmiştir.” (Banarlı, 1987: 1225)

Kazanılan mücadelenin ardından kurulan yeni devlet ve rejim düzeniyle kadınlar da kendileri adına pek çok hak elde etmiştir:

“Yirminci asır Türkiyesinin çeşitli medeni inkılâplar arasında kadınlara verdiği bu içtimai değer ve eşitlik çağdaş Türk medeniyetinin hakiki zaferlerindedir. Türk kadınlığı, bu yeni ve serbest hayatı, kendisine en eski Türk topluluklarındaki değerli ve âsil hayatından miras kalan bir kabiliyetle ve kolaylıkla hazmetmekte ayrı bir başarı göstermiştir.” (Banarlı, 1987: 1222)

Türkiye’de Cumhuriyet ile birlikte yeni haklara kavuşan kadınlar, bundan sonra hayatın her alanında daha aktif oldukları gibi yazın hayatında da daha etkin görünmeye başlamışlardır. “Kadın artık isterse erkek gibi duyar, isterse kadın gibi düşünür, ama yazarken isterse bir kadın gibi yazar isterse bir erkek gibi... Belki duygularındaki incelik, görüşlerindeki değişiklik ona bir üstünlük de sağlamaktadır.” (Dil,1958: 8)

1930’lu yıllardan sonra Türk edebiyatı tarihinde hiç olmadığı kadar kadın şair/ yazarlar ortaya çıkmış ve zaman içerisinde kendilerini geliştirerek birinci sınıf erkek şair/yazarlar ile yarışabilecek düzeye gelmişlerdir. İşte bu düzeye gelen sanatçılardan biri de 50’li yıllarda adını duyuran Türkan İldeniz olmuştur.

İldeniz başarılı bir eğitim - öğretim hayatı geçirmiş gerek derslerinde gerek kültürel faaliyetlerde etkin rol oynamıştır. Okul hayatını sürdürürken bir yandan da kendisinde çocukluktan beri baş gösteren şiire olan ilgisi ve yeteneğini geliştirmeye çalışmış, şiirden hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Lise öğrenimi için gittiği İstanbul Kandilli Kız Lisesi ufkunu iyice genişletmiş şiirlerini yayınlamaya karar vermiştir. Bu kararın ardından lise son sınıf öğrencisi iken 1956'da ilk şiiri Varlık'ta yayınlanmıştır. İlk şiirine gelen olumlu eleştiriler ve beğenilerin ardından şair hem Varlık'ta hem de Hisar, Dost, Seçilmiş Hikâyeler, Türk Dili, On üç, İstanbul, Gerçek Sanat, Yelken, Pazar Postası, Yeni İnsan, Evrensel Kültür, Güzel Yazılar, İnsancıl gibi önemli dergilerde şiirlerini yayınlamaya devam etmiştir.

Cumhuriyet rejiminin içine doğan İldeniz bu yeni düzenin sancıklarına, İkinci Dünya Savaşı yıllarında çekilen sıkıntılara şahitlik etmiş ve her zaman çevresinde yaşananlara duyarlı davranmıştır. Çocukluktan itibaren etrafında olup bitenleri anlamaya çalışan ve iyi bir gözlemci olan İldeniz, gözlemlediklerinin kendisinde oluşturduğu duygu ve düşünceleri şiire dökmeyi tercih etmiştir. 1950'lilerde siyasetteki çalkantılar buna bağlı olarak sosyal hayattaki gelişmeler şairi derinden etkilemiş ve merkezine "insan"ı alarak şiirlerini icra etmiştir. Bunu 1958'de Şahinkaya Dil'in hazırladığı antolojiye biyografisini yazarken şöyle ifade etmiştir:

"Adımı yazmayı bilmezken daha şiir yazmaya başladım. Beni yazmaya iten sebepler var şüphesiz. İçinde bulunduğumuz düzensiz çağ var. Savaşlar, inanç ya da inançsızlıklar, umutlar var. Bütün bunların üstünde de İNSAN'ımız var – önemli. Bu yüzden yazmadan edemiyorum. İçtenlikle yazıldığı ölçüde gerçek değerli eserler verileceği kanısındayım. Kendimi yaşıyamıyorum ama kendimi yazıyorum" (Dil, 1958: 118)

Şair, şiirlerinde önemli olanın "insan" olduğu vurgusunu da sık sık yapmıştır:

"Bilmeyiz yorulmak biz

Yine İNSAN'a

Yeni İNSAN'a

Gideriz." (İldeniz, Eylül 1994: 14)

“Ve onlar

Önce İNSAN dediler, sonra İNSAN”

Yanına-ekmek, çiçek, gerçek- çizdiler.” (İldeniz, Temmuz 1994: 40)

Sanatına kendisini anlatmakla başlayan İldeniz, kendisini tanımak adına önce kadını tanımıştır. Yaratılıştan itibaren kadının yaşayışına, kadının toplumdaki yerine, toplumun kadına bakış açısına kısacası kadının olduğu her konuya hâkim olmuş ve bunu eserlerinde işlemiştir. Onun “[...] şiirlerinde kadıncıl ruh ve küçük insanların kaderi el - eledir.” (Dil, 1958: 119)

İldeniz sanat hayatı boyunca yalnızca şiir türünde eserler vermiştir. Başlangıçta: “Yazacaklarıma şiir dar gelmeye başladığı an, roman ve senaryoya geçeceğim. Amma şimdilik bölünmek niyetinde değilim.” (Dil, 1958: 119) diyen İldeniz, sonrasında şiir üzerine yoğunlaştıkça şiirin sonsuzluğunun farkına varmış ve başka bir türde yazmamıştır.

İldeniz, 1966’da o güne kadar süreli yayınlarda çıkmış olan şiirlerinden seçerek ve yeni şiirler de ilave ederek ilk şiir kitabı “Taşra Kızının Deliceleri”ni yayınlamıştır. Şairin ilk kitabı genç bir kızın heyecanlı söyleyişlerinin yanında toplumun çocukluktan yaşlılığına kadar “kadın” a bakış açısını realist çizgide ortaya koymuştur. İldeniz, bu kitabı için o günlerde yaygın olan bir şiir sergisi düzenlemiştir. Sergi Türkiye’de büyük ilgiyle karşılanmasının yanında Dünya çapında da sesini duyurmuş ve şair ilk kitabı ile Uluslararası Bangkok Şiir Sergisi’nde şiirleriyle Türkiye’yi temsil etmiştir.

İlk kitabının ardından çok fazla ara vermeden 1967’de daha toplumsal konulara eğildiği “Havva Çıkmazı” isimli ikinci kitabını yayınlamıştır. “Havva Çıkmazı”nda daha olgun bir şekilde karşımıza çıkan İldeniz’in şiirleri bireyden topluma açılan bir kapıdır. O şiirlerinde toplumun en küçük parçası olan bireyi, insanı temel almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI, AİLESİ, ÇEVRESİ VE KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

1.1. Aile Hayatı ve Çocukluğu

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının kadın şairlerinden Türkan İldeniz, 07. 01. 1938’de Düzce Merkez’de Kafkasya göçmeni¹ fotoğrafçı Nurettin² ve ev hanımı İkbâl’in birincisi erkek iki çocuğundan biridir. Nurettin ve İkbâl, daha çok akraba ilişkisi nedeniyle evlenmiş, geleneksel tarzda yaşayan bir ailedir. Aile çevrelerinin bir özelliği olarak kız çocuğu sahibi olma hayaliyle yaşamaktayken ilk çocukları dünyaya gelmiştir. Aile, beklentilerinin olmaması nedeniyle yedi yıl boyunca kız çocuğu hasretiyle günler geçirmiş, nihayet ikinci çocukları Türkan’ın dünyaya gelmesiyle yeniden mutlu günlerine dönmüşlerdir. Nurettin ve İkbâl’in yeniden başlayan mutlulukları bir buçuk yıl kadar daha sürmüş, sonrasında bir daha birleşmemek üzere ayrılmışlardır. Türkan, annesinin, ağabeyi ise babasının yanında kalmıştır. Bir süre sonra İkbâl, Süleyman Sağdaş’la evlenmiş, Türkan’ın babası da başka bir kadınla hayatını birleştirmiştir.

Türkan’ın çocukluğu, olabildiğince mutlu ve heyecanlı geçmiştir. Annesinin bir molla kızı oluşu ve ailesinin kültüründen dolayı Türkan’ın dini eğitimini de küçük yaştan itibaren almasına özen gösterilmiştir. İldeniz’in kendisinin de istekli olması nedeniyle “4 yaşında Kuran kursuna gitmiştir. O dönem için Kur’an kurslarının başarı göstergesi olan ‘yeşil yemeni’ de kurs süresince ilk olarak ona verilmiştir.”³

Ailenin ve yakın çevrenin en sevilen çocuğu olarak büyüyen Türkan, çocukluğundan itibaren kayda değer bir özgüven kazanmıştır. Bu özgüvenle konuşmaya çok erken yaşlarda başlayan Türkan, henüz 4 - 5 yaşlarında iken eve gelen misafirlerin önünde sandalyeye çıkıp irticalen şiir okumaya başlamıştır. Güzel

¹ Türkan İldeniz’in kendisinin bizzat bize söylediğine göre ailesi, Kafkaslardan sıcak olması sebebiyle önce Antalya’ya oradan da Düzce’ye göç ederek yerleşmişlerdir.

² Türkan İldeniz henüz bir buçuk yaşındayken anne ve babası şiddetli geçimsizlik sonucunda boşanmışlardır. Türkan annesinin yanında kalır bir süre sonra annesi Süleyman Sağdaş’la evlenir. Bundan sonra annesi ve Süleyman Sağdaş’ın ölümüne kadar birlikte yaşarlar. Süleyman Sağdaş Türkan’ın velayetini üzerine almak istese de babası Nurettin İldeniz buna yanaşmaz. Ancak Türkan üvey babasını her zaman gerçek babası bilmiş, öz babası Nurettin’le neredeyse hiç görüşmemiştir.

³ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

ve etkili konuşması, aile çevresinde olduğu gibi etrafta da hemen dikkati çekmiş, sohbet toplantılarının aranan sevimli çocuğu haline gelmiştir. İldeniz'in okul sıralarında da bu yeteneği devam etmiştir. Kendisinin bizzat bize söylediğine göre okul hayatındaki tüm resmi törenlerde okuduğu şiirleri kendisi yazmıştır.

İldeniz'in çocukluğu doğduğu yer olan Düzce'de geçmiş ve 1945'te burada Düzce Namık Kemal İlkokuluna başlamıştır. Mahalle çevresinde en sevilen çocuk olan Türkan, okula da bu atmosferde başlamıştır. Okula başlar başlamaz özellikle Türkçe derslerinde çok başarılı olması, güzel konuşup, okumayı, yazı yazmayı en erken öğrenenlerden biri olması nedeniyle öğretmeninin en gözde öğrencisi olmuştur. Okulun bütün öğretmenlerinden ilgi gören Türkan, o dönemde yoğun olarak yapılan törenlerin başroldeki öğrencisi haline gelmiştir. Tüm resmi bayramlarda kürsüde şiir okumuş bunun yanı sıra resmigeçit törenlerinde de yer almıştır. Türkan, sadece kendi okulunda değil Düzce çapında da hemen her törende görev almıştır. 1948' de Düzce'de 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da katıldığı resmi bir törende şiir okumuştur.

Türkan'ın şiir okumadaki bu yeteneği sadece okul sınırlarında kalmayarak Düzce halkının önde gelenlerinin de dikkatini çekmiş ve daha 9 yaşındayken Düzce Halkevi'nde yapılan programlarda şiirler okumuştur.

1951'de Düzce Ortaokuluna başlayan Türkan İldeniz, ortaokulda da başarısını devam ettirmiştir. Yine 17 Eylül 1952 yılında 3. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın yaptığı bir tetkik gezisi sırasında Düzce'de ona çiçek buketi uzatırken görülen Türkan İldeniz'in fotoğrafı dönemin Milliyet gibi önemli gazetelerinde yer almıştır.⁴

İldeniz, arkadaşlık konusunda hayatının her döneminde seçici davranarak nitelikli arkadaşlar edinmiştir. Bu arkadaşlıkların neredeyse ilkinde de Düzce Ortaokulunda iken aktris Suna Keskin ile yapmıştır. Okul hayatı boyunca samimi bir dostluk sürdürmüşlerdir. Arkadaşları ve sosyal faaliyetlerini hiçbir zaman derslerinin önüne geçirmeyen Türkan, daima okul başarısına özen göstermiştir. Düzce Ortaokulundaki ilk döneminde iftihar listelerine girerek bunu kanıtlamıştır:

⁴ “Bolu, Düzce, Akçakoca ve Mudurnu'da bir tetkik gezisi yapan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, dün gece saat 24'te Ankara'ya avdet etmiştir. Resimde Bolu'da Bayar'a bir buket veren öğrenciler görünmektedir.” Bkz. İmzasız, “Cumhurbaşkanı Ankara'ya Döndü” Milliyet, 17 Eylül 1952, s. 1.

“Sayın Öğrenci Velisi, Okulumuzun birinci sınıf B şubesinde okumakta olan 410 numaralı çocuğunuz Türkan İldeniz Birinci Kanaat Notu döneminde öğrenim ve eğitim bakımından sınıf arkadaşları içinde daha üstün bir başarı göstermiş ve adı okul iftihar listesine geçirilmiştir. Tebrik eder, çocuğunuzun önümüzdeki dönemlerde de daha büyük başarılarla erişmesini dilerim. 1.1.1951 - Ortaokul Müdürü Halil Okan”⁵

Türkan İldeniz, bundan sonra hemen her dönem aynı listelere girerek ailesini onurlandırdığı gibi kendisi de başarısıyla mutlu olmuştur:

Okuldaki birinci yılının üç döneminde de iftihar listelerine girmesi ile yıllık iftihar listesine adı geçirilmiştir. “Sayın Veli, okulumuzun birinci sınıf B şubesinde okuyan çocuğunuz 410 numaralı Türkan İldeniz’in 1950-1951 öğretim yılının her üç kanaat döneminde ahlak ve başarı bakımından sınıf arkadaşlarından daha üstün bir durum gösterdiği anlaşılmış ve adı yıllık iftihar listesine geçirilmiştir. Sizi tebrik eder, çocuğunuza daha ileri sınıflarda da büyük başarılar dilerim. 30. 5. 1951- Ortaokul Müdürü Halil Okan”⁶

1.2. İstanbul’da

Türkan İldeniz, 1954’de 16 yaşındayken Düzce’de lise olmaması⁷ nedeniyle eğitimine artık burada devam edemeyecektir. İldeniz, İstanbul Kandilli Kız Lisesine kayıt yaptırarak İstanbul’a tek başına gelmiş ve liseyi yatılı olarak okumaya başlamıştır. Bu vesile ile ömrünün geri kalanını geçireceği yer olan İstanbul’a ilk adımını atmıştır. İstanbul, İldeniz’in hayatında yeni bir başlangıç olmuştur. İstanbul’da sırasıyla Kandilli, Sultanahmet, Fatih’te yaşamış, son 15 yıldır ise bugün hala ikamet ettiği Nişantaşı’nda hayatını sürdürmektedir.

1954’de İstanbul Kandilli Kız Lisesine başlayan İldeniz, ilk ve ortaokulundaki başarılarını burada da devam ettirmiştir. Kandilli Kız Lisesi, İldeniz’in hayatında hocaları, arkadaşları, başarıları ve en önemlisi şiire ilk ciddi adımını burada atmasından dolayı önemli bir yerdir. Liseyi bitirdikten sonraki

⁵ TC Milli Eğitim Bakanlığı Düzce Orta Okulu Müdürlüğü Sayı: 9/7.

⁶ TC Milli Eğitim Bakanlığı Düzce Orta Okulu Müdürlüğü

⁷ İldeniz’den ulaştığımız bilgiye göre kendisi yıllar sonra Düzce’de lise açılacağı zaman lisenin temelini atmak üzere çağrılmış ve böylelikle memleketinin ilk lisesinin temelini atma şerefini yaşamıştır.

yıllarda yayınlamış olduğu “Kumarbaz” şiirindeki şu dizeleriyle lisesini tekrar anmıştır:

“yaş onbeş saçlarım belimde

dar ilçe yaşantısından

büyük kent özgürlüğüne

topkapı sarayı beylerbeyi yıldız

önce saraylardan başladım gezmeye” (İldeniz, Aralık 1970: 12)

“Önce saraylardan başladım gezmeye” mısraı ile Kandilli Kız Lisesinin⁸ ilk olarak Adile Sultan Sarayı olarak yaptırılarak kullanılmasına dikkat çekmiştir.

Türkan İldeniz, İstanbul’a yabancı olmasına rağmen bulunduğu ortama hemen alışarak lisedeki ilk yıllarında derslerinde ve ders dışı faaliyetlerde kendisini göstermiş ve katıldığı faaliyetlerle gazetelerde yerini almıştır. 19 Mayıs 1955 Gençlik ve Spor Bayramında Eski İnönü Stadında gösteri yapan öğrenciler arasında bulunmaktadır. Tören için yapılan provaların haberleri İldeniz’in fotoğrafı ile birlikte gazetelerde yer almıştır.⁹

Okulun idari kadrosuyla da arası çok iyi olan Türkan İldeniz, müdiresi tarafından çok sevilen bir öğrenci olarak okuldaki tüm etkinliklere çağırılan ilk isim olmuştur. “14 Mayıs 1955 yılında Kandilli Kız Lisesini ziyarete gelen Türk Hava Kuvvetleri’nin akrobasi pilotlarından Yıldız Camcıoğlu’nu okul müdiresi Resmiye Boysan ile birlikte okulun Cennet Bahçesi kısmında karşılamıştır.”¹⁰

İldeniz, lisede edebiyat hocaları tarafından ayrıca başarılı bulunduğunu yazdıklarının yanında okuduğu şiirlerle de tüm arkadaşları ve hocaları tarafından ilgi

⁸ Kandilli Kız Lisesi Sultan I. Mahmut ile Şeyhülislâm Vani Mehmet Efendi Vakfidır. Bina Sultan Abdülaziz (d. 1830, ö. 1876) tarafından kız kardeşi Âdile Sultan için yazlık ikâmetgâh (saray) olarak yaptırılmıştır. Bkz. <http://:kkk. Meb. K12.tr> [Erişim Tarihi: 30.09.2015]

⁹ “Gençlik ve Spor Bayramına yalnız on dört gün kaldı. Okullar bu sene de gösteriler için hummalı bir hazırlığa girmişlerdir. Yukarıdaki resim dünkü provalara iştirak eden bir genç kızımızı göstermektedir.” Bkz. İmzasız, “Mayıs Yaklaşıyor”, Türkiye Spor, 5 Mayıs 1955, s. 1.

¹⁰Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

ile dinlendiğini ve onun güzel sesiyle adeta mest olduklarını kendisi bizzat söylemiştir.

İldeniz, lise hayatı boyunca pek çok yarışmaya da katılmıştır. Bunlardan ilki Kandilli Kız Lisesi'nde Yeni Kolej ile yapılan bir münazara yarışmasıdır ki Kandilli Kız Lisesi galip gelmiştir. Münazara grubunun içerisinde bulunan Türkan İldeniz'in bu haberi On Üç dergisinde de özellikle şu cümlelerle "bilhassa sonda konuşan Türkan İldeniz olgun ve güzel konuşmasıyla ekibine galibiyeti kazandırdı." vurgu yapılarak yer almıştır.¹¹ (Bekiroğlu, Nisan 1956: 19)

"1956'da İran Şahı sn. Rıza Pehlevi ve Kraliçe sn. Süreyya İsfendiyari Pehlevi'nin Türkiye'yi ziyareti onuruna Davutpaşa Kışlasında askeri tatbikat düzenlenmiştir. Neredeyse tüm İstanbul halkının katılmış olduğu törene Türkan İldeniz de lisesiyle birlikte gitmiş ve okul müdürünün onu seçmesi üzerine İran Şahına bir buket çiçek uzatmıştır."¹²

Lise yıllarını dolu dolu geçiren İldeniz'in neredeyse hiçbir anı boş geçmemiştir. Okul yıllarının her döneminde canlı ve dinamik bir kişilik sergilemiş ve tüm enerjisini kültürel ve sportif faaliyetlere vermiştir. 1956'da İstanbul Kandilli Lisesi'nin izci takımına girerek aktivitelerine bir yenisini daha eklemiştir. 29 Ekim 1956 yılındaki Cumhuriyet Bayramında izci yürüyüşü ile yerini almıştır.

İldeniz'in lise yıllarına denk gelen 1950'li yıllarda sanat alanında Attila İlhan'ın büyük desteğiyle edebiyat ve sanat matinelere düzenlenmeye başlamıştır. Bu matinelere çeşitli yazar ve şairler şiirlerinden, öykülerinden okumak için bulunurken genç, edebiyat sevdalısı şair ve yazarlar da katılmıştır. O yıllarda şair ve yazarların kendisini göstermeleri, eserlerini tanıtmaları açısından önem arz eden bu etkinlik çeşitli kurumlarca sıkça düzenlenmiş İldeniz de bu matinelere çoğu kez katılmıştır.

20 Ocak 1957'da Galatasaray Lisesi'nin düzenlemiş olduğu şiir matinesine katılan Türkan İldeniz, matinede bulunan pek çok öğrenci arasından sıyrılarak şiir okuyuşundaki güzel sesi, vurgu ve tonlamasıyla ilgi odağı haline gelmiştir. Hem

¹¹Aynı haber Bkz. İmzasız, "Başlıksız", Yeni Sabah Gazetesi, 15 Mart 1956 s. 1' de çıkmıştır.

¹²Bu bilgiye Türkan İldeniz'den ulaşılmıştır.

şiiirdeki yeteneği hem de söyleyişindeki üslupla kendisinden söz ettirmiş ve pek çok gazetenin ilk sayfasında haberi ve resimleri yayınlanmıştır.¹³

Türkan İldeniz'in çocukluğundan itibaren süregelen şiiire ilgisi ve yeteneği okul sıralarında her zaman devam etmiştir. Kendisinin şiiir defterleri olup sürekli bunlara yazarak yaşamıştır. 1956'da lise son sınıf öğrencisiyken bu zamana kadar yazmış olduğu şiiirlerinden birini yayınlamaya karar vererek Varlık dergisine¹⁴ gitmiştir.

“Varlık'a ilk defa şiiir götürüşüm. Yaşar Nabi'nin 'yayılanamaz' gerekçesiyle geri verişi. 'Şunları, şunları okuyun' öğütleri... Benim itirazlarıma gözlükleri ardına gizlenerek incecik, yarım ve iğneli gülüşü. O öfkeyle karlar altında dört kilometre yaya yürüyüşüm. Ve sonuç olarak dört defter dolusu şiiirleri yakışım.¹⁵ Yeni bir yöntemle altı ay geceli ve gündüzlü şiiir çalıştım, şiiir yaşadım. Şiiir benim için kaçınılmaz bir tutku olmuştu artık. Ve altı aylık çalışmamın ürünü olan şiiiri okurken Yaşar Nabi'nin beğendiğini gösteren tebessümü. Ondan beri özellikle Varlık'ta süregelen şiiir çalışmalarım. Başkaldırışlarım.” (Makal, 10 Haziran 1972: 5)

Yayımlanan ilk şiiirinden aldığı yoğun ilgi nedeniyle diğer şiiirlerini de zamanla süreli yayınlara vermeye başlayan İldeniz'in yayımlanan tüm şiiirleri ayrı ses getirmiştir. Yayımlanan hemen her şiiiri hakkında pek çok dergi ve gazetede haber yapılmış, üzerine yazılar yazılıp, eleştirilerde bulunulmuştur. İlk şiiirlerinde daha çok şairin umut vadettiği dile getirilmiştir. “[...] Şiiirlerine gelince, Türkan İldeniz, “Cılız Haykırı” da son ayların güzel şiiirlerinden birisini yazmış. Bu hanım şair, son neslin şiiir çabası içinde büyük ümitler veriyor.” (Hünalp, 15 Ekim 1957: 4)

¹³ “Dün saat 15.00 de Galatasaray lisesinde şehrimiz liselerine mensup şairler bir sanat matinesi tertiplemişlerdir. Bu matinede genç talebe şair ve yazarlar şiiirlerini hikâyelerini okumuşlardır. Resimde şiiirlerini takdim eden bir talebeyi görüyorsunuz.” Bkz. İmzasız, “Başlıksız”, Gündüz, 20 Ocak1957, s.1. Aynı haber Bkz. İmzasız, “Başlıksız”, Yeni İstanbul, 20 Ocak 1957, s.1. İmzasız, “Edebiyat Matinesi” Dünya, 20 Ocak 1957, s.1' de çıkmıştır.

¹⁴İldeniz, bu iş için Varlık dergisini seçmesinin nedenini okul kütüphanesine hep bu derginin gelmesi ve dönemin en önemli dergilerinden olmasının etkili olduğunu söylemiştir.

¹⁵ Türkan İldeniz'in şiiir defterlerini yakışı Halit Ziya Uşaklıgil'in Mai ve Siyah romanındaki Ahmet Cemil karakterinin şiiir defterini yakışını anımsatmaktadır. “[...] iki eliyle defteri ortasından ayırdı, evvela yaprakları kopardı, bunu soktu kağıt bir müddet kızgın küllerin üzerinde tereddüt ediyor gibi durdu, sonra yer yer sarardı, birdenbire duyulmuş bir acı ile kıvrandı. Daha sonra o sarı kıvrıntılardan bir ateş dalgası geçti, kağıdın her tarafından bir küçük alev çıktı.” (Bkz. Halit Ziya Uşaklıgil, Mai ve Siyah, Özgür Yayınevi, İstanbul 2009 s. 383)

Türkan İldeniz Türkçe ve edebiyat derslerindeki başarısını ve en önemlisi şiir yazma yeteneğini bir mesleğe dönüştürmeyi, onu para kazanılan bir meta haline getirmeyi hiç düşünmemiştir. Onun için edebiyat, şiir ayrı bir zevk ve uğraş olmuştur. Üniversitede okumayı düşündüğü bölüm ise tiyatro idi fakat ailesinin müsaade etmemesi üzerine tercihini hukuk fakültesinden yana kullanmıştır. Hukuku seçme sebeplerinin başında medeni hukuka duyduğu özel ilgi ve o dönem içinde hukuk fakültesinde çok kıymetli hocaların¹⁶ bulunması etkili olmuştur.

Liseyi bitirdiği 1957'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırmıştır. Hukuk Fakültesi'ne başladığı sırada ailesi de İstanbul'a taşınmış ve birlikte Fatih'te yaşamaya başlamışlardır. Aile özleminin de bu şekilde son bulmasıyla İldeniz, daha sıkı derslerine çalışmaya başlamıştır. Her okul döneminde olduğu gibi üniversite yıllarında da çok başarılı ve göz önünde olmuştur. Daha ilk yılında fakülte'deki kongrede konuşma yaparak gazetelerde haber olmuştur.¹⁷

Üniversite yıllarında yine çok aktif olan İldeniz, 1958'de Hamit Akınlı ve Hakkı Devrim yönetimindeki "İstanbul Radyosu Çocuk Saati" programına Ahmet Sipahioğlu ve İdil Akatlar ile birlikte katılarak şiirler, hikayeler okumuş, piyesler seslendirmiştir. Daha sonra şair, hiçbir ücret almadan bu programa düzenli olarak katılmıştır.

Ders ve ders dışı etkinliklerinin yanı sıra 1956'da yayınlanan ilk şiirinin ardından şiir yazmaya, şiir üzerinde çalışmaya hep devam eden İldeniz, İstanbul Üniversitesindeki kantin toplantılarında edebiyata dair çok şey öğrenmiş ve kendisini bu yıllarda daha da geliştirmiştir. İldeniz'in edebiyat sahnesine girdiği ilk günden itibaren yaşadığı en büyük sıkıntı edebiyattaki toplulukların içerisine dâhil edilmeye çalışılmasıdır. Fakat İldeniz başlangıçtan bu yana kliklerden hep uzak durmuş, bağımsız olarak sanatını icra etmeye çabalamıştır. Nitekim onun bu duruşu 1950'li yılların şiirdeki karmaşasından onu kurtarmış ve bir şair olarak tek başına adının anılmasına yıllar sonra hatırlanmasına neden olmuştur.

¹⁶İldeniz, Roma Hukuku dersini Türkan Rado, Anayasa Hukukunu Hüseyin Nail Kubalı, Medeni Hukuku Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun verdiği için seçtiğini söylemiştir.

¹⁷"Hukuk Fakültesi Öğrenci Derneği' nin yapmış olduğu senelik kongresinde Türkan İldeniz' de konuşma yapmıştır." Bkz. İmzasız, "Hukuklu", Tercüman, 26 Kasım 1957, s. 1.

“1950’lerde şiir alanında karmaşa egemendi. Toplumcu gerçekçi edebiyatın öncüleri ise içeri atılmış... Dergi sayfalarından uzaklaştırılmıştı. Bu karmaşa içinde çok bağıran (estetik tartışma yapan değil) haklılığını ispatlayabiliyordu. Bu tartışmaları yönlendirenler, daha çok İkinci Yenicilerdi. Tartışmaların ekseni de hep onların üzerinden dönüyordu. Bunca lafın, sözün döndüğü edebiyat alanında gözler hep İkinci Yeni üzerinde kalıyordu. Fakat o süreç içinde bu tartışmaların dışında kalarak kendi edebiyatlarını oluşturmaya çalışan gerçekçi edebiyatçılar da vardı. Bunlar bu tartışmaların dışında, ürünlerini üreterek kendilerini var edebiliyorlardı. Sessizce, geleceğin insani edebiyatını kuruyorlardı bunlar; Türkan İldeniz... Gülten Akın... Özdemir Asaf... Metin Eloğlu... Behçet Necatigil vb.leriydiler.” (Nacitarhan, 2010: 116)

İldeniz’in gençlik yıllarında edebiyatçılar özellikle şairler arasındaki gruplaşmalar ve polemikler bir hayli fazladır. Türk Edebiyatındaki bu yoğun kalem kavgalarının yaşandığı yıllarda İldeniz hiçbir şekilde bu kliklere katılmamış, kendi sanat anlayışı doğrultusunda şiirler yazmış ve yayınlamıştır. Ayrıca İldeniz, dönemin en dikkat çekici ve sanat tartışmaları yaratan grubu olan İkinci Yeni’nin dışında “kendi” olarak kalmış sayılı şairlerden biri olmuştur.

“Biz, 1955’lerle 1960’lardaki sanat ortamına baktıkça karmaşa ve kaosu görürüz. Bu anlamda gerçekçi çizgiyi tutturmak için sezgi ve kendine yabancılaşmama çok önemlidir. 1955’lerin sanatı büyük oranda sanatın ve insanın kendine yabancılaşmasına hizmet etmiştir. Bu sürecin içinden yabancılaşmadan çıkabilmek zordur. [...] 1950’lerden sonra sanat alanında bizler İkinci Yeni’yi... Attila İlhan’ı... Türkan İldeniz’i... Behçet Necatigil’i... Metin Eloğlu’nu... Özdemir Asaf’ı... Fazıl Hüsni Dağlarca’yı görürüz. (Nacitarhan, 2010: 113)

İldeniz’in içerisinde bulunduğu edebiyat sohbetlerinde zaman zaman topluluklar söz konusu edildiğinde şair tavrını hiç bozmayarak mizahi bir yaklaşımla görüşlerini dile getirmiştir:

“Şair, romancı, senarist, eleştirmeci vs. Attilâ İlhan ile Cemal Süreya nasılsa bir gün Bayland’a aynı masaya düşmüşlerdi. Bir ara söz “İkinci Yeni” ye döndü. Tartışmayı sessiz sedasız dinleyen Türkân İldeniz esnermiş gibi umursamadan:

- Yoo Attilâ fazla ileri gittin. İkinci Yeni’ye çok çatma artık ben de İkinci Yeni’ye dönüyorum.

Attila hışımla doğrularak:

- Ne, dedin? Yanlış mı duyuyorum?

Türkân yine aynı umursamazlıkla:

- Azizim, İkinci Yeni öyle ucuz şiir ki bu pahalılıkta ona dönmekten başka çare göremedim.” (İmzasız, Şubat 1959: 28)

İldeniz’in şiirleri yayınlanmaya devam ettikçe şiirine gelen övgüler de devam etmiştir. Bunlardan bir tanesi bir yıl arayla iki yazısında şairden bahseden Tahir Kutsi Makal olmuştur. Makal, İldeniz hakkında şunları söyler:

“Son zamanlarda dikkatimi çeken şâiremiz Türkan İldeniz. İlk tanıdığımda hakkında yazdığım bir yazıya darılmıştı. ‘Türkan İldeniz bu mu’ dediğimi yazmıştım o yazımda. Bu da yukarıda söylediğim kızın şiir yazmasının doğurduğu hayret ve hayranlığımın ifadesiydi. Türkan İldeniz, bir kadının duygularını, gizli düşüncelerle ürperişini kuvvetli mısralarla vermesini biliyor. Sonra cesaretli. [...] İldeniz, kadının mitolojisini biliyor. Türlü efsane ve inanışlara göre kadının nasıl ve niçin yaratıldığını zamanımızda ne değerinde bulunduğunu biliyor. İslam inanışına daha bağlı.

‘Ben bunu önce de söylemiştim

Havva elmayı sunarken Adem’e

Kanım o kan, etim afsunlu benim

Gelme üstüme üstüme...’ diyor.

Bekleyiş’i Necip Fazıl’dan sonra en güzel verenin Türkan İldeniz olduğunu söylersem de yalan söylemiş olmam. (Makal, 2 Ağustos 1958: 4)

Tahir Kutsi Makal yine aynı gazetede bir yıl sonra yazdığı yazıda İldeniz’i göklere çıkararak kısa zaman içerisinde İldeniz’in aldığı yolu gözler önüne sermiştir:

“Geçenlerde bir sanat dergisinden ‘yılın en güzel şiirini kim yazdı?’ diye sordular. ‘Türkan İldeniz’in (devleri yakından gördüm hepsi cüce) alt başlıklı ‘kaçak’ şiiri yılın en iyi şiiridir, diye cevap verdim.” (Makal, 3 Ocak 1959: 2)

İldeniz lise yıllarında şiir sevdalısı genç bir şair olarak katıldığı edebiyat matinelere üniversite yıllarında rüştünü ispat etmiş bir şair kimliği ile yer almıştır. “Genç istidatların yanı sıra bu gün edebiyat dünyasına kendisini kabul ettirmiş isim yapmış Attilâ İlhan, Türkan İldeniz, Ergin Sader, Ahmet Canpolat’ı dinlemek fırsatını bulduk.” (Cıgızoğlu, 17 Ocak 1959: 2)

Yine başka bir matinede ise tek kadın şair olarak bulunan İldeniz, “Taşra Kızının Deliceleri” kitabında yer alacak olan şiirlerinden okumuştur:

“Eminönü Öğrenci Lokalinde İstanbul Erkek Lisesi Kültür Kolu tarafından tertiplenen bir edebiyat matinesi yapılmıştır. Yeni Türk şiiri temsilcilerinin katıldığı matine çok zevkli geçmiştir. [...] Matinenin tek kadın şairi Türkan İldeniz yakında yayınlanacak olan ‘Taşra Kızının Deliceleri’ isimli şiir kitabından Cılız Haykırı’yı okurken görülmektedir”. (İmzasız, 22 Mart 1959: 2)

1.3. Evlilik Hayatı ve Sanat Çevresi

Türkan İldeniz, sadece okul başarısı, şairlik yeteneği, düzgün konuşması, güzel şiir okumasıyla değil fiziksel özellikleriyle de çok beğenilen hoş ve güzel bir kadındır. Katıldığı her ortamda mutlaka güzelliği ile dikkat çeken İldeniz, gerek edebiyat dünyasından gerekse farklı mesleklerden pek çok kişiden özel anlamda ilgi görmüştür. Fakat kendisi bu anlamda kimseye meyletmemekte her zaman direnmiştir. Kendisi bu konuda ne kadar inatçı ise karşısına gelen insanlar da onu ikna etmek konusunda o kadar inatçı davranmıştır. Onun izdivacına talip olan en önemli isimlerden biri Bilgin Peremeci’dir.

“1959’da bir gün Türkan İldeniz, Karaköy’deki büyük postahaneye gitmiş ve orada mektuplarını alırken Bilgin Bey onu görmüş ve çok beğenmiştir. Onu bir daha nasıl görürüm diye içinden geçirerek umutsuzluğa düşen Bilgin Peremeci o an yanında olan Selçuk adlı arkadaşı, Türkan İldeniz’i fakülteden tanıdığını söyleyince içinde tarifsiz mutluluklar belirmiştir. O günden sonra her gün İldeniz’i görmeye fakülteye gitmiş ona açılmak için fırsat kollamıştır.”¹⁸ Nitekim ilk konuşmalarında ret cevabı olsa da pes etmemiş ve sonunda karşı tarafın rızasını alarak aynı yıl nikâh

¹⁸ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

masasına oturmaya ikna etmiştir. Türkan İldeniz'in hayatındaki bu gelişme Bilgin Bey'in çalıştığı Akşam Gazetesinde haber yapılmıştır.¹⁹

Evliliğinin ilk yılında kızı Ece'ye hamile kalan İldeniz'in, hamileliğinin çok zor geçmesi nedeniyle Hukuk Fakültesini 1959'da üçüncü sınıfta iken bırakmak zorunda kalmıştır. İlk kızı Ece, 1960'da dünyaya gelmiştir. Üç yıl ailesi ile ilgilenen İldeniz, çalışmaya karar vererek 1963'te İstanbul Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın bölümünde memurluk yapmaya başlamıştır. İldeniz memurluk görevine başladıktan sonra asla şiiri bir kenara bırakmamış görevini sürdürürken sanatını da devam ettirmiştir.

İldeniz'in evliliği onun sanat ve sosyal hayatını hiçbir zaman kısıtlamamış hatta daha da arttırmıştır. Şair 1964'te Ankara Kızılcahamam'da yapılacak olan bir şiir ve söyleşi şölenine davet edilmiştir.

“[Aralarında Arif Nihat Asya'nın da yer aldığı] toplantıda sağdan ve soldan çağrılmış değerli sanatçılar bulunmaktaydı. Töreni öğretmen Behzat Ay ve savcı İsmet Kemal Karadayı düzenlemişlerdi. Güzel geçen törende en çok ilgi çekenler sağdan Arif Nihat; soldan Hasan Hüseyin olmuştu. Tören sonunda edebiyatçıların arasında sanat ve edebiyatla ilgili sertliğe varan tartışmalar oldu. Bu tartışmada Arif Nihat, sağ tarafı temsil ederken, ona Mahmut Makal karşı çıkıyordu. İyi bir konuşmacı olan Arif Nihat, Makal'ı sıkıştırıyordu. Bu tartışmalarda Arif Nihat, Korkmazgil'in görüşlerinin tersini söylese de, Korkmazgil ona cevap vermedi. Tartışmaya Azime Korkmazgil de karıştı. Arif Nihat'ın haksızlığını ileri sürdü. Bunun üzerine orada bulunan kadın sanatçılardan Mübeccel İzmirli ve Türkân İldeniz: ‘Bayrak Şairi'nin söyledikleri yanlış mı doğru mu, ayıracak yerde değiliz; yanlış bile olsa, saygıdeğer bir hoca karşısında susmak gerek’ dediler.”²⁰

İldeniz bu toplantıda görüşü ne olursa olsun her zaman saygılı ve uzlaşmacı olduğunu göstermiştir.

¹⁹“Genç şair Türkan İldeniz ile gazetemiz yazı ailesinden Bilgin Peremeci Beyoğlu evlendirme memurluğunda yapılan bir törenle nikâhlanmışlardır. Genç çiftin şahitliklerini Varlık Dergisi sahibi Yaşar Nabi Nayır ile Rahmi Bacioğlu yapmıştır.” Bkz. İmzasız, “Yaşar Nabi Nayır Şahitlik Yaptı”, Akşam, 25 Haziran 1959, s. 3.

²⁰Hatem Türk, “Başkaldıran Dizeler”, Asitan Yayıncılık, Sivas 2014, s. 205.

Türkan İldeniz 1964'te Varlık'ta Mübeccel İzmirli ile yaptığı röportajda “Kendinizi tanıtır mısınız?” sorusuna karşılık o yıla gelene kadar olan hayatını şu şekilde özetlemiştir;

“1958’ de ‘Kadın Şairler Antolojisine’ şöyle demiştim: 1938’de Düzce’de doğmuşum kimliğimde öyle yazıyor. Bana kalırsa hiç doğmadım. Hiç yaşamadım da ondan demiştim. O günden ini yana bakıyorum da çok şey değişti. Aradaki bu altı yıla öyle olaylar sığdırabilmişim ki şimdi şaşıtıkça, şaşıyorum. 1956 yılında yazmağa, başladım. Varlık, Seçilmiş Hikâyeler, Dost, Yelken ve Anadolu’da çıkan birçok dergide yazdım. Yazmadığım sürede yaşadım hem çok koyu yaşadım. Başkalarının aksine o yıllarımı yitmiş olarak değil, özellikte yeni çalışmalarım için kaynak kabul ediyorum. Çünkü bir bakıma, şiir yaşanmış deneylerin sonucudur. Hukuk fakültesine devam ederken evlendim. Şimdi Ece adında beni her gün yeni baştan fetheden bir kızım var. Halen İstanbul Belediyesi’nde çalışmakta olup, Akşam Gazetesi’nden Bilgin Peremeci ile evliyim. Beni yazmaya daha çok iten sebeplerin başında özellikle Yaşar Nabi Beyin, ilk şiirlerimi tahkir edercesine reddedişi olmuştur!” (İzmirli, Temmuz 1964: 10)

1965’de ikinci kez anne olan Türkan İldeniz kızı Ege’yi de sağlıklı bir şekilde kucağına almıştır.²¹ Giderek büyüyen ailesiyle ilgilenmesinin yanı sıra kendisine ve işlerine de zaman ayırmaya çalışan İldeniz, 1959’ dan itibaren evlilik, çocuk ve iş hayatı ile birlikte şiire olan sevdasını asla geri bırakmayarak şiiri için yaptığı çalışmalara devam etmiştir.²² Doğumundan bir yıl sonra ilk kitabını 1966’ da “Taşra Kızının Deliceleri” ismiyle çıkarmıştır. Şairin ilk kitabı büyük ses getirmiş, çok beğenilmiştir. İldeniz bu kitabı için bir de şiir sergisi açmış ve edebiyat dünyasından çok kıymetli isimlerin ziyareti ile onurlanmıştır. Sanatının zirvesine çıktığı ve şiirle yoğrulduğu o günlerde okuyucusunu çok bekletmeden bir yıl sonra 1967’de ikinci kitabı “Havva Çıkmazı”nı yazın hayatına kazandırmıştır.

²¹ “Gazetemiz yazı ailesinden Bilgin Peremeci ile eşi Türkan Peremeci’nin bir kız çocukları dünyaya gelmiştir. Ege adı verilen yavruya uzun ömürler diler, anne ve babayı tebrik ederiz.” Bkz. İmzasız, “Mesut Bir Doğum” Akşam, 20 Kasım 1965, s.2.

²² “1965 yılı son aylarında ikinci çocuk annesi olan genç şair Türkan İldeniz, 1966 yılında da iki şiir kitabını peşpeşe yayınlamak üzere çalışmalar yapıyor. Türkan İldeniz’in sanat çevrelerinde ilgiyle beklenen şiir kitaplarının isimleri öğrendiğimize göre “Taşra Kızının Deliceleri” Ve “Yitikler Çıkmazı”²² olacak.” Bkz. İmzasız, “Birkaç Satırla”, Akşam, 9 Ocak, 1966, s.6.

Şairin bu iki kitabının ardından basında yer alışı daha fazla yoğunluk kazanmış ve kitaplarının çıktığı 60'lı yıllarda çeşitli televizyon programlarına,²³⁻²⁴ şiir şölenlerine ve lise yıllarından itibaren gitmeye başladığı edebiyat matinelere²⁵ sıklıkla davet edilir hale gelmiştir. İçinde bir parça edebiyat/sanat olan hiçbir daveti geri çevirmeyen İldeniz, sanatta kısır döngü olarak tartışılan bazı konularda da fikirlerini beyan edebileceği programlarda yer almıştır.²⁶

1967'de İstanbul Özel Gazetecilik Yüksek Okulu Öğrenci Derneği Organizasyon Komitesi tarafından düzenlenen "Büyük Şiir Şöleni"ne davet edilmiştir.

"[...] Modern Dünya Sinemasında düzenlenen Şiir Şöleni, sanat ve çevrelerinde geniş yankılar uyandırdı. Özel Gazetecilik Yüksek Okulunun düzenlediği şölende, Özdemir Asaf, Bekir Sıtkı Erdoğan Cavidan Tümerkan, İbrahim Minnetoğlu, Sabih Şendil, Türkân İldeniz, Ümit Yaşar Oğuzcan, şiirlerini okudular. Şölene Ankara'dan gelen şairler İlhan Geçer, Halil Soyuer, Afyon milletvekili Osman Atıla da katıldılar. Resimde şiirleriyle çok ilgi toplayan Türkân İldeniz görülüyor."²⁷ (İmzasız, 9 Mayıs 1967: 6)

²³ "TRT Kurumu Ankara'da deneme yayınları yaparken İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonunda tanınmış hikâyeci ve yazar Orhan Hançerlioğlu tarafından düzenlenen 'Edebiyat Sohbetlerine' saati geniş ilgi toplamaktadır. Behçet Necatigil, Oktay Akbal ile yapılan sohbetlerden sonra geçen hafta genç kadın şair Türkân İldeniz'le bir konuşma yapan Hançerlioğlu, ayrıca şairin 'Taşra Kızının Deliceleri' ile 'Havva Çıkmazı' kitaplarından da şiirler okumuştur." Bkz. İmzasız, 'İTÜ Televizyonunda Edebiyat Sohbetleri', Ulus, 24 Şubat 1968, s.5.

²⁴ Aynı haber Bkz. İmzasız, "Türkan İldeniz Televizyonda", Haber Aktüalite Gazetesi, 9 Şubat 1968, s.4. İmzasız, "Başlıksız", Ekspres, 9 Şubat 1968, s.3.

İmzasız "İTÜ Televizyonunda Edebiyat Saati", Dünya, 12 Şubat 1968, s.3 de çıkmıştır.

²⁵ "Şişli Terakki Lisesinin 90. Kuruluş yıldönümü sebebiyle okulda Orhan Hançerlioğlu'nun yönettiği bir 'Edebiyat Gecesi' yapılmıştır. Geceye Oktay Akbal, Necati Cumalı, Behçet Kemal Çağlar, Türkan İldeniz, Ümit Yaşar Oğuzcan, Metin Eloğlu Özdemir Asaf, Afet Muhteremoğlu ve genç şair ve hikâyeciler katılmışlardır. Resimde şair Türkan İldeniz gecede şiirlerini okurken görülüyor." Bkz. İmzasız, "Edebiyat Gecesi" Akşam, 9 Nisan 1969, s.3.

²⁶ "Değerli edebiyatçı Orhan Hançerlioğlu'nun yönettiği İTÜ televizyonu edebiyat saatinde önceki hafta 'sanatta akıl mı, duygu mu hâkimdir?' konusunda bir açık oturum yapılmıştır. Oturuma Orhan Hançerlioğlu ve kadın hikâyeci Afet Muhteremoğlu ile kadın ozan Türkan İldeniz katılmışlardır." Bkz. İmzasız, "Sanata akıl mı duygu mu hâkimdir", Cumhuriyet, 19 Nisan 1968, 6.

²⁷ Aynı haber Bkz. İmzasız, "Ananevî Şiir Şöleni", Ekspres, 8 Mayıs 1967, s.6.

İmzasız, "Şiir Şöleni İlgi Topladı", Milliyet, 12 Mayıs 1967, s.6' da çıkmıştır.

İldeniz, edebiyat dünyasından arkadaşlarını da sanatla ilgili özel günlerinde hiç yalnız bırakmamıştır. “Şair Ümit Yaşar Oğuzcan ve Metin Eloğlu Sıraselviler’deki Onay Kulüpte şiirlerini ve resimlerini sergilediler. Açılış kokteyline İstanbul’daki genç sanatçıların çoğu gelmişti. Resimde kokteylde Ümit Yaşar Oğuzcan, Necati Cumalı, Afet Muhteremoğlu ve Türkân İldeniz grubuyla sohbet ediyor.”²⁸ (İmzasız, 2 Mayıs 1968: 6)

Sanat/edebiyat dünyasındaki etkinlikler çoğunlukla İstanbul ve Ankara gibi büyük merkezlerde yapılmakla birlikte çeşitli taşra illerinde de gerçekleşmekteydi. Bunlardan bir tanesi şair için de ayrı bir anlamı olan memleketi Düzce’de 1968’de T.Ö.S Düzce Şubesi Yönetim Kurulu tarafından düzenlenen “Büyük San’at Şöleni”dir. Şölene Türk ve dünya edebiyatında isim yapmış pek çok sanatçı çağırılmıştır. Şölenin davetiyesinde İldeniz’in ismi “Beldemizin Şairi Taşra Kızı Türkan İldeniz” şeklinde özel yer alırken çağırılanlar arasında Orhan Kemal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Yaşar Kemal, Oktay Akbal, Özdemir Asaf, Tahir Kutsi Makal, İlhan Selçuk, Can Yücel, Necati Cumalı gibi önemli isimler bulunmaktadır.²⁹

Sanat hayatında büyük başarılarla imza attığı o yıllarda şiiriyle ön planda olan İldeniz’in özel hayatı zor bir sürece girmeye başlamıştır. Eşi Bilgin Peremeci işi dolayısıyla etrafı her zaman kalabalık, yoğun bir insandır. Fakat bu kalabalıkları genelde kadınların oluşturması ve Bilgin Bey’i rahat bırakmamaları nedeniyle aile hayatlarında sıkıntılar baş göstermiştir. Türkan İldeniz, böyle durumlara asla katlanamayacağını her defasında dile getirmesine rağmen bu sorun ortadan kalkmak yerine giderek daha da artmıştır. Bundan dolayı eşler birbirlerinden ayrılma kararı almış ve 10 yıl süren evlilikleri bu problemden dolayı 1969’da sona ermiştir.³⁰

Boşandıktan sonra dokuz yaşındaki Ece ve dört yaşındaki Ege ile birlikte hayatını devam ettirmeye çalışan İldeniz her iki kızına da kendisi bakmıştır. Bu dönemde kendisini büyüten babası Süleyman Sağdaş’ın çok büyük bir desteğini görmüştür. İldeniz, memuriyetinden ve kitaplarının satışından elde ettiği gelir ile iki

²⁸ Aynı haber Bkz. Nesteren, Tamer, “İki Sergi”, Yeni İstanbul, 10 Mayıs 1968, s. 6’ da çıkmıştır.

²⁹ Belge 1: Şiir şöleninin davetiyesi.

³⁰ “Şair Türkân İldeniz ile gazeteci Bilgin Peremeci 10 yıllık evliliklerini sona erdirdiler. Bkz. İmzasız, “Kısa... Kısa... Kısa...”, Hafta Sonu, Sayı 142, 9 Ekim 1969, s.4.

kızını büyütmiş ve onların eğitimleri üzerinde titizlikle durmuştur.³¹ Başarılı bir eğitim – öğretim hayatı geçiren kızlarından Ece eczacı, Ege ise devlet konservatuarında balerin olmuştur.

İldeniz kızlarına hem annelik hem babalık yaparak memuriyet hayatına sürdürürken bir talihsiz olay daha başına gelmiş ve annesi trafik kazası geçirmiştir. İldeniz uzun bir süre annesine de bakmak zorunda kalmış ve bu sırada şiirdeki suskunluğu edebiyat dünyasında çok konuşulmuştur. Ancak her ne kadar edebiyat dünyasının içinde cismen çok fazla görülme de tüm bu hayat telaşının içinde şair, şiir yazmayı hiçbir zaman bırakmamış, 1971’de Varlık’ta yayınladığı “Kumarbaz” adlı şiiriyle yine yankı uyandırarak dikkatleri üzerine çekmiştir.³²

Memuriyetinde 20 yıl 8 ay çalıştıktan sonra 1983 yılında emekli olan şair, 1990 yılında kızı Ece’den olma ilk torunu Mehmet Efe’yi kucağını almış ve ilk torununun hissettirdiği duygu yoğunluğu ile ona ithafen şiir yazmıştır. Dört yıl aradan sonra aynı kızından Gül İpek (1994) dünyaya gelmiştir. Ege hanımın kızı Selin Su’yu (2000) ise en sevdiği torunu olarak belirten İldeniz sebebini de onu kendisinin büyütmesi olduğunu söylemiştir.

1.4. Memuriyet Hayatı

Türkan İldeniz, hayatı boyunca boş durmayı, tembelliği hiç sevmeyen daima hareket halinde ve çalışkan biri olmuştur. Gerek özel hayatında gerekse okulda nerede olursa olsun ona verilen görevin hakkını verecek şekilde yapmaya özen göstermiştir.

Kadının mutlaka iş hayatında olması gerektiğini düşünen İldeniz, kızı dünyaya gelip onu biraz büyüttükten sonra çalışmaya karar vermiştir. Bunun üzerine hayali farklı meslekler yapmak olsa da hayatın ona sunduğu yönde ilerlemiş ve kendisine uygun bir iş aramıştır. 1963’de İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne

³¹“Türkân İldeniz eşinden ayrıldı. Kitaplarının geliriyle bir kat almış. Yeni bir kitap hazırlıyormuş: Çiçek Çocukları.” Bkz. İmzasız, “Tutanak”, Papirüs, S. 40, Ekim 1969, s. 84.

³² “Şair Türkân İldeniz’in ‘Kumarbaz’ adlı şiiri epey yankı yaptı. İldeniz, annesi bir trafik kazası geçirdiği için uzun süre onunla meşgul olup sanattan uzak kalmıştı.” Bkz. İmzasız, “Kısa... Kısa... Kısa... Kısa...”, Hafta Sonu, Sayı 222, 25 Nisan 1971, s.1.

başvurmuş, başvurusunun kabul edilmesiyle kurumun ‘Basın Yayın’ bölümünde memurluğa başlamıştır.

Memurluk süresinde işini çok önemsemiş ve düzgün yapmaya gayret göstermiştir. Fakat onun bu kadar ehemmiyetli çalışması iş arkadaşları arasında istenilmemesine sebep olmuştur. İldeniz, arkadaşlarının bu tavırları nedeniyle iş hayatında çok fazla sıkıntı yaşamıştır. Bu sıkıntıların en önemlisi İldeniz’e yetkililerce verilen müdürlük makamının ona hiçbir zaman söylenmemesi olmuştur. Fakat İldeniz’e söylenmese de yıllar sonra çıkardığı sağlık karnesinde ve çeşitli resmi evraklarda ismi kayıtlarda müdür unvanı ile kullanılmıştır.³³ Şair, mücadele ettiği tüm sorunlarla beraber yine de vazgeçmemiş ve memuriyetini tamamlayarak 20 yıl 8 ay çalıştıktan sonra 1983 yılında emekli olmuştur.

1.5. Gezileri

Türkan İldeniz, gezmeyi her zaman çok sevmiştir. İlk olarak lise öğrenimi için geldiği İstanbul’u o yıllarda baştanbaşa dolaşmaya tarihiyle, kültürüyle onu anlamaya çalışmıştır. Daha sonra zamanla gerek sanat ile ilgili etkinliklere katılmak için gerek kendisi tarihiyle güzellikleriyle görmek istediği için çeşitli yerleri gezmiştir.

Şairin gezileri Türkiye ile sınırlı kalmamış yurtdışını da gezme fırsatı bulmuştur. 1964’te Ece dört yaşındayken ailece bir ay kadar sürmüş olan Avrupa tatiline çıkmışlardır.³⁴ İlk durakları İtalya’nın Pompei şehri olmakla sırasıyla Napoli ve Roma’yı da gezmişlerdir.

İldeniz bu tatilde ailesi ile iyi vakit geçirmenin yanı sıra orada da edebiyattan uzak kalmayarak batı edebiyatını yerinde görme ve hissetme fırsatı bulmuştur. Napoli’de Dante Anıtı’nın önünde çekildiği bir fotoğrafa düştüğü not dikkate değerdir: “Ah.. siz de orda olup görmeliydiniz. İlahi Komedyayı nasıl ezberden okuyor Dante, huşu içinde dinliyor Türkân İldeniz.”³⁵

³³ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

³⁴ “İstanbul’un tanınmış ailelerinden Bilgin Peremeci ve sevimli eşi Türkân İldeniz, çocukları Ece ile birlikte geçtiğimiz hafta içinde Avrupa yolculuğuna çıktılar... Genç evlilerin bu gezisi bir ay kadar devam edecek...” Bkz. İmzasız, “Gittiler”, Ekspres, 26 Eylül 1964, s.6.

³⁵ Belge 2: Fotoğraf.

Tatili sırasında gezdiği, gördüğü yerlerin onda bıraktığı izlenimleri şiirine ilham kaynağı yapmaktan da geri durmamıştır. Örneğin, Roma- Trevi Çeşmesi'nde çekildiği resmin altına düştüğü notu Kaçak şiirinin VI kısmına almıştır.

“Üç kere öptüm de öyle attım

Benim para su içinde yanıyor.”³⁶

Şair bu tatilinden 3 yıl sonra 1967'de yayınladığı kitabı “Taşra Kızının Deliceleri” ile Fransızlar tarafından Paris'e davet edilmiştir. Bu davet daha gitmeden ülkede merak uyandırmış ve pek çok gazetede haber yapılmıştır.

“Son yılların rekorcu şairlerinden Türkân İldeniz, ‘Taşra Kızının Deliceleri’ adlı kitabının üçüncü baskısına hazırlanıyor. Türkân İldeniz kadın sorunlarını, dertlerini, aşklarını, çenberlerini çok güzel, biraz da kadınca dile getirişiyle ilgi toplayan bir şair. Ekim ayında yayınlanacak ‘Havva Çıkmazı’ adlı şiir kitabı da merakla bekleniyor. Ben de bu genç şairimizin Paris yolculuğunu merak ediyorum doğrusu. Biliyorsunuz, Fransızlar Türk kadınlarıyla çok ilgili, Melâhat Menemencioğlu'nun şiirleri Fransız edebiyat dergilerinde yayınlanınca büyük yankılar yapmıştı. Nimet Arzık'ın Türk şiir antolojisi adlı kitabı, konferanslar da büyük ilgi gördü. Türkân İldeniz de Paris'deki temsilcilerimiz yoluyla sesini duyurabilirse çok iyi olur. F. Sagan'ı göklere çıkaranlar Taşra Kızının Delicelerine ilgisiz kalamazlar....” (İmzasız, 1 Ekim 1967: 6)

İldeniz, Fransızların bu davetini geri çevirmeyerek gittiği Fransa'da bol bol gezme fırsatı da bulmuştur. Fakat Paris'i hiç de hayal ettiği gibi bulamayan şair bunu açıkça dile getirmiştir:

“Son senelerde salon ve sosyete ozanıyla dolan şiir dünyamıza babayiğitçe bir omuz atarak giren Türkân Paris'i pek hayal ettiği gibi bulmadı. ‘Hani neredeydi sokak ressamı, hani neredeydi sanatçı kahveleri, kısacası hani neredeydi o Belle Epoque Parisi?’ Gerçekten de haklıydı Şairimiz. Her ne kadar Eyfel hep aynı Eyfelse de, Paris aynı Paris değil. O ihtişamlı devrinden kalan tek bu iskelet yığını. Ama gene de görececek pek çok şey çıktı sayılır taşra kızımız için, Luvr'u Modern Sanatlar Müzesini, Paris Bienalini, Şanzelize'yi kısacası görülebilecek her yeri

³⁶ Belge 3: Fotoğraf.

dolaştı bir solukla.. Eyfel'e bile çıktı ama ayrılırken gene de 'bu muydu yahu Parisiniz' demekten alamadı kendisini..." (İmzasız, 14 Kasım 1967: 6)

İldeniz her ne kadar Paris'in abartıldığı kadar güzel olmadığını söylese de bu ziyareti sırasında farklı kültürden insanlarla bir araya gelme fırsatı bulmuştur. Tanıştığı bu kültür ona yeni ufuklar açarak hem kendi hayatı hem de şiirlerine kaynaklık etmesi açısından önem taşımıştır. Dönüşte şiirleri Fransızcaya çevrilmiş³⁷ ve ikinci şiir kitabı "Havva Çıkmazı" için hazırlık yapmıştır.³⁸⁻³⁹

1.6. Jüri Üyelikleri

İldeniz, edebiyat dünyasına kendisini kanıtlayıp yer edindikten sonra bu dünyaya girmek isteyen yeni şair adaylarını seçmek üzere devrin tanınmış sanatkârlarıyla birlikte jüri koltuğuna oturmuştur. Bu yarışmalardan ilki Hafta Sonu gazetesinin düzenlemiş olduğu Ay'ın Fethi şiir yarışmasıdır.

"Hafta Sonu'nun tertiplelediği 'Ay'ın Fethi şiir yarışması' sonuçlanmıştır. Yarışmaya 3072 şiir katılmıştır. Şair Ümit Yaşar başkanlığında bir ekip birinci elemeyi yaptıktan sonra 40 şiiri büyük jüriye sunmuştur. [...] Alfabetik sırayla (Tarık Buğra, Baki Süha Ediboğlu, Tarık Gürcan, Türkan İldeniz, Tarık Dursun K., Ümit Yaşar Oğuzcan, Turgut Uyar' dan) kurulu büyük jüri 26 Eylül Cuma günü toplanarak 40 şiiri incelemiş ve 11 şiiri finale bırakmıştı." (İmzasız, 2 Ekim1969: 1)

Şairin yer aldığı ikinci jüri üyeliği ise bir yıl aradan sonra yine aynı gazetenin düzenlemiş olduğu "Altın Güfte" adlı şiir yarışması ile olmuştur.

"Gazetemizin düzenlediği 1970 'Altın Güfte' yarışması neticelenmiş, Divan Otelinde toplanan büyük jüri üç saat süren toplantı sonunda birden beşinciye kadar dereceye giren şiirleri seçmiştir. [...] Şair Necati Cumalı'nın başkanlığında şair Türkan İldeniz, şair Ümit Yaşar Oğuzcan, şair Gültekin Samanoğlu, şair Edip Cansever, bestekâr Zeki Müren'den kurulu jüri finale kalan 20 şiirden Aydın

³⁷ Şairin kendisinde de olmayan Fransızcaya çevrilen şiirleri bulunamamıştır.

³⁸"Genç kadın şair Türkân İldeniz bir süredir Paris'te bulunuyor. Geçen yıl yayınlanan 'Taşra Kızının Deliceleri' isimli şiir kitabı Türk basınında geniş yankılar yapan İldeniz'in şiirleri önümüzdeki günlerde Fransızca'ya çevrilerek yayınlanacaktır. Paris Bienalinde Dünya milletlerinin genç sanat elçileriyle tanışan, tartışmalarına katılan İldeniz ayrıca aralık ayında Türkiye'de ikinci şiir kitabı (Havva Çıkmazı) nı da yayımlayacaktır." Bkz. İmzasız, "Türkân İldeniz Paris'te", Cumhuriyet, 21 Kasım 1967, s. 6.

³⁹ Aynı haber Bkz. İmzasız, "Türkân İldeniz Paris'ten Döndü", Yeni Gazete, 11 Aralık 1967, s.4'de çıkmıştır.

Yalkut'un 'Merhabalar Ülkeme' adlı şiirini birinci, Perihan Niya'nın 'Şarkıcı Kadın' şiirini ikinci seçmiştir." (İmzasız, 2 Ağustos 1970: 1)

1.7. Uluslararası Şiir Sergisi

Türkan İldeniz, çocukluğunda ailesi ve çevresi önünde ilk iskemleye çıkışı ve şiir okuyuşu ile başlayan topluluk önünde olma yolu tüm hayatı boyunca çeşitlenerek devam etmiştir. İlk kitabı "Taşra Kızının Deliceleri"nden sonra yaptığı şiir sergisi ile beğenileri toplayan şair bu kez 1975'te dünya çapında yapılacak olan bir sergiye eserlerini göndermek üzere Kültür Bakanlığınca davet edilmiştir.

"Sayın Türkan İldeniz

1975 yılının Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Kadın Yılı ilan edilmesi dolayısıyla Bangkok'ta açılacak bir sergide Türk kadınlarının eserlerinin de sergileneceğini Kültür Bakanlığından aldığımız bir yazıdan öğrenmiş bulunuyoruz.

Mümkünse eserlerinizi, bu sergiye gönderilmek üzere kütüphanemize yollamanızı saygı ile rica ederim."⁴⁰

Şaire, ulaşan bu davetiyenin ardından çok büyük onur duymuş ve eserlerini hemen hazırlayarak istenilen yere göndermiştir. Bu sergi İldeniz için çok anlamlıdır çünkü o, daima sanatında kadının toplumsal yaşamdaki yerini ön planda tutmuştur. Davasında toplumu, toplumun kadına bakış açısını ele alarak her zaman onların sözcüsü olmaya çalışmıştır. İlk olarak kendinden yola çıkarak yazdığı 'deliceleriyle' kadınlara yoldaş olmuş ardından 'Havva' diyerek kadının ilk anından son anına kadar yaşadığı tüm duygularıyla kadın olgusuna vurgu yapmıştır. Öncelikle Türkiye'de, kendi topraklarında, seslenmeye çalıştığı topluma şimdi dünya çapında seslenecek ve şiirlerine evrensellik kazandırmış olacaktı bu nedenle şüphesiz bu sergi hayatında büyük önem arz etmiştir.

"Genellikle kadın sorunlarını şiirleriyle dile getiren Türkan İldeniz, Bangkok'taki sergiye iştirak daveti ile ilgili şöyle konuşuyor:

1975 yılı, Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası kadın yılı ilan edildi. Bundan hemcinslerim gibi ben de sonsuz derecede memnun oldum. Daha önce

⁴⁰Tc. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü, Dr. Müjgân Cunbur, Ankara, 5 Mayıs 1975, Sayı 1956.

yazdığım şiirlerimde, daima kadınların sorunlarını dile getirmeye çalıştım. Bunları zaman zaman çıkardığım şiir kitaplarında da neşrettim. Bu kitaplarımdan üçünü Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Genel Müdürü Dr. Müjgan Cunbur, Bangkok'daki sergiye katılmam için davet etti. Bu benim için büyük bir gurur vesilesi. İnşallah, sayısız ülkelerin sanatçılarının, edebiyatçılarının katılacağı bu sergide, Türk kadını olarak bana düşecek görevi yerine getiririm.” (Alkaner, 4 Ekim 1975: 7)⁴¹

Şairin sergiye katılımı ile ilgili pek çok gazete haber yaparak İldeniz'e destek olmuştur. Aynı zamanda şairin çıkarmayı düşündüğü kitapları hakkında da bilgi verilmiştir.

“1975 kadın yılı sona ermeden ilgililer son hazırlıklarını da zamanında tamamlamak istegindeler anlaşilan. Önümüzdeki günlerde Uzak Doğu'nun ünlü şehri Bangkok'ta kadın sanatçılardan oluşan uluslararası bir sergi düzenliyor. Kültür Bakanlığı kanalıyla bizden de bazı sanatçı hanımlarımızın eserleri katılacak bu sergiye. Örneğin, değişik stili ve etkileyici şiirleriyle tanıdığımız hanım şairimiz Türkan İldeniz şiir alanında satış rekorları kıran iki kitabı, 'Taşra Kızının Deliceleri' ve 'Havva Çıkmazı' ile katılıyor bu sergiye. Sanatçının eserleri halen İngilizce, Fransızca ve İtalyancaya çevrilmiş, Japoncaya da çevrilmekte.⁴² Bu nedenle böyle uluslararası sergide ilgi toplaması oldukça kolay olacaktır. Halen İstanbul Belediyesi Basın Yayın Ve Turizm Müdürlüğünde görevli olan İldeniz'in çok yakında 'Kumarbaz' ve 'Çiçek Çocukları' isimli iki şiir kitabı ile tamamen yaşanmış olaylardan oluşan bir cins metafiziksel bir romanı, 'İkbal Kızı Türkan' da yayınlanacaktır.” (Dolu, 28 Eylül 1975: 6)

Uluslararası bir sergide ülkemizi temsil eden İldeniz'in eserleri ikinci olmuş ve bunun gururunu hem kendisi, hem kadınlar, hem de ülkesi adına duymuştur. Fakat şairin eline buradan kazandığı ödül ulaşmamıştır.

1.8. Dost Çevresi ve Mektuplaşmaları

Türkan İldeniz, çocukluğundan beri arkadaşlık konusunda seçici davranan bir kişiydi. Az sayıda insanla kurduğu sıkı dostluk onun için her zaman daha değerli olmuştur. Lise eğitimi için geldiği İstanbul'da yurttan ikamet etmiş ve burada yeni

⁴¹ Aynı haber Bkz. İmzasız, “Bir Kadın Şairimiz Eserlerini Bangkok'ta Dünyaya Tanıtacak”, Her Gün Gazetesi, 30 Ağustos 1975, s.3.

İmzasız, “Bangkok Uluslararası Kadın Yılı Sergisi'nde Türkân İldeniz'in de Eserleri Sergilenecek”, Tercüman Gazetesi, 10 Ekim, 1975, s.4 de çıkmıştır.

⁴² Şairin yabancı dillere çevrilmiş şiir kitapları bulunamamıştır. Bu konuda şairin de bir bilgisi yoktur.

insanlar tanımaya başlamıştır. Lise son sınıf öğrencisi iken yayınlanan şiirinden sonra ise kendisini edebiyat dünyasının içinde bulur ve zamanla yayınlanan şiirleri, çıkan kitapları ile bu çevreden arkadaşlıklar edinir. Özellikle her düşünceden insanı içinde barındıran İstanbul Üniversitesi kantini bu arkadaşlıkların yoğurulduğu yer olmuştur.

İldeniz'in arkadaşları arasında Attila İlhan, Fazıl Hüsni Dağlarca, Demir Özlü, Turgay Gönenç, Anıl Boduroğlu (Meriçelli), Tanju Cılızoğlu, Tahir Kutsi Makal, Mahmut Makal, Erdal Öz, Ergin Ertem, Ferit Öngören, Ahmet Sipahioğlu, İdil Akatlar, Yaşar Faruk İnal, Ayhan Kırdar, Behzat Ay, Mübeccel İzmirli, Gülten Akın, Sennur Sezer gibi isimler yer almaktadır.

İldeniz'in edebiyat/sanat dünyasında kişiliğine, duruşuna, beyefendiliğine ve şairliğine önem verdiği en yakın dostu Attila İlhan'dır. Onunla arasındaki ilişki çok farklıdır. Onlar hem birbirini seven iki aşık, hem en yakın arkadaşlıklar fakat açık seçik aşklarını yaşamaktansa yüreklerini sevdikleri bir arkadaşlık yaşamayı tercih etmişlerdir. İlhan, şaire her zaman her konuda destek ve yol gösterici olmuştur. İldeniz'in iki büyük yol göstericisinden ilkidir Attila İlhan diğeri ise Fazıl Hüsni Dağlarca'dır. Dağlarca onun değerli bir büyüğü, hocası gibidir. Özellikle söylediği şu iki öğüdü İldeniz, hayatı boyunca tutmaya çalışmıştır:

“Birincisi içki içtiğin zaman üzerine sakın sigara içme. İkincisi ise sen gerçek şairsin sakın şiirin hakkında konuşma.”⁴³

Her ikisi de ona edebiyat/sanat dünyasında bir klikleşmenin içerisine, edebiyatın dedikodu kısmına girmemesi ve hakkında söylenenlere kulak asmayarak sadece şiiriyle ilgilenmesini şiiriyle var olmasını önermişlerdir.

İldeniz'in gerek hukuk fakültesindeyken gerek sonraki yaşantısında Attila İlhan'la çok sayıda mektuplaşmaları olmuştur. Elimizde olan dört mektubunu incelediğimizde mektupların genelinde edebiyat konuşmaları, yeni çıkarılmayı düşünülen dergiler ve şiirlerden bahsedilmiştir. İldeniz yazdığı şiirlerden bazılarını fikrini almak üzere İlhan'a yollamış ve İlhan da mektubunda şöyle değerlendirmeler yapmıştır:

⁴³ Bu bilgiye Türkan İldeniz'den ulaşılmıştır.

“Türkân iki gözüm, bayram münakaşasıyla göndermek nezaketini gösterdiğin ‘en iyi dileklerin’ elime ancak bugünlerde ulaştı: fakat etkisi günü güne gelmiş kadar kuvvetli oldu: beni kahırlamış olmana sevindim, teşekkür ederim.

Buarada bir de şiirin var: 3Hb’ye gönderilmiş: ‘kırık gölge’ bu şiiri böylece yayınlatabiliriz, fakat bence, bir şey kazandırmaz sana iki şey farkediliyor: biri şiirin ilk bendi ile özür iki bendinin ‘aynı olmayışı ve aynı şeyi anlatmayışı’ ikincisi Fazıl’ın etkisi. Bana sorarsan ikinci bendi, bir aşk şiiri olarak, işle ve bir süre sonra gönder derim. (kimmiş bu ilgisiz, böyle?) bu yüzden mektupla birlikte şiiri de iletiyorum. Yeni şekliyle beklerim”⁴⁴

“Şiirlerin gittikçe düzeliyor. Ne var ki Attilâ İlhan adındaki kötü bir şairin etkisi gittikçe farkedilir hala gelmeğe başladı. (Kaçak’ta bilhassa) Taşralı kızın deliceleri, çok beşeri, çok samimi bir şiir (onu Dost’a koyduracağım) süre devam et. Fakat o kötü şairi mümkün merteye az oku.”⁴⁵

Diğer bir mektubunda ise Attila İlhan yeni bir dergi çıkartmaya başladığının müjdesini vererek bu derginin bir köşesinde İldeniz’e de yer vereceğini şu ifadelerle anlatır:

“Burada bir dergi çıkarıyorum. Tabii, senin şiirlerine bir şeyler düşünülecek. Fakat bunu da dergide ‘yarının başlangıcı’ başlığı altında henüz kitap neşretmemiş sanatçılara ayırdığımız bir kısım var. O kısımda her sayı yenilerden birisini ele alacağız. İşte onun için senden yazı istiyorum. Mülakat tarzında bir şey değil bu. (önüne gelen mülakat yapıyor.) Daha ziyade sanatçıdan okuyucuya mektup yahut sanatçının kendi kendisiyle konuşması gibi bir şey olacak. Ne çok kısa olmalı ne de çok uzun. Sana bir kolaylık olsun diye nelerden bahsedebileceğini şöyle çiziktirelim: sanata girişin, sanat üstünde düşündükleri Türk sanatı hakkında aklına gelenler, sanat ve siyaset arasındaki ilgiler vs. seni ürkütmesin bunlar prenses, içinden geldiği gibi yaz. Kendini göster. Bunların dışında dergini kısaca seni tanıtabilmesi için bir de biyografini ilave et mektubuna.”⁴⁶

Attila İlhan’ın ardından mektuplar arasından bir diğeri dikkatimizi çekiyor ki bu Ankara Dil Tarih - Coğrafya Fakültesinden Prof. Dr. Gündüz Akıncı’nınkidir.

⁴⁴ Belge 4: Attila İlhan’dan Türkan İldeniz’e Mektup. (Yenişehir Palas Erzincan, 26 Ağustos 1957)

⁴⁵ Belge 5: Attila İlhan’dan Türkan İldeniz’e Mektup. (Erzincan Askeri Hastahanesi, 17 Aralık 1957)

⁴⁶ Belge 6: Attila İlhan’dan Türkan İldeniz’e Mektup. (İstanbul, 21 Şubat 1958)

Akıncı'nın elimizde bulunan iki mektubu da İldeniz'in şiir kitaplarındaki şiirlerini tek tek incelenmesi ve eleştirilmesi üzerine yol göstericiliği ve önerileri bakımından kıymete değerdir. İlk mektubunda İldeniz'in ilk kitabı "Taşra Kızının Delicelerini" ikincisinde ise "Havva Çıkmazı" kitaplarını sayfa sayfa ele alarak şiirlerin başından sonuna kadar ona ne hissettiriyorsa düşüncelerini bir iki kelime yahut uzun cümleler ile belirtmiştir.

"10. syf. sonu 'Tedirgin'

[...] 15 syf. başı 'ne güzel adı: Bulutun Türküsü.'

[...] 19. daki için Acılı çevrede mutluluk olur mu? Gide'in anlattığı gibi, biz hep'batan gemi'nin yolcularıyız. (Andre Gide'in bu hikâyesini hatırladınız mı?)

[...]34. için yazıya karşı, çevrenin olan hem de sesine karşı çıklık.

[...] 50. Anlamak, ya da anlaşılmamak.

[...] 57. Bizim gönüllerimiz hep bir bilmecedir.

62. Tahia için: Biz hep kendi yazımızı yaşıyacağız.

Evet Ozan Hanım, benim de sesim burada bitti. Buraya dek olanlar, hep sizin şiirinizin gücüyle idi. Sonra da benim yorumum önemli değil, sizin yazmanız önemli; eğer yankınızı merak ettiyseniz, elbetteki bunların kat kat üstündeler. Anlatışınız güzel, yaşınızın sesini veriyorsunuz. Dilerim kaleminiz hiç susmasın. Gündüz Ağabey boy boyladı, soy soyladı, gönül gözünüzün, şiir pınarınızın hiç soğulmamasını diledi."⁴⁷

Şairin mektupları arasında 15 adet mektubu ve her birinin 7-8 sayfa yazılmasıyla büyük bir çoğunluğu oluşturan Erdal Öz'dür. Bu mektuplarda Türk ve dünya edebiyatından pek çok sanatçıyı ele alarak sanatçının nasıl olması gerektiği hakkında İldeniz'e bilgiler vermektedir:

"Bir sanatçı kendini beğenmelidir. Bu bir şarttır. Yoksa hiç bir şey yapamaz. Kendine güvenmeyen sanatçı yazamaz, hiç bir şey yazamaz gibime geliyor. Bu kendini beğenişidir ki, Camus' ye oturup roman yazdırıyor. Yazdıkları yayınlansın,

⁴⁷ Belge 7: Gündüz Akıncı'dan Türkan İldeniz'e Mektup. (Ankara, 23 Temmuz 1968)

okunsun, beğenilsin istiyor Camus. Bu o kadar ileri gidiyor ki, bir gün geliyor: “Neden?” diyor. “Goncourt armağanı bana verilmiyor? Oysa bu armağan benim yazdıklarımın başka kimseye verilemez. Verilmemeli.” Hep bunlar, kendine güvenmenin bir sonucu. Gerçekten de bir gün, Nobel armağanını alıveriyor. Bir de sanatçının kendisinden korkması var. Asıl önemli olan bu. Yaptıklarını beğenmiyor, yeterli bulmuyor. [...] Bu korku, sanatçının daha iyiye daha güzele gidememek korkusudur. Sanatta “bulmak” tehlikedir. “Aramak” ise sanatın cennete giden tek ve biricik yoludur. [...] [O halde] Nedir Sanatçı? Bir büyük sancıyı içinde duyan insandır. [...] Bu sancı sende de var. Ama seni yarınlarda alkışlayacağım. Alkışlarsam şimdiden inanma. Ama içtenliğime inan benim.”⁴⁸

İldeniz’in kendisi ve eserleri hakkında çeşitli yazılar kaleme alan Şahinkaya Dil ile de mektuplaşmaları olmuştur. İlk olarak Dil’in çıkaracağı bir kitap için İldeniz’den yaşam öyküsünü, şiirlerini ve resmini istemesi ile mektuplar başlamıştır.

“Büyük bir yapıt hazırlıyorum. Türk yazınında yeri ve önemi olsun istiyorum. Belki çok büyük sözler ediyorum. Bu kez, yayınlayacağım yapıt bütün yönlerce beğenilecek. Yorumlamakta özgürsünüz. Bu kez, suçlanmak istemiyorum (6x9) küçük olmamak koşulu ile resminizi, kısa öykünüzü, sanatçı tutumunuzu, görüşünüzü, Türk şiirini eleştiren bir yazınızı rica edeceğim. En iyi dileklerle.”⁴⁹

50

İldeniz’in istenilenleri göndermesi üzerine Şahinkaya Dil, İldeniz’le hal tercümelerini birbirlerine çok yakın bulmuş ve mektuplardan anlaşıldığı üzere hiçbir zaman yüz yüze gelmeden kurdukları bu arkadaşlığı mektuplarla devam ettirmişlerdir.

“İyi kadın, iyi şaire!

İçten mektubunuzu aldım kaç kez okudum-bilmezsiniz. Karşımda gerçek kadını görür gibi oldum dersem yalan söylememiş olurum. Bu kadar açık pırıl pırıl yazmama sebep oldunuz bana darılmayınız. Bir kötülük yoktur içimde. Olsa bile

⁴⁸ Belge 8: Erdal Öz’den Türkan İldeniz’e mektup. (Ankara, 17 Kasım 1957)

⁴⁹ Belge 9: Şahinkaya Dil’den İldeniz’e Mektup. (Ankara, 1958)

⁵⁰ Dil, istediği bu belgeleri yayınladığı “Türk Kadın Şairleri Antolojisi” adlı kitabına koymuştur. Bkz. Dil, Şahinkaya, Türk Kadın Şairleri Antolojisi, Nur Yayınları, Ankara 1958, s. 118 - 121.

dayanıklı kızsınız! Her tatlı söze her yapmacık itirafa kulak asmazsınız. Şiirlerinizi gerçekten sevmiye başladım. Kadıncıl seziler, duyular seviler ısl ısl şiirlerinizde. İnsanın kendisi olmalı önce. [...] Şiirde yepyeni güçlü bir isim olarak geleceğe kalacağınıza inanıyorum.”⁵¹

Onun mektup arkadaşlarından bir diğeri ise o yıllarda Varşova elçiliğinde görev yapan İhsan Akay’dır. Akay’ın yolladığı mektuplar arasında İldeniz’i öven şu paragraf dikkat çekmektedir:

“Güçlü kişiliğinizin mert sesi ilk kitabınızın daha ilk yapraklarında etkiledi beni. Yüzyıllar süren dar çevre baskısına şiirle başkaldıran Türk kadınının kişiliğinizde sevgiyle selamlarım.”⁵²

İldeniz’in ilk kitabı çıktıktan sonra yanında birebir olamayan pek çok kişi mektuplarıyla şaire destek olmuş ve görüşlerini bildirmiştir. Bunlardan birisi ise öğretmen ve aynı zamanda Sivas’ta çıkarılan “Su” dergisinin kurucularından biri ve yazı işleri müdürü olan Hazım Zeyrek’tir.

“Sayın İldeniz;

‘Taşra Kızının Delicelerine’ hem teşekkür hem tebrikler. Enfes şiirler var. Hem o: ‘Delice’ sözcüğü de ne nefis. Saygılı oldum size, yeni kavram ve de yeni ürpertiler getirmişsiniz. İlk fırsatta ‘Su’ da yazacağım. Yeni yılınız ‘delicelerle’ donansın.”⁵³

İldeniz’e gelen mektuplardan bazıları ise bilgilendirme amacı taşır. Bunlardan bir tanesi Sami N. Özerdim’in bir dergide şair hakkında yazmış olduğu yazıyı kendisini haberdar etme amacıyla gönderilmiştir:

“Kitaplar Arasında dergisi için benden 15 kadar kitabın kısa tanıtımlarını istemişlerdi. Yazdım verdim. Yazı -bereket versin- imzasız çıktı. Kitaplar hakkındaki yargıları kendilerine göre değiştirmeleri; sizin kitaba ait satırlara dokunmamışlar. [...] Size şimdilik o küçük notun aşağıda kopyasını gönderiyorum. [...] Geçen yıl iki basımı yapılan ‘Taşra Kızının Deliceleri’ nden sonra ikinci

⁵¹ Belge 10: Şahinkaya Dil’den İldeniz’e Mektup. (Ankara, 3 Eylül 1958)

⁵² Belge 11: İhsan Akay’dan İldeniz’e Mektup. (Varşova, 12 Mart 1968)

⁵³ Belge 12: Hazım Zeyrek’ten İldeniz’e Mektup. (Sivas, 27 Aralık 1966)

kitabını veren Türkân İldeniz, özellikle kadının kaderi üzerinde, kendine özgü şiir gücü ile duran ilginç bir ozandır. Kitaplarının gördüğü ilgi, kişiliğinin bir sonucudur.”⁵⁴

İldeniz’in mektupları arasında sadece kendi şiirlerinin ve sanatının başkaları tarafından değerlendirilişi değil bazen de İldeniz’in şairliğine, şiirlerindeki başarısına güvenilerek kendi şiirlerini değerlendirmesi konusunda yardım isteyenler olmuştur. Bu kişilerden birisi şair Çetin Boğa’dır ve mektubunda şu cümleleri sarf etmiştir:

“Değerli Ozan Sayın Türkan İldeniz,

‘Havva Çıkmazı’ ve ‘Taşra Kızının Deliceleri’ ve bir takım dergilerde olan şiirlerinizi okuyorum ve sizi kalemi güçlü biri ama çok güçlü bir ozan olarak görüyorum.

Ben de şiir yazıyorum beş yıldan beri. Fakat ancak birkaç dergide yayınlanabildi. İmkanlarım dahilinde yakında bir kitap çıkarmak istiyorum. Size şiirlerimin gücünü göstermek amacıyla iki şiirimi gönderiyorum.”⁵⁵

İldeniz’e çeşitli kurum ve kuruluşlarca da mektup yollanılmıştır. Bu tarz mektuplardan bir tanesi de Stuttgart’ta çıkan bir dergiden gelerek şairden şiirleriyle bu dergiye destek olması istemiyle gönderilmiştir.

“Sayın Bayan Türkan İldeniz uygarlığa erişmemiş ülkelerdeki ilk uyanma öncülerinin, o ülkenin ozan ve yazarları oldukları bir gerçektir. Son zamanlarda Türkiyede başlayan bu uyanma çabasını, biz Stuttgart talebeleri çıkarttığımız Yaprak dergisinde desteklemeğe karar verdik. Bütün Avrupada okuyan Türk Öğrencileriyle bağlantı kurarak onların dergimize yazı ve şiirlerini göndermelerini sağladık. Bu arada ülkemizin sayılı toplumcu ozanlarından biri olarak dergimizde sizin de yazınız ve şiiriniz olmasını istedik. İstedığınız bir konu üzerine dergimize yazı yazmakta sizi serbest bırakıyoruz.”⁵⁶

İldeniz’in mektupları arasında genel olarak dergi ve kitaplarda yayınlanmak üzere ondan biyografisinin, şiirlerinin ve resimlerinin istenilmesi; çeşitli edebiyat

⁵⁴ Belge 13: Sami N. Özerdim’den İldeniz’e Mektup. (Ankara, 24 Ağustos 1968)

⁵⁵ Belge 14: Çetin Boğa’dan İldeniz’e Mektup. (Adana, 26 Temmuz 1968)

⁵⁶ Belge 15: Mehmet Edeş’ten İldeniz’e Mektup. (Stuttgart, 14 Mayıs 1965)

şölenleri, konferanslar için davetiyeler, yeni yıl tebrikleri vb. içerikli mektuplar yer almıştır.

İldeniz'e dost çevresi tarafından yazılan mektupların yanı sıra kendisinin çok fazla tanımadığı fakat eserlerine ve kendisine saygı duyduğu Aziz Nesin ile ilgili bir anısını Dost dergisinde şöyle dile getirir:

“Aziz Nesinin; Azizname, Kadın Olan Erkeğin Hatıraları, Memleketin Birinci Mahmut İle Nigâr, Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı dışındaki bütün kitaplarını okudum. Hem öyle bir kez okuyup geçerek değil, tekrar tekrar okudum. Biraz Gelir Misiniz’i seyrettim. Bir deha olarak kabul ettiğim bunu namuslu, mert ve çileli sanatçının alkışlamadığım hiçbir kitabı olmadı ama ille de bu kitaplar arasında ayrılacak olan birkaç ad istenirse, Böyle Gelmiş, Böyle Gitmez, Zübük, Az Gittik, Uz Gittik, Bir Sürgünün Hatıraları; derim.

Kendisiyle selâmlaşmaktan öteye geçen bir tanışıklığım olmadığı için yazacak bir anım yok. Yalnız bu dev sanatçının tevazuuna bir örnek olarak şunu anlatmadan geçemeyeceğim.

Havva Çıkmazı yayınlanınca imzaladığım bir kitabı Aziz Nesin’e ulaştırması için eşime bırakmıştım. Fakat sanırım önce kendisinin gezide bulunması, sonra bizim geziye çıkmamız nedeniyle kitap verilememiş. Derken bir gün Sosyalizm geliyor Savulun’un ikinci baskısını “Bana kitabımı vermeyen Türkân İldeniz’e” diye imzalayıp göndermesi gözlerimi yaşartmıştır.” (İldeniz, Mayıs 1969: 14)

1.9. Hikâyelerde Türkan İldeniz

Türkan İldeniz sanat hayatında kendi şairliği ile şiirinde özne konumundayken kimi hikâyelerde nesne olarak yer almıştır. Bu hikâyelerin sahibi İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinden arkadaşı Erdal Öz’dür.

İldeniz, Öz’ün dikkatini ilk olarak aynı fakültede olmalarıyla çekmiştir ve Erdal Öz “Sevgili Acı” adlı hikâyesinde şairin fiziki özelliklerini, çevresinin ona olan ilgisini ve tanışmalarını öykü kurgusuyla şöyle anlatmıştır:

“Hafif kızıla çalan saçlarıyla o koyu sarışın kız gerçekten çok güzeldi. Fakültede o güne dek gördüğüm en güzel kızdı. Sabahları birinci sınıf amfisinin öndeki büyük giriş kapısında görününce, koca sınıf, kapıdan yana eğiliyordu. Sınıfta

pek çok kişi ön sıralarda onun için yer ayırıyor, herkes kendi ayırdığı yere oturmasını bekliyordu. Genellikle kırmızılar giyyordu. Bu da, sarışınlığına bir hoşluk daha ekliyordu. Kitaplarını defterlerini iki koluyla göğsünün üzerine sıkı sıkı bastırıyor, hafifçe salınarak yürüyor, beğendiği boş bir yere oturuyordu. O yeri ayıran çocuk, sağına soluna övünerek bakınıyor, keyifle dersin başlamasını bekliyordu. Ona bir iki küçük soru sorarak sözde ilk yakınlaşmayı başlatıyordu.” (Öz, 2008: 73)

Bu farkındalıktan sonra Erdal Öz, “Bir gün, bir ders arasında, dışarıda [...] “Adınızın Türkân olduğunu biliyorum” [diyerek] (Öz, 2008: 73)⁵⁷ ilk adımı atmış ve İldeniz’ le tanışmayı başarmıştır. Bu ilk sözden sonra kendisini kantine gitmeye ikna ederek şiire kadar uzanan sohbetlerini gerçekleştirmişlerdir:

“Çerkez olduğunu söyledi. Cankurtaran’da oturuyorlarmış. Annesi ölmüş⁵⁸, babası yeniden evlenmiş. Yeni annesiyle arası iyiymiş. En azından okumasına yardımcı oluyormuş. Evet, -yaşasın- şiir de yazıyordu. Attilâ İlhan’ı çok seviyordu; özellikle “Kaptan” adlı şiiri onu çok etkilemişti. [...] Uzun uzun Attilâ İlhan’dan konuştuk. (Öz, 2008: 75)

Konuşmalarından sonra Erdal Öz, İldeniz’i çok beğenmiş, aradığı tüm özellikleri tam anlamıyla onda bulmuştur. Bu tanışıklık Öz’ü uzun bir süre kurtulamayacağı bir aşkın pençesine düşürür fakat hiçbir zaman aşkına karşılık bulamaz ve kendisi de bu aşkı benliğinde yaşayarak hikâyelerinde anlatır. Biz bu hikâyelerden Erdal Öz’ün ne kadar çok sevdiğini ve bu aşk yolunda neler yaşadığını öğreniriz.

Erdal Öz, “Sular Ne Güzelse” adlı hikâyesinde de İldeniz’e duyduğu aşkı onu nasıl düşünerek sevdiğini anlatır: “Seni bir resim gibi, bir heykel gibi düşünmek istemeyişimdi belki. Yaşayan, soluk alıp veren, konuşan, öpüşen, gülen, sırasında ağlayan, mutluluğu özleyen, ama acı çeken yalnızlıktan bunalan ve bunalmayan, deliceleri olan genç bir kız diye sevişimdi.” (Öz, 2000: 118)

⁵⁷ Tanışmaları hikâyede anlatıldığı gibi olmamıştır aslında İldeniz, İstanbul Üniversitesi’nin kantininde otururken içerisinde Cemal Süreya’nın, Yılmaz Güney’in de olduğu bir grupta Erdal Öz’le tanışmıştır. (Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.)

⁵⁸ Erdal Öz, Türkan İldeniz’in annesinin öldüğünü ve babasının evlendiğini dile getirmiştir fakat annesinin ölmesi söz konusu değildir. Annesi ve babası ayrılmış ve annesi başka bir kişiyle hayatını birleştirmiş. İldeniz’de öz babası gibi gördüğü Süleyman Sağdaş’la ömür boyu çok iyi anlaşmıştır. Söz konusu hikâyeye türü olduğu için içerisine kurgu katılmıştır.

Bu hikâyenin sonunda “Sular Ne Güzelse” adlı öyküyü İldeniz’e ithafen yazdığını açıkça şu cümleleriyle belirtmiştir: “Biliyor musun, seni çok seviyorum. Bu gece senin için bir öykü yazacağım.” (Öz, 2000: 127)⁵⁹

Erdal Öz, “Aşk İdi Beni İten”, adlı hikâyesinde diğerlerinden farklı olarak İldeniz’i tüm kadınlara mâl edercesine çoğullaştırmış ve herkeste onu görür olmuştur:

“Bir Türkan mıdır sevdiğimiz, onu en güzel büyültürüz. Çünkü o, en güzel diye bilip düşündüklerimizden de daha güzeldir. [...] Ay ışığının önünden sürüklenip giden, gölgesinden tanıdığımız ama Türkân’lar kadar hiçbir zaman öyle güzel, öyle alımlı, öylesine savaşız olamayacak o an bir kadın mı? [...] Belki sadece Türkânların süslediği bir yüce aşkla söylenir gibiyizdir; o kadar.” (Öz, 25 Mayıs 1958: 9)

Bu hikâyelerin yanı sıra Erdal Öz hakkında çalışma yapan Behçet Necatigil’in kızı hikâyeci Ayşe Sarısayın da hazırlamış olduğu kitabının dördüncü bölümüne Türkân başlığını vererek Erdal Öz’ün hikâyelerinde anlatmadığı ayrıntıları da gözler önüne sermiştir.

Erdal Öz’ün askere gitmesi gerekmektedir fakat İldeniz’den bir evlilik sözü almadan gitmek istememektedir. “O dönem İldeniz’le arasına pek çok aracı koyar onu ikna etmesi için ama İldeniz hiçbir şekilde söz vermeye yanaşmaz. Öz ise karardır bir gün fakülteye İldeniz’i istemeye annesi ve babasını getirmiştir. Bu davranışı karşısında İldeniz çok sinirlenmiş ve onu terslemiştir.”⁶⁰ Bunun üzerine İldeniz’le arasında hiçbir bağ kurmadan askere giden Erdal Öz, askerlik süresi boyunca onu unutamamış, her an düşünmüş ve özlemiştir. “O’ndan mektup bekler, beklediği mektup gelmez, ama yine de O’nu unutmak istemez...” (Sarısayın, 2009: 87) Öz, bu konuda o kadar ısrarcıdır ki Türkan ile evlenmek için her yolu dener ve ailesine bir mektup yollayarak onlardan yardım ister. Bu mektuba annesinin şefkatli davranarak oğluna üzülmeye rağmen babası çok realist davranarak oğluna şunları söyler: “O fakülteyi bırakıp senin yanına gelemez. [...] Henüz genç ve tecrübesizsin.

⁵⁹ Aynı haber Bkz. Erdal, Öz, Sular Ne Güzelse, Varlık, S. 482, 15 Temmuz 1958, s.18-19’ de çıkmıştır.

⁶⁰ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

[...] Karşı tarafın istikbalini ve saadetini tehlikeye atmak vicdansızlık ve adilik olur.”
(Sarısayın, 2009: 88)

“Erdal Öz, babasının sitemlerine rağmen ne O’ndan vazgeçer, ne de edebiyattan. Yazmaya devam eder; O’na konuşarak anlatamadıklarını, yazılarıyla anlatmayı deniyordu. [Ancak yazdıklarına bir karşılık alamayınca] O’nu unutulabilmenin yollarını arayıp bir türlü bulama[mıştır]. (Sarısayın, 2009: 90 - 91)

“27 Nisan 1959 tarihinde aldığı 30 günlük izin belgesiyle birlikte askerlik görevi sona erer. İstanbul’a gelip arkadaşlarını bulur. Kötü bir sürprizle karşılaşacağını bilmemektedir henüz. Sevdiği kız o gün evlenmiştir, aynı akşam da Tünel, Asmalımescit’te bir lokantada kutlama yapılacaktır. Arkadaşları oraya gitmesini engellemeye çalışırlar, ancak başaramayınca hep birlikte katılırlar davete.”
(Sarısayın, 2009: 96)

Gözleri sevdiğini ararken İldeniz’le göz göze gelir gelmez fırlamıştır yerinden ve oradan uzaklaşıp bir otobüse binip bu acılarını baba ocağında unutmaya karar verir.

Erdal Öz, “Defterimde Kuş Sesleri” adlı anı kitabında da İldeniz’e yer vererek onunla ilgili acı tatlı ne varsa yâd etmiştir.

“[...] Otobüsümüz Tortum’da durmuştu. Tortum Çavlanı’nın güzelliğini göreceğim gözüm yoktu, çünkü Oltu’ya sürgün gidiyordum. Sevgilimden de uzakta kalmanın ezikliği içinde gidiyordum. Ne çok sevmiştim o kız, o ‘deliceleri’ olan kız. (Öz, 2008: 265)

İldeniz tüm bu yazılan hikâyelere rağmen hiçbir zaman aşk anlamında Erdal Öz’e karşılık vermemiş, onu bir arkadaştan öte görmemiştir. Öz’e her zaman dostane yaklaşarak, umut verici hareketlerde bulunmamıştır.

1.10. İldeniz’e İthafen Yazılmış Şiirler

İldeniz daha lise sıralarındayken okuldaki başarılarıyla ve süreli yayınlarda yayımlanan şiirleriyle ilgi odağı olmuştur. Hemen her aktivitesinin ardından hakkında haberler çıkmış, yaptığı işlerle alakalı eleştirilerde bulunulmuştur. Bu tarz yazıların yanı sıra Türk edebiyatında örneklerine sıkça rastladığımız ithaf şiirleri, ona da yazılmıştır.

Bunlardan ilki şair Tanju Cılızoğlu'nun⁶¹ “Türkan İldeniz’e” ithafıyla On - Üç dergisinde yayınlamayı düşündüğü “Yıldız Ağaç Dağ Bir ve Adam” adlı şiiirdir. Bu şiir dergide yayınlanmadan önce İldeniz'den izin alınmıştır.⁶² Şiirin ismindeki gibi yıldız, ağaç ve dağ kişileştirilerek ele alınmış son dörtlükte de bunların yanında gerçek bir kişiye değinilmiştir.

Şair Anıl Boduroğlu da “Türkan İldeniz'e” ithafen “Aydınlığa İnat”⁶³ ve “Çoravanis”⁶⁴ adlı şiirleri yazmıştır. Şair her iki şiiri de yayınlamadan önce İldeniz'e göndermiştir. Şiirlerin başında Türkan İldeniz'e ithaf gibi bir ifade geçmemekle birlikte şair mısralarıyla İldeniz'i işaret etmiştir. “Aydınlığa İnat” şiirindeki ‘Cankurtaran’da değil Çitlenbik sokağında’ dizesinde İldeniz'in bir dönem ikamet ettiği sokağın adını geçirmiştir.^{65 - 66}

Çoravanis, Van'da bir köydür ve şiirde o köy şairin gözünden tasvir edilmiş şiirin kurgulanışı İldeniz'in Taşra Kızının Deliceleri'ni anımsatmaktadır.

“Ve dikenini koparılmış acısı daha bir kızın

Kirli elleri kirli dudaklarıyla daha”

Bu şiirlerin dışında Agâh Özgüç'ün, “Trajedi ya da Biz İnsanlar”, şiiri de “Türkân İldeniz'e” ithafıyla Yelken dergisinde yayınlanmıştır. Agâh Özgüç, insanın hayat içindeki trajik hikâyesini ele alarak şiirini kurgulamış ve sonunu da ölüm mefhumu ile bitirmiştir:

“Vahşet kanla kucaklaşıyordu sokaklarda

İnsanlık can çekişiyordu biliyorduk

[...] Ve son duamızı yapıyorduk

Geri verirken ciğerlerimizdeki son havayı.” (Özgüç, Temmuz 1958: 15)

⁶¹ Belge 16: Tanju Cılızoğlu'nun İldeniz'e ithaf ettiği şiir.

⁶² Anıl Boduroğlu şiiri On Üç dergisinde yayınlacağını belirtmesine rağmen yapılan taramalar sonucunda On Üç dergisinde bu şiirin yayınlanmadığı görülmüştür.

⁶³ Belge 17: Anıl Boduroğlu'nun İldeniz'e ithaf ettiği şiir.

⁶⁴ Belge 18: Anıl Boduroğlu'nun İldeniz'e ithaf ettiği şiir.

⁶⁵ Belge 19: İldeniz'in ikametgâhı.

⁶⁶ Anıl Boduroğlu'nun yazmış olduğu şiirlerin herhangi bir yerde yayınlanıp yayınlanmadığı hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte şiirlere İldeniz'in özel arşivinden ulaşılmıştır.

Turgay Gönenç, “Mutsuz Yaşantılara Sagu”, adlı şiirini *Yelken* dergisinde “Türkân İldeniz’e adanmıştır” ithafıyla yayınlamıştır. Gönenç’in şiiri İldeniz’in şiirleriyle benzerlik göstermekle birlikte İldeniz’in şahsında var olan olumsuzluklara karşı güçlü duruş bu şiirde kendini göstermiştir:

“Ben bütün güçlülüğümle geceleri

Tarlalara kuşlar serpiyorum

Güvercin ayaklarında tellerden geçiyorum” (Gönenç, Şubat 1959: 20)

1.11. Aldığı Ödüller

Türkan İldeniz, hayatı boyunca hiçbir ödül yarışmasına katılmadığı gibi kişi ve kurumlarca verilmek istenen ödüllerden de uzak durmaya çalışmıştır. Çünkü ödüllerin samimi olmadığını, hak edenden ziyade bir klikleşmenin içerisinde yer alan ve ödülü sunacak olan kuruluşa göre verildiğini düşünmektedir. İldeniz ise hiçbir zaman böyle bir gruplaşmaya, kuruma yakın durmamıştır. Bu nedenle verilen ödüllere itibar etmek yerine şiirlerinin karşılığında okurlarından gelen o samimi dönüşlere daha çok kıymet vermiştir.

Şairin bu görüşüne karşılık ona layık görülen pek çok ödül olmuş ve bunlardan bazılarını şair de değerli bulmuştur. Eserleri yayımlandıktan çok uzun süre sonra bir öğretmenevinin düzenlemiş olduğu törende İldeniz’e onur ödülü takdim edilmek istenmiş fakat kurum törenden önce şaire ulaşamadığı için İldeniz, bu ödülü kendi eliyle alamamıştır. Ancak bunu duyduktan sonra şerefle kabul edeceğini dile getirmiştir çünkü bu ödül her yıl başka bir kadın şaire verilmek üzere ilk olarak İldeniz’e sunulmuştur.⁶⁷

⁶⁷“Validebağ Adile Sultan Kasrı Öğretmenevi, Öğretmen Huzurevi ve Kültür Merkezi 17. Kültür ve Sanat Şenliği, 15-20 Haziran tarihleri arasında yapıldı. Çok sayıda ve çeşitli etkinliğin yer aldığı programı, öğretmenler ve tatilde bulunan öğrenciler izledi. [...] Şair Türkan İldeniz ‘Validebağ Onur Ödülü’ verildi. İlk kez verilmeye başlanan ödülün, her yıl bir kadın şaire verileceği duyuruldu.” Bkz. İmzasız, “Validebağ Korusu’nda Şiirler Bülbül Seslerine Karıştı”, *Gazete Kadıköy*, 5 Eylül 2009, s.1.

1.12. Dernek Üyelikleri

Türkan İldeniz 1981’de İstanbul Devlet Konservatuvarı ve Öğrencilerini Koruma Derneğinin üyeliğinde bulunmuştur. Derneğin yönetim kurulunda Kadri Köseler, Vedat Demirci, Kamuran İter ve Şengül Kızıltan; asli üyeleri arasında Özden Ataman, Türkân İldeniz ve İbrahim Usta gibi isimlerle yer almıştır.”⁶⁸

Bunun yanı sıra şairin, TYS ve PEN üyelikleri bulunmaktadır.

1.13. Fiziki Portresi ve Kişisel Özellikleri

Türkan İldeniz, çocukluğundan itibaren sıcakkanlı, hareketli, yetenekli, akıllı bir insan olarak tanınmış, bu özellikleri nedeniyle çevresi tarafından daima ilgi görmüş ve sevilmiştir. İldeniz okul yıllarında da okuması, yazması, resmi törenlerdeki spor faaliyetleriyle ön plana çıkararak başarılı bir öğrencilik hayatı geçirmiştir. Bunun yanı sıra şair her zaman fiziki özellikleriyle de dikkat çekmiş ve genç kızlığından beri kendisine gösterilen bu ilgiyi şiirlerine konu etmiştir:

“Pınarbaşına varmaya göreyim bir

Saçlarım dokuz dizi örülü

[...] Pınarbaşına varmaya göreyim bir

Yiğitler kanlı – bıçak” (İldeniz, 1967: 14-15)

İldeniz orta boylu, düzgün fizikli, beyaz tenli, sarışın, güzel bir kadındır. Gençliğinde yaptığı sporlar sayesinde de uzun yıllar vücut dinamikliğini korumuştur. Onun güzelliğini tasavvur etmek için Şevket Rado’nun şair hakkında yaptığı değerlendirme dikkate değerdir. Rado: “Türkiye’de 3 Türkan var: Türkan Rado (kendi eşi), Türkan Şoray ve Türkan İldeniz.”⁶⁹ diyerek şairin güzelliğini vurgulamıştır.

İldeniz’in karakterinin oluşumunda ise geleneklerine bağlı Çerkez bir ailenin kızı oluşu etkili olmuştur. Şairin hayata bakış açısını belirleyen bu kültürün en önemli özelliği kız çocuklarına verdiği değerdir. Kız çocukları doğu kültüründeki gibi evlere kapatılmamış ama Batı kültüründeki gibi çok serbest de bırakılmıştır.

⁶⁸ Belge 20: Dernek üyeliği belgesi.

⁶⁹ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

Çerkez kızları güzelliğinin yanında becerikli de olmak zorundadır. Onlar evde annelerinin en büyük yardımcılarıken mahallerinde kızı olmayan ailelere de yardım etmekle sorumludur. Bu kültürü tüm Çerkez kızları adına kendinde birleştiren İldeniz, şiirinde bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Ben ırgat Musa kızı Fadime

Takunyam safi gürgen”

“Siz uykunuzu en koyusunda yaşarken

Ben hamaratça

Süpürüyordum yerdeki hasırı.” (İldeniz, 1968: 14 - 15)

Şair, küçüklüğünde annesi ve komşuları tarafından evlerinin bahçesinde yapılan ekmekleri, salçaları, peynirleri, açılan yufkaları, kesilen erişteleri dikkatlice izlemiştir. O dönemlerde kendisi bunları yapmasa da gördükleri sayesinde her şeyi öğrenmiş ve ilerleyen yıllarda evinin boyasını dahi kendisi yapar hale gelmiştir.

Çerkezlerin bir diğer özelliği insanların birlik – beraberliğe önem veren ve aynı zamanda özgürlüklerine düşkün bağımsız ruhlu bireyler olmasıdır. Bu nedenle onlarda pasif tipler geçersiz kabul edilerek erkeğiyle kızıyla hepsinin aktif, girişken olarak yetiştirilmelerine özen gösterilmiştir. Aileler ilk olarak çocuklarına yurt, vatan, halk sevgisini aşılıyarak onların yaşadıkları toprakları tanıyıp sevmelerini sağlamıştır.

İşte böyle bir kültür içerisinde yetişen İldeniz geleneklerine, vatanına bağlılığının yanında özgür bir ruha sahip olarak her zaman kötü giden düzene ve adaletsiz kurallara başkaldıran bir insan olmuştur. Bu başkaldırı huyunu da ilk olarak evindeki dantellere ve koltuk örtülerine karşı göstermiş daha sonraları hayatı boyunca tasvip etmediği hiçbir duruma boyun eğemeyerek devam ettirmiştir. Her zaman haklının yanında olmaya çalışan İldeniz, doğruyu yanlış ayırt ederek olayları değerlendirmeye çalışmıştır.

İldeniz naif ve kibar bir kız olmasına rağmen Çerkezlerdeki anaerkil yapıdan dolayı bazen bir erkeğin halletmesi gereken işleri de yapacak kadar güçlü ve cesur

bir tavır sergilemiştir. Bu nedenle hiçbir zaman bir erkeğe sığınmamış hep kendi ayakları üzerinde dimdik durmuştur. Bunu evlendikten sonra iş hayatına atılması ve sanatını icra etme noktasında engel tanımayışıyla da göstermiştir. İnatçı kişiliği sayesinde gerçekleştirmek istediği her şeyi yerine getirmeye çalışmıştır.

İldeniz yaşam enerjisiyle dolu bir insan olarak hayatını sürdürmüştür. Hayattaki olumsuzluklara karşı karamsarlığa düşmektense güçlü durup mücadele etmeyi ve hayatın tadına vararak yaşamayı yeğlemiştir. Bunun en önemli göstergelerinden biri üniversite yıllarında Irak'ta başlayan ihtilal sonucu hukuk fakültesinde Demir Özlü ile yapmış olduğu konuşmadır:

“Hukuk Fakültesi kantininde oturan sanatçılar Irak ihtilali dolayısıyla işi siyasete dökmüşlerdi. Demir Özlü ‘Yahu; her yerde harp patlıyor, korkuyorum. Ya bize sirayet edip te hepimiz ölürsek’ diye telaşlanıyordu.

Türkân İldeniz ciddiyle çantasını kaparak gitmeye hazırlandı.

- Hayrola nereye böyle?

Türkân, Demir Özlü ve harp korkusuyla telaş içinde bulunanlara dönerek:

- Harp başlamadan yaşamaya gidiyorum.” (İmzasız, Şubat 1959: 29)

İldeniz’i etkileyen ikinci faktör ise büyüdüğü çevredir. Düzce’de etnik kültürlerle dolu bir mahallede büyüyen şair farklı kültürlerden insanları tanıyarak insanın özünü anlamaya çalışmıştır. Bu durum onun hem kişiliğine hem sanatına yansıtılarak her zaman çevreye karşı duyarlı sanatını halka mal eden onların sorunlarını dile getiren bir sanatçı olmuştur. Şair farklılıklar olsa dahi insanların bir arada barış ve huzur içinde yaşayabileceğini düşünerek her zaman barıştan yana uzlaşmacı bir tavır sergilemiş ve her yerde daima barış elçiliği görevini üstlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SANATI

2.1. Şiirlerinin Kaynağı

Türkan İldeniz’ de çocukluktan beri var olan etkili konuşma, topluluk önünde irticalen şiir söyleme ve şiir yazma yeteneğini yaşadığı çevreyi kaynak olarak derinleştirmiştir. Öncelikle doğmuş olduğu evdeki ailesinin yaşantısı sonra evinin bulunduğu çevredeki kültür yapısı şairin içinde kıpırdanırlara sebep olmuş ve bu kıpırdanırlar onu yazmaya itmıştır. Bu nedenle şiirlerinin kaynağını ütöpic değil daha gerçekçi konulardan, hayattan, almıştır:

“İldeniz’in şiirlerinin kaynağı daima toplum, toplumun sorunları ve en önemlisi kadındır. Şiirlerinde kadın kavramının üzerinde kadını tüm duygularıyla gerçekten anlayarak ele almaya çalışmıştır. Şiirlerinde kadınlık: günlük duyulardan, tarih boyu bir genişliğe doğru açılmaktadır. Kadın ozan ince bir yüreğın duygularını, yüzyılların süzgecinden geçirerek, sağlam bir inançla getiriyor da diyebiliriz. Soranlara selâm Kaptan, selâmımı söyle - Bir deney bu, bir tecrübe kendimi yenilemek üzere - Anlamak için kesinlikle kaçmak, kurtulmak mı diye?” (Özerdim, 1967: 18)

İldeniz’in şiirlerinin kaynağı kendi beninden, ailesinden, çevresinden tüm insanlığa doğru giden bir çizgi izlemiştir. İldeniz, Düzce’den İstanbul’a taşındıktan sonra büyükşehrın sıkıntılarını hem kendisi yaşamış hem de diğer insanların özellikle kadınların çektiğı çeşitli sıkıntılarını, bunalımları şiirine taşımıştır. Şiire başladığı andan sonuna kadar işlediğı en önemli konu olan kadını, tarihsel zaman içindeki fiziksel ve zihinsel her anlamda duygularının, düşüncelerinin, hissettiklerinin değişimi ve gelişimi içinde ele almıştır. İldeniz’i böylesine yücelten de bulunduğu dönem içindeki eğildiğı bu kaynak olmuştur ki yıllar sonra dahi onun kadını ele alışı üzerine bir isim söylenememiştir:

“Kadınlar şiirin aynasına kendilerine, kendi cinselliklerine apaçık dokunmayı pek sevmezler. Bunu 1960’lı yılların hemen başında Türkan İldeniz başarmıştı. Yarım bıraktı. Bir de 80’li yılların ortalarında Suheyla Taşçier denemişti. Ama inandırıcı olamamıştı. Gülseli İnal’ın, Lale Müldür’ün ve pek çok kadının

şairinin aynasındaki bir başdönmesidir. Varoluşun yaşama yabancı kıldığı başdönmesi.” (Nacitarhan, 2010: 297)

Şairin içindeki yazma isteği çevresindeki tüm yaşananlara, tüm kurallara, kaidelere başkaldırış şeklinde nüksetmiştir. Ondaki bu durumu keşfeden Muzaffer Uyguner, şair hakkında şunları söylemiştir:

“Türkân İldeniz, 1957 – 58 yıllarında yayımladığı şiirleriyle, bakışları üzerine çekmişti. Bu şiirlerde, çevresine ve çevrenin baskısına başkaldıran genç bir kızın çığlıkları görülüyordu. Bu başkaldırma, kişisel bir başkaldırma idi belki, fakat toplumumuzdaki bütün kadınların da kişisel başkaldırmasıydı. Kendini bulan başkaldırıcı bir çağda insan güçlüdür aynı zamanda kitapta yer alan Taşra Kızının Deliceleri adlı beş şiir bu havanın şiiridir.

Sakinmaklar gereksiz bunu yeni anladım

Kırıp dikenli telleri geldim yanına

Dizeleriyle başlayan beş şiirde hep bu çevre baskısından sıyrılan genç kızın ‘deliceleri’ ni buluyoruz. ‘Körkandil kısır anlayışlara’ başkaldıran İldeniz, ülkemizdeki kadınların kaderine de başkaldırılmış oluyor. Önce aşk ateşiyle erkeğe duyulan yakınlığın söylendiği şiirlerde, erkeğin baskısı bilinci uyanınca yeni bir başkaldırmaya yöneliyor.

Yirminci yaş yangınları taşıyorum yaklaşma

Bu en çılgın mızrak yaşım benim

Hem domuzuna güzel hem güvensiz yaşım

Alevlerim tütsülese de seni yaklaşma

Yaklaşma sonra yanarsın.” (Uyguner, 1967: 13)

İldeniz, başkaldırıışlarının yanı sıra bazen bulunduğu hayatın içinden bazen de kendisinden kaçmak istemiştir. Fakat bu kaçış Servet-i Fünun edebiyatına dâhil sanatçılar gibi ütöpik bir kaçış hayali değildir. Şairdeki bu durum zaman zaman yenilenmek adına hayatın telaşının dışına çıkıp etrafı uzaktan seyretme isteğidir. Hatta bu isteği daha ileriye taşıyarak kendi benliğinden sıyrılarak kendisini yenilemek, arınmak; sanatını yenilemek adına bir kaçıştır:

“[...] ‘Herşeyden önce kendimden kaçış bu ben yenilenmek istiyorum’ dizesi [ise] kaçışın yalnızca insanlardan kaçışı değil kendinden de kaçışı istediğini ortaya koymaktadır. Bu yenilenme yolunda bir kaçıştır. İnsan olarak, sanatçı olarak yenilenmesi için bir kaçış.” (Uyguner, 1967: 13)

Şiirlerinin kaynağını kendi yaşantısı, düşünceleri, şahit oldukları, başkaldırıları ve hayalleri oluşturan şairin, şiir kitaplarındaki genel çerçeveye bakmak gerekirse bunu Adnan Binyazar’ın İldeniz hakkında söylediği bir sözden yola çıkarak ifade etmek daha etkili olacaktır. Adnan Binyazar: “Taşra Kızının Deliceleri İldeniz’in anlattıklarını kapsıyor, anlatacaklarını değil” (Binyazar, 1967: 12) demiştir. Buna göre İldeniz’in ilk şiir kitabı “Taşra Kızının Deliceleri”nde genel olarak kendi yaşadıklarından yola çıkarak toplumu; “Havva Çıkmazı”nda ise toplumun yaşadıklarını topluma anlattığını söylemek mümkündür.

Temelsiz bir şiirin olamayacağını düşünen şair bu düşüncesine rağmen şiirine hiçbir zaman eski şiiri kaynak almamıştır. Şair bunu yüzyıllardır süre gelen eski – yeni şiir tartışmalarından dolayı bağnazca bir tavırla savunmamıştır. O sadece eski şiirin ilerlemeye engel oluşundan dolayı şiiri daha fazla köksüzleştirdiğini düşünmektedir. Şair eski ve yeni edebiyat konusunda neler düşündüğünü 1967’de Haber gazetesinde Gavsî Ozansoy ile yaptığı röportajda açıkça ifade etmiştir.

“Kendisine sorulan “Bugünkü Türk edebiyatını nasıl buluyorsunuz. Edebiyatımızda ‘dün’ mü daha kuvvetliydi, ‘bugün’ mü? Günümüzün Türk yazarları daha çok nerede başarılı? Şiirde mi, romanda mı, hikayede mi, oyunda mı, mizah ve hicivde mi? : Bütün bu dallarda, yaygın olarak, eski kuşaklar mı daha etkiliydi, yeniler mi?: En son kuşak edebiyatçıları arasında beğendiğiniz isimler?:” sorularına verdiği cevaplarda bu görüşü kanıtlamaktadır:

“- Pek doğaldır ki her yazar kendi kuşağının yazını (edebiyatını) diğer kuşakların yazısına üstün tutacak ve bunu kişiöğlunun o kendine özgü bencilliği içinde körü körüne, kendi kuşağının eksik ve yetersiz yanları olduğunu bile bile yine de yapacaktır. Eskiler dönüp durdukları çemberden çıkamadıklarından yerlerini yenilere kaptırmanın verdiği o iç ezikliğiyle yenileri küçümseyecek; yeniler ise, kendilerini kayıtsız şartsız kabul ettirebilmek için, eskileri tümüyle yadsımak yoluna girecektir. Ben kendimi bu ruhsal durumdan uzak tutarak nesnel olarak yanıtlayacağım sorularınızı.

Günümüz Türk yazını dünü aşan bir çizgide olmasına rağmen uluslararası yazın'a kıyasla yetersiz buluyorum. Yetersiz buluyorum, çünkü bizim erginliğine yaslanmış bir yazınımız yok henüz. Buna da gerçek ve köklü bir yazın geleneğinden yoksun olmamız sebeptir, diyorum. Eskileri, eski kalmakta ısrar edenleri kıyasıya suçluyorum. Biz kişiliğini erkinleştirememiş, kendi içyapısına eğilmemiş, yabancı akımları izlemek yerine, onlardan esinlenmiş, taklit etmiş ve âdeta onların uydusu olmuş eski bir kör yazının umutsuz izleyicileriyiz. Eskiler bize yararlanabileceğimiz hiçbir şey bırakmadılar. Köklü bir yazın geleneğinden yoksun ve tümüyle onlardan kopmuş, sürekli bir arayış içindeyiz.” (Ozansoy, 23 Şubat 1967: 3)

İldeniz, eskinin ve ısrarla eski kalanların yarattığı edebiyatın kısır döngüsünden ve bu döngü içinde Türk yazınının henüz kendini bulamayışından yakınır. Yeninin her zaman eski karşısında galibiyet kazanmasının yanı sıra köklü bir yazın geleneğimizin olmayışı Türk şair ve yazarlarını sürekli bir arayışa sürüklemektedir. İldeniz, bugünün yazını bir arayış halinde olmuş olsa da düne karşı daha kuvvetli bulmaktadır ve Cumhuriyetin ilanını da eskinin etkisizliğine bağlamaktadır. Bu durumu Gavsî Ozansoy ile yaptığı röportajda şöyle ifade etmektedir:

“Yazınımız dün mü kuvvetliydi, bugün mü? Sorusuna gelince: Kıvanç verici bir durumdur ki, ülkemizde yerinde sayan o diğer her şeye rağmen ve şiir başta olmak üzere, yazınımız dünden çok ilerdedir. Eğer eski kuşaklar bir tutam etkili olabilselerdi, biz onlardan kopmaz, Cumhuriyetimizi ilân etmez, onların ardından giderdik.” (Ozansoy, 23 Şubat 1967: 3)

Aynı röportajda şair kendi döneminde farklı türlerde eserler veren sanatçılar arasında başarılı bulduklarını şu şekilde sıralamıştır:

“En son kuşak edebiyatçıları arasında; Şiir’de Attilâ İlhan, Turgut Uyar, Fazıl Hüsni Dağlarca, Yılmaz Gruda. Roman’da: Yaşar Kemal, Fakir Baykurt. Hikâye’de: Nezihe Meriç, Adnan Özyalçın, Muzaffer Buyrukçu, Erdal Öz, Leylâ Erbil. Mizah’ta: Aziz Nesin. Oyun’da: Cahit Atay, Sermet Çağan, Güngör Dilmen, Haldun Taner. Usuma şuracıkta geliveren birkaç ad.” (Ozansoy, 23 Şubat 1967: 3)

Eski şiiri kaynak olarak kullanmayan İldeniz, halk şiiri konusunda aynı görüşte değildir. Şiirlerini topluma mâl eden şair Halk edebiyatı nazım tür ve şekillerinin yeri geldiğinde şiirlerinde en azından isim olarak kullanmaktan geri durmamıştır: Bulutun Türküsü, Ece'ye Ninniler gibi. Bunun yanı sıra şiirinde halk söyleyişi ve deyimlerine de sıkça yer vererek bu mecrayı kendine kaynak edindiğini göstermiştir:

“Sorma kula kul olmak hangi kitapta

Evrensel erdemi biçimlendiren kalem” (şd)

Halk edebiyatını yeni edebiyata kaynak olarak gören İldeniz, Cemal Süreya'nın yazdığı “Folklor Şiire Düşman” yazısına da kesinlikle karşı çıkmaktadır.⁷⁰ İldeniz'e göre folklor edebiyat için önemli bir kaynaktır ve edebiyatı beslemektedir.

2.2. Şiirlerinde Attila İlhan Etkisi

Attila İlhan Türk edebiyatının önemli şair ve yazarlarından. İlhan Divan, Yeni, Batı edebiyatlarını harmanlayarak sanatını ortaya koymuştur ve sadece edebiyat bilgisiyle de kalmayarak sanatına resim, sinema, müzik gibi diğer kültür dallarından da bilgiler eklemiştir. Böylelikle 1940'lı yıllarda girdiği edebiyat dünyasında pek çok sanatçıyı etkilemiştir. Bunların arasında Türkan İldeniz'de vardır:

“[...] İlhan bunlarla Türk şiir tarihinde “kendine özgü” bir çizgi çeker. Bu çizgi öylesine yeni güçlüdür ki birçok şairi peşinden sürükler. İlkın Turgut Uyar, Cemal Süreya, Ahmet Oktay, Yılmaz Gruda, Ümit Yaşar, ardından Hasan Hüseyin, Ergin Sander, Türkan İldeniz, Ayhan Kırdar, vb. sırayla etki alanından geçerler. Onun için, bireyci şiirimizi zenginleştiren Sisler Bulvarı'nı toplumculuk/ ülkücülük açısından, salt bu açıdan eleştirmek doğru olsa bile haklı olmaz.” (Bezirci, 1969: 75-76)

İlhan ile İldeniz, o dönem sanatçıların uğrak yeri olan Bayland'da tanışmışlar ve arkadaş olmuşlardır. Şiire yeni başladığı yıllarda böylesine donanımlı bir şair/yazar ile tanışmanın büyük şansını değerlendiren İldeniz, İlhan' dan şiir

⁷⁰ Bu bilgiye Türkan İldeniz'den ulaşılmıştır.

hakkında bilgiler almıştır. 1956'da Varlık'ta yayınlanan ilk şiiri ile edebiyat dünyasına giren İldeniz hemen ardından İlhan ile tanışmasıyla gerek sanat dünyası gerek şiir yazma konusunda onun bilgilerinden faydalanmıştır. İldeniz, Attila İlhan'a zaman zaman şiirlerini yollamış ve İlhan da bu şiirleri değerlendirmiştir:

“[...] Şiirlerin gittikçe düzeliyor. Ne var ki Attilâ İlhan adındaki kötü bir şairin etkisi gittikçe farkedilir hala gelmeğe başladı. (Kaçak'ta bilhassa) Taşralı kızın deliceleri, çok beşeri, çok samimi bir şiir (onu Dost'a koyduracağım) süre devam et. Fakat o kötü şairi mümkün mertebe az oku.”⁷¹

İldeniz, Attila İlhan'ın şiirlerini beğenerek takip ettiğini ve şiirlerinden etkilendiğini çevresine söylemekten kaçınmamıştır. Erdal Öz ile olan bir sohbetlerinde İlhan hakkında konuşmuşlar ve Öz de bu konuşmaya kitabında yer vermiştir: “Attilâ İlhan'ı çok seviyordum; özellikle “Kaptan” adlı şiiri onu çok etkilemişti. [...] Uzun uzun Attilâ İlhan'dan konuştuk. (Öz, 2008: 75)

Attila İlhan'ın mektubunda işaret ettiği “Kaçak” şiiri ve Erdal Öz'ün kitabında yer verdiği “Kaptan” şiiri karşılaştırıldığında her iki şiirin de hemen aynı noktalara değindiği ve konularının aynı doğrultuda olduğu fark edilmektedir. Kaptan ve Kaçak şiirinde yalnızlık, etrafı karanlık algılayış, yorgunluk, insanların değişmesi ve kötüye giden bu hayattan kaçma isteği hâkimdir:

“bir trene binmek rastgele defolup gitmek istiyorum

[...] kalemimde mürekkep kalmıyor insanlar beni görmüyorlar

insanlar kendilerini kaybetmişler onlara acıyorum” (İlhan, 2012: 49)

“Kaçılın savulun yol açın geciktim

Size olan nefret değil artık, acımak içtenliğimle

[...] Beni kaptan bekliyor gemiye yetişeceğim. (İldeniz, 1968: 67)

“kalbim bakır bir mangır gibi boynuma asılmış

⁷¹ Belge 21: Attila İlhan'dan Türkan İldeniz'e Mektup. (Erzincan Askeri Hastahanesi, 17 Aralık 1957)

ondan kurtulmak için sürgünlere gitmeye razıyım

nehir gemilerinde muçoluk etmeye ölmeye

seni terketmeye razıyım parasız pulsuz çekip gitmeye” (İlhan, 2012: 47)

“Yalan söyleyemem diyorum, yorgunum diyorum sorma başkaca şeyler

Suçsuzum, parasızım, kaçağım bütün bildiğim bu beni anla” (İldeniz,1968: 64)

“onlar beni terketmişlerdi yalnız kalmıştım mahvolmuştum

sen beni terketmiştin bunu yalnız serdümen biliyordu.” (İlhan, 2012: 51)

“Oysa ben yalnız kişiyim ellerim beyaz gözlerim ürkek” (İldeniz, 1968:67)

Fakat bu benzerlik İldeniz’in İlhan’ı birebir kopya edişi değil yalnızca sanatın konusu hakkındaki görüşlerinin birbirlerine benzer olmasından kaynaklanmaktadır. Her ikisinin de çıkış noktası ben’den biz’e doğru giden kendilerinden yola çıkarak toplumu anlatan bir anlayıştır. Bu ortak anlayış ve cesur söyleyiş tarzı kimi şiiirlerinde onları birbirlerine yaklaştırmıştır.

Bu iki şiiirdeki farklılıklar noktasında ilk göze çarpan kaptan unsurudur. “Kaptan”⁷² Attila İlhan’a arkadaşları tarafından takılan bir isim olup edebiyat dünyasında öyle anılmasına sebep olmuştur. İlhan, şiiirine bu kelimeyi başlık olarak koymuştur fakat şiiirin içeriği bu imge üzerine kurulmamış sadece İlhan kendisine “kaptan” denilmesinden söz etmiştir:

“sen bana kaptan diyorsun herkes bana kaptan diyor

sahici bir kaptanmışım gibi tükürüyorum” (İlhan, 2012: 44)

⁷² “Paris’te bir ara sakallıydım, eş dost bundan mı nedir, bana kaptan adını yakıştırdılar.” Bkz. Attila, İlhan, Sisler Bulvarı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 154.

İldeniz ise Kaçak şiirini kaptan imgesi üzerine kurmuş ve şair neredeyse her mısradan kaptan'a farklı anlamlar yüklemiştir. Şair kaptan'ı bir kişi olarak aksettirmiştir. Kaptan bazen bir sevgili gibi bazen de onu yenilenmeye çağıran bir sembolmüş gibi işlenmiştir. Kaptan sevgili gibi düşünüldüğünde bu kaçış onun yanındadır bir sembol olarak düşünüldüğünde ise şairi içinde bulunduğu karmaşadan kurtulmak adına harekete geçiren şairin benliğidir:

“Üstelik parsları bile utandıran bir bakışla kaptan

[...] Bırak Kaptan rahat bırak ışıklar yansın (İldeniz, 1968: 64)

“Bu aşk olmasa bu aşk

Kaptan olmasa gemisi olmasa

Her seferde beni çağırmasa uzun uzun

Denizleri aşıp da boylu boyunca

Tutup bana yenildiğini bilmesem

Dayanamaz çoktan boğulurdum karada” (İldeniz, 1968: 73)

Kaçak şiiri ve İldeniz'in Kaptan'a yüklediği anlamlar üzerinde Adnan Binyazar'ın tespitleri önem arz etmektedir. Binyazar, İldeniz'in “Kaçak” bölümünde seslendiği Kaptan'ın şairin içinde taşıdığı ikincil bir ruh saymaktadır. İldeniz, bir kaçak olarak gemisinde bulunduğu Kaptan'ı, arayışının ve kaçışının en önemli yardımcı etkeni saymaktadır:

“İldeniz'in ilginç şiirlerinin “kaçak” bölümünde toplan[mıştır.]Bu şiirlerde şairin seslendiği ‘kaptan’, benliğinin simgesidir. Bu, şairde yaşayan ikinci kişilik gibidir. Bizce başkaldırı önce kişinin içinde belirir ve kişi içindeki ikinci, üçüncü kişiliklere saldırmak gereksinmesini duyar. Bazen bu kişilik Tanrı'nın karşısına çıkarılan ‘şeytan’ kadar soyut, fakat güçlüdür. Türkân İldeniz, ‘Ben şeytanın ben çağımızdaki şekli’ derken insanda oluşan bu ikircil ruhu yaşamaktadır. ‘Ne olduysa seni gördükten sonra oldu’ der kaptan'a, ambarıyla, güvertesiyle gemisine kaptan'ın... Kaptan; kendisini kaçıramadığı ‘ben’ idir. ‘Görmediği ülkelerin isterik

çağrısına koşan' İldeniz, her şeyiyle kendini adadığı 'kaptan'ının gemisinde 'Kaçak'tır. ne ineceği yer bellidir, ne kimliği... Gemi, her zaman boşluklarda bir nokta olarak tanımlanmıştır. Kaptansa, büyük bir bütünlük taşıyan boşluktaki küçük gemisini yöneten bir güç. Herkesin mutlu sandığı, sorumluluk taşıyan bir insan. Kaptan, İldeniz'in duygusal tıkanmışlığını anlatan somut kavramların yarattığı soyut bir evrendir. "Kaçak V." Te artık kaptan'ın şair'e demirli olduğunu görüyoruz. Kaptan tutkuların elinde bir son durak değildir. yıl 1966 olmuştur. ildeniz kaptan'ı, "kalbini" bıraktığı gibi, Hotel de Regina et Toledo'da bırakmıştır. O, "tarifsiz güzellmeler yaratan el'li" kaptanına ettiğini kimselere etmemiştir. İldeniz'in bir "benlik" gibi yarattığı kaptanın "gemisi vardır, gemisine dönmesi vardır." Şairin kaptansız, gemisiz, o boşluk duygusuyla (Rimbaud gibi boşluk içinde sarhoş değil. Arayış ve koşuş içinde hep) renklenmiş bir bunalmışlığı vardır artık, 'kaçmak tutkusu var boylu boyunca'. Şair yeni evrenler arayacaktır. 'Kaptan'ını bıraktıktan sonra." (Binyazar, 1967: 13)

İlhan ve İldeniz'in benzediği yönlerden bir tanesi de şiirlerindeki cesur ve hiddetli söyleyiştir. Mehmet Kaplan Attila İlhan'ın üslubunda ve kullandığı kelimelerde kendini gösteren bir aşırılık ve şiddet olduğunu belirtir. "Attila İlhan'ın mizacında 'şiddet' ve 'aşırılık' vardır. Bu hususiyet üslûbunda açıkça gözüktür. Şairin kullanmış olduğu kelime ve benzetmelerden çoğu fazla gergin, asabî ve hareketlerinde en son dereceye ulaşmak isteyen bir hassasiyetin ifadesidir." (Kaplan, 1990: 225) İldeniz'in bazı şiirlerinde de Attila İlhan'ın şiirlerindeki benzer bir şiddet duygusu sezilir. Fakat İldeniz'deki bu şiddet ifadeleri İlhan'daki gibi kendi mizacından kaynaklı değildir. Onun bu ifadeleri kullanmasındaki sebep daha çok toplumsal meselelerdeki çirkinlikten gelmektedir. Örneğin şu dizelerle vurguladığı "kan" kelimesi ile savaşı ve kötülüğü kastetmek istemiştir:

"Tarih kitapları KAN yazıyor satır satır

Gazeteler KAN bağılıyor hep bir ağızdan

Kalemler KANA banmış – yazmaya hazır"⁷³ (İldeniz, 1967: 8)

⁷³ Türkan İldeniz'in bu şiiri Tevfik Fikret'in Târîh-i Kadîm şiirini hatırlatmaktadır.

"Başta, en başta kanlı bir bayrak,
Onu bir kanlı tâc eder tâkîb.
Sonra hunin vesâil-i tahrîb:

İldeniz’i kadın şairler arasında farklı kılan tarafı da bu ifadelerinde kendini gösteren şiddet havasıdır. Fakat bu üslubu yalnızca toplumsal şiirlerinde kendini gösterir. İlhan ise başrolünde olduğu bu şiddet ve aşırılık manzaralarını yoğun bir şekilde ve öznesi olarak çizer. İldeniz’in kan kelimesiyle vurguladığı savaşı tarih kitapları, gazeteler ve şairler yazmaktadır; kalemler kana banmış ifadesiyle toplumsal meselelere, savaşa duyduğu öfkeyi apaçık dile getirmektedir. Attila İlhan’ın da şiddeti ifade ederken kullandığı kelimelerden biri olan “kan” ise kendi kanıdır. Şiddet ifadelerine çokça yer verdiği “Yorgun Serüvenci” şiirinde kullandığı kendi “kan”ı ile içindeki aşırılığı ve korkuyu ifade etmektedir. Mehmet Kaplan, İlhan’ın bu şiirindeki şiddet ve aşırılık taşıyan mısralarını şöyle sıralamıştır:

“gözlerimi mumlar gibi söndürüyorum

rüzgar dudaklarımı kesiyor

az sonra böbreklerim dökülecek

tırnak uçlarımdan kan sızıyor

kan burun deliklerimden sızıyor

çiğneyip tükürdüğüm yoksa korku mu” (Kaplan, 1990: 226)

İlhan’daki şiddet yoğunluğu İldeniz’de yoktur. İldeniz’deki aşırılık ve şiddet üslubu kadın mizacını aşacak düzeyde değildir. Fakat İldeniz’i çağdaş kadın şairlerden ayıracak düzeydedir çünkü böyle cesur söylemlere İldeniz’den başka yer veren kadın şaire pek rastlanılmamıştır. İldeniz’i kadın şairlerden farklı kılan bu üslup tarzının kaynağında Attila İlhan etkisi yatmaktadır denilebilir.

2.3. Şairliği ve Şiir Anlayışı

Düzce doğumlu şair taşra kızı kimliğini hayatı boyunca korumuş ve içinde taşımıştır. Çünkü şiire olan ilgi ve yeteneği çocukluk yıllarında bulunduğu çevre ve kültürün etkisiyle yoğurularak ortaya çıkmış ve etrafında olanlar, gördüğü, duyduğu,

---

Mızrak, yay, kılıç, topuz, balta,
Mancımık, top tüfek, sapan... arada
Kanlı âmirleriyle cünd-i vegâ” (Bkz. Tevfik Fikret, Rübâb-ı Şikeste, Salkım Söğüt Yayınevi, Erzurum 2009, s.260)

yaşadığı şeyler onun daha fazla şiire meyiletmesine neden olmuştur. Şairin kendisi de sanatının başlangıcını bu yıllara dayandırmış ve Son Havadis Gazetesinde Tahir Kutsi Makal ile yaptığı röportajda şunları söylemiştir:

“Sanat hayatına nasıl ne zaman başladınız? Küçüklüğümden beri haksızlıklara bir başkaldırım vardı. Okula başlayışım bu özelliğimi daha da artırdı. Yazarak rahatlama yolunu seçtim. Lise öğrenimime gelinceye kadar çeşitli gazete ve Anadolu dergilerinde yazdıklarımda şiir ruhu var, fakat bilinci yoktu.” (Makal, 10 Haziran 1972: 5)

İlk şiirlerindeki bu bilinç yoksunluğunun farkında olan İldeniz, lise yıllarında İstanbul'a gelince bu durumu kendine dert edinmeye başlamıştır. Şiirine bilinç katmak ve bu yolda daha sistemli daha kayda değer eserler vermek, şiirine yeni bir kanal açmak isteğiyle dönemin en kaliteli dergilerinden “Varlık” ın yolunu tutmuştur. Bu olayı kendisi şöyle dile getirmiştir:

“Bana şiiri dert ettiren şu olay olmuştur: Yaş 16. Varlık'a ilk defa şiir götürüşüm. Yaşar Nabi'nin “yayınlanamaz” gerekçesiyle geri veriş. “Şunları, şunları okuyun” öğütleri... Benim itirazlarıma gözlükleri ardına gizlenerek incecik, yarım ve iğneli gülüşü. O öfkeyle karlar altında dört kilometre yaya yürüyüşüm. Ve sonuç olarak dört defter dolusu şiirleri yakışım. Yeni bir yöntemle altı ay geceli ve gündüzlü şiir çalıştım, şiir yaşadım. Şiir benim için kaçınılmaz bir tutku olmuştur artık. Ve altı aylık çalışmamın ürünü olan şiiri okurken Yaşar Nabi'nin beğendiğini gösteren tebessümü. Ondan beri özellikle Varlık'ta süregelen şiir çalışmalarım. Başkaldırılarımda.” (Makal, 10 Haziran 1972: 5)

İldeniz şiirin ciddi ve zor bir sanat olduğu, üzerinde düşünülmesi, çalışması, emek verilmesi ve önemsenmesi gerektiği kanaatindedir. Gençlik yıllarında şiirlerinin Varlık'ta yayınlanması ve pek çok sanatkârın iltifatını kazanan şiirleri ile yavaş yavaş daha da güçlenen şair yeni, köklü, bilinçli ve daha toplumsal daha ulusal eserler ortaya çıkarmıştır. Her anını şiirini düşünmekle ve şiiriyle hemhâl olarak geçiren İldeniz, diğer pek çok şair gibi kendince şiirin tanımını yapmıştır. Şaire göre şiirin tanımı: her şeydir. “Şiir Sen Benim Herşeyimsin” adlı şiirinde bunu açıkça dile getirmiştir:

“İsteme benden canımı tanrım

Ne cennet ne cehennem

Ömrümü şiire adadım

Kimseye vermem”⁷⁴ (İldeniz, 1968: 47)

İşte böyle dizeler söyleyen şairin dünyası baştanbaşa şiir ile kaplıdır. K. bu konuda şair için şu sözleri sarf eder: “Şiire bunca bağlılık, bu denli adanmışlık, sanırım bizim öbür şairlerimizin hiç birinde rastlanmış değildir. İldeniz’in Taşra Kızının Deliceleri de bu adanmışlığın derlenmiş, toplanmışı...” (K., 1968: 77)

Yine İldeniz ve eserleri hakkında çok fazla söz söylemiş olan Adnan Binyazar: “Onun şiiri dinmeyen bir ‘kasırğa’dır.” diyerek şiiri hiç bırakmayışını değerlendirir. “Gerçekten, İldeniz, başladığı türküyü yarım bırakmıyor. Şairde bu direnç bilinçlidir.”(Binyazar, 1968: 78). İldeniz’deki bu bilinçleniş teferruatlı bir şekilde değerlendiren Adnan Binyazar, İldeniz’in şiirlerinin ve şairliğinin gelişim basamakları hakkında şunları söylemiştir:

“Türkân İldeniz adı yeni değil, 1956’ların şiirde yarattığı coşkulu bir iç çekiş (melânkoli) havasında İldeniz’in emekleri büyüktür. Daha çok o yılların (1957, 1958, 1959) şiirlerini topladığı ‘Taşra Kızının Deliceleri’ nde İldeniz, bu iç çekiş’in etkilerini anlatıyor. [...] Yürekten doğan şiir coşkunu İldeniz’in şiirinin en belirgin yanı. Fakat günümüzde, yalnızca coşkunun geniş evrenine dayalı şiirle yetinilemeyeceği gerçekleşmiştir. Şiir de evrenin bilimselliğine ayak uydurmuştur çağımızda. İldeniz’in kazanmış bir savaşçının parlak ve tutkusal kılıcını andıran şiirleri daha çok bir coşkunu getiriyor. Oysaki, şiir çok yollar aştı bugüne değin. Son şiirlerinde bu bilimsel evreni yaratan imgeler İldeniz’in şiiri için bir uyanıştır. Coşkunun omuzlarına binmiş bir şiir’in özlülüğünden şüphe etmiyoruz. Bizce bu yola yönelmiştir İldeniz. Bu düşüncelerimi doğrulamak için İldeniz’in şiir basamaklarını göstermeyi kaçınılmaz buluyoruz.” (Binyazar, 1 Ocak 1967: 12)

İldeniz’in şiir tutkusu şiirlerini kendi yapan en önemli özelliktir. Onun bütün şiirlerinde kendini hissettiren bu şiir coşkunu çağın getirdiği bilimselliğe de

⁷⁴ Şairin bu dizeleri Divan edebiyatındaki “şathiye” türünü hatırlatarak naz, niyaz makamından Tanrıya sesleniştir.

bürününce son şiirlerine farklılık kazandırmıştır. Binyazar bu farklılığı kanıtlamak için İldeniz'in şiir serüvenini şöyle aktarmıştır:

“İldeniz'in, kendisini, ‘gözlerim seni görünce güzel’ diyen kuru kendini adamadan güçle kurtardığını savunabiliriz. Bundan sonraki şiirlerinde bu uysal coşku (lirizm)’ yu İldeniz'in şiirlerinde bulamayacağız. İşte biz buna, şiir’ in bilimselliği diyoruz. Çünkü İldeniz’i, Titan’ın gökten çalamadığı ‘ışık’ ın şavkı sarmıştır. Bu şavk, gerçek şiirdir. Bundan sonra şair çevresine, ‘ben şeytanın çağımızdaki şekli’ demek güçlülüğünü gösterecektir. Buna karşın, ‘Yirminci yaş yangınları taşıyorum yaklaşma – yaklaşma sonra yanarsın’ dizeleri. ‘Bu en çılgın mızrak yaşım benim’ dizesi karşısında çok ilkindir. Bu zıtlıklarda İldeniz'in şiirsel duraklamanın izleri etkilerini gösterir. Coşkulu bir hava da yaratsa, şairin ‘büyük bir yarıştan geldiğine’ inanmak çok güçtür. Çelişkiler, İldeniz'in şiirini bir ‘ray’ a oturtmakta ciddi güçlükler çıkartmaktadır.” (Binyazar, 1 Ocak 1967: 12)

İldeniz'in ilk şiirlerinde saf bir aşkla kendini ifade ederek baş eğen uysal kız, sonraki şiirlerinde güzelliğinin ve iç ateşinin farkında olan kendine şeytan diyecek kadar günaha yakın bulunan bir kadına dönüşmektedir. Bu şeytana yakınlık günahkârlıktan ziyade günahı tanımayı yani dünyanın çirkinliklerini artık görebilir olmayı ifade etmektedir. İldeniz'in kendinde bulduğu kadının şiirindeki dönüşümü Binyazar'ın dikkatini çekmiştir ve bu sürecin bir bunalım dönemi atlatan çağın kadınlarını sembolize ettiğini söylemektedir:

“Bu düşünsel çelişkilere ve zıtlıklara rağmen, çağımızın insanını anlatma özelliği, İldeniz'in güçlü yanlarından biri olarak belirir. Şiirinde bir bunalımın baskısını duyarsa da, dışa vuran duygularıyla çağdaş insanın (özellikle modern dünyaya ayak uydurmaya çalışan kadının) tedirginliğini, özgürlükten yoksunluğunu yansıtır. Tutsak pazarlarından padişah saraylarına giden kadının tarihsel ezikliği bir başkaldırı havasında anlatılır. [...] ‘Yanlış anlaşılmanın acısı.’ Bu duyguyla şairin küskün olduğunu, içine kapanıverdiğini görüyoruz. ‘beni benden ayırdınız’ yargısına ürkmeden varacak, dolayısıyla çevresini ve ‘insan’ı suçlayacaktır. Bu sırt çevirmede de yine gerçek şiir’ e bir yönelme sezilir. Şair bu kez, bizi giz dolu bir evren’ e götürecektir. Burada da, o özlemine duyduğumuz ‘şiir’ i bulacağız. “Çıplak korkular tüneyecek omzumıza – zamanın başlangıcında - zamansız öleceksiniz.” (Binyazar, 1 Ocak 1967: 12)

Binyazar'a göre artık şair “insan”ı ve “dünya”yı tanıyan bir kadındır. Kalbi yalnızca saf sevgiye inanmamaktadır; gözleriyle hayatın çirkinliklerine de şahittir. Bu ruh hali İldeniz’i gerçek şiiri bulmaya sürüklemiş ve adeta artık dünyada yalnızca şiiri ve kendisi kalmıştır. Bu dönemden sonra İldeniz hayatın tüm gerçeklerine artık gözlerini açmış bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır ve şiirlerinde aşka baş eğen genç kız olmaktan sıyrılarak hayatın gerçeklerine başkaldıran olgun bir kadına dönüşmüştür:

“Bu fizik ötesi anlatım, onu bir bakıma şiir’in kucağına atacaktır. Şiir’i tanımlarken, ‘şiir sen benim her şeyimsin’ diyecek değin duygulanacak, şiirin anlamını yine coşkuyla genelleştirecektir. Bu koşullar altında İldeniz’in artık o uçarılıktan o temiz kendini adamaklardan kurtardığını görürüz. ‘Ya da şimdi Yorgo’ nun afyon yüklü şarabı – Tenimin alevinde şamanlar döndürürse her sefer’ duygusu onu daha ağır başlı, daha düşünür yapacaktır. Bundan böyle şair kendi içe kapanıklığının öyküsünü anlatmayacaktır. Şiir’i, toplumsal duyguların bilimsel bir biçimde dile gelişi olacaktır. ‘Çağımızda yaşayan bir Sokrat’ın baldıran yerine uygarlığın tortusunu içeceğini’ öne sürecek değin uygarlığın toplum dışı gidişini yadsıdığını savunur. Yasacı çağının karşısına yine bir başkaldırıyla dikilir İldeniz, ‘yasalara aykırı ölüm istemiyorum’ diye. Bu yasalara bel bağlamış düşünce insanlığın ayrımını da garipseyecektir. Sokrat’ı zehirleyecek güçte bir uygarlık tortusunu kuşkusuz yasaların yüzüne tükürecektir. ‘Zenci bir kadından üremişse hücrem bunda benim suçum ne?’ bu yasalara dayanan güven duygusu oluşumu, şairi, kendi toplumsal sorunlarımıza yöneltecek, soyut biçim de olsa gerçeklere değinecektir. Bu gerçek kadın tutsaklığıdır.” (Binyazar, 1 Ocak 1967: 12)

İldeniz’in ve şiirindeki öznenin yaşadığı bu olgunluk artık gerçeklere ve kadının toplumdaki tüm müşküllerine dikkati çeker. İldeniz, şiirleriyle kadını, kadına anlatır. Kimi zaman destanlardan kimi zaman mitolojiden seçtiği kadın figürüyle hüznün yükünü taşıyan kadını aktarır:

“İldeniz, ‘kadın’ı kadına duyurma görevini bile yüklenir. Onun, hayallerdeki serüvenine yürekten inanmıştır. Bu dünyadan önceki dünyada yaşayan kadını anlatmaya koyulur bu kez. ‘Oysa sizdiniz gözlerim kapalı gördüm sizi – tüm köprüleri aşarken – cennet bahçelerinden.’ Özellikle duygularına yenilmiş görüldüğü ‘Elem Çiçeği’ nde İldeniz’in. Şiiri toplumsal sorunların bir aracı olarak işlediğini görüyoruz. Elem Çiçeği’nde eski günlerin anılarını yaşayan bir destan kişisi özelliği

sezilir. ‘Oysa ben ezilecek kız değildim biliyorsun – bayrak açmış orduyu çiğner de geçerdim - ... acımak kuşandım sana sonra sevmek denedim.’ Elem Çiçeği şairin alın yazısında bir Prometheus öyküsü yaratır, nasıl ciğeri hep büyürse Prometheus’ ün, öyle. ‘Söksem koparsam durmaz açar yine – yüreğime ektiğin elem çiçeği.’ (Binyazar, 1 Ocak 1967: 13)

Genç taşra kızının İstanbul’a uzayan yolculuğunda delice düşünceleri ve hevesleri vardır. Taşra Kızının Deliceleri, İldeniz’in bu ilk gençlik serüveninin yemişidir denilebilir:

“Nereye koşacak ildeniz? ‘Elmayı Adem’e sunmaya’ mı günah işlemeyen? Çünkü ‘Kanı o kan, eti efsunlu’ dur. Biz de şairin gideceği bu yolu izleyeceğiz. ‘Taşra Kızının Deliceleri’ nde gittiği yolu anlatıyor ildeniz. ‘Taşra Kızının Deliceleri’ ne. Şairin ilk evreninin deliceleri diyoruz biz. Bu deliceler, başlangıç şiirleridir. ‘Biz yeni bir hayatın acemileriyiz’ diyor Cemal Süreya. Bence olmuş şiirleri için söylüyor bunu. İldeniz için bu sözün anlamı çok büyük olmalıdır, çünkü şiir’i geniş bir evrende dolaşmaktadır.” (Binyazar, 1 Ocak 1967: 13)

İldeniz şiirlerini yayınlamaya başladığı andan itibaren şiirindeki parlıtı hissedilmiş ve daha sonrasında şairin neler yapacağı, şiir yazmaya devam edip etmeyeceği ederse nasıl edeceği akıllarda soru işareti oluşturmuştur. Ama İldeniz bu soru işaretlerinin cevabını teker teker şiire verdiği emekle cevaplamış bu emeği de karşılıksız bırakılmamıştır. İldeniz’in şairliği hakkında onunla aynı dergide, Hisar’ da, yazar İlhan Geçer şunları söylemiştir:

“1956 da Varlık da şiirleri yayınlanmaya başlamıştı Türkân İldeniz’in. Bu şiirler yeni ve güçlü bir kadın şairin sanat dünyamızda yerini almakta olduğunu müjdeliyordu. İlk zamanlardaki bu şiirler daha çok bir genç kızın uçarılıklarını, ince ve coşkun duygularını yansıtmakta idi. Ama gene de şiirin ikliminden sesleniyordu İldeniz bu mısralarında. Böylece kısa zamanda günümüz kadın şairleri arasında önemli yer ve kişilik kazandı.” (Geçer, Şubat 1968: 29)

Şiirleri dergilerde görünmeye başladıktan sonra ilk kitabı Taşra Kızının Deliceleri çıkmıştır. İlk şiirleri kadar ses getiren bu eserinin ardından Havva Çıkmazı’nı yayınlamış ve şairliğinin olgunluğa eriştiğini kanıtlamıştır. Bu eserleri hakkında ise İlhan Geçer şunları eklemiştir:

“Bir süre onun şiirlerini göremez olmuşuk. Sonra 1966 eylülünde ‘Taşra Kızının Deliceleri’ ile çıktı karşımıza. ‘Şiir Sen Benim Her Şeyimsin’ diyen Türkân İldeniz başladığı türküyü yarım bırakmayacağını da belirtiyordu. ‘Taşra Kızının Deliceleri’ ndeki sınımsız mısraları, sağlam yapıllı şiirleri ile İldeniz gereken ilgiyi görmüş. Türk kadın şairleri arasında müstesna bir yeri ve ünü olduğunu ortaya koymuştur. Şimdi onun ‘Havva Çıkmazı’ adlı ikinci kitabı elimizde. İlk eserinde tozpembe gençlik yıllarının kural dinlemeyen uçarı aşklarını, kadıncıl duyguları, ezilen hemcinslerinin baş kaldırmasını başarı ile işliyen Türkân İldeniz ‘Havva Çıkmazı’ nda daha ustalaşmış daha derinleşmiş ve konularını çeşitlendirip renklendirmiştir.” (Geçer, Şubat 1968: 29)

İldeniz şiir tanımının yanı sıra şairin de nasıl olması gerektiğine dair şu sözleri sarf etmiştir: “Şair, kendisinden yüzlerce kilometre uzakta bir yaprak düşse bunu yüreğinde hissedendir. Çünkü şair/sanatkâr tüm insanlığın sesidir. Acıyı, mutluluğu hissederek halka aktarandır. Sanatı salt estetiğe angaje etmek yanlıştır.”⁷⁵ İldeniz’i hem bu görüşleri hem de şiirlerinin kaynağı ve konusu bakımından onu bir yere koymak gerekirse toplumcu bir şair olduğu söylenilebilir. Fakat o, hiçbir zaman toplumsallığı şiirin kendine has özelliklerini feda etmemiş, şiirin estetiğini ikinci plana atmamıştır. “[...] Şiirlerinde günün toplumsal sorunlarına eğiliyor şair. Ama bu sorunlara eğilirken şiiri ikinci plâna atmıyor. Bir beyanname, bir söylev edası yok mısralarında. Sosyal sorunları şiirin potasında eritmeyi başarabilmiş. Bu toplumcu şiirler ancak sanat bulutlarından yağarsa severek okunabiliyor ve kalıcı oluyor.” (Geçer, Şubat 1968: 29)

Türkan İldeniz, edebiyat dünyasındaki klikleşmelere karşı olmuş ve herhangi birine girme gereği duymamıştır. Bunun yanı sıra yarışma ve ödül gibi amaçlar uğruna kimsenin yanında durmamış, boyun eğmemiştir. Kliklere karşı duruşunun yanı sıra şair bulunduğu dönem içindeki akımlara da kapılmadığını Haber gazetesinde Gavsî Ozansoy ile yaptığı röportajda şöyle ifade etmiştir:

“- Dünyada ve bizde bir ‘Bunalım gençliği’ yaşantıları ve edebiyatı var. Onları okuyor musunuz?.. Düşünceniz nedir?..

⁷⁵ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

- Bu özellikle bizim gibi geliştirilmemiş ülkelerde görülmesi gerekli bir akım. İnsanlığın çözümlenmesi gereken problemlerinin gün günden daha çok karışması, savaşlar, inanç, ya da, inançsızlıklar, toplum baskısı, ruhsal çöküntüler, bilinçaltı yıkımları, ölüm gerçeği gençleri bunalıma itmektedir. Örneğin ben kadını, havada kalan İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si, Medenî Kanun falan filân gibi yasalara rağmen ezilen, bunalan kadını çiziyorum. Hem bunalmak için değil şu, bu gazetelerin günlük aktüalitesini okumak yeter diyorum.” (Ozansoy, 23 Şubat 1967: 3)

İldeniz, kişiliğinin belirgin özelliği olan bağımsız ve özgür ruhunu sanatına da taşımış ve sanat dünyasında var olduğu yıllarda daima kendine has bir yoldan yürümüştür. Şair Türk edebiyatının da özgün bir şekilde ilerlemesini istemiş ve Makal'ın kendisine yönelttiği “Bugünkü Türk edebiyatının durumu konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusuna şöyle cevap vermiştir:

“Bugünkü Türk edebiyatı, her dalda olumlu çalışmalarla atılımlar yapmaktadır. Devamlı arayış ve buluş içindeyiz. Başta şiir olmak üzere dünya edebiyatı çizgisine geldik sayılır. Bu, bugünkü Türk edebiyatının beni mutlu kılan nesnel yönü. Ama kıskançlıklar, gruplaşmalar, dostluk dayanışmaları sonucu, bazılarının baş tacı edilip, bazı gerçek değerleri edebiyat dışı bırakmak yaradılışının onaylamadığı öznel yönü.” (Makal, 10 Haziran 1972: 5)

İldeniz, şiirlerini hemen herkesin anlayabileceği yalın ve açık bir Türkçe ile kurgulamıştır. Fakat O, da çoğu sanatkar gibi sanatının daha bilinçli bir toplum tarafından okunup tam manasıyla anlaşılmasını istemiştir. Bunu Makal tarafından kendisine sorulan “Türk sanat eserlerinin geniş halk çevresine yayılması konusunda neler düşünüyorsunuz?” sorusuna cevap verirken biraz yakınmakla beraber net bir şekilde sanatın insanlar tarafından nasıl daha fazla değer göreceği konusunda eğitimi ve halkın kendisini işaret etmiştir:

“Nerede o günler! Her bilinçli sanatçının özlemle beklediği o günler için güneş kimbilir ne çabuk doğup batacak. Okur – yazar sayısını nüfusumuza oranlarsak bu karamsarlığım hoş görülür sanırım. Türk sanat eserlerinin geniş halk çevresine yayılması için önce eğitim sorununa eğilmek gerek sonra halkın kendisine. Yaşama kurallarına sanat eserine ayıracağı ekonomik güç ve zamana.” (Makal, 10 Haziran 1972: 5)

Türk edebiyatı başlangıcından bugüne kadar erkek – kadın pek çok şairi bünyesinde barındırmıştır. Bunların arasında niceliksel olarak kadınlar azınlıkta olsa dahi niteliksel olarak bazıları erkek sanatkârları gerisinde bırakmıştır. İldeniz de öyle yapmıştır bulunduğu dönem içinde pek çok erkek şairi gölgelemiş ve hatta hemcinsleri arasında da en iyi olarak atfedilmiştir:

“Birçok meslek dallarında biz kadınlar, erkeklere yardımcı olmaya başladık. Tıp, hukuk, eczacılık derken; sanat dallarında da kadınların iyiden iyiye sesleri duyulmaya başladı. Biliyorsunuz memleketimizde en çok şiir kitabı satan Şairler Ümit Yaşar Oğuzcan, Behçet Kemal Çağlar, Şemsi Belli, Bekir Sıtkı Erdoğan gibi ünlü şairlerdi.” (Minnetoğlu, 19 Mart 1967: 6)

Türkan İldeniz’in Bilgin Peremeci ile evlendikten sonraki sessizliği dikkati çekmiş, daha sonra Taşra Kızının Deliceleri’ni yayınlamakla bu sessizliği bozmuştur. Bu eserin çok satması da o dönem ses getiren bir diğer olay olmuştur:

“Türkân İldeniz’ i şiir severler iyi tanır. Bir zamanlar en çok Varlık dergisinde şiirlerini okuduğumuz Türkân İldeniz gazeteci, yazar Bilgin Peremeci ile evlenince şiir yazmaktan çok; şiiri yaşamaya başlamış olacak ki dergilerde şiir yayınlamasına ara vermişti. Sonra Taşra Kızının Deliceleri adlı şiir kitabını yayınladı. Türkân İldeniz’ in kitabı yayınlanır yayınlanmaz da haklı bir ilgi ile karşılandı. Kitapçılar da şaşırıyorlar. Şiir kitaplarında hiç görmedikleri sür’atli bir satışı Taşra Kızının Deliceleri adlı kitapta gördüler.” (Minnetoğlu, 19 Mart 1967: 6)

Türkan İldeniz kadın şair olarak farklılığını hep korumuştur. Şiirlerinde umudun aydınlığının yanında kadın olmanın verdiği hüznün ve İldeniz’e özgü cesaret göze çarpmaktadır. İldeniz’in bu farklılığı ve özgün şiirleri bir dönem adının en iyi kadın şairi olarak anılmasını da sağlamıştır:

“Türkân İldeniz’in şiirlerinde gülen bir aydınlık var. Anlamsız şairlerin şiirleri yanında onun şiirlerinde inadına anlam anlam üstüne...

Ben bunu önceden söylemiştim

Kanım Havva’nın kanı, etim afsundur diye

Sonra etkisiz kalır yakınmalarım

Gelme üstüme üstüme

Canavarca içimde

Bu sahil şehrinin akşamı

Bu iliği saran kemik gibi, beni saran karanlık.

Türkân İldeniz’de; onun şiirlerinde hem bir duygu zenginliği, hem de planlı bir duygu var. Duyduğunu mısralara aktarabilmek bir güçlü şairlik bu... Öyle sanıyorum ki Türkân İldeniz şair olarak daha kendinden çok bahsettirecek bir insandır. Kadın şairlerimiz arasında Cavidan Tümerkan, Sennur Sezer, Mübeccel İzmirli, Pakize Erdem, Nurten Çelebioğlu, Muazzez Menemencioğlu gibi isimler Türk şiirinin en iyi kadın temsilcileridir. Türkân İldeniz ‘Taşra Kızının Deliceleri’nde bize tattırdığı gerçek şiirlerini yeni yeni şiirleri ile sürdürebilirse en iyi kadın şairimiz olabilir.” (Minnetoğlu, 19 Mart 1967: 6)

Şairi en iyi kadın şair olarak değerlendiren bir diğer eleştirmen de Saffet İnselman’ dır. O da İldeniz hakkında şunları söylemiştir:

“Türkan İldeniz, kısa zamanda en iyi kadın şairlerimizden biri oldu. Bellisiz bir zamanın ötesinde memleketimizin bu yöndeki boşluğunu dolduracağına inanıyoruz. Özgörü de dört mısrasıyla ‘Havva’ ile başlıyan dişiyi tanımlamayı vermiş. Hem de en soyut şekliyle...

Havva

Önce erini kandırdı

Sonra evreni

İçi rahat etmedi

Geceye gebelendi.” (İnselman, Eylül 1955: 14)

İşte böyle bir durumda kadın şair azken ve İldeniz bu kadar başarılı bulunmuşken kaybedilmek istenmez. Bu nedenle onun kısa bir süre bile olsa yeni şiir yayınlamaması zaman zaman bazı kesimlerce susmuş, şiiri bırakmış olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. Bunun üzerine şairin bu susuşuna ve döndüğünde şairliği için yapması gerekenlerle ilgili Mehmet Salihoğlu şu önerilerde bulunmuştur:

“Türkân İldeniz, 1956-1960 yıllarının umut verici ilginç bir kadın ozanıydı. Genç kızlık duygularını aşan, başkaldırıcı, ateşli duyguların ozanıydı. O önce Salkım Dergisinde⁷⁶, sonra Varlık’ta şiirlerini okuduğumuz İldeniz bir süre sesini duyurmaz olmuştu. Gülten Akın’dan sonra, kişiliği kendine özgü başka bir kadın ozana kavuşmamızın sevincine kapılanlar, üzölmüşlerdi bu susuşa! [...] Neyse ki yine döndü şiire İldeniz. Ama, onun yazdığı yıllarda başlayıp bu günlere değin gelen İkinci Yeni akımı deneylerine kulak vermeden, o akımın ozanlarıyla bugün Papirüs, Soyut, Şiir sanatı gibi dergilerde yazan gençleri okumadan, kendi sesini yükseltmeye sakın kalkmasın. Hele uygar, sevi, haykırı, yön, esrik gibi öztürkçe sözcükleri başarıyla kullanan bir ozanın, kıyı yerine sahil, tapınak yerine mâbed, yüzyıl yerine asır, ak yerine beyaz, kara yerine siyah demesini çok yadırgadım doğrusu.” (Salihoğlu, Şubat 1967: 19)

İldeniz’i dil konusunda eleştiren Salihoğlu, yine onun İkinci Yeni’nin ve bu çerçeveyi oluşturan dergilerin uzağında durmasını da eleştirmiştir. İldeniz’in kadın ozanlar arasındaki değerini vurgulayan Salihoğlu, öztürkçe kelimeler dururken eski kelimeleri kullanmasını da henüz genç bir şair olan İldeniz’e yakıştırmaz:

“Bu gün dilimizin öyle bir dönemindeyiz ki, her ozan, her yazar dile karşı bilinçli bir davranış içine girmelidir. Zamanla dökölen, dökölecek olan yabancı sözcüklerini, İldeniz gibi genç bir ozanın şiirlerinde işi ne? Umarım ki hak verir bize. Şiirleriyle tanıdığım İldeniz’in, çalışırsa iyi bir ozan olması beklenebilir. O, bir yaban kuşu gibi sustu susalı, öttüğü dal boş kalmıştı. Aynı sesi öbür kadın ozanlarımızda bulamamıştık. Umarız ki yeni bir ezgiyle değişik bir sesle söyler şarkısını bundan böyle. Buna gücü yeter İldeniz’in çalışmalarına bağlı artık. Taşra Kızının Deliceleri, okunulacak bir şiir betiğidir. İldeniz dudak bükölecek bir ozan değil de ondan.” (Salihoğlu, Şubat 1967: 19)

İldeniz’in suskunluğu bazı gazeteler tarafından fazlaca abartılmış ve bir yandan diğer şairler arasından sıyrıldığı üzerine övölürken diğer yandan ismi geçmiş zaman kipi ile anılarak geçmişte kalmış gibi lanse edilmiştir. Bunlardan bir tanesi şöyledir:

⁷⁶ Türkân İldeniz’den edinilen bilgiye göre şairin bu dergiye hiç şiir vermediği olmuştur.

“Bizde oldum olası kadın yazarlarımız ilgi uyandırmıştır. Çok sınırlı olan edebiyat okuyucusu karşısında yüzlerce yazarın içinden bir – iki ad ilgi çekerdi ancak. O yılların yüzlerce yazarı arasında bugün kaçının adı anılır, şiiri, hikâyesi okunur? İşte o yıllardan bugüne kalan – o yıllar ki çok şeyler götürmüştür – adlardan biri de Türkân İldeniz’dir... On yıl kadar önce yüzlerce yazar arasında birkaç kadın şairimiz vardı (aklımıza gelenleri yazıyoruz) Gülten Akın, Jülide Gülizar, Türkân İldeniz. Gülten Akın güzel, etkili şiirlerini yazmakta devam ediyor... Gülizar’la İldeniz sustular, arada bir yazdıklarını saymazsanız... Oysa bu iki ad’da zamanında büyük umutlardı... ‘Taşra Kızının Deliceleri’ son on yılın şiirlerini bir araya toplamış... Bu şiirler sizi ister istemez o yıllara götürüyor.. O yılların sevgilerine, sevgisizliklerine, korkularına, umutlarına... İşte kısır anlayışlara başkaldıran bir şiirden iki satır:

Sakinmalar gereksiz bunu yeni anladım

Kırıp dikenli telleri geldim yanına

Bu şiirin tarihi 1958. Dokuz yıl olmuş. Şiirimiz o yılların yalnızlık şiirinden bugün nereye geldi? İşte bir de 1964 yılında yazılmış bir şiirden birkaç mısra:

Bir kıvılcımdı eskiden şöyle minicik

Zaman büyüttü içimde suç benim değil

Sıyrılmak isterim bırakmaz kaçmak yangını” (İmzasız, 20 Ocak 1967: 6)

İldeniz’ de bu haberlere karşılık onlara sadece şiiri ile karşılık vermiş ve şu dizeleri ile onlara merhaba demiştir:

Her susmak ölüm değildir iyi belle

Sustum sustum da güçleniverdim

Susmak

Daha büyük çığlıklara hazırlık bende.

İşte benim yine dimdik karşınızda

Yine tekçe direncim, insancıl kavgalarımla

Neden mi geciktim sormayın zaten anlatacağım

Zaten istesem de dinmez içimdeki kasırga

Zaten bırakmam başladığım türküyü yarım

Bir büyük kavgadan geliyorum cümlenize merhaba (İldeniz, 1968: A.K.)

İldeniz, sanat çevresinde gerek duruşuyla gerek şiirdeki başarısı ile her zaman sevilip sayılmış, şairliği beğenilmiştir. Aynı zamanda bazı sanatkârlar İldeniz hakkında fikir beyan ederken genellikle halk şairleri için kullanılan ozan kelimesini tercih etmiştir:

“Türkân İldeniz gerçekten ozandır. Adını pek gürültülere karıştırmamıştır ama adını şiir evrenimizde duyurmasını unutturmamasını başarabilmiştir. Bir zamanlar en gözde ozanlarımızdandı İldeniz. Sonraları ne oldu bilmiyorum sustu. Ya da biz böyle söylüyoruz. Ya da İldeniz hiç susmadı, belki de ozanın şiirlerini topluca okuyoruz. İldeniz sayılı ozanlarımızdan biri bence. [...] Şiirimizin can çekiştiği şu sıralar, ona yeni bir can, yeni bir güç, yeni bir direniş vermek isteyenlerden biri de hiç kuşkusuz son kuşağın başarılı ozanlarından biri olan Türkân İldeniz’ dir.” (Dil, Ağustos 1967: 9)

2.4. Dil ve Üslup

Cumhuriyet dönemi yazarlarından olan Türkan İldeniz şiirlerinde üstü kapalı kelime oyunlarına gitmek yerine herkesin rahatlıkla anlayabileceği açık, anlaşılır ve akıcı bir dil; samimi bir üslup kullanarak duygu ve düşüncelerini ifade etmiştir:

“[...] Türkan İldeniz, kendine özgü bir dil yaratma çabası içindedir. Kendine özgü dili olmayan şair olamaz zaten. İldeniz bu yoldaki çalışmaları yeni sözcükler yaratmak, yeni söz dizeleri ile dizeler kurmak ve bir iki örnekte olduğu gibi söz dizimini bozmaktır. Bazan da fiillere başka görevler yüklemektedir. ‘Sakınmak’ fiilinden ‘sakınmaklar’ yapmak gibi ‘istemekler’ de örnek olarak gösterilebilir. Eğer yanlış dizilme yoksa ‘istememekler doğuyor içime sevilmeği’ dizesinde bozuk bir sözdizimi örmeği buluyoruz. ‘Bayramlamak’, ‘şölenlemek’ gibi fiiller de türetiyor. ‘O nasıllı sıvamak’ gibi bir deyim de görüyoruz. Bütün bunlar onun dil özelliklerinin bazıları. ‘Taşra Kızının Deliceleri’ Türkan İldeniz’in eski yıllarda yazdığı şiirlerini topluyor. Kendine özgü bir dil yaratma çabasına karşın yoğun bir şiir bulamıyoruz

bazı şiirlerinde. Fakat son şiirlerinde bu yoğunluğa doğru bir gidiş görüyoruz.” (Uyguner, 1967: 13)

İldeniz’in şiirlerinde kullanmış olduğu dil ve üslup eleştirmenlerce beğenilmiş, takdir edilmiştir. Bu konuda Haber gazetesinde çıkmış olan bir yazıda şairin dili, vezni ve üslubu konusunda şunlar söylenmiştir:

“Volkan gibi kaynaşan bir iç dünyanın zaman zaman patlamasıyla ortaya çıkan mısralar. Her kelimedede ayrı bir dinamizma, ayrı bir yakıcılık var. İstekler, özleyişler, kırgınlıklar, umursamazlıklar, teslimiyetler ve başarılar. Özetle, şairin duygu örgütünü teşkil eden her kelime bir kor parçası gibi şiirlerde. Gönül isterdi ki bütün bu kor parçalarında yüksek ısı aynı düzeyde devam etsin. Ne yazık ki, bazıları bunu kaybederek soğumuş etkisi uyandırıyor. Türkan İldeniz’in şiirlerinde okşayıcı yumuşak ifadelere rastlamak biraz zor oluyor. Şair yaşının gereklerini kitabının her noktasına yerleştirmiş. Birbirini kovalayan hırçın satırlar... İldeniz, seçtiği serbest vezini, öyle geliyor ki, dilimizi kullanma yönünden de uygulama hevesine kapılmıştır. Birçok mısralarda sözcükleri deyimleri klasik olarak onların tanınmasına yardım eden kalıplardan sökülmüş, kendi istediği biçimlere sokarak mısraları arasına yerleştirmiştir. Zaman zaman bu tutumda o kadar ileri gitmiş ki bazı pasajlardan anlam çıkartmak zorlaşıyor. Serbest vezincilerin hepsinde olduğu gibi İldeniz de duygularını anlatırken bir takım zikzaklar çizmeğe önem vermiş. Ancak, bu zikzaklar o kadar keskin açılar meydana getiriyor ki bir kısım şiirlerde insan yürürlükte olduğundan şüpheye düşüyor.” (İmzasız, 27 Aralık 1966: 6)

İldeniz’in kullandığı serbest veznin uyandırdığı duyguları vurgulayan eleştirmen bu vezin dağınıklığında ileri gittiğini ve bunun şiirine zarar verdiğini de eklemiştir:

“Şair, sevginin ateşini, hasretlerini örneğin: dudakla ya da gözle anlatacağı yerde bu görevi sık sık ellere yaptırmaktadır. Aşk ellerle, sıcak duygular ellerle, doğru ellerle ifade edilmektedir. Bir kısım sanat dalları için ellerin ne büyük önem taşıdığı bilinen bir şeydir. Dudakların parmak uçlarına yerleştirilmesiyle Picasso vâri bir tutum. Evet, serbestte bunlar olabilir. İldeniz güzel mısralarının arasına niteliğiyle terimleri dinsel kişilere bağlı bilgileri alışılmadık bir bağımsızlıkla serpiştirmiş. Yukarıda dediğimiz gibi, kaynayan bir iç dünyanın bu gibi kelimelerle süslenmesine hiç lüzum yoktu. Nitekim gönülden doğduğu gibi kağıda dökülmüş olan şiirler profesyonel özentisi hissini veren mito - metafizikli olanlardan daha sıcak çok daha

yakın geliyor insana. Bu ilk eserinde, İldeniz, daha çok değerli bir madenin yüzeye çıkıveren örneğini vermiş oluyor. Gelecek eserlerin çok daha olgun, göze kulağa ve gönüle çok daha yakın daha ustaca işlenmiş olacaklarından şüphe etmiyoruz. Bu güveni doğrulayan işaretlerin ‘Taşralı Kızın Deliceleri’ nde yeteri kadar bulunduğu gerçektir. Örneğin; ‘Bekleyiş’ ve ‘Uzanı’ profesyonel serbestçileri bile doyuracak niteliktedir.” (İmzasız, 27 Aralık 1966: 6)

İldeniz dil konusunda çok hassas ve nettir. Bu konudaki görüşlerini Gavsî Ozansoy ile yaptığı röportajında açıkça ifade etmiştir:

“- Hececilerden bu yana dilimizde bir sadeleşme cereyanı var. Bu cereyan son yıllarda daha da kuvvetlendi. Bu arada, “Bir dil ihtilâli hâlini aldığını, Türkçeye nesebi belirsiz halk dilinde de kullanılmayan kelimelerin girdiğini” iddia edenler var. Bu konudaki düşünceniz nedir? En son kuşak yazarları, tümüyle, Türkçeyi iyi biliyor, kullanıyorlar mı?..

- Dilimizin arınması, özleşmesi konusunda “Bir dil ihtilâli halini aldığını, Türkçe’ye nesebi belirsiz, halk dilinde konuşulmayan kelimelerin girdiğini” söyleyen o Arap kırmaları, Acem çaycıları bilmezler, görmezler mi ki, bizim kullandığımız arıttığımız, özleştirdiğimiz ve doğurduğumuz dil, kendi kullandıkları nesebi karışık dilden çok daha soylu ve özdür.

Ne yani Ataç’ın doğurduğu ‘İLGİNÇ’ i söylemeyelim de, Fransız uyuğuna yıkılıp ‘ENTERESAN’ mı diyelim?.. Türkçe bilinç yerine Arapça ‘ŞUUR’ mu diyelim. Türkçe ana yerine farsça ‘MADER’ mi diyelim.

Ne mutlu ki, dilimiz o örümcekli kafalara bir kırbaç gibi vurmakta ve bizi onurlandıran bir hızla kan durumunu almaktadır.”(Ozansoy, 23 Şubat 1967: 3)

Böyle düşünen İldeniz, ister doğudan ister batıdan alınmış olsun dilimize giren her türlü yabancı kelimeye karşıdır. Şair, Türkçenin kendine has kelimelerle var olmasını, konuşulup yazılmasını istemektedir. Bu nedenle yine kendisine sorulan “[...] Şairin ve yazarın dili nasıl olmalıdır? Biliyorsunuz bizde eskiden beri halka inmeyen bir dil kullanma geleneği vardır. Şair ve yazarlar yalnız mutlu azınlığa seslenen bir dille yazıyorlardı.” Sorusuna şöyle cevap vermiştir:

“-Halk ozanları bunun dışında-. Dilimize giren yabancı uyruklu kelimeleri kullanmak sanatın şanından sayılırdı. Ama Cumhuriyet’ten bu yana doğan yeni

edebiyat, bilinçli bir dil devriminin zorunluluğunu duyardı. Dilimize giren asalak kelimeler kovulup, kavramı halkımızda olan Türkçe kelimelere yer verildi. Bugün halka dönük, halk için bir edebiyat büyüyorsa, bu herşeyden önce, şair ve yazarların dil sorununa verdiği önemle olmaktadır. Diyeceğim şu ki, şair ve yazarlar bizim olan, bizden gelen, bizi veren bir dille yazılmalıdır.” (Makal, 10 Haziran 1972: 5)

Ayrıca dil konusundaki hassasiyetini Türk Edebiyatındaki pek çok şair gibi İldeniz de şiire en uygun kelimeyi arama çabasında göstermiştir.⁷⁷ İlk olarak şiirlerini çeşitli edebiyat dergilerinde yayınlayan Türkan İldeniz bu şiirleri kitaplarına alırken başlıklarında veya dizelerindeki bazı kelimelerde küçük değişiklikler yaparak koymuştur.

İldeniz’in kişiliği şiirlerinde üslup olarak yansımaları bulmuştur. İlk şiirlerinde hâkim olan bir genç kızın yaşadıklarını daha hoyratça, çocukça, safça doğal bir şekilde ifade edişine rastlarız. Fakat zaman içerisinde bu delice söyleyiş yerini ayakları yere daha sağlam basan, güçlü, mücadelecî bir söyleyişe bırakmaktadır. Bu mücadelecî ruh dizelerinde can bulmuş ve okuyanları da heyecanlandırmıştır. Anlattığı duyguları aynı zamanda okuyanlara yaşatmaya, hissettirmeye çalışmıştır. “[...] Cesur söyleyişi, sağlam mısra yapısı, aşk ve hüznün ve toplum şiirleriyle beğenilen Türkan İldeniz’in şiire devamda kararlı olması san’at çevrelerini sevindir[miştir.] (Makal, 28 Şubat 1967: 6)

Şiirlerinin yapısı ve üslubu konusunda değerlendirme yapan Oktay Akbal şair hakkında şunları dile getirmiştir:

“Belki beni o yerlerde anırlarlar. O yerler, neresidir? Bilmem. Var mıdır bizi anlayanların bulunduğu bir yer? Ama şair ‘o yerler’ de anlaşılacağına güvenli! Haşim’in “O Belde” si gibi, İldeniz de ‘o yerler’i arıyor...”

Bazan tek bir mısra kişiyi düşlere sürükler. Türkân İldeniz’in ‘Taşra Kızının Deliceleri’ haftalardır masamın üzerinde. Yaşamımızda şiire öylesine az yer kaldı ki! Yaşantı olarak şiirden zaten alabildiğine uzağız, şiiri sözcükler halinde bulmak bile zorlaştı, bulunca da yitirmemek için kıyamıyoruz okumaya... İldeniz’in kitabı son yıllarda ‘şiir’ duygusunu veren örneklerden. [...] Genç bir kızın ‘delice’ saydığı duygulanmaları, izlenimleri, çığlıkları bunlar. İçtenlikle dolu hepsi. Şiirlerin ilk

⁷⁷ Bkz. Künyeler.

niteliği bu içtenliği. Yalansız, sahtesiz hepsi. Genç bir kız, değişik bir kişiliği taptaze bir duyarlığı olan, yaşamın eşiğindeki genç bir kız, söylemiş bu şiirleri. Bir kez yazılır böyle şeyler... Güzelliği de bundandır. Şimdi istese de bu ‘delice’ leri yazamaz o. Başka şeyler yazar, belki daha iyidir, ama “delice” değildir hiçbir zaman...” (Akbal, 1967: 87)

Akbal, İldeniz’in yazdığı ilk eseri olan Taşra Kızının Deliceleri’ndeki üslubunu, sanatının yaşa ve gençliğe has deliceliğini fazlasıyla özgün bulmaktadır. Şair, bu genç kız duyularını ve bu farklılığı istese de gelecek yıllarda yazamaz diyerek İldeniz’in kendi sanatı içinde bu gençlik delicelerini ayrı bir yere koyar. Akbal bu sözleriyle İldeniz’in Havva Çıkmaz’ında yakaladığı olgunluğu kastetmektedir. Akbal’a göre bu delice şairanelik, şairin sanatında yaşayacağı olgunluktan daha güzel ve değerlidir.

“Kadın kadın nasıl duyurmalı seni sana’ diyor ‘Havva’dan Beri’ şiirinde. Böyle şiirler yazarak... İldeniz’in şiirleri ‘kadın’ ı duyuruyor. Yalnız kadına mı hayır, erkeklere de, özellikle onlara... Genç yaşların içtenliği böyledir, mısralarında, cümlelerinde kendini verir çekinmeden, önyargılara kapılmadan... Sanatçı, şair kişiliğine güvenirse, daha doğrusu böyle güçlü bir kişilik kurabilmişse, yaşamı süresince sürdürür bu içtenliği. Collette, seksen yaşında da yirmisindeki gibiydi. Ayna gibi yansıtıyordu kendi iç gerçeklerini. Yalansız, süssüz, özentisiz. Bir yazarın bir şairin yaşamına yalan çok girebilir, ama sanatına girmemeli!.. Duyarlığında, gözleminde, konuşmasında ‘içten’ kalabilmeli. İldeniz’in ‘delice’ leri bu örtüsüz içtenliğin güzelliğini taşıyor. Bunu izleyecek şiirlerinde de, yazacaksa öykülerinde, başka yazılarında da bu ‘şeffaf’ içtenlik havasını sürdürürse, edebiyatımıza ‘kişiliği olan’ ürünler kazandırabilir. ‘Seni sana’ duyurabilecek, ‘kendini’ bize duyurabilecek, dolayısıyla gelecekleri duyurabilecek, bırakabilecek yapıtlar ortaya koyabilir.” (Akbal, 1967: 87-88)

İldeniz’i asıl farklı kılan nokta ilk şiirlerinde çekinmeden, bütün içtenliğiyle hislerini ifade etmesi olmuştur. Oktay Akbal sanatçıyı sanatçı yapan ögenin ortaya koyduğu eserdeki sanatının özgünlüğü ve yalansız oluşu olduğunu söyleyerek İldeniz de bu samimi söyleyişin bulunduğunu ifade etmiştir:

“Yirminci yaş yangınlarını taşıyorum yaklaşma - Bu en çılgın mızrak yaşım benim - Hem domuzuna güzel hem güvensiz yaşım - Alevlerim tütsülese de seni

yaklaşma - Yaklaşma sonra yanarsın...' Çocuksu bir anlatım var bu şiirde. Okuru güldürecek kadar 'içtenlik' le dolu! Ama gerçek yaşam, o çocuksu içtenlikleriyle güzel! Varsa, yaşanır, bulunursa o çocuksu içtenliklerdir sanatı yapan... İldeniz'in 'Taşra Kızının Deliceleri' baştanbaşa 'çılgın mızrak yaşın' şiirleriyle dolu. Okura da bir gençlik çağı havasını taşıyor. Yirmi yaşın delice günlerine sürüklüyor ister istemez. Günümüz kadın şairleri ayrı bir havası, bir kişiliği var İldeniz'in. O ele geçmez ilk gençlik çağını 'kurallar dışı', çılgınlık yaşlarını sımsıcak duyuran bu şiirleri okumanızı öğütlerim. 'Bir kuralla yaşadıkça, öldük başka kuralla' diyen İldeniz'in sımsıcak dünyasında bir iki saat bile kalmak, bir mutluluk..." (Akbal, 1967: 87-88)

İldeniz'i çağdaşı kadın şairlerden ayıran şey onun üslubundaki delicelik, kural tanımazlık olmuştur. Yirmili yaşların getirdiği çılgınlık, İldeniz'in ilk şiirlerinde kendine has üslubunu yaratan en önemli nokta olmuştur.

2.5. Katıldığı Tartışmalar

Türkan İldeniz, sanat hayatı boyunca gereksiz tartışmalara girmekten, polemik oluşturmaktan hep uzak durmuştur. O her zaman edebiyat dünyasında kendisine usta, yol gösterici ve arkadaş olarak seçtiği Fazıl Hüsni Dağlarca ve Attila İlhan'ın öğütlerini dinleyerek sanatıyla meşgul olmuş ve herhangi bir akımın içine dâhil olmamıştır. Fakat edebiyat akımlarının içinde yer almaması onlara karşı durduğundan, onların yaptığı sanatı beğenmediğinden değil şairin kendi dünya görüşünden dolayı bir klikleşmede yer almak istememiştir. İldeniz, tek başına ve sadece şiirleri ile bu yolda ilerlemeyi tercih etmiştir.

Kendisini tartışmaya sürükleyecek konulara mizahi cevaplar veren şairin sanat hayatında karşı karşıya geldiği tek insan kendisi ile aynı ismi taşıyan ve hemen hemen aynı dönemde sanat camiasına çıkmış Türkan Ateş'tir. Eleştirmenlerce Türkan Ateş'in şiir kitaplarının ismi ve şiirlerinin içeriği ile Türkan İldeniz'in şiirleri arasında benzerlik fark edilmiştir. Konuyla ilgili yazı kaleme alan Muzaffer Uyguner, Hisar dergisinde Türkan Ateş'in "yenilgilere ve yanılğılara alkış tutarak" kitabını tanıttığı yazısında Türkan İldeniz'le olan benzerliğini söz konusu ederek şunları söylemiştir:

“Ateş, bir yandan duyduklarını böylece söylerken öte yandan da ülkesinin kadınlarının bu yönden duyduğu baskıyı ortaya koyuyor. Öyle görünüyor ki, bütün bu kadınların baskı altında söylemediklerini onlar adına da söylüyor. Bunu yaparken de onların altında kaldıkları baskıyı gösteriyor. Bu baskıya karşı durma, Türkân İldeniz’in Taşra Kızının Deliceleri’nde de görülmektedir. Her iki kadın ozanımız, içinde yaşadıkları çevrenin baskılarını duymuş, yaşamış ve sonunda bu baskıya, yanlış inanışlara karşı çıkmışlardır. Ancak, bu karşı çıkmanın söyleyişinde farklar bulunduğunu söylemeliyiz. Taşra Kızının Deliceleri ile Ateş’in Ben Taşra Kadını adlı şiiri arasında ad benzerliğinden ve biraz da öz yakınlığından fazla bir şey bulamıyoruz. İki sanatçımızın söyleyişi arasında farklar bulunduğunu özellikle belirtmeliyiz.” (Uyguner, Ağustos 1968: 20)

Uyguner’in bu yazısı üzerine İldeniz, Ateş’le olan karşılaştırmalarına cevap vermek adına “Yenilgilere Ve Yanılgılara Gülerek” adlı bir yazı kaleme alarak Hisar’da yayınlamıştır. Şair, bu yazıda öncelikle Uyguner’in okuyucuları yanlış yönlendirdiğini ve yanlış tespitlerde bulunduğuna değinmiş ardından konuyla ilgili kendi tespitlerini beyan etmiştir:

“[...] Evet Uyguner, siz daha önce benim şiirlerimi de okuyarak tanıtma yazısı yazan bir eleştirmen olarak ve ortada Türkân Ateş, Türkân İldeniz’in kopyacılığında ya da Türkân Ateş Türkân İldeniz’in şiirlerinden aşırılmış gibi bir yazı ve söyleyişi yokken tutup (İki sanatçının söyleyişi arasında farklar bulunduğunu özellikle belirtmek) gafletine düşer ve okurları aldatmak yolunu seçerseniz ben de özellikle ve kesin delillerle sizin göremediğiniz gerçekleri belirtmek gereğini duyar ve derim ki: Türkân Ateş benim şiirlerimi bazen değiştirerek bazen olduğu gibi almıştır. Bazen de daha kurnaz davranmış ve çeşitli şiirlerimden aldığı imaj ve deyimleri birleştirerek yeni bir şiir kurmaya özenmiştir. Öze gelince: Öz hakkında konuşmayı gülünç buluyorum. Kitapları bir kere daha ve tarafsız olarak karşılaştırmanızı sağlık veririm. Fazla söze gerek duymadan örneklere geçiyorum. İşte ilk bakışta göze çarpanlardan bazıları. Buyurun benden, bir Türkân Ateş’ten...

[...] ‘Şamar gibi mısralar yazacağım’ (Taşra Kızının Deliceleri - Kaçak III.)

‘Ona da bir mektup bıraktım şamar gibi’ (Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun - Erkence)

[...] ‘Gel zamanlar arasından beklediğim şeh-zade’ (Taşra Kızının Deliceleri – Beyaz- Siyah)

‘Nihayet çıkıverdi masallardan şeh-zade’ (Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun – Gerçek Masal)

[...] ‘Bir delice yuvarlanıyor melez kanım şelale gibi’ (Taşra Kızının Deliceleri – T.K.D. V)

‘Damarlarıma delice bir yüklenişi var Kadınlığın’ (Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun – Gerçek Masal)

‘Kanımın damarlarıma delice yüklenişi’ (Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun – Kadınca)

Görülüyor ki Ateş bir mısraı değiştirerek yalnız bir şiirine almakla yetinmiyor, ikinci bir şiirine de alarak kendi kendini tekrar hatasına da düşüyor. Ve hele hele lütfen dikkat buyurun:

‘her yanım ateş, her yanım çakmak çakmak’(Taşra Kızının Deliceleri, T.K.D. V)

‘her yanım ateş, çakmak çakmak her yanım’(Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun- Gerçek Masal)

Ee... Ben bu kadarına pes derim. Siz ne dersiniz Muzaffer Uyguner?

Türkân Ateş’in benim şiirlerimden bolcana esinlendiği, etkilendiği ve kendine aktardığı açıkça görüldüğü halde sizin bir suçu örtme telaşı içinde hiç de gereği yokken o yazıyı yazmanızın sebebi ve amacı neydi? [...] Ben yaradılışım gereği yenilgilere alkış tutmam. Yerine göre kimine güler kimine acırım. Burada da Türkân Ateş’in yenilgisine ve sizin yanılığınza alkış tutmuyorum acımıyorum da üstelik. Sadece gülüyorum.” (İldeniz, Kasım 1968: 23-25)⁷⁸

⁷⁸ İldeniz’in bu yazısı izinsiz olarak başka gazete ve dergilerde de yayınlanmıştır. Bunu tespit eden Bülent Nafiz (İlhan Geçer) yazısında açıklama yaparak İldeniz’e üzüntülerini bildirmiştir. “Türkân İldeniz’in Hisar’ın Kasım sayısında yayınlanan ‘Yenilgilere ve Yanılığlara Gülerek’ başlıklı yazısı Ankara’da çıkan ‘Yenigün’ adlı bir gazetede sanki kendilerine gönderilmiş bir yazı gibi, Hisar’ın adından söz edilmeksizin yayınlandı. Buna protesto ve üzüntülerini bildiren Türkân İldeniz gibi, biz de üzüldük. Birkaç aydır Tarla dergisinde Dr. Abdullah Öztemiz’in bu gibi aktarmacıları kınayan yazıları çıkıyordu. Derken Tarla’nın Aralık sayısı çıkageldi. Bu sayıda da aktarmacılara çatan ‘Aktarmacılar Güzeli’ başlıklı yazı vardı. Yazıyı hemen okuduk. Ama okuyunca hayretten dona kaldık. Sürekli olarak aktarmacıları atıp tutan Tarla dergisi Türkân İldeniz’in Hisar’ın Kasım sayısında

Her konuda afaki konuşmalardan kaçan İldeniz, belgelerle konuşma huyunu burada da göstermiş ve uğradığı haksızlık karşısında sessiz kalmayarak kendini savunmuş, bu savunmasını da delillerle gözler önüne sermiştir.

Şairin bu açıklamalarına yazının asıl muhatabı olan Türkan Ateş'ten yanıt gecikmemiştir. O da en az Türkan İldeniz kadar sinirlenerek şiirlerinden dolayı böyle bir kıyasla karşılaşınca suskun kalamamıştır. İldeniz'in şiirlerini daha önce hiç okumadığını iddia etmiştir:

“[...] Bütün içtenliğimle belirtmeliyim ki, bunun farkında değildim. Her şair gibi ben de tek mısra ile de olsa hiç kimseye benzemek istemem. Esasen Türkân İldeniz'in şiirlerini bir defa olsun dikkatlice okuyabilmiş olsaydım, bunun derhal farkına varır, tamamen kendime ait bir söyleyiş olduğuna hâlâ inanmakta bulunduğum halde, o mısraı şiirimden hemencecik çıkarırdım.” (Ateş, Ocak 1969: 20)

Bunun ardından Ateş, İldeniz'in verdiği örneklerin herkesin kullandığı kelimeler olduğunu belirterek şu sözleri sarf etmiştir:

“Kendisi ‘Gel zamanlar arasından beklediğim şehzade’ dediği için, bütün kadınların çoğunlukla, sevdikleri erkeğe ‘şehzade, şehzadem’ demekte olduğundan ve bu hitap tarzının pek çok şiirde geçtiğinden habersizce, bu kelimeyi benden başkası nasıl kullanabilir psikoza içinde kadınlığı da kendi tekelinde zannetmek, kanunların tanıdığı bir hak mıdır acaba? Bu hanım Türkçeyi kişisel dili mi sanıyor nedir ki, kendisinin de kullandığı (önce veya sonra) bir kelimeyi başkalarında görünce benden çalınmış, diye başlıyor feryada. O kelimelerin yüzyıllardır milyonlarca insan tarafından kullanıldığından mı habersiz görünmek istiyor? Herhalde Türkçenin kendisi ile başladığını sanıyor.” (Ateş, Ocak 1969: 20)

Ateş'in açıklamalarının haklılık payı olmakla birlikte aradaki bu benzerlik çok fazla olduğundan akıllarda soru işareti bırakmıştır. Şüphesiz aynı dilde yazılan şiirlerde benzer kelimeler hatta aynıları bile kullanılabilir fakat bu kadar benzer konunun üzerine eğilerek ve sadece kelimelerin yerleri değiştirilerek kullanılması

çıkın yazısında verdiği örnekleri alıp olduğu gibi yayınlıyor ama yazıda Hisar'ın da Türkân İldeniz' in de adı geçmiyordu.” Bkz. Bülent Nafiz (İlhan Geçer), “Dokunuşlar”, Hisar, C.8, Sayı 62, Şubat 1969, s.14.

dikkate değerdir. Nitekim dil aynı olsa dahi her şairin iç dünyası farklı bir yolculuktur ve şair denilen zat sözcükleri günlük konuşma dilinden alıp ona özgün anlamlar yükleyerek şiirde kullanır. Bu açıdan bakıldığında Ateş'in esinlenmeden öte gittiği düşünülmektedir.

Ateş'in kendini savunmasına karşılık İldeniz tartışmaya son noktayı koymak adına yine aynı yayın organı Hisar'da "Varan İki" başlıklı yazısında tabiri caizse ben susuyorum cevabı belgeler veriyor der gibidir. Çünkü kendi şiirlerindeki örneklerden ziyade farklı şairlerin şiirleriyle karşılaştırarak yeni kıyaslar ortaya koymuştur:

"Hazır sırası gelmişken başka şiir kitaplarından da örnekler göstererek neşemize neşe katalım bu arada.

Kapılar açılıverdi ardına kadar (Cemal Süreya – Üvercinka - Önceleyin)

Açılıverdi kapılar ardına kadar (Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun - Gerçek Masal)

Aşka teğet geçiyor (Ümit Yaşar- Sevenler Ölmez - Aşk Çizgisi)

Aşka teğet geçiyorum (Tedirgin Gerçek - Diyelim Ki)

Beni yokluğunla eğitime (sevenler ölmez –çağrı)

Özleminle terbiye etme yüreğimi (Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun - Yakarış)

Hepsi bu kadar mı? Hayır. Diğer örnekler sırası geldikçe gösterilecektir.

Not: Antoloji yapan bir derleyici, şiirlerini aldığı şairleri kitabın bir köşesinde belirtmeyi unutmasın. Sonra eleştirilenler yanılıyor. Ayıp oluyor." (İldeniz, 1969: 22)

Yazısında çok ciddi örneklere yer veren şair sonunda yine kendini tutamayarak kinayeli bir şekilde tartışmayı sonlandırmıştır.

2.6. Hakkında Yazılanlar

Türkan İldeniz 1967'de yayınladığı ikinci kitabının ardından bir durgunluk dönemine girmiştir. Bu durgunluk şiir yazma noktasında değil de sanat dünyasındaki kalabalıklardan, göz önünde bulunmaktan uzaklaşmadır. İldeniz'in bu ortaldan

kayboluğu kendisini unutturmamış ve hatta sadece edebiyatçılar tarafından değil diğer sanatçılar tarafından da yeri geldikçe hatırlanmıştır.

İldeniz’i anan bir sanatçı da tok sesiyle şiirler seslendirmış oyuncu Tuncel Kurtiz’dir. Kurtiz, Milliyet gazetesiyile yapmış olduğu bir röportaj sırasında kendisine sorulan sorular karşısında Türkan İldeniz’i işaret etmiştir:

“Sanat dünyasından kimleri seversiniz?

Evliyaları severim.

Kim bu evliyalar?

Ruhi Su, Aziz Nesin!.. Yaşar Kemal? Yaşar Kemal’i sevmem neden çünkü evliya değil!..

Dişi evliyalardan peki?

Bir Türkan İldeniz vardı. Evliliğini sürdürdü. Nezihe Araz kendince evliya. Gülten Akın vardır bir evliya şairdir.” (Ağacık, 25 Mayıs 1995: 12)

Türkan İldeniz şiirlerini süreli yayınlara gönderirken kendisi tek tek yazıp dergilere göndermektense şiirlerini yazıp biriktirdikten sonra Güngör Gencay, Müşür Kaya gibi dostlarına vererek onların dergilere göndermelerini istemiştir.⁷⁹ Bunun üzerine Müşür Kaya onun birkaç şiirini İnsancıl dergisine vermiştir. İnsancıl dergisi yayın yönetmeni Cengiz Gündoğdu gençliğinde takip ettiği İldeniz’in şiirlerini yeniden elinde görünce duygulanmış ve dergisinde şaire ve şiirlerine hayranlığını şöyle ifade etmiştir:

“Serin bir gece... Bir kitabın arka kapağı ‘Her susmak ölüm değildir iyi belle/ sustum da güçleniverdim / susmak / daha büyük çığlıklara hazırlık bende/ işte benim yine dimdik karşınızda/ yine tekçe direncim, insancıl kavgalarımla’ kitabın adı Taşra Kızının Deliceleri, Nisan 1967’de basılmış. Taşra Kızının Deliceleri... Türkan İldeniz... 1957’den beri şiirlerini okuduğum insan... Karanlık sıkıntılı günlerimde yüreğimi kamçılایan... İrademi pekiştiren... Türkan İldeniz... “İsteme benden canımı tanırım/ Ne cennet ne cehennem/ Ömrümü şiire adadım/ Kimseye vermem” diyor... bana insani şiiri sevdiren... Türkan İldeniz... ‘ zaten istesem de

⁷⁹ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

dinmez içimdeki kasırğa/ zaten başladığım türküyü yarım' diyen bana ütopyalar kurduran...

Türkan İldeniz... Taşra Kızı, 'Hadi karanlığımızla kalın/ Beni bekliyor gemiye yetişeceğim' dedi... bir gemiye bindi... gitti. 'Işıkları bir yakıp bir söndürme Kaptan beni korkutamazsın' dedi... uzak bir deniz oldu... Gözden iraktı, ama benim gönlümde irak olmadı, uzak denizlerde insancıl kavgasıyla yıldırımlara baş eğmeyen... zamanın yüreğine giren. 'Ölümsüzdü zaman şimdiye dek/ Kimseye yenilmemişti ama / Bana yenilecek' diyen Türkan İldeniz... nerdeydi... hangi uzak denizdeydi... kitap kapağını etkisiyle... hep bir maviliğin içinde düşlediğim taşra kızının deliceleri... hangi denizin rüzgarında... hangi yıldızın ucunda hangi bulutun içindeydi...

Böylece yıllar... yıllar geçti... Bakın ne söyleyeceğim. Daha önce söyledim. Yine söylüyorum. Ben şanslı bir insanım... Üç ay önce bir gün Müşür Kaya "bak sana ne vereceğim" dedi. Çantasını açtı. Kağıtları uzatırken "Türkan İldeniz'in şiirleri" dedi. Yıllar... yıllar sonra Türkan İldeniz'in şiirleri... Yüreğime yıldırımlar düşüyordu... Şimdi siz bu şiirleri İnsancıl'da okuyorsunuz. 37 yıl önce... 14 yaşındayken şiirleri yüzünden aşık olduğum Türkan İldeniz'in şiirleri, yayın yönetmenliğini yaptığım İnsancıl'da yayımlanıyor... ne güzel bir şans değil mi... Güzel. Türkan İldeniz... insanın şairi... acı diyor İnsancıl'da yayımlanan şiirinde. 'öğrendim ateş yakmasını suda' insani gücünü hatırlatıyor insana 'gün olur bir şiir açar / gökyüzü büyür/ tat gelir acıya" diyor. Umutsuzluğun... yılgınlığın kelepçesinde sıkıştırılan insana el ediyor. Türkan İldeniz, suda ateş yakmasını öğreneceklerin... ateşte insanı aydınlatanların şairi... insani ateşi söndürmek isteyenlerin değil. Biz İnsancıl, bir kavganın içindeyiz. Bizim şairimiz, suda ateş yakanların şiirini yazar. Büyüyecek gökyüzü... tat gelecek acıya der." (Gündoğdu, Temmuz 1994: 43)

İldeniz hakkında şair Sabahattin Yalkın da şiir üzerine konuştuğu bir yazısında şiiri kişileştirerek şiirin düğününü kurgulamış ve bu sırada hatırına Asaf Halet Çelebi'den ve Türkan İldeniz'den şiirler gelmiştir:

"Bir ara Türkan İldeniz'i görür gibi oluyorum. İri, sevsevli, gözleri yanıp sönüyor. İlk gençlik yıllarında, bir matine sonu kıpkırmızı giysiler içinde...

Bensiz çözümlüp sensiz bağlanması yok mu halatların

Tükeniyorum...

diyor Kaptan'a. Kim bu Kaptan? Diye soramadan karışıyor kalabalığa. Bekleyiş'ten şu dizeleri anımsıyorum:

Ben yorgunum rıhtım taşları yorgun

Ardarda geçen gemiler durmuyor bu limanda

Duranlardan sen çıkmıyorsun

Ve Taşra Kızının Deliceleri dolanıyor ayaklarıma Kaçak şiirini okuyorum.”
(Yalkın, Mart 2000: 6)

İldeniz'in şiirindeki tat şairi dimağlarda hep taze tutmuş ve onun sesini şiirlerindeki ahengi özletmiştir. Bunlardan biri de İldeniz'in tarzını çok iyi bildiğini iddia eden ve onun şiirini imzasız olsa dahi tanıdığını söyleyen şair ve eleştirmen Küçük İskender (Derman İskender Över)' dir. küçük iskender, uzun zamandır İldeniz'in sesini duymamaktan yakınır ama bunun sebebini de kendisinde arayarak şu sözleri sarf eder:

“Biri vardı ki hiç unutamıyorum. Babamın sıkı dostuydu. Öyle ki daktiloya çekilmiş ya da el yazması şiirleri dururdu kütüphanemizde. Evet, altında imzası yoktu, ama ona ait olduğuna yemin edebileceğim şiirler: Kimi zaman sessiz, kimi zaman öfkeli, bir gülüp bir ağlayan duyarlı bir kadının artık sararmış kâğıttaki mısraları – çift aralıklı. Türkan İldeniz'den söz ediyorum. Sesini de yanında götürdü İldeniz. Saklandı sanki küstü bizlere. Şimdi kimbilir nerelerde, neler yazıyor, neler yaşıyor?! En yakın zamanda hiç değilse o arşivi bulup burada sizlere sunacağız. Dedim ya, kimse kaybolmadı aslında onları biz kaybettik! (Küçük İskender, Şubat 2000: 84)

Hakkında yazılanlara bakıldığında şiire ve şairlere değer veren şair, yazar ve eleştirmenler 1950 ve 1960'lı yıllarda sesini çok yoğun ve gür duyuran, şiirlerini sevdiren İldeniz'i unutmamıştır. Onun cesur, samimi, gerçekçi söylemlerini yeniden duymak istediklerini ifade etmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERLERİ

3.1. ŞİİR KİTAPLARI

3.1.1. Taşra Kızının Deliceleri

Türkan İldeniz'in 1956'da Varlık' ta yayınlanan ilk şiiri "Geyşa" dır. Süreli yayınlara yayınlanan ilk şiirinin ardından Seçilmiş Hikâyeler, Dost, Yelken, Hisar ve Anadolu'da çıkan çeşitli dergi ve gazetelerde yoğun olarak görülmeye başlamıştır. 1966'da ise arkadaşlarının ısrarı üzerine şiirlerini "Taşra Kızının Deliceleri" ismini verdiği kitabında toplayarak yazın hayatına kazandırmıştır.

Kitabının ismine kendisi karar veren İldeniz'in bu ismi seçmesinde şüphesiz şiirlerinin içeriği etkili olmuştur. Çünkü bu şiirler 20'li yaşlarında genç bir kızın güzel, temiz, saf, heyecanlı duygulanımlarını yansıtmaktadır.

Kitabının ön kapağının zemini su yeşili üzerine mavi renkte saç örgülü bir kız portresi, bir adam, cami manzarası yazarın ve eserin adı; arka kapağında ise yine farklı bir cami resmi kullanılarak bir şiiri yer almaktadır. Kitabını yayınlamak üzere Ekin basımevi ile anlaşılan İldeniz, içinin resimlemesini ressam Hasan Kavruk'a⁸⁰ vermiştir.

"Taşra Kızının Deliceleri", şiirin buhranlı olduğu 60'lı yıllarda şiire yeni bir soluk getirmiş ve şair taşra kelimesi ile Anadolu halkını, delice kız ifadesiyle de genç kızları, kadınları arkasına almıştır. Ayrıca eserin içerisindeki toplumsal şiirleriyle toplumun her kesiminden insanın takdirini kazanmıştır.

Şairin 28 yaşında böyle nitelikli bir kitaba sahip olması onun uzun zamandır şiir yazdığının ve bu konudaki yeteneğini geliştirmek için ne kadar emek verdiğinin, çalıştığına göstergesidir. İlk baskısında 75 sayfa olan kitabının, ikinci baskısına kitabın son kısmına "Basında Yankılar" bölümü eklenerek 94 sayfa olarak

⁸⁰ "Hasan Kavruk (Akseki, 25 Şubat 1918 - 29 Ocak 2007, İstanbul), Türk ressamı ve eğitimcisi." Bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/hasan_kavruk [Erişim Tarihi: 11 Ocak 2016 saat: 12.45]

yayınlanmıştır. Kitabın fiyatı 4 liradır. İçerisinde 26 şiiri bulunan kitaptaki şiirlerin genelini bireysel konulu şiirler oluşturmakla birlikte bu bireysellik nerdeyse tüm toplumun yaşadığı bireyselliktir. Şair, şiirlerini serbest ölçüyü kullanarak açık, akıcı bir dille özgün bir üslupla yazarak meydana getirmiştir.

Şairin kitabının yayımlanması ile sanat dünyasında geniş yankılar uyandırmıştır. Pek çok sanatkar, şair ve eseri hakkında dergilerde, gazetelerde ve kitaplarda çeşitli eleştirilerde bulunmuştur ve bu eleştirilerin sonunda mutlaka okunması gerektiğine vurgu yaparak eseri herkese tavsiye etmişlerdir.⁸¹

Kitabın çıktığı ilk günlerde onu daha önce süreli yayınlardan bilip takip edenler için daha fazla merak uyandırmıştır. Merak edenlerden, şiirlerini bir an önce okumak isteyenlerden birisi de Oktay Akbal'dır ve bu merakını hasta yatağında gidermiştir:

“Nezleden yatıyorum sırtüstü. [...] Kitaplar yanı başımda, okuyorum, karıştırıyorum. [...] Nezeleli halimle şiirler okumak!.. İldeniz'in kitabı elimden düşmüyor. Bir aksırık ardından bir şiir. [...] Heyecanlı bir şiir tutkunu. Birkaç yıl değişik şiirler verdi. Genç kuşağın sanatçıları arasında umut verenlerindendi. Sonra evlendi, çoluk çocuk falan derken şiirler de kesildi. [...] Türkan İldeniz yıllar sonra 'Taşra Kızının Deliceleri' ile ortaya çıkıyor işte. [...] Bu şiirler en azından beş yıllık. 'Delice' yaşların ürünleri. Heyecanlı yaşamdan çok şey isteyen, direnmesini bilen bir kişiliği yansıtıyor. Yıllar öncesi gibi mi hala? Kim olabilmiş olmak istediğini, kim? 'Ölümsüzdü zaman şimdiye dek- kimseye yenilmemişti ama – bana yenilecek' demiş 1957 de... Bugün de aynı kanıda mı acaba? Zamanı yenmek!.. Bırak onu bir yana, zamana yenilmemek bile önemli bir başarıdır.” (Akbal, 15 Aralık 1966: 191-192)

Cumhuriyet döneminde diğer edebiyat dönemlerinde olmadığı kadar farklı kanallardan çok sayıda akım doğmuştur. Bu akımlar etrafında birleşen üç beş kişi hemen kendi sanat anlayışlarına uygun bir topluluk ortaya çıkararak sanat dünyasında benimsedikleri yoldan ilerlemişlerdir. 50'li yılların sonunda süreli yayınlarla hiçbir gruba bağlı kalmadan sanat sahnesinde tek başına çıkan İldeniz,

⁸¹“Son yılların en güzel aşk, hüznü, toplum ve düşünce şiirlerinin toplandığı Türkan İldeniz'in kitabını okuyucularımıza tavsiye ederiz.” Bkz. İmzasız, “Taşra Kızının Deliceleri”, Yeni Gazete, 1 Aralık 1966, s.4.

övgüleri toplamıştır. Özellikle kitaplarını yayınladığı dönem şiirin yoğun bir karmaşada olmasından dolayı şiirleri daha bir kıymetli bulunmuştur:

“Son yıllarda ciddi bir bunalım geçirmekte olan Türk şiirinde zaman zaman kıpırdanışlar gözükmemektedir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın hemen hemen tek başına kaldığı büyük şairlik yarışında ancak zirvenin eteklerine çıkabilen şairlerin sayısı bile öylesine azdır ki, insan ister istemez eski günleri, daha doğrusu eski yılları, Cahit Sıtkıların, Orhan Velilerin, Attila İlhanların, hattâ ve hattâ Necip Fazılların, Ahmet Kudsilerin, Ahmet Muhiplerin günlerini özlemle anmaktadır.

Bir zamanların Necati Cumalılarını, Cahit Külebilileri, Melih Cevdetleri, Oktay Rıfatları, A. Kadırları, Bedri Rahmi Eyüboğulları ve hattâ hattâ aşk şairleri sayılan İlhan Geçerleri, Ümit Yaşarları, Abdullah Rıza Polatları artık çok gerilerde, sadece birer anı olarak kalmışlardır. İşte bu çoraklık içinde, yıllardan beri şiirin çilesini çeken Türkân İldeniz'in 'Taşra Kızının Deliceleri' adlı son kitabını bulmak benim için bir umut ışığı oldu. Bundan yıllarca önce, gene Türkân İldeniz'in bir başka kitabı için yazdığım bir yazıyı hayal- meyal hatırlıyorum.⁸² İtiraf edeyim ki, o zamanlar, sonunda İldeniz'in, böylesine yakın bulacağım şiirler yazabileceğini ummamıştım.” (Soysal, 8 Nisan 1967: 24)

Maddenin hâkim olup şiirin önem kaybettiği bu yıllarda şiiri geri döndürmek için çalışmalar yapıldı pek çok kişi şiirler yazmış fakat her şiir yazanın çabası da kabul olmamıştır. Bunların arasından şiiri değere layık görülerek sıyrılanlardan biri İldeniz olmuştur:

“[...] Şiir, ölüyor. Zaten matematiğin hâkim olduğu devirde, maddeciler şiiri tahtından indirmişlerdi. Şiir güngörmüş sonra da düşmüş soylu birini hatırlıyor günümüzde. Onu yaşatmak, eski günlerine döndürmek isteyen yığınla da şairimiz var. Var ama amatör çoğu. Taşra Kızının Deliceleri'nde şiirler bize şiirin soyluluğunu anlatıyor. Bir kadın olan şair özentisiz olduğu gibi, duyup duyup anlatmış.” (Derman, 14 Aralık 1966: 6)

İldeniz'in bu kitabı Türk şiirinin eski sesini ve gücünü kaybettiği bir dönemde şiir severlere bir umut olmuştur. Şiirin saygınlığının giderek azaldığı, maddeciliğin tavan yaptığı bu dönemlerde dergilerde görülen tek tük şiirlerin artık bu süreci

⁸² Bu yazıda belirtildiği gibi şairin “Taşra Kızının Deliceleri” nden önce başka bir kitabı olmamıştır.

toparlayamamasının ardından Taşra Kızının Deliceleri Türk Edebiyatına da yeni bir soluk getirmiştir.

3.1.1.1. Bölümleri

Türkan İldeniz'in "Taşra Kızının Deliceleri", adlı kitabı toplamda yirmi altı şiirden meydana gelmektedir.⁸³ Kitapla aynı ismi taşıyan ilk şiiri beş bölümden oluşmaktadır.

"Türkan İldeniz'in bu manzumesi sınırları zorlayan bir cesareti sergilemektedir. Şair/ özne karşı cinse duyduğu hisleri sosyal ahlakın kurallarını ya da ayıplamanın endişesini duymadan rahatça hatta hoyratça dile getirmiştir. Şiire egemen olan duygu sevme coşkusudur. Özne, karşı cins hakkında hissettiklerini deli fişek bir genç kız edasıyla dile getirmektedir. Bu edebiyatta arzuladığımız bir tavidir. Dünya çapında kadın kahramanlar yaratmış bir milletin kızları sevgilerini ifade etmek için anlaşılmaz ketum bir tavır içinde olmaktadır. Karşı cinsle münasebetlerini mesela Dede Korkut Hikâyelerinde olduğu kadar cesur ve açık biçimde ifade etmekten sakınmaktadırlar." (Kolcu, 2007: 543)

İldeniz, şiirleri içindeki delice duygularını tüm samimiyetiyle ortaya koymuştur. Hepsi yirmili yaşlardaki o güzel, şuh, katıksız duygulardır. Taşra Kızının Deliceleri şiirinde yirmili yaşlarda bir genç kıızı hem fiziki hem de ruhi özellikleriyle anlatmıştır. Hoyrattır bu kız, içindeki duyguları başkalarının düşüncelerine göre bastırmak istemez. Bu yaşa bir daha dönemeyecektir o yüzden de doyasıya yaşamak ister. Sevdiği bir adam vardır ve hayatındaki her şey ona güzel görünmek içindir, yüzünün güzelliği bile sevdiğiyle anlam kazanır:

"Gözlerim seni görünce güzel

Saçlarım senin için uzun

Tenim seninle sıcak böyle." (İldeniz, 1968: 7)

Taşra kıızı bu adama şiddetli bir aşk duymaktadır ama daha şiirin ikinci kısmında sevdiği adama kavuşamayacağını ve herkes gibi görücü usulüyle hiç tanımadığı ve tanımak da istemeyeceği biriyle evlendirileceğini dile getirmiştir.

⁸³ Taşra Kızının Deliceleri (beş bölüm), Cılız Haykırı, Düşsel Erek, Bekleyiş, Tutsak Sevgi, Pişman, Beyaz-Siyah, Yitik, Ölümsüz, Uzanı, Zamansız, Son Dua, Şiir Sen Benim Herşeyimsin, İlkel Çıplaklığında Örtülü Havva, Cevapsız, Havva'dan Beri, Ölüm Yolunu Şaşırdı, Elem Çiçeği, Kaçak (dört bölüm).

Üçüncü kısımda ise taşra kızı toplumun aşka, sevdaya bakışını ele alarak genç kızların üzerindeki toplum baskılarından bahsetmiştir. Taşra kızı bu baskıya boyun eğmeyecekti, gözü gözüne, eli eline değmemiş birini masum bir şekilde sevmesini kınayacaklarsa varsın kınasınlardı yine de vazgeçmeyecekti. İldeniz şiirinde gerçekleri gözler önüne sermek istemiş ve Türk toplumunda her daim kadının üstünlüğünden söz edilirken yine ezilenin, horlananın, ayıplananın kadın olduğunu göstererek kadın sorunsalını ele almaya gayret etmiştir.

İldeniz şiirinin dördüncü kısmında kimi şiirlerde, hikâyelerde, türkülerde anlatılan güzel, naif Anadolu kızlarını yalanlayarak realist bakış açısıyla bir taşra kızının hangi özelliklere sahip olduğunu, yaşayışını anlatmıştır:

“Ölen bacımın artığıdır üstüme giydiğim

Yalan söyler türküler yalan işte

Ne sedef ne gümüş kakmalı takunyam

Ben ırgat Musa kızı Fadime” (İldeniz, 1968: 14)

Son kısımda ise tüm bu duygularının İldeniz’i İldeniz yapan özelliklerinin sebebini yaşına bağlamaktadır:

“Bu yaşta çekin benden, benden kork, benden sakın

Ben şeytanın çağımızdaki şekli” (İldeniz, 1968: 18)

İldeniz’in yazdıklarını yaşına bağlamasını Oktay Akbal’da desteklemiş onun içtenlikle dolu dizelerini yirmili yaşların verdiği heyecana bağlamıştır:

“Yirminci yaş yangınlarını taşıyorum yaklaşma - Bu en çılgın mızrak yaşım benim- Hem domuzuna güzel hem güvensiz yaşım- Alevlerim tütsülese de seni yaklaşma- Yaklaşma sonra yanarsın... Çocuksu bir anlatım var bu şiirde. Okuru güldürecek kadar “ içtenlik” le dolu! Ama gerçek yaşam, o çocuksu içtenlikleriyle güzel! Varsa, yaşanırsa, bulunursa o çocuksu içtenliklerdir sanatı yapan... İldeniz’in ‘Taşra Kızının Deliceleri’ baştanbaca ‘çılgın mızrak yaşın’ şiirleriyle dolu. Okura da bir gençlik çağı havasını taşıyor. Yirmi yaşın delice günlerine sürüklüyor ister istemez. Günümüz kadın şairleri ayrı bir havası, bir kişiliği var İldeniz’in. O ele

geçmez ilk gençlik çağını ‘kurallar dışı’, çılgınlık yaşlarını sımsıcak duyuran bu şiirleri okumanızı öğütlerim. ‘Bir kuralla yaşadıkça, öldük başka kuralla’ diyen İldeniz’in sımsıcak dünyasında bir iki saat bile kalmak, bir mutluluk...” (Akbal, 1967: 88)

Eserin ikinci bölümü “Elem Çiçeği” başlığını taşır, bu bölümde aynı adı taşıyan şiiri bulunmakla birlikte farklı isimdeki şiirler de yer almaktadır. Bu bölümdeki aşk şiirlerinden kavuşamamanın çaresizliğini en iyi anlatanlardan bir tanesi de “Bekleyiş”tir. Bu şiir Mehmet Kaplan tarafından tahlil edilmiştir. Kaplan, şiir için şunları dile getirmiştir:

“Türkan İldeniz, şiirinde bekleyiş psikolojisini, değişen ruh halleriyle, şairane bir şekilde tasvir etmiştir. Şiirin iç zenginliğini, devam eden bir sesin varyasyonları gibi, çeşitli ruh halleri teşkil eder. Yorgunluk, ümit, ümitsizlik, kadere boyun eğme, şiddetli acı, hatıra, sevgiliye yöneliş, iç sıkıntısı, tükenme hissi...

Bu değişen ruh hallerine bir dekor da refakat eder ve bekleyişi sembolleştirir: limana uğramadan geçen gemiler, duranlardan onun çıkmayışı.

Bensiz çözülp, sensiz bağlanması yok mu halatların

Mısraı İldeniz’de duyguları maddi obje ve hareket vasıtalarıyla ifade etme gücü olduğunu gösterir ki, plastik sanatlarla edebiyatta en tesirli anlatış yollarından biridir.

Ben yorgunum, rıhtım taşları yorgun

mısraı da duygu-obje bağlantısının güzel bir örneğidir.”(Kaplan, 2007: 601)

Bu bölümdeki diğer şiirlerin çoğu onu sevdiğinden zorla ayırdıklarını ve bundan duyduğu üzüntüyü anlatır. Sevdiğine özlem duymaktadır, onsuz karanlıklar içinde kalmış, hayat anlamsızlaşmıştır. Artık ona boş gelen bu dünyada her şeyden vazgeçip ömrünü şiire adadığını “Şiir Sen Benim Herşeyimsin” adlı şiirinde dile getirmiştir:

“İsteme benden canımı tanrım

Ne cennet ne cehennem

Ömrümü şiire adadım

Kimseye vermem” (İldeniz, 1968: 47)

Bu bölümde dikkat çeken bir diğer nokta şairin kadın üzerinde dururken bu konuyu yaratılan ilk kadına yani Hz. Havva’ya götürmesidir. “İlkel Çıplaklığında Örtülü Havva” ve “Havva’dan Beri” şiirlerinde kendisindeki bazı özelliklerin kadınlığın hamurunda olduğunu ifade ederek bazı davranışlarını Hz. Havva’ya dayandırır. Bunun yanı sıra Dinler Tarihindeki diğer kadınlara da değinmiştir. Bu değinmeyle yapmak istediği kadına kadını anlatıp onu aydınlatmak, kendinin farkına varmasını sağlamaktır:

“Kadın kadın nasıl duyurmalı seni sana

Sen dur ben geçeyim yarışmasında

Hiçliğin herşeye başlangıç yani nasıl yeterli

Ama Meryemler Amineler neden habersiz kendinden” (İldeniz, 1968: 55)

Bölümün son şiiri “Elem Çiçeği”dir, bu başlık bize Baudelaire’in şiir kitabını hatırlatmakta ve İldeniz’in şiirlerinde ondan etkilenebileceğini akıllara getirmektedir. Fakat her iki şiire de bakıldığında benzerliklerinin yalnızca şiirde esen melankolik hava olduğu görülmektedir. Bu şiirle ilgili Adnan Binyazar “Türkan İldeniz adı yeni değil. 1956’ların şiirde yarattığı coşkulu bir iç çekiş (melankoli) havasında İldeniz’in emekleri büyüktür. ‘Taşra Kızının Deliceleri’nde İldeniz, bu iççekiş’in etkilerini anlatıyor.” diyerek İldeniz’in şiirlerindeki genel havaya vurgu yapmıştır. (İldeniz, 1968: 78)

Bu şiirde sevdiğinin onu bırakışıyla gönlüne sonsuz bir acı, gam, keder diktiğini söylemektedir, bu keder onun yüreğine kök salıp acılara gark olacaktır:

“Özellikle duygularına yenilmiş görüldüğü ‘Elem Çiçeği’ nde İldeniz’in şiiri toplumsal sorunların bir aracı olarak işlediğini görüyoruz. Elem Çiçeği’nde eski günlerin anıları yaşayan bir destan kişisi özelliği sezilir. ‘Oysa ben ezilecek kız değildim biliyorsun – bayrak açmış orduyu çiğner de geçerdim- acımak kuşandım sana sonra sevmek denedim.’ Elem Çiçeği, şairin alinyazısında bir Prometheus öyküsü yaratır, nasıl ciğeri büyürse Prometheus’un öyle. ‘Söksem koparsam durmaz açar yine- yüreğime ektiğin elem çiçeği’ (Binyazar, 1968: 81)

Kitabın üçüncü bölümü “Kaçak” başlığını taşır. Bu bölüm yine tek başlık altında, dört ayrı şiirden oluşmaktadır:

“İldeniz’in ilginç şiirleri ‘Kaçak’ bölümünde toplan[mıştır]. Bu şiirlerde şairin seslendiği ‘kaptan’ benliğinin simgesidir. Bu, şairde yaşayan ikinci kişilik gibidir. Bizce başkaldırı önce kişinin içinde belirir ve kişi içindeki ikinci, üçüncü kişiliklere saldırmak, gereksinmesini duyar.[...] Kaptan; kendisini kaçıramadığı ‘ben’idir. ‘görmediği ülkelerin isterik çağrısına koşan’ İldeniz, her şeyiyle kendini adadığı ‘kaptan’ının gemisinde ‘kaçak’tır. Ne ineceği yer bellidir, ne kimliği... [...] Kaptan, İldeniz’in duygusal tıkanmışlığını anlatan somut kavramların yarattığı soyut bir evrendir.” (Binyazar, 1968: 82)

Taşra kızı, dünyanın çirkinliklerinden yorulmuş olarak karşımıza çıktığı bu şiirde adaletsiz dünyadan, bu kalabalık insan yığınlarından ve hatta kendinden bile kaçmak istemektedir:

“Usandım hep kendimle karşılaşmaktan yine öyle olmasın

Beni gölgem karşılamasın rıhtıma vardığımda

Herşeyden önce kendimden kaçış bu, ben yenilenmek istiyorum” (İldeniz, 1968: 69)

Kendinden kaçmak istemesinin bir sebebi de sevdiğinden aldığı yaradır. Onu unutmak için her şeyden, herkesten kaçmak istemiştir:

“Onu da unutacağım - ellerim yüreğimi parçalayacak

Ama

Yine de unutacağım

Onu unutmanın acısıyla ilk uğrak olan ülkeye

Kendimi fırlatarak koşar adım

Okuyanları yerden yere vuracak güçte

Şamar gibi mısralar yazacağım.

Beni belki o yerlerde anlarlar...”(İldeniz, 1968: 71)

Şiirin ikinci kısmında eğer adaletli mücadele edecekseniz yine sizinle savaşırım, kaçmam fakat siz hileden başka bir şey yapmazsınız diyerek artık dünyadaki bu hilelere daha fazla göz yummayacağını gösterir:

“Bugüne dek nasıl direndimse yine direnmek mümkündü hem

Ne olduysa seni gördükten sonra oldu.” (İldeniz, 1968: 64)

İnsanoğlu bazı dönemlerde kendisinden, dertlerinden uzaklaşmak ister. İldeniz de bu şiirinin üçüncü kısmında kaçışının tamamen kendisi için olduğunu ifade ederek yenilenmek, kendini unutmak istediğini söyler. Bu yüzden aylardır belki de yıllardır istediği bu yenilenmeyi gerçekleştirmek için o gemiye binmelidir. Rıhtımda açıldıkça adımı bile unutmayı, yeniden doğmayı istemektedir:

“Bu deney bu, bir tecrübe kendimi yenilemek üzere

Anlamak için kesinlikle kaçmak kurtulmak mıdır” (İldeniz, 1968: 74)

Taşra Kızının Deliceleri kitabının sonunda kitaba ikinci baskısında eklenen “Basın’da Yankıları” isimli haber yazıları bulunmaktadır. Bu kısımda şair ve şiir kitabıyla ilgili farklı yazarların düşünceleri yer almaktadır. Bu bölüm okunduğunda şairin yazın dünyasına çok hızlı, sağlam ve güçlü bir giriş yaptığını, şairin çevresi tarafından çok başarılı görüldüğüne tanık olunmaktadır.

Taşra Kızının Deliceleriyle o günlerde edebiyat dünyasında isim yapmış başarılı pek çok erkek şairin arasından sıyrılan İldeniz’in eseri satış rekoru kırarak 5 ay içinde tükenmiştir. Bunu Mualla Minnetoğlu şu sözlerle dile getirmiştir:

“Biliyorsunuz memleketimizde en çok şiir kitabı satan şairler Ümit Yaşar Oğuzcan, Behçet Kemal Çağlar, Şemsi Belli, Bekir Sıtkı Erdoğan gibi ünlü şairlerdi. Şimdi birdenbire bir kitap delice bir hızla erkek şairlerimizin kitaplarını geride bıraktı. Satış rekoru kırarak ilerliyordu. Kitap yayınlanır yayınlanmaz ilgi ile karşılandı. Kitapçılar şiir kitaplarında hiç görmedikleri süratli bir satışı Taşra Kızının Deliceleri adlı kitapta gördüler.”(Minnetoğlu, 1968: 85)

İldeniz sadece erkek şairler değil Türk edebiyatında azınlığı temsil eden kadın şairler ve bu azınlık içinde de çok başarılı bulunan belli başlı kadın sanatkârlarla kıyaslanmıştır. Eleştirmenlerce bu kıyaslamalarda İldeniz, onlardan üstün tutulmuştur. Örneğin Ozansoy, Halide Edip'in üzerine başka bir kadın yazar koyamazken kadın şairler arasında İldeniz'i cumhuriyet tarihinin en güçlü şairi olarak belirtmektedir:

“Yeni kuşakların kadın yazarları henüz bir Halide Edip yetiştiremedi. Ama şiirde çok öteye geçtikleri elimdeki şu Taşra Kızının Deliceleri'nden belli. Ne Halide Nusret, ne Şükufe Nihal, ne de başkaları, Türkan İldeniz'in deliceleri kadar güzel şiir yazamamışlardı” (Ozansoy, 1968: 86)

3.1.1.2. Şiir Sergisi Hakkında

Türkan İldeniz 1966'da çıkardığı ilk kitabı “Taşra Kızının Deliceleri”nden sonra şiir sergisi açmaya karar vermiş ve kitabından seçtiği 14 tane şiirle bu yola girmiştir. Sergi için bastırıldığı davetiyeden⁸⁴ serginin 16 Şubat 1967 – 28 Şubat 1967 tarihleri arasında devam edeceği ve ilk günün akşamında bir kokteyl olacağı da belirtilmiştir.

Bugüne kadar katıldığı tüm etkinlikler ve yazdığı şiirlerle ses getirmeyi başaran İldeniz sergisiyle de tüm ilgileri üzerine çekmeyi başarmıştır. Tanınmış pek çok sanatkârın katıldığı sergi sanat camiasında çok başarılı bulunmuş, çeşitli süreli yayınlarda hakkında pek çok yazı çıkmıştır.

“Sezon başında ‘Taşra Kızının Deliceleri’ isimli kitabıyla geniş yankılar uyandıran Türkan İldeniz geçtiğimiz hafta Şehir Galerisinde şiirlerini sergiledi. Sergi 28 Şubata kadar devam edecek, Türkan İldeniz'in 14 şiiri: 1960 Akademi Resim Ödülünü kazanan ressam Hasan Kavruk tarafından renklendirilmiş. Resimlendirilmiş ilk defa maya galerisinde Orhan Veli'nin şiirlerini resimleyen Hasan Kavruk başarılı çalışmalar yapmış İldeniz'in şiirleri üzerinde. Kaligrafi ise Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi Grafoloji asistanı ressam Halis Biçer'in. Türkân İldeniz'in sergilediği 14 şiir şunlar: ‘Taşra Kızının Deliceleri 1’, ‘Elem Çiçeği’, ‘Ezgi’, ‘Hiroşima Pişmanı’,

⁸⁴ Belge 20: Davetiye.

‘İlkel Çıplaklığında Örtülü Havva’, ‘Siyah-Beyaz’, ‘Pişman’, ‘İşte Benim Yine’, ‘Yitikler Çıkmazı’, ‘Kaçak 3’, ‘Zamansız’, ‘Bilinen Gerçek’, ‘Ece’ye Ninniler’.

Serginin açılış kokteyli havanın bozuk olmasına rağmen pek çok sanatçıyı bir araya getirdi. İldeniz’in ilk şiir kitabı gibi ilk şiir sergisi de ilgi çekici ve başarılıydı.”⁸⁵ - ⁸⁶

Serginin tanıtımı dışında İldeniz’in şairliği ve şiiri hakkında fikirlerini dile getiren yazıların başında şairi tam olarak anlamış, yorumlamış olan Tahir Kutsi Makal’ın Son Havadis gazetesindeki yazısı dikkate değerdir.

“Bir kaç yıl öncesinin sevilen güçlü bayan şâiri Türkân İldeniz şiiri bıraktı, sanıyorduk. Meğer susuşu daha iyi çıkışlar için hazırlık imiş. İşte konuşuyor:

İşte benim yine dimdik karşınızda
Yine tekçe direncim, insancıl kavgalarımla
Neden mi geciktim, sormayın, anlatacağım
Zaten istesem de dinmez, içimdeki kasırga
Zaten bırakamam başladığım türküyü yarım

Bir büyük yarıştan geliyorum, cümlenize merhaba!

SERGİ İLE MERHABA

‘İçi kasırgalı’ duygulu ‘taşra kızı’ Türkân İldeniz kitabıyla birlikte şiir sergisiyle de ‘merhaba’ diyor kendisini bekliyenlere. Şehir galerisinde tanınmış ressam Hasan Kavruk’un resimlediği şiirler Türkan İldeniz’in şimdiye kadar düzenlenen şiir sergileri içinde en başarılı sergiye çıktığı gerçeğini ortaya koyuyor. Şiirler güzel, akademi armağanı kazanmış Kavruk’un resimleri güzel, Halis Biçer’in kaligrafisi, Muhsin Kut’un düzeni güzel.” (Makal, 28 Şubat 1967:6)

⁸⁵ İmzasız, “Türkân İldeniz Şiirlerini Sergiledi”, Akşam, 21 Şubat 1967, s.6.

⁸⁶ Aynı haber: Bkz. İmzasız, “Başlıksız”, ABC, 5 Mart 1967, Sayı 23, s. 5.

Bkz. İmzasız, “Şiir Sergisi”, Dünya, 20 Şubat 1967, s.6.

Bkz. İmzasız, “İldeniz’in Şiir Sergisi”, Cumhuriyet, 26 Şubat 1967, s.6.

Bkz. İmzasız, “Türkan İldeniz’in Şiir Sergisi”, Milliyet, 8 Mart 1967, s.6’ de çıkmıştır.

İldeniz “Taşra Kızının Deliceleri” kitabıyla ve sergisiyle şiire uzun zamandır kaybettiği değeri geri kazandırması nedeniyle eleştirmenlerce takdir edilmiştir. Bu konuda Gavsî Ozansoy’un sergi hakkında yaptığı tespit dikkate değerdir:

“[...]1956’dan beri çeşitli sanat dergilerinde eserleri yayınlanan İldeniz şu günlerde bir şiir sergisi de açtı. Eskiden şiir kitapları elli kuruşa müşteri bulamazdı. Şimdi, Türkan İldeniz’in güzel motifler işlenmiş olarak, tablolar halinde teşhir olunan şiirlerinden tekinin 500 liraya satıldığını öğrendim de, sevindim. Bu rakam şiirimizde Yahya Kemal’in ücretiydi. (Ozansoy, 23 Şubat 1967: 3)

İldeniz çalıştığı için her an sergide bulunması pek mümkün olmamıştır. Bu nedenle şairin bulunmadığı zamanlarda ona şiirleri ve sergisi hakkında söylemek istediklerini ya da İldeniz bulursa dahi görüşlerini yazıya dökmek isteyenler için sergi mekânına ziyaretçi defteri konulmuştur. Defterdeki yazılanlardan örnekler şöyledir:

“Halis Biçer: Kişilik sahibi Türkan hanımı içten kutlarım. 16.2.1967

Halis Biçer’in Eşi: Bütün şangırtıları ve telaşı ile unutamayacağım bir gün oldu. Çok düzenlemeler daha gelecek bunun ardından ama böylesi herhalde gelmez. Ben de kocacımla aynı fikirdeyim.

Tahir Kutsî Makal: “Türkiye’nin en büyük kadın şairi demiştim. Güçlü şiirleri değer kazandırdığı “Taşra Kızının Deliceleri” ni okuyanlar düşüncemi doğrulayacak. Değerli şiirlerin Hasan Kavruk’un fırçası ile renklenmesi ile ayrıca bu rengi bir güzel zaman abidesi olmuş. Tebrikler... sözü duyguları anlatmaya yeter mi?.. Türk şiiri Türkan İldeniz ile ilham edecek...

İlhan Selçuk: Okunacak günler...

Bedri Gider: Dergilerden ilgiyle izlediğim sayın ozan Türkan İldeniz bu kez karşımıza olgun bir kitabı ve güzel bir sergi ile çıkmış çok duygulandım. Şiirlerinin hemen hepsini sevdim ve beğendim. Ressam Hasan Kavruk’ta ozanın havasına uygun çalışmış. Candan tebrikler, sonsuz başarı dileklerimle...

Sabri Aşlaman: “Şiir’in Sizin için “herşey” olduğunu anlıyorum.

Nezahat Akyumak: Sizi anlayacak hayranlarınızın milyonlarca olmasını dilerim... Şüphesiz gine de yalnız olacaksınız... Ne güzel... Yalnızlık derindedir. Ne mutlu size.

Enver Naci Gökşen: Şiirin ne olduğunu sayın İldeniz'in sergisinden sonra daha iyi anladım. Başarı ve bol esinler dileğiyle...

Gülşen Tuncer: Türkan hanım, şiirleriniz hep en sevdiklerim içinde olacak hep ve bohçası kolunda kaçıp giden kıza ağlayacağım çok binlerce sevgi..!

Mustafa Hızır: Duyguluya; renkli bir dünyanız var insanlardan ayrı bir başkaldırınız var sizi sizce anlamak için çalışmak yetmez. Ancak sizi en iyi sizden anlamak lazım. İncesiniz iyiden iyiye, güçlüsünüz en deriniyle mutlusunuz demiyeceğim çünkü mutlusunuz da onun için çok yazmak istiyorum anlatamıyorum sizi anlamak için sadece susmanın lüzumlu olduğunu duyuyorum.”⁸⁷

Bunların dışında defterde Metin Eloğlu, Edip Cansever, Cemal Süreya'nın yaşasın Türkan İldeniz notu ile imzaları bulunmaktadır.

Gerek sergi hakkındaki açıklayıcı bilgilerden gerekse şair ve şiiri hakkında yazılanlara bakıldığında İldeniz'in bu şiir sergisini açması yerinde olmuştur. Şair hakkında merak edilen pek çok noktaya cevap olan sergi sonrasında insanlar şairi, şiirinin çıkış yeri olan taşra kızını, şiirin hayatında ne anlam ifade ettiğini, şiire olan bakış açısını, neden ve nasıl duygularla yazdığını kısacası tüm yönleriyle anlamışlardır. Ve şairin kendine seçmiş olduğu bu yolu çok başarılı bularak ona destek olmuşlardır. Serginin bitimiyle İldeniz'e farklı illerden de sergi açması üzerine davetler gönderilmiştir.⁸⁸ Gelen isteklere müteşekkir olan İldeniz bu sergisini başka bir yerde tekrar açmamıştır.

⁸⁷ Belge 22: Şiir sergisi defteri.

⁸⁸ “Genç kuşak arasındaki Kadın şairlerimizin en başarılısı olan Türkân İldeniz'in 15 gün süren Şiir Sergisi dün kapanmıştır. 1966 yılında yayınladığı ‘Taşra Kızının Deliceleri’ isimli şiir kitabı beş ayda tükenen genç şâirenin şiir sergisi de büyük ilgi görmüş, sanatçı İzmir ve Ankara’da sergiler açmağa davet edilmiştir.” Bkz. İmzasız, ‘Türkan İldeniz’in Şiir Sergisi’, Her Gün, 2 Mart 1967, s.4.

3.1.2. Havva Çıkmazı

Türkan İldeniz, Taşra Kızının Deliceleri adlı kitabından yaklaşık bir yıl sonra çok gecikmeden ikinci kitabı Havva Çıkmazı'nı da yayınlamıştır. Kitabın ismi konusunda birkaç alternatif düşünülse de en son Havva Çıkmazı ismine karar verilmiştir.⁸⁹ İldeniz, bu ismi seçme nedenini şöyle açıklamaktadır: “Havva çünkü kadın olduğum için kadınca duyarım kadınca yazarım. Kadınların sorunlarına eğilirim.”⁹⁰

Havva ilk kadındı ve aslında kadınlar başlangıçtan günümüze kadar hemen hemen aynı duyguları yaşayarak benzer evrelerden geçmişlerdir. Bu evrelerde yüzyıllardır çözülemeyen aynı sorunlar insanlığı bir çıkmaza sokmaktadır. Şair bu bakış açısıyla kadından toplumun sorunların da doğru giden şiir yolunda bu durumu “Havva Çıkmazı” isminde birleştirmiştir.

Kitabın ön kapağının rengi kırmızı iken üzerine krem rengi ile elleri göğçe açılmış bir kadın resmi ile yine ilk kitabındaki bir cami resmi, yazarın ve eserinin adı; arka kapağında ise Taşra Kızının Deliceleri hakkında söylenmiş sözler bulunmaktadır. Kitabın içinin resimlenmesini ilk kitabındaki gibi ressam Hasan Kavruk'a vermiştir. Kitabın fiyatı 5 lira olarak belirlenmiştir.

75 sayfadan oluşan Havva Çıkmazı'nın içerisinde 32 şiir bulunmaktadır. İlk kitabından farklı olarak bu eserde daha çok topluma eğilmiş olan İldeniz, toplumun sorunlarını dile getirmeye çalışmıştır. Şair burada artık delice bir genç kız değil anne olmuş olgun bir kadının gözünden kendisine ve dünyaya bakmıştır. Kişinin tüm rollerinin görüldüğü şiirlerin yayınladıktan sonra yoğun ilgi görmesinin nedeni de bu durum olmuştur. Şairin ikinci kitabı ardından Mualla Minnetoğlu hem şair hem de kitabı hakkında şu sözlerini sarf etmiştir:

“Türkân İldeniz kadın şairlerimizin en iyilerinden biri olmakla kalmıyor. Şiirimize kadınca, anaca, eşçesine, duygulu bir şair yüreği ile de bir canlılık bir hareket getiriyor. Onun şiirlerini okuyucular sevdiği gibi kitapçılar da kitaplarını

⁸⁹ “1965 yılı son aylarında ikinci çocuk annesi olan genç şair Türkan İldeniz, 1966 yılında da iki şiir kitabını peşpeşe yayınlamak üzere çalışmalar yapıyor. Türkan İldeniz'in sanat çevrelerinde ilgiyle beklenen şiir kitaplarının isimleri öğrendiğimize göre ‘Taşra Kızının Deliceleri’ Ve ‘Yitikler Çıkmazı’ olacak.” Bkz. İmzasız, “Birkaç Satırla” Akşam, 9 Ocak, 1966, s.6.

⁹⁰ Bu bilgiye Türkan İldeniz'den ulaşılmıştır.

seviyor vitrinlerine koyuyorlar. çünkü marifet iltifata tabidir. Ve İldeniz'in şiir marifeti de iltifat görüyor. Türkân İldeniz'in şiirlerinde şiirin hayli iyi kuruluşunun bir ana fikrin bir anlatışın gücü var. Şair planlı ve bilinçli olabilmeyi beceriyor. Kendine özgü ve şiirini güçleştiren kuralları da var. Sonra en önemlisi dil zenginliği dil güzelliği hani deniz diplerinin sihirli bir aydınlığı vardır. İldeniz'in şiir dili böylesine büyü, ışıklı, şiirli bir dil. Ayrıca anlamsızlığın moda olduğu bu yıllarda bunalan aklımız ve ruhumuz için İldeniz'in şiirleri bir melisa ruhu gibi berraklık ve ferahlık getiriyor. Her halde sayın okuyucularım İldeniz'in şiirlerini okumalıdır. Onun Taşra Kızının Delicelerini ve yeni kitabı Havva Çıkmazı'nı bulup okuyunuz. Son yıllarda bazı şiirler sizi şiirden soğutmuşlarsa İldeniz tekrar size sevdirecektir.” (Minnetoğlu, 12 Ocak 1968: 2)

Her dönem sınırları belli net bir şiir tanımı üzerine düşünülmüş fakat ortak bir karara varılamayarak yine her sanatkar şiiri kendi bakış açısı doğrultusunda yorumlamıştır. Bu kararsızlık içinde İldeniz'in şiirleri onlara tekrar şiirin ne şekilde ve nasıl olması gerektiğini hatırlatmıştır:

“Şiir nesir değildir. Şiir musiki de değildir. Ama, nesirin musikileşmesi, musikinin nesirleşmesidir. Bu kaynaklık içinde şiiri tarif güçleşir. Ama iyisine rastlanınca insan şiiri bulduğunu anlar. ‘Havva Çıkmazı’ ndakiler gibi... ‘Ece’ye Ninniler’ de atom bombalı dünyanın ortasında evladının geleceğinden endişelidir anne. Yavrusundan pişmanlıkla özür dilemektedir. ‘Havva Çıkmazı’ ndaki ‘Yarış’ta kadının yaratılışa isyanı var. Ama “Yaban İklim” de ümitsiz aşk güzel dile getirilmiş. Yer yer gençliğin özlemine dönen genç anne beşerin tattığı ilk günâhı. Geysa'nın acılarını zamanı iplik duyuyor... Tabiattaki haksızlıkları duyuyoruz ama kızamıyoruz. Yapmacıksız, bakire kadar saf şiirleri okumanızı öğütleriz.” (Derman, 31 Ocak 1968: 6)

Türkan İldeniz şiir dünyasına girdikten sonra katıldığı edebiyat ile ilgili faaliyetler kitapları çıktıktan sonra daha da yoğunlaşmıştır. İlk kitabının ardından artan çeşitli etkinlikleri Havva Çıkmazı'ndan sonra da aralıksız devam etmiştir:

“Genç kuşağın başarılı şairlerinden Türkan İldeniz bu sezon yayınladığı ‘Havva Çıkmazı’ isimli eserinden sonra geçen hafta tanınmış hikâyeci Orhan Hançerlioğlu'nun düzenlediği televizyondaki edebiyat sohbeti saatine konuk sanatçı

olarak katılmıştır. Çok ilgi gören bu televizyon programına şimdiye kadar Behçet Necatigil ve Oktay Akbal katılmışlardı.” (İmzasız, 9 Şubat 1968: 3)

İldeniz’in Havva Çıkmaz’ın da eğildiği toplumsal konular eleştirilenlerce beğenilmiş ve içerisindeki şiirler tek tek ve neredeyse mısra mısra ele alınarak değerlendirilmiştir.⁹¹

“Taşra Kızının Deliceleri adlı şiiri kitabından sonra çıkardığı Havva Çıkmazı adlı ikinci kitabını bana armağan ederken şöyle yazmış Türkân İldeniz:

Şimdi artı sonsuzdan eksi sonsuza değin

İnsanlık Havvanın günahından sorumlu.

‘İlk Günah’ adlı şiirde de yer alan bu dizeler, bir bakıma İldeniz’in kitabındaki ana temayı koyar ortaya. İldeniz, demek ister ki, insanlık bugün tam bir keşmekeş içindedir, birbirlerini öldürüp durmaktadır. Gerçek bir insan için dayanılır şey değil bu, bunu önlemek gerekir, bu kadar acıya dayanılır mı? Bunları görmemek için bir şeyler yapmalıyız, insan, bunları görmemek için ölebilir de, ama bunları yürütenlere başkaldırmak, onları uyarmak, bağırarak gerçek insanlığın bu olmadığını onlara anlatmak gerek. Bütün bunların sorumlusu da Havva’nın işlediği ilk günahıdır. O, günahı işleyip insanların ilk halkası olmasaydı insanlık diye bir şey olmaz, onlar birbirini öldürmez, gerçek insanlar da bundan acı çekmezdi. Bunları belirtiyor İldeniz. [...] Bütünüyle insanın insana kötülüğünü işleyen, insanların kötülükleri karşısında ezilen ve bu ezintiyle başkaldıran bir kadının deyişleridir bunlar. Bu yüzden, şiirlerde hitabet ögesinin payı fazlaca bulunmaktadır. İldeniz’in ilk kitabındaki hava da budur. Bu tutum hem yerilebilir, hem övülebilir; şiir anlayışına göre değişebilir bu. Yalnız, şunu belirtmeliyiz ki, İldeniz, özü belirtmeğe daha çok önem verir görünmekte, bu yüzden de şiir biraz ikinci planda kalmaktadır. “On Üç Satırda İşlediğim” adlı şiir ile “Tahia” için yazılmış dört şiir özellikle örnek olarak gösterilebilir. İldeniz, Taşra Kızının Deliceleri’nde çevresine başkaldırmıştı. Çevresinin köksüz geleneklerine, gereksiz törelerine özellikle kadın anlayışına karşı çıkmıştı o şiirlerinde. Havva Çıkmazı’nda ise daha geniş bir çevrede görüyoruz onu.

⁹¹“[...] Bu denklemin bir çözümü olacak – ben diyemiyorum vay... ya da Seni kaç kez kayıp bürolarına kendini sorarken yakalıyorum gibi mısraları ile çarpıldığımız ve baştan sona bir nefeste tükettiğimiz Türkân İldeniz’in ‘Havva Çıkmazı’ adlı şiir kitabı...” Bkz. İrfan, Derman, “Havva Çıkmazı”, Akşam, 31 Ocak 1968, s.6.

Bu kez, insanlığın kaderine, dünyadaki kadın anlayışına, insanlara karşı hatalı tutumuna karşı çıkmaktadır. (Uyguner, 15 Mayıs 1968: 14)

Türkan İldeniz Havva Çıkmazı'nda artık olgun bir kadın olarak karşımıza çıkarak “kadın”ın toplumdaki kaderini kendine dert edinir. İlk şiirlerindeki genç kız çılgınlıkları ve üslubundaki kuralsızlıktan ziyade insanlara karşı üstlendiği rolü dikkat çeker.

3.1.2.1. Bölümleri

Türkan İldeniz'in ikinci şiir kitabında toplam 31 şiir bulunmaktadır.⁹² Bu kitabın ilk bölümü, ilk şiiri ile aynı adı taşıyan “Ece'ye Ninniler”dir. İldeniz, bu şiirini kızı Ece Peremeci'ye ithafen yazmıştır. Türk edebiyatında şairlerin, şiirlerinde gelecek nesle seslenmek amacıyla gelecekle ilgili umutlarını, fikirlerini ifade etmek için genellikle çocuklarını veya çocukları gibi gördükleri yeni nesli kullanmışlardır.⁹³ Bu kullanım genelde kendi zamanlarını kötü görüp ileride her şeyin daha iyi olacağını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır.

“[...] Ece'ye Ninniler bölümündeki şiirlerde insanlığın savaş içindeki durumu ortaya konulmakta ve gerçek insanlığın bu olmadığı belirtilmektedir. İldeniz, yaşadığımız günlerin bazı olaylarının ekseninde yazdığı bu şiirlerinde yurdumuzun gerçeklerine de eğilmektedir. Bu kadar acı çeken insan ortasında sevginin yeri olmadığını, izinsiz dünyaya getirdiği kızı Ece'den af dilediğini görüyoruz onun dizelerinde.” (Uyguner, 15 Mayıs 1968:14)

“Önce beni bağışla minik yavru

Önce beni bağışla

İznini almadan hem hiç sormadan

Başlattığım için seni YAŞAMAK SAVAŞına” (İldeniz, 1967: 7)

Şair baştan aşağı pişmanlıklarla dolu olduğu şiirinde kızından özür dilerken dünyanın ne kadar vahim bir durumda olduğunu şu dizelerle resmetmiştir:

⁹² Ece'ye Ninniler, Hiroşima Pişmanı, Yitikler Çıkmazı, Bulutun Türküsü, Ezgi, Denklem, Bilinen Gerçek, Yarış, İlk Günah, Yaban İklim, Tanrısal Kalıtım, Mor Ötesi, Kaçak V, Bir Kız, Bundan Böyle, Geyşa, Gözlerin Bilinmezliği, Aynalar Aynalar, Bekle, On Üç Satırda İşlediğim, Zaman, Bilemiyecekler, Tahia I, Tahia II, Tahia III, Tahia IV, Balenda, Ağlayan Şiir, Ata'ya Deyişler, Sabırtaş, 1946 Yeni Yıl Kartı.

⁹³ Tefik Fikret – Haluk, Mehmet Akif – Asım, Hasan Hüseyin Korkmazgil - Temmuz, Necip Fazıl - Mehmet, Nazım Hikmet - Mehmet vs.

“Tarih kitapları KAN yazıyor satır satır

Gazeteler KAN bağılıyor hep bir ağızdan

Kalemler KANa banmış – yazmaya hazır” (İldeniz, 1967: 8)

Aynı bölümdeki “Denklem” şiiri, şiirlerindeki konu bakımından epeyce farklılaştığını gösterir. Taşra kızındaki o delice duygular gitmiş yerine ayakları yere sağlam basan bir kadın gelmiştir. Bu şiirinde zor şartlar altında çalışan emekçiden bahsetmektedir. Hikâyeleştirilmiş bir yapısı olan bu şiirde işçinin yediği tarhana çorbası, soğan ekmekten bahsedilmekle beraber ekmek parası için yerin dibine giren maden ocağı işçileri ele alınmıştır. İşte toplum böyle bir durumdayken o, hiçbir hayat galesi yokmuş gibi sevdiğini amaçsızca bekleyip, sevemeyeceğini ifade eder:

“Ve yirminci yüzyılda cennet yurdumda

Toplumun tortusu insanların mağaralarda yaşarken

Ben seni sevemem boylu boyunca (İldeniz, 1967: 21)

Eserin ikinci bölümü “Havva Çıkmazı” adını taşımaktadır. Bu bölümde “[...] insanın kaderi üzerine konuşuyor İldeniz. Dünyaya gelmişiz bir gün de gideceğiz. Yaşarken bir şeyler yapmalı. Ama çaresizlik içindedir, öyle görür kendini” (Uyguner, 1968:14)

Bölümün ilk şiiri olan “Yarış” da toplumda kadının istenmezliğini anlatarak çaresizliğini dile getirir. Bir kız hayatı boyunca ailesinde bir erkek kadar değeri olması gerektiğini göstermek ve onun kadar ailesine layık olabileceğini kanıtlamak için hep bir savaş, hep bir mücadele halindedir. İşte Türkan İldeniz bir kız çocuğu olarak dünyaya gelmenin eksiklerini dizelerine şöyle yansıtmıştır:

“Demek ben doğunca ağladı evin saçakları

Ezik ninnilerde sorumsuz boşadı babam anamı ha

Tahtı mı vardı acep kendinden sonra kalacak

Ya da şehzadeler bekleyen tacı”(İldeniz, 1967: 27)

“İşte rezilce yağmalanmış dünya pazarı

Aslan payını kapmışlar işte

Bu hile oyunda bana düşen pay

Boğulmaktı kadınlığımın denizinde.” (İldeniz, 1967: 28)

Üçüncü bölüm “İlkel” başlığını taşır. Bu bölümde “[...] İnsanların ilkel ve düşük hayatının şiirini verir İldeniz. Bu biraz da kadının kaderi üzerine yazılmış şiirler bölümüdür.” (Uyguner, 15 Mayıs 1968: 14) Şair, yaşayış tarzı bakımından farklı kadın tiplerini ele alarak hepsinin hayatına değinmeye çalışmıştır:

“Ben sokak kızıyım.

Anlamsız uykuları yutar gözlerim” (İldeniz, 1967: 46)

“Cümle övgüsünü saçlarına sarmıştı geyşa

Kaçıncı aşkını yaşadığını bilmezdi.” (İldeniz, 1967: 49)

“Gözlerin Bilinmezliği” adlı şiirinde ilkel zamanlarda insanların daha özgür olduğuna vurgu yapmak için şu dizeleri sarf etmiştir:

“Taş devrinden mi kaldı gözlerin

Öylesine özgür

Bilinmezliğin” (İldeniz, 1967: 50)

Bu bölümdeki “Aynalar Aynalar” adlı şiir bize Cahit Sıtkı Tarancı’nın “Otuz Beş Yaş” şiirini anımsatmaktadır. Ayna metaforu hayatın hızlı akışı içinde insanın ömrünün tükendiğini fark edememesi açısından şair ve yazarlarca hep kullanılmıştır. İldeniz de bu hayat çizgisinin aynadaki yansımalarını şiirine aksettirmiştir:

“Dün kundaklı çocuğu yansıttı

Yüzünüz

Bugün uzun saçlı kıızı

Süzersiniz.

Cümle güzelliğimi size vereceğim

Çirkinliğimi görmeyeceksiniz.” (İldeniz, 1967: 50)

Bu bölümün son şiirleri “Tahia” (dört kısım) ve “Balenda” adlı şiirlerdir.⁹⁴ Türkan İldeniz’in bazı şiirlerinde simgelerle örülmüş bir yapıya rastlamaktayız. “[...] Tahia, düşük kadının simgesidir; ama gene de kadın yönü ağır basan bir simge. Onu bu hale getirenler başkalarıdır, o Havva soyundandır, aslında temizdir.” (Uyguner, 15 Mayıs 1968: 14)

“Bir gün son şiirimi yazacağım sana

Düşüncelerimde ham arzular” (İldeniz, 1967: 61)

“Sensiz, seninle başlar düşüncelerim

Uykular içinde uykusuzum Tahia” (İldeniz, 1967: 62)

Şair “Balenda” adlı şiirinde kendi karşısına koyduğu “Balenda” adlı imgeyi kişileştirerek kendisinin her şeyden vazgeçmiş halini ona arz eder ve ondan yardım dilenir:

“Ölümün yeşermesi de güzeldir

Yok olmalıyım ben, yok et beni Balenda” (İldeniz, 1967: 64)

Kitabın son bölümü “Atatürk, Kıbrıs İçin” dir. Bu bölümdeki ilk şiir “Ağlayan Şiir” başlığıyla yer almaktadır. Bu şiirde şair 10 Kasım’da Ata’ya duyduğu özlemin yanında İldeniz’in kendisinde Atatürk’ün hangi anlamları taşıdığını tüm içtenliğiyle ortaya koymuştur:

⁹⁴Şair, Tahia ve Balenda isimlerinin özel bir anlamının olmadığını dönemindeki absürt isimler uydurma modasına uyarak bu isimleri bulduğunu ifade ederek Özdemir Asaf’ın şiirine ad yaptığı ‘Lavinia’ isminden bir farkı olmadığını bizzat bize söylemiştir.

“Sen süngü ucundaki parıltısı Mehmetçiğin

Sen sınır boylarında devleşen anıt

Sen çeyizimi işlediğim renk bir tutam

Sen ulu Türk, ulu adam: Atam” (İldeniz, 1967: 71)

Şairin ilklere verdiği önem ve ilklerini unutamayışı burada da kendisini gösterir:

“İlk gördüğüm resim Ata

İlk yazdığım yazı Ata

İlk sevdiğim Ata olmuş” (İldeniz, 1967: 67)

Atatürk’ü gerçekten çok sevdiğini, ölümünün ardından ülkesinin ne kadar ıssız ve yoksun kaldığını dillendirmiştir:

“Anamın sütü kesilmiş, Ata öldü diye

Babamın burnundadır acısı

Benim yüreğime oturmuş.” (İldeniz, 1967: 67)

İldeniz’in doğduğu yıl Atatürk’ün dünyaya gözlerini kapamış olması da onu ayrıca üzmüş ve yıllarca bunun üzüntüsünü hep kalbinde taşımıştır:

“Senle gideydim

Evrenin en mutlusu bendim

Bensiz gitmişsin Ata’m

Bağrımda kalmış ellerim. (İldeniz, 1967: 68)

3.1.3. Üçüncü Şiir Kitabı

Şairin bizimle paylaştığı dosya halinde bekleyen üçüncü şiir kitabı yakın zamanda gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir. Çoğunluğunu süreli yayınlarda

kalmış şiirleri oluşturmakla şairin, son yıllarda yazdığı ve daha önce hiçbir yerde yayımlanmayan şiirleri de yer almaktadır.

Toplam 36 şiirin yer alacağı kitaptaki şiirler şunlardır: Sevdik İnsanı Halk Halk, Ufka Damlayan Alinteri, Odağında Yandıığımız Cehennem, Viran Kalpler Sokağı, Hayrola Yakışıklım, Kaçak VI, Kaçak VII., Kaçak VIII, Kumarbaz, Yazmak, Şiir, Sevgi Bayrak Olursa Evrene, Uzaduyum, Çağ Yılgını, Yanlış, Çözumsuz, Forsa, Örümcek, Temmuz Karşı, Büyük Şubat, Gecedir, Beyaza Dönsün Diye Devran, Yankı, Yankı I, Yankı II, Uzak Sevgi, Dünya Vatandaşı, Adı MEHMET EFE dir, Özne, Yıldızlar Çiçek Açar, Gibi, Sabah, Ellerime Acı Katma, Gelme Sakın Perişan Olacağım, Buz Altında Yanardağı, Biz.

İncelememize zaman zaman dâhil ettiğimiz bu şiirlerde şairin şiir anlayışında bir değişim olmadığı görülmektedir. İldeniz diğer iki eserinde olduğu gibi bu şiirlerinde de toplumu ön plana çıkarmıştır. Fakat burada artık toplumsallığı yalnızca kadın üzerinden değil her iki cinse de mâl etmiş ve tüm insanlığın yaşadıklarına değinmiştir.

İldeniz'in üçüncü şiir kitabında yer vereceği şiirlerin genel havasını daha iyi anlamak adına Kumarbaz adlı şiirini ayrıntılı biçimde incelemeye tabii tutmak gerekirse: Kumarbaz şiiri ilk olarak 1970' te Varlık'ta yayımlanmış ve şiir kitaplarının ardından bir süre sessiz kalan şair bu şiiriyle tekrar sesini duyurmuştur.

Şairin Kumarbaz şiiri Taşra Kızının Deliceleri şiiriyle benzerlik göstermektedir. Her iki şiirin de çıkış noktası şairin kendi yaşantısı, duyguları ve düşünceleridir. Fakat onları birbirinden ayıran ise Taşra Kızının Deliceleri'nde bir genç kızın penceresinden hayatın yorumlanması, Kumarbaz'da ise olgun bir kadının yaşanmışlığı ve tecrübeleriyle hayata bakışı bulunmaktadır.

Şair burada hayatla olan mücadelesini kumar oyununa benzeterek sembolleştirmiştir. İldeniz'in kumar ile kastettiği hayat yolu, hayatla kavgası, yarışı ve bir nevi onunla kazanmak üzerine iddialaştığı bir oyundur. Şair doğduğu andan itibaren tüm zorlukları görmüş ve bu zorluklar karşısındaki tavrı, duruşu küçük yaşlarda şekillenmiştir ve şiirinde daha çocuk denecek yaşta dinlediği olayların onun kişisel özelliklerine etki ettiğini halası Esmahan'nın üzerinden anlatmıştır:

“hele bir büyük halam Esmahan vardı ki
doksanında bile güzel Esmahan diye anılırdı
çerkez Esmahan saraylı Esmahan güzel Esmahan
aslında hüznü bir kadındı
derdini salt bana anlatırdı
çocukluğuna benziyormuşum diye
kaderin benzemesin derdi
sandığını açar bana ipekliler verirdi
hemen lekelediğim yırttığım ipekliler
evet aslında hüznü kadındı
sandığını ve derdini salt bana açardı
saraydaki aşkını ve hüsrânını
ona acır ve çok severdim
işte ondandır benim saraylara merakım
ve kinim” (İldeniz, Aralık 1970: 12)

Dinlediği, gördüğü bu sırlar şairin benliğinde fırtınalara sebep olmuş ve bu yaşadıkları karşısında hayata daha da öfke duyarak bu kumara girmiştir.

“bu kinle girdim ilk kumara
Ama ne zaman
Nerde nasıl kiminle
Oysa bütün ilkler aklımda
Örneğin şaraba TURGAY’ la

Aşka KAPTAN' la girdiğim

Ama ilk kumar

İşte bunu hatırlamıyorum efendim

Zaten hatırlamam pek de gerekli değildir

Sanırım” (İldeniz, Aralık 1970: 12)

Şair Düzce'deki yıllarını en temiz yıllar olarak atfederken aynı zamanda bu yılların gerek dini gerek örfi öğretiler içinde gelip geçtiğini o dönem yalnızca insanların öğrettiklerini dinlediğini belirtmiştir:

“ben ki Düzce'de eskittiğim onbeş yılda

hiç kumara girmedim

kumar nedir bilmedim

kumar ve içki ve aşk

günahtır dediler öyle belledim

her ramazan hatim indirdim

sahi ben hatim indirdim her ramazan

yeşil örtüler içinde

sekiz oktavlık sesim vardı.” (İldeniz, Aralık 1970: 12)

İşte böyle bir on beş yıl geçirmişken şair, tüm bu yaşamışlıklarına rağmen içindeki isyanları bastıramamış ve kalkıp savaşın içine gelmiştir. Hem de bu öyle sanıldığı gibi bir heves uğruna çırpınış değildir. Taşra kızı bu savaşı kazanmaya gelmiştir:

“evet beni hiç yenemezler

hangi oyuna girsem yenemezler

hile de katsalar yenemezler

hiç mi hiç yenemezler

İldeniz bu şiirinde kısa bir süre şiir yayınlamamasına karşılık yapılan eleştirilere cevap vermek adına sessiz kalışlarının sebebini açıklamıştır:

“eğleneyim diye şöyle bazen

sıfıra indirgerim kendimi

çoğalırım yeniden

ve hiç yenilmem” (İldeniz, Aralık 1970: 12)

3.1.4. İlk İki Kitabında ve Yeni Kitabında Olmayan Şiirleri

İldeniz Türkan, Güller Göndermeyin, **Varlık**, S.727, (Ekim 1968), s. 13.

İldeniz, Türkan, Efem, **Varlık**, S. 712, (Şubat 1968), s. 8

İldeniz, Türkan, Çiçek Çocukları, **Varlık**, S. 724, (Temmuz 1968), s. 7.

İldeniz, Türkan, İşte Benim Yine, **Varlık**, S. 613, (Ocak1964), s. 6.

İldeniz, Türkan, Şahane Çirkin ya da Kırık Ayna, **Varlık**, S. 470, (Ocak 1958), s. 8.

İldeniz, Türkan, Bilinen Gerçek, **Varlık**, S. 442, (Kasım 1956), s. 12.

ŞİİRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.5. Muhtevalarına Göre Şiirlerinin Değerlendirilmesi

3.1.5.1. Kadın Şiirleri

Türkan İldeniz'in şiirlerinin çoğunu kadın konulu şiirler oluşturmaktadır. Şair, kadına kadını anlatmayı amaç edinmiş ve şiirlerini kadın unsuruyla örmüştür. İlk olarak "Taşra Kızının Deliceleri" adlı şiir kitabındaki aynı adı taşıyan şiiriyle kendisinden yola çıkarak işe başlamıştır. Doğduğu ilk günden itibaren yaşadığı önemli anlar şiirlere aksetmiştir; çocukluğu, gençliği, gençliğindeki hoyratlıkları, aşkları, öfkeleri, sevinçleri, olgunluğu ve bu çağda hayata karşı duruşu, mücadelesi kısacası bir kadının yaşayabileceği tüm halleri şair tüm samimiyetiyle gözler önüne sermiştir:

"Yalan söyler türküler yalan işte

Ne sedef ne gümüş kakmalı takunyam

Ben ırgat Musa kızı Fadime" (İldeniz, 1968: 14)

Şair bazı dizelerinde şiirlerinde yer alan karakterlerin kendisi olduğunu açıkça belli etmiştir:

"Ben o zaman Düzce'de küçümen bir kızcağızdım" (İldeniz, 1967: 12)

"Oysa ben ezilecek kız değildim biliyorsun" (İldeniz, 1968: 59)

Bazen de belirsiz bir kız figürü üzerinden hareket eden İldeniz, kadınların duygularının görmezden gelindiğini, önemsenmeyip bir köşede sessizce kaybolup gittiklerine değinmiştir:

"Unutulmuş gerçekler ötesinde

Bir kız biliyorum

Bir kız ki

Yaşamadan yitirmiş günlerini” (İldeniz, 1967: 43)

Yine “Bilemeyecekler” şiirinde bir kızın neler yaşadığını, hissettiğini görseler dahi hiçbir zaman anlayamayacaklarını söylemiştir:

“Yedikule surlarına oturmuş bir kız görecekler

Gözleri ağlamaklı

[...] Görenler

Bu kız aşık diyecekler

Bilemeyecekler.” (İldeniz, 1967: 57)

İldeniz kadının her yaşını her yaşadığını anlatmaya çalışırken kadının tarihsel gelişimine de şiirlerinde yer vererek kadını anlatmaya yaratılan ilk kadın Hz. Havva’dan başlamıştır. Şair bu ilk kadını o kadar önemsemiştir ki ikinci kitabına “Havva Çıkmazı” ismini seçmiştir. Kadının hayat yolundaki sıkışmışlığını anlatmaya çalıştığı bu isimle şair aslında ilk kadın Havva’dan beri kadının yazgısının hemen hemen değişmediğine dikkat çekmiş ve kadınların fitratındaki pek çok özelliği ilk kadın Hz. Havva’ya bağlamıştır:

“Siz hiçbir şey vermediniz

Ben ta... Havva’dan aldım alacağımı.” (İldeniz, 1967: 36)

“Ben bunu önceden söylemişim

Kanım Havva’nın kanı, etim afsundur diye

[...] İlkel güzelliği ne varsa Havvanın

Giyimlerimle kat kat saklı” (İldeniz, 1968: 48)

İldeniz “Havvadan Beri” adlı şiirinde tarih içindeki kadının seyrini ele alırken Osmanlı toplumundaki cariye sistemini de anımsatarak kadının isterse pek çok şeyi

başarabileceğine bir dönem perdenin arkasından devleti asıl yönetenin o olduğunu hatırlatmak istemiştir:

“Tutsak pazarlarından padişah sarayına.

Büyütmez soluğumu hatta tapınaklarda kederin

Yetmişiki ayrı kadın yetmişiki aynı adım” (İldeniz, 1968: 54 - 55)

Şair yetmiş iki ayrı kadın söylemiyle kadını ele alışının evrenselliğinin işaret etmiş ve yetmiş iki ayrı milletten olsa dahi yetmiş iki aynı adım diyerek kadının nerede olursa olsun aynı durumları yaşadığına vurgu yapmıştır:

Şair, tüm bunlara rağmen kendi gücünün farkında olmayan kadınlara isyan ederek onlara şöyle seslenmiştir:

“Kadın kadın nasıl duyurmalı seni sana

Sen dur ben geçeyim yarışmasında

Hiçliğin herşeye başlangıç yani nasıl yeterli

Ama Meryemler Âmineler neden habersiz kendinden

Oysa sizdiniz gözlerim kapalı gördüm sizi

Tüm köprüleri aşarken – cennet bahçelerinden.”(İldeniz, 1968: 55)

İldeniz “Sokak Kızı” adlı şiirinde kendisinin yaşadığı ama pek çok genç kızın da aynı durumdan muzdarip olduğu bir konu üzerine kaleme almıştır. Toplumdaki bakış açısıyla eve hava kararmadan dönmesi gereken kızların çekmiş olduğu bu baskı üzerine başkaldırarak şu dizelerle cevap vermiştir:

“Ben sokak kızıyım.

Günlerini çevreleyen dört duvarın

Özgürlüğünü sokaklarda bulur düşüncem.” (İldeniz, 1967: 45)

3.1.5.2. Toplumsal Şiirleri

Türkan İldeniz'in şiirleri bireysellikten toplumsallığa uzanan bir yolculuktur. İlk çıkışı hayatı ve çevresinde tanık oldukları ile toplumun kurallarına başkaldırışıdır. Toplumsallıkta değindiği ilk olgu onun en kızdığı normlardan biri olan toplumun kız ve erkek çocuğa bakış açısı, çocukları erkek doğmayınca üzülen anne ve babalardır. Şair "Yarış" şiirinde bu duruma açıkça yer vermiştir:

“- Erkek evlat doğurmamış-

Hay benim de saçım kısa olmalıydı.

Demek ben doğunca ağladı evin saçakları

Ezik ninnilerde sorumsuz boşadı babam anamı ha

Tahtı mı vardı acep kendinden sonraya kalacak

Ya da şehzadeler bekleyen tacı/

Gerçek tartı oysa – çölde nasıl değerliyse vaha-

Yargılar doğru olduğunca değerlidir ancak.” (İldeniz, 1967: 27)

Şair hayat yolundaki kısıtlanmalarını, istediğini yapamamanın özgürlüğünü ve yaşayamadıklarını daima topluma bağlamıştır. Toplum insanın elinden tutup yüceltmek yerine onu bir köşeye itip görmezden gelirse yeni nesiller de varolanlarla birlikte bu kötülükler katıştır. "Zaman-sız" şiirinde bu konuyu şu dizelerle dile getirmiştir:

“Işıkları yaksaydınız kurşun geçmez karanlığa alışmazdı gözlerim

Veremli gecelere kadehi tutuşturmasaydınız elime

Bıçak sırtlarında kan kusmazdı ciğeriniz

Kan içmezdim.

[...]Bu darağaçları ben kurmadım gün doğumunda

Mezarları sevmezdim – inanın

Zar tutmayı kendim öğrenmedim

Zorla kattınız beni oyuna.” (İldeniz,1968: 42)

Varoluştan itibaren sürekli değişen ve gelişen dünya düzeninde ekonomik güç toplumlar arasında her zaman belirleyici bir unsur olmuş ve bu unsurlar dönem dönem değişikliğe uğramıştır. Değiş tokuş ile başlayan ekonomi yüzyıllar sonra yerini para ve değerli madenlere bırakmıştır işte böyle bir ortamda eğer yaşadığın ülke ekonomik açıdan yüksek seviyelerde değilse maden zengini değilse çalışmaktan, emek verip ekmeğini kazanmaktan başka şansın yoktur. İldeniz içinde emek kavramı her zaman çok önemli olup hayatı boyunca emeğe ve emekçilere saygı duymuş ve şiirlerinde onlara da yer vermiştir. “Denklem” şiiri özelde maden işçilerine açıkça yer verdiği gibi genelde ise böyle bir ekonomik durumda toplumun yaşayışını ele aldığı şiirlerindedir:

“Bak tarhana çorbası yaptım buğusu ne hoş

Bir baş da soğan kırarım deme gitsin

Kasaplara dargınsam denizle aram iyi

Akşama balıkla salata var şarap yoksa n’edelim

[...] Sokaklarda kalan çocukları büyüt – kıvanayım

İnsanın insana hakkını ver – insanı kotar

Maden ocaklarına gir kazma salla onlarla

Ya onlara güneşi indir, ya onları güneşe çıkar” (İldeniz, 1967: 20)

Yine “Denklem” şiirinde sevdiğine yalvarışlarını ekonomi ile birleştirerek yer vermiştir:

“Hem savaşlar, kavgalar bitiyor mu konuşmakla

Dilersen görme de beni, beni sevme, beni unut

Ama altın aşkına, petrol aşkına

Emekçi alınlardan dökülen ter aşkına

İnsanın insana sultanlığını unutma” (İldeniz, 1967: 19)

Şair her gün kötü haberlerle güne başlamasına rağmen aslında bu sorunların mutlak bir çözümünün olduğuna inanmaktadır.

“Her sabah gazeteler yaylım ateş ve ben yenik

Her sabah bozguna uğruyorum ezilenlerle birlik

Kanını satışa çıkararak bir adam varken çaresizlikten

Bunca doğal zenginliğimizde bebekler borçlu doğarken

[...] Bu denklemin bir çözümü olacak/ ben diyemiyorum vay.

Oysa sonucu öyle kısa - öyle kolay” (İldeniz, 1967: 21)

İldeniz çoğu zamanda toplumsal konulardaki bozuklukları Divan edebiyatındaki hüsn-i tâlil sanatı gibi başka sebeplere bağlayarak dile getirmiştir. “Ezgi” şiirindeki dizeler buna örnektir:

“Sen olmasan çöker petrolün saltanatı

Kapanır betonlar kendi üstlerine

Kömür kalır, altın kalır hani o derinlerde

Yani ekmeğim senin alnından dökülen emek

Öküzün boynuzundadır demişler ya dünya yalan

Ama senin omuzunda olduğu gerçek” (İldeniz, 1967: 17)

İldeniz’in kendisine rehber edindiği: “şairin dünyanın neresinde olursa olsun tüm acıları kalbinde hissetmelidir” düşüncesine dayalı olarak şiirleri toplumsallığı sadece kendi devletinin sınırları içindeki halkı ile kısıtlı kalmamış, evrensel bir anlayışla insanlığa yaklaşmıştır. Bu bakış açısında olan şair tüm dünyada yankı uyandıran ve pek çok insanın canını yakan Hiroşima’ya bomba atılmasına kayıtsız kalmayarak “Hiroşima Pişmanı” adlı şiirinde bu konuya değinmiştir:

“Pınarların soğuk suyu söndüremiyor da içinizdeki kini

Buğusu tüten somunu bölüşmek varken kardeşçe

Kola kol mu istiyorsunuz dişe diş mi

Karışamam sizin olsun.” (İldeniz, 1967: 10)

İldeniz, 60’lı yıllarda Kıbrıs’ta yaşananlara da sessiz kalmamıştır. Daha Kıbrıs’ın siyasi sorunlar yaşamaya başladığı ilk yıllarda bu durumu şiirine taşımış ve toplumsal olayları kendi hayatının önünde tuttuğunu göstermiştir. Şiirinde sevdiğine Kıbrıs bu haldeyken ben seni sorumsuzca sevemem demiş ve ancak Kıbrıs Türkü’nün durumu düzelirse kendi aşkını yaşayabileceğini ifade etmiştir:

“Ben seni sevemem boylu boyunca

Kendimi bırakamam havasına sevdanın

Kıbrıs çığlıkları uğuldarken kulaklarımda

Ancak bunları ve dahalarını yok kılırsan bana

İşte o zaman ben sana koşa koşa” (İldeniz, 1967: 21)

Şair yine “1964 Yeni Yıl Kartı” şiirinde Rumların Kıbrıs’ta Türklere yaptığı zulümlerden⁹⁵ duyduğu üzüntüye şiirinde yer vermiştir. İldeniz bu şiiri Kıbrıs’ta üç çocuğu ile birlikte banyoda öldürülen bir annenin gazetede gördüğü fotoğrafı üzerine yazdığını söylemiştir.⁹⁶

“Üç çocuğum üç tomurcuk örneği kollarımda

⁹⁵“EOKA ve Rum çeteleri birleşerek köylere saldırmaya başlamıştı. Yer Lefkoşa’nın batısında bulunan Kumsal semti... Semte gelen Rumlar İrfanbey Sokağına ulaştığında Mürüvet Hanım çocuklarına pijamalarını giydirdiyordu. Fakat birden kapının önündeki Rumları fark etti ve çocuklarıyla birlikte küvetin içinde saklandı. İki evladı ile küvete sığınan sessizce ölümün ayak seslerini dinlemeye başladı. Evin sahibi olan Hasan efendi ve Feride hanım ise yine banyoya sığındılar. Ev sahibesinin kardeşi olan Nuvber ise beş aylık bebeğiyle banyoya saklandı. Zaman ilerledi ve Rum çetesi kapıyı kırarak içeri girdiler. Evde bulunan insanlara çoluk çocuk demeden otomatik mavzerle 15, storn otomatik tabanca ile 12 ve diğer mavzer silahlarla 6 el ateş ettiler. Rumlar Kumsal köyüne saldırıyorken hiçbir destek kuvvet gelmedi. Birlikler iki gün sonra köye ulaştığında 2 numaralı evdeki banyonun ışığı açıldı. Duvarlar kanlarla ve et parçaları ile kaplıydı. Bir kadın banyo küvetinde cansız üç yavrusuyla birlikte can vermişti. Hakan ve Kudsi annelerinin kucağında can vermişlerdi. Rumların gözü kan bürümüşü. Yoksa hangi ideoloji veya amaç küçüçük bedenleri kendilerine hesap görürler ki. Kıbrıs Türk Alayı Binbaşısı Dr. Nihat İlhan eşi ve ufacık yavruları Rum çeteler tarafından böyle katledilmiştir.” Bkz. <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/kanli-noel-1395> [erişim tarihi: 5 Mayıs 2016 saat: 15.12]

⁹⁶ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

Üç tomurcuklu bir UNUTMA BENiyim banyoda açan

[...] Derken nasıl oldu ne düzenle oldu anlatamam

Bazukalar kapıya dayandı vurur da vurur

Elleri bombalar, mitralyöz, tomsonlar dolu

[...] Kırdılar kapıları kocam evde yok

Evde baba yok, kardeş yok, evde erkek yok

Bense silahsızım, kadını hem üç çocuklu

Çaresiz savunmasız işte o kadar olur

İşte görün yirmiyedi kurşun sıktılar

Yirmiyedi kurşun insanlık, kardeşlik, erdemliği öldürmek için.” (İldeniz, 1967: 76)

İldeniz bu insanlık ayıbı olan olay karşısında barışı korumak için doğuda batıda kurulan tüm kuruluşların sessiz kalmasına da değinmiştir:

“Hani o büyük satranç oynayan şah NATO vezir CENTO

Söylevler uçuran insan hakları evrensel falan filan

Atom uzay soytarıları uygar hani o

Kutlu olsun yılınız, suskunuzu kutlarım” (İldeniz, 1967: 75)

İldeniz’in “Havva Çıkamaz” kitabında yoğunlaştırdığı toplumsal duyguları daha sonraki yıllarda yazdığı şiirlerinde artırarak devam etmiştir. Dil, din, ırk, mezhep ayırt etmeden tüm insanlığa seslenmiş, onlara birbirlerini menfaat gözetmeksizin sevmeyi ve barışı önermiştir. 1994’te İnsancıl dergisinde yayınlanan ve üçüncü kitabında yer alacak “Sevdik İnsanı Halk Halk” şiirinde şöyle ifade etmiştir:

“[...]Sevdik insanı HALK HALK –beyaz, kara, kızıl, sarı-

Sevdik insan için olanı.

[...] Ama

Sevmedik sevmedik asla savaşları silahları.” (İldeniz, Eylül 1994: 14)

Henüz hiçbir süreli yayında çıkmamış fakat üçüncü şiir kitabında yer alacak olan “Biz” şiirini baştanbaşa kollektif duygular ile örmüştür. Şiirinde biz zamirini kullanarak Türk milletine ve ona ait özelliklerine vurgu yapmıştır:

“Ölçüsüzdür, asla ölçülemez gücümüz

Kıyım, yıkım, zulüm

Dendi mi – öncelik bizimdir

Biz seçiliriz.

Onurlu ise gelen ölüm/ koşarak karşılar

Alnından öperiz.

Dört yanımız dev duvarla çevrili

Olsun varsın ne çıkar

İçimiz her mevsim ilkbahar

Hem dar kapılar nedir ki

İğne deliğinden de geçeriz.

[...]Çünkü biz ÇOK ŞEY iz /çünkü MAVİ severiz.” (şd)

Türkan İldeniz gerek kendi hayatında gerekse sanat hayatında haksız kazançlara, eşitsizliklere, adaletsiz paylaşımlara karşı durmuş bazı şeylerin kardeşçe bölüşülebileceğini savunmuştur. Değişen dünya ile birlikte daha da fazla artan bu durumu “Cevap - siz” şiirinde konu etmiştir:

“Niye doğal koşullardan eşitsiz yürüyoruz da beşinci zamana

Niye eşit topraklara gömülüyoruz?..

Üçgen olsaydı elimdeki –eşit açılı üçgen- şüphesiz çözümleyebilirdim

İnadına üç paralel veriyorsun sonsuzda bile kesişmeyen”(İldeniz, 1968: 51)

Yine aynı şiirde şair dünya üzerinde pek çok toplumun büyük değerlerini yanlış yargılamalar yüzünden kaybettiklerine, değerlerine sahip çıkmayarak büyük hatalar yaptıklarını vurgulamış. Sokrates’in ölümüne ve Hz. İsa’nın çarmıha geriliş olayına hatırlatma yaparak şiirini işlemiştir:

“Çağımızda yaşasaydı Sokrat uygarlığın tortusunu içerdi baldıran içeceğine

[...] Bir kupa onlusu bulsam floche royal’de elim

Yarın engizisyonda yargılanacağım

Zorlu bir yarışın sonunda – evvelin olumsuzluğundan ötürü

Çarmıha gerecekler kahpece” (İldeniz, 1968: 52)

3.1.5.3. Çocuk Şiirleri

Türkan İldeniz’in iki tane çocuk şiiri bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1964’de Varlık’ta yayınlanıp 1967’de de şairin Havva Çıkmazı kitabında yer verdiği Ece’ye Ninniler adlı şiiridir. Ece, şairin ilk kızıdır ve onun için kaleme alınmıştır. İldeniz, şiirin daha ilk başında bu kötülüklerle çirkinliklerle dolu dünyaya çocuğunu getirdiği için ondan özür dilemektedir:

“Önce beni bağışla minik yavru

Önce beni bağışla

İznini almadan hem hiç sormadan

Başlattığım için seni YAŞAMAK SAVAŞına” (İldeniz, 1967: 7)

Dünya yaratılıştan itibaren genellikle sürgün ve acı yeri olarak tanımlanmıştır. Yeryüzünde yaratılıştan itibaren iyilik ve kötülük her zaman var olmuştur bu nedenle düzen ne kadar iyileştirilmeye çalışsa da insanı tatmin etmemiş her zaman içlerinde bir sıkıntıya neden olmuştur. İşte şair de kızını hiçbir zaman tam

manasıyla iyileşmeyecek olan bu dünyada onun başına kötü bir şey gelmeden yetiştireceği konusundaki endişelerini şiirinde dile getirmiştir:

“Bu bir acı alevdir dağlar yüreğimi

Senden yana senin yarınından

Nasıl büyütmiyeyim korkumu kederimi

Haydutlar ormanında sen bir küçük ceylan” (İldeniz, 1967: 8)

Şair yine dünya düzeninden yana korkularını şiirinin son dizelerinde de yer vermiştir:

“Sebebinden suçluyum, sorumluyum başıyla

Sunacak mutlu bir düzen yok dünyada sana – neyleyim.” (İldeniz, 1967: 8)

İldeniz, şiirinde her ne kadar ilk çocuğunun heyecanı içinde onun için hazırlıklar yapsa da sadece kendi ülkesinde değil tüm dünyada kötülükler varken duygularını yaşayamaz, yaşatamazdı:

“Sana en süslü ninniler bestelemiştim – söyleyemedim

Berlin, Lefkoşa, Saigon’da oralarda bir yerde

Ağzı kan boyalı namlular ölüm marşları çalarken

Sesim yavan kaldı bebeğim.

Ya da kamasını, bilerken – efendisinin buyruğu ile

Soyunmak için teninden, kazımak için tenini bir ZENCİ

Nasıl dilim varsın söylemeye

Kardeşlik üzre, inanç, insanlık üzre o ezgileri.” (İldeniz, 1967: 8)

İldeniz’in çocuk şiirlerinden birisi de Güzel Yazılar dergisinde çıkmış ve üçüncü kitabında yer alacak olan “Adı MEHMET EFE dir” adlı şiiridir. İldeniz

şiiirini kızı Ece'den olma ilk torunu Mehmet Efe için yine ilk olmanın verdiği heyecanla yazmıştır.

İldeniz, şiirin ilk dizelerinde Mehmet Efe'yi halk edebiyatındaki destan karakterleri gibi tasvir ederek tanıtmıştır:

“Adı MEHMET EFE dir

Kavradı mı kirişi şöyle bir

Dağlar ardına yay gerer.

Evet odur

“Çözülmez düğümlere kılıçsız İskender” (İldeniz, Ocak – Şubat 2000: 10)

Şair destansı özelliklerle donattığı torununa kendi başkaldırıışlarını da yüklemiş ve imkansızları mümkün kılmaya, korkusuzca haksızlıkların karşısında durmaya davet etmiştir:

“Sırasında fırtınanın gözüne dalmak – tam rota

Yine de zor değil, büyük sularda balina

Var mısın Efe Fırat

Çölde balık tutmaya

Var mısın ha.” (İldeniz, Ocak – Şubat, 2000: 10)

Giderek duygusuzlaşan materyalist dünyaya çocukların o saf, temiz, sıcacık yürekleriyle dünyaya sevgi ekmesi gerektiğini ifade eder:

“Her yan soğuk, durgun, duyarsız duvar

Kimler dikti bu binaları böyle kubat

Biraz duygu harmanlayın harcına.” (İldeniz, Ocak – Şubat, 2000: 10)

Bu iki şiirde dikkatimizi çeken bazı ortak unsurlar bulunmaktadır. Örneğin şair her iki şiirinde de tarihi kanla dolu olarak anmış ve her ikisinde de bu yeni

nesilleri bir umut ışığı olarak görerek onlardan temiz, barış dolu gelecek kurmalarını istemiştir:

“Tarih kitapları KAN yazıyor satır satır

[...] Barış gibi, ekmek gibi – gözleri güvercinim” (İldeniz,1967: 8)

“Tarihin kanlı sayfalarına inat

Defolsun yeryüzünden öfke ve kin

İşte zeytin dalı, işte güvercin

Haydi barış çocukları hep birlikte YENİ ye

Yaşasın hayat” (İldeniz, Ocak – Şubat, 2000, 10)

İldeniz’in çocuklara seslendiği şiirlerinin yanı sıra zaman zaman kimi şiirinde kendi çocukluğundan da bahsetmiştir. Şairin çocukluğu bir yandan hareketli ve neşeli bir yandan ise sıkıntılı dönemlerden geçmiştir. Şair bu yaşadıklarını şiirine şöyle yansıtmıştır:

“Evlerde katı yönetimli kuklalar

Çatışmalara hazırlar saygımı

[...] benzer benim çektiklerim

Peygamber Yusuf’a

[...] Nasıl mı çocukluğum

Geçti mi çocukluğum

Çocukluğum mu – hiç yaşamadığım

Bırakır her yerde kendini hüznü” (şd)

3.1.5.4. Aşk Şiirleri

İldeniz'in şiirlerinde en çok işlediği konulardan biri de aşk, sevgi gibi lirik duygulardır. Onun daha ilk şiirleri bir genç kızın saf temiz duyguları ile aşkın en şiddetli hissedildiği yaşlarda ele aldığı beş bölümden oluşan “Taşra Kızının Deliceleri” adlı şiirleridir:

“Ekvator sevdaların bitimi buzlu yalan

Yarım gülüşler ardında

Büyük ağlayışlar nedense” (İldeniz, 1968: 10)

Aşkın her halini anlatmaya çalışan şair delice duygularına karşılık toplumun aşka engel oluşundan dolayı âşıkları vuslata kavuşturamaz, bu nedenle şiirlerinde hep ayrılıkları, yarım kalışları, bekleyişleri, aşka kavuşma yolunda çekilen eziyetleri ve kavuşamamanın üzüntüsünü işlemektedir:

“Sayısını unuttuğum günlerce bekleyişten

Ben yorgunum, rıhtım taşları yorgun

Ardarda geçen gemiler durmuyor bu limanda

Duranlardan sen çıkmıyorsun.” (İldeniz, 1968: 26)

Türk kültüründe var olan ve özellikle Tanzimat Dönemi'nde yoğun olarak işlenen görücü usulü evlilik anlayışına İldeniz de şiirlerinde yer vermiş ve bu anlayışın onları sevdasından uzaklaştırdığını belirtmiştir:

“Heyecanlı yaşamaya özendik

Görücüye çıkan kızlarca – susuzluğumuzdan

Eğer bulaydık kaynaklara varan

Çırpınanı derinine daha çekmeseydi bataklık

Şimdi giderayak eski sevdalara

Bir -unutma beni- atmazdık” (İldeniz, 1968: 11)

Kişiliğinin belirgin özelliği olan inatçılık ve başkaldırı aşk konusunda da kendini göstermiş ve toplumun âşıklara olan tüm yergilerine karşı yine de duygularına sahip çıkmaya çalışmıştır:

“Kınamalar çoğalırsa çoğalsın işte

Sana yaşıyorum teki tekine

[...] Varsın çoğalsın kınamalar – duyan kim” (İldeniz, 1968: 12)

“Tutsak sevi” şiirinde de yine aynı konuya değinerek seveni sevdiğinden zorla kopardıklarını dile getirmiştir:

“Beni senden zorla kopardılar yiğidim

Bir kınamadır tutturdu gözleri

Cümlesi bir olup kanıma tükürdüler

Zincirlediler ellerimi.

Seviyorum diye başlayacaktı savunmam

Söz hakkı vermediler.” (İldeniz, 1968: 28)

İldeniz “kaptan” kelimesinde somutlaştırdığı ilk ve son sevdiğini kastederek pek çok şiirinde kullanmıştır. Şair bazen kaptana ulaşmak için mücadele etmiş bazen kavuşmalarının mümkün olmadığını düşünerek ondan çok uzaklara kaçmak istemiş bazen de sırf bu aşkla hayata tutunduğunu dile getirmiştir:

“Bu aşk olmasa bu aşk

Kaptan olmasa gemisi olmasa

Her seferinde beni çağırmasa uzun uzun

Denizleri aşıp da boylu boyunca

Tutup bana yenildiğini bilmesem

Dayanamaz çoktan boğulurdum karada” (İldeniz, 1968: 73)

“[...] Hayır kaptan hayır ineceğim, yollarımız ayrılacak

Sen geminle döneceksin şüphesiz

Ben kaçmak yangınına tutsak” (İldeniz, 1968: 74)

Şiirlerinde mitolojik unsurları, tanrıçaları kullanmayı seven şair aşkı da mitoloji ile birleştirerek maşuğun âşığa neler hissettirdiğini resmetmiştir:

“KAPTAN okyanusların çapkın oğlu

derin sulara açılmaya görsün şöyle heybetle

deniz kızlarında bir bayram, bir cilve, bir coşku.

[...] AFRODİT gönüllü kılavuz.

[...] AŞK yoğurur doğa- AŞK

Başlar NEVRUZ. (şd)

Aşk yeryüzünde her zaman yüce bir duygu olarak kabul edilmekle birlikte insanlara kâh mutluluk kâh hüznün vermiştir. Şair nezdinde sevmenin suç sayıldığı bir dünyada âşıklar sevdiklerine sevdiğini söyleyememiş onu uzaktan sevmeyi tercih etmeye mecbur bırakılmıştır:

“O uzak bir adamdır, için için sevdiğim

Adı güzel

Söylesem de duyulur.

Sevgisini öğütürük binlere bin

Özlemine yükler, ayrılır kervanına.

[...] O orda bir yangın adam

Ben burda çaresiz

Suçumuz ulu sevmek ola. (şd)

İldeniz’de şiirlerinde kavuşmayan âşıkları nesnelere vücut buldurarak kavuşturmuştur:

“Vapur sesiyle, tren sesi

İki sevgili gibi

O yolda buluşsun.” (şd)

3.1.5.5. Tabiat Şiirleri

İnsan bulunduğu mekândan ayrı düşünülemez ve içine doğmuş olduğu tabiat kendisine çeşitli noktalarda etki eder. İldeniz de Düzce’de dünyaya gelmiş ve çocukluğu doğayla iç içe geçmiştir. Tabiatı taparcasına çok seven İldeniz, tabiatı Allah’ın kendisini en güzel hissettirdiği yer olarak addeder.⁹⁷

Şair, tabiattaki canlılar, doğa olayları şiirlerine sirayet etmiş ve bu unsurları şiirlerinde benzetme, kişileştirme ya da bir düşünceyi sembol edecek şekilde kullanmıştır. İldeniz “Ak - Kara” adlı şiirinde iki farklı çiçek türünün iki farklı şekilde bakımı yapıldığında nasıl yetişeceklerini karşılaştırmış ve aslında burada insanın yerine koyduğu çiçekler üzerinden düşüncelerini ifade etmiştir:

“Bir yanda şampanyayla sulanan manolya

Bir yanda susamakta menekşe

Çamurda yetiştiğinden

Çamurlanacak bu menekşe.”(İldeniz, 1968: 32)

Yine aynı şiirde şair, kendisi felaketlere gark olurken diğer insanların rahat olduğunu tabiat olaylarına benzeterek söylemiştir:

“Evrende yerimi aradım ömrüm boyunca

Depremlere karıştı gözlerim

⁹⁷ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

Başkalarının yöresi sıcak

Başkalarında dört yapraklı yonca”(İldeniz, 1968: 33)

İldeniz “Uzanı” adlı şiirinde yerle gök arasında kalmış olan tabiat ile insanın birbirlerine olan benzerliklerini, ilişkisini aralarındaki benzerliklere dikkat çekerek anlatmıştır:

“Bulurlar güzelliği gökte

Bulurlar gözlerimiz saçlar

Yaşanmaya adanan

Yere eğik

Uzarlar

Doruklar uçurumlara oranlı

Emeği insanların minareler

Köklere inat

Avuç açan eller

Yerce – gökçe

Uzarlar. (İldeniz, 1968: 39)

Şair bazen de tabiattaki varlıkları kendisi ile birleştirerek ele almıştır. “Bulutun Türküsü” şiiri buna örnek oluşturur:

“Ben

İçimdeki bulutun

Sarhoşluğunca ölmeliyim.” (İldeniz, 1967: 15)

İldeniz’in şiirlerinde aşk temasına sık sık yer verdiği bilinmekle birlikte bu duyguyu “Yaban İklim” şiirinde doğa ile bütünleştirmiştir. Aşk şairin nezdinde bir çiçekmiş gibi yeşereceği yerde doğru iklimi yani doğru insanı istemektedir:

“[...] Sür gölgeni aradan biraz güneş göreyim

Yağmuru batak, güneşi serin

Senin ikliminde açmıyor çiçeklerim.

[...] Tam güneşe duranda öyle istekle

Bir bora çıkar, fırtına patlar, başlar şimşeklerin

Kumrular, kalyonlar mahzun dolanır olduğu yerde

[...]Senin ikliminde açmıyor çiçeklerim (İldeniz, 1967: 34)

Türkan İldeniz şiirlerinde yağmur, kar, çığ, deprem gibi doğa olaylarına; menekşe, manolya, yonca, gül gibi çiçeklere sıkça yer vermesine rağmen doğada var olan hayvanlara çok fazla değinmemiştir. Ancak Varlık'ta yayınlanan ve üçüncü kitabında yer alacak olan “Örümcek” şiiri bu eksikliği giderecek yöndedir. Şiirde örümcek öncelikle doğal özellikleriyle tanıtılmış:

“Örümcekler diplomasız ama tam

Kurnaz, fırsatçı, siyasal, kuruverir obasını en benzersiz işleme

En umulmadık yere

En usta, en doğal.

Ev sizinse köşe benim

Sömürgem

Dokunulmazlığım var.” (şd)

Şiirin devamında ise İldeniz, halk arasında yaygın bir söylem olan “örümcek kafalı insan” tabirine vurgu yaparak örümceğin halk arasında neler çağrıştırdığı hangi anlamlara geldiği, neler düşündürdüğü üzerinde durmuştur:

“Ama ya olursa başka tür örümcek

Evlerden dışta kalan yerlere de

Salgılar sonra ipliğini

Aman ha dikkat gerek

Ve görülür ve bilinir

Ve deneyle gerçek

Kafalara, topraklara ve daha

Boş bulduğu köşelere ne varsa

Aman ha

Yerleşecek” (şd)

Bunun yanı sıra şair halk arasında yaygın bir kabulü olan “karınca kararınca” deyimine şiirinde yer vererek bu sefer insanı karınca ile özdeşleştirmiştir. İnsanın bu küçük hayvandan hiçbir farkı olmadığını, onunla aynı kaderi paylaştığını ifade etmiştir:

“[...] Silmek kolay değil alınyazısını

Yaratılmışız, yaşıyoruz, karınca – kaderince” (İldeniz, 1967: 24)

3.1.5.6. Poetik Şiirler

Türkan İldeniz’in, Türk ve dünya edebiyatındaki pek çok şair gibi şiir sanatı üzerine yazdığı kitabı yahut yazıları bulunmamaktadır. Fakat şiirlerine ve şiir hakkındaki konuşmalarına bakıldığında İldeniz’in şiir sanatıyla ilgili bilgiler edinmek mümkündür. Daha önce bahsettiğimiz “Şiir Sen Benim Herşeyimsin” adlı şiirinde şiiri tanımlamakla işe başlayan İldeniz, bu tanımı zaman içerisinde daha da ileriye taşımıştır.

Şair, “Şiir” adını verdiği eserinde her şiirin kendine has özelliklerinin olduğunu ve hepsinin farklı etkiler yarattığını doğadan aldığı benzetmelerle anlatmaya çalışmıştır. İldeniz diğer pek çok şiirinde dile getirdiği gibi burada da

şiiirin zamanla yarışması gerektiği, her çağa uygunluğu ve kalıcılığı üzerine dikkat çekmiştir:

“Vardır bir şiir: sarnıç suyu gibi durgun

Vardır bir şiir: batık kent gölü gibi mahzun

Vardır bir şiir: çığ gibi iner çavlan yaratır

Vardır bir şiir: dalgaları hem kendiyle hem kıyıyla çarpıştır

Vardır bir şiir: zamanla yarışır.” (şd)

İldeniz, şiirde daima realist bir tavır takınmış ve şiirin gerçekleri, toplumu yansıtması gerektiğini savunmuştur. “Yazmak” adlı şiirinde de bu görüşünü şöyle dile getirmiştir:

“Yazmak hani söylenemez ortası

Ve gerçekler vurur kaleme”(şd)

Yine aynı şiirinde şair şiirin sadece akılla yazılmış materyalist ya da sadece duygu ile yazılmış içi boş, fikirsiz bir eser olamayacağı şiirin hem akıl hem de duygunun ortak ürünü olması gerektiği görüşüne değinmiştir:

“Bir çizginin en duygusal yerinde

Us dokunulmazlığı çokçası.”(şd)

İldeniz, hayatında her şeye çalışıp çabalayarak ulaşmış bir insan olarak şiir sanatını da asla hafife almayarak zorluklarının farkında olarak davranmış ve kendisinde varolan yeteneğini geliştirmek için çok emek harcamıştır. Şiir yazmanın zorluğunu anlatırken şiir için imkânsızlara meylettğini ifade etmiştir:

“Yazıda yay gerilir avcılara

Dağda ateş yakmak kolay – ben değilim

Uzanırım yıldızları yakmaya” (şd)

Şair, şiirin son dörtlüğünde tüm bu hayat kavgası, insanın yalnızlığı, çaresizliği içinde onu hayata bağlayan şeyin şiir yazmak olduğunu da söylemiştir:

“Tam yılgınlığın belirdiği yerde

Bir şiirle yeniden tutunmak

Kendimize.” (şd)

3. 1. 6. Şiirlerindeki Bazı İzlekler

3.1.6.1. Göz

Türkan İldeniz’in şiirleri okuduğunda birkaç izleğin pek çok kez kullanmış olması dikkatleri çekmektedir. Bu izleklerden biri “göz”dür. Bu izlek, Türkan İldeniz’in ilk şiir kitabının, ilk şiirindeki, ilk sözcüktür.

“gözlerim seni görünce güzel” (İldeniz, 1968: 7)

Mısraı ile başlamış bununla da kalmayarak aynı şiirde bu hassasiyetini ikinci kez kullanarak vurgulamıştır:

“gözlerinin büyüüne geldim” (İldeniz, 1968: 8)

Bu mısradan anlaşıldığı üzere şairin ilk mısradaki kastettiği kendisinin, ikincisi ise bir başkasının gözleridir. İldeniz’in ilk eseri olan Taşra Kızının Deliceleri’nde yazarın, bir genç kızın duygularını dile getirdiği bilinmektedir. Duygu ve düşünceler konusunda Türk toplumunca kabul görmüş olan gözlerin doğruları söyleyeceği fikrinin bu şiirde kendisini bulduğunu söylemek mümkündür. Taşra kızının saf ve temiz duyguları en objektif haliyle gözlere yansımaktadır.

Şair, aynı şiirin üçüncü kısmında bu sefer iki çift gözü aynı dizede kullanmaktan çekinmeyerek bu iki gözü karşı karşıya getirmiştir:

“gözlerim gözlerini bilmezken daha

Büyük büyük yergileri vardı...” (İldeniz, 1968: 12)

Yine aynı şiirin üçüncü kısmında Taşra Kızı;

“Gergef başında gözlerim dalar gider

Telim duvağım askıda sımsıcak

Yavuklum asker.” (İldeniz, 1968: 15)

Mısralarını dile getirerek yârinin uzakta olduğunu ve geleceği ümidinin onu hayata bağlayarak sevdiğine kavuşacağı anı dört gözle beklediğini dile getirmiştir. Vuslat için her şey hazır bir tek sevdiği eksiktir. Aynı şiirin dördüncü kısmında:

“evim iki göz oda” (İldeniz, 1968: 15)

diyerek bu sefer de mecaz anlamda kullanmıştır. Ama burada iki göz olması dikkatimizi çekmektedir. Bu durum bir önceki kısımda bahsettiği iki çift göze hitap ettiğini düşündürür. Mecazıyla, gerçeğiyle daha ilk şiirinde altı kez geçmekte olan bu unsur Taşra Kızının Deliceleri kitabında toplamda yirmi kez kullanılmıştır.

Şair ikinci şiir kitabı olan “Havva Çıkmazı”nda da bu hassasiyeti devam ettirmiş ve yine bu eserin ilk şiiri olan “Ece’ye Ninniler” de “göz” kelimesini kullanmıştır. Kızı Ece’ye seslendiği bilinen bu şiirde, kızının gözlerini güvercine benzetmiştir:

“Barış gibi, ekmek gibi – gözleri güvercinim” (İldeniz, 1967: 8)

İldeniz açıkça konuşmaktan çok gözlerin konuşmasını yeğlemiş ve onları sözlerden daha fazla ciddiye aldığı mısralarında belli etmiştir:

“Dön beş yıl önceye bul kendini diyorum hayır diyor gözleri” (İldeniz, 1967: 13)

“Sende konuşma gözlerin yeter” (İldeniz, 1967: 19)

Gözlerin konuşmasına binaen aynı zamanda onların pek çok sırrı da içinde barındırdığı ve bazı şeyleri açığa vurmayıp gizlilik taşıdığını ifade etmiştir:

“Siz istediğinizi söyleyin

Yolların hepsi sonsuza doğru

Bilinmezlik ülkesinin gözleri” (İldeniz, 1967: 30)

Aynı zamanda bir bütün halinde bu konuya yer verdiği “Gözlerin Bilinmezliği” isimli bir de şiiri bulunmaktadır:

“Taş devrinden kalan gözlerin

Öylesine özgür

Bilinmezliği” (İldeniz, 1967: 50)

Şair aynı zamanda bu uzvu pek çok kez kişileştirmiş ve ona insandan ayrı bir nesneymiş gibi özellik atfetmiştir:

“Yorgun kervanların yıkılır gözlerime

Gözlerim karanlığına bekçi, gözlerim özgür” (İldeniz, 1967: 18)

“Yoluma süngüler dikme

Çevir gözlerini öyle durmasın” (İldeniz, 1967: 33)

Bunların yanı sıra şiirlerinde görmek, gözlemek gibi fiiller de sıkça kullanılmıştır.

3.1.6.2. Yalnızlık

İldeniz şiirlerinde hem her insanın hem de kendisinin yaşadığı evrensel bir duygu olan yalnızlık temasını sıklıkla işlemiştir. Şair kendisindeki yalnızlığın ne kadar yoğun olduğunu “Taşra Kızının Deliceleri I” şiirinde bir trenin raylarıyla benzeştirerek yer vermiştir:

“Raylarca uzuyordu yalnızlığım” (İldeniz, 1968: 7)

Taşra kızı bu hayatta yapayalnız, kimsesiz ve çaresizdir. Öyle ki bu yalnızlığın sonu yoktur, o hayatta olduğu sürece devam edecektir fakat bu his bir ölü kadar ıssız ve sonsuzdur:

“Oysa ki yalnızlığım ölü yalnızlığı

Yastığım gözlerimce ıslak” (İldeniz, 1968: 31)

Taşra kızı doğduğundan beri yalnızdır fakat bu yalnızlığını iki katına çıkartan en büyük sebebi yine sevdiğinin onu bırakıp gidişine bağlamaktan geri durmamıştır:

“Umulmaz zamanlarda bıraktın beni gittin

Yalnızlığımın çorak ülkesine ehramlar diktim.”(İldeniz, 1968: 60)

Şair, tam anlamıyla yalnızlık kelimesini kullanmasa bile pek çok şiirinde bu duyguyu hissettirmiştir:

“Benim yazgım

Cümle sevgilerden uzak.” (İldeniz, 1968: 33)

Şairin yalnızlık duygusu ikinci kitabında başkalaşarak yerini almıştır. Bu sefer yalnızlıktan kurtulmak yerine yalnız kalmak istemektedir. Bu durum olgunlaşan insanın boş kalabalıklardan kurtulma hissini yansıtmaktadır:

“Beni yalnız bırakın

Mor ötesinde özlemim var” (İldeniz, 1967: 38)

3.1.6.3. Karanlık

Karanlık, Türkan İldeniz’in şiirlerinde sıkça kullandığı izleklerden biridir. Şairin şiirlerinde karanlık; karamsarlık ve yalnızlık duygusunun imgesi görevindedir. Şair karanlığı somutlaştırarak şiirlerine taşımış ve her yanının karanlıklara gark olduğunu söylemiştir:

“Dört tarafımda elle tutulan karanlıktı – bilirsin” (İldeniz, 1968: 7)

Mısraında taşra kızının etrafında karanlıktan başka bir şey olmadığını ifade ederek içinde bulunduğu durumun zorluğunu anlatır, aynı şiirin diğer kısmında bütün bu karanlıklardan yalnızca sevdiği adamı görünce kurtulduğunu ifade etmiştir:

“Sonra seni gördüm, seni bildim, arındım

Seninle aydınlattım karanlığımı.” (İldeniz, 1968: 29)

Kelimenin geçtiği diğer şiirlerine baktığımızda yaşanan bu karanlığa başkalarının sebep olduğunu anlatmaktadır. Eğer karanlığa sebep olan bu insanlar olmasaydı, hayatının karanlıkta kalmayacağını söylemiştir:

“Işıkları söndürdüler karanlıktayım

Güçsüzüm – ağlamaklı – üstelik yalnızım”(İldeniz, 1968: 21)

“Işıkları yaksaydınız kurşun geçmez karanlığa alışmazdı gözlerim” (tkd, 1968: 41)

Şair kendisini karanlığa iten bu kişilerin onu hiç rahat bırakmadığını, kaçmak için kullanacağı yollara pusu kurduklarını dile getirmiştir:

“Karanlık kişiler yolları tutmuş sürekli bekliyorlar” (İldeniz, 1968: 63)

“Elem Çiçeği” şiirinde ise bu sefer onu karanlıkta bırakan kişinin sevdiği olduğuna işaret etmektedir. Taşra kızının sevdiğine seslendiği bu şiirde yâri için nelere katlandığı ne kadar fedakârlık yaptığını fakat aynı özveriyi sevdiğinden görmediğini dillendirmiştir. Sevdiği ona hiç acımayarak onu gam, keder, karanlık içinde bırakıp gitmiştir.

“Işıklara büyülenmiştin sönmeden günah yanan

Işıklara koştu beni karanlık bıraktın” (İldeniz, 1968: 59)

Kaçak şiirinin ikinci kısmında tekrar rastlanılan bu kelime için şair; her kötü şey gibi bu karanlığın da geride kalmasını istediğini dile getirmiştir. Ve o insanlara veda ederken hoşçakalın demek yerine:

“Karanlığınız sizde kalsın. Hadi karanlığınızla kalın” (İldeniz, 1968: 67)

diyerek temennide bulunmuştur.

Şair aynı izleği “Havva Çıkmazı” kitabında beş kez kullanmış, bunun yanı sıra karanlık olarak tam ifade edilmese de bu kelimenin türevleri olan kararmak, karartı gibi kelimelerle bu çağrışım yapılmıştır.

İldeniz, karanlığı kişileştirirken onu aynı zamanda dilsiz olarak nitelendirmiştir. Bu öyle bir karanlıktır ki boş ve sessiz bir labirent gibi onun içinde sıkışıp kalmıştır:

“Susan karanlığın hiçliğinde

Duyuyor musun ezanları” (İldeniz, 1967: 47)

Şair karanlığın yalnızca bu dünyaya, bu fani insanlara mahsus olduğunu düşünür ve doğan güneşi aydınlıktan saymayarak sahici bulmaz:

“Karanlığı boğuk boğuk gecelerin

Bakire sabahları yok, biliyorum

Sonsuz ışık ancak

Evrenler ötesinde.” (İldeniz, 1967: 24)

3.1.6.4. Güneş

Şairin ilk şiir kitabı Taşra Kızının Deliceleri’nde genç kızlığın vermiş olduğu hissiyatla etrafı karanlığa boğmuşken buna karşılık sanatında olgunlaştığı Havva Çıkmazı kitabında ise yeniden umutları yeşerterek güneş ve aydınlık izleklerini kullanmıştır:

“En güleç yüzüyle güneş günaydın derken her sabah

Gülücükle uyanan bebekler büyüyecek gün beklerken” (İldeniz, 1967: 10)

Şairin ruhu karanlığa tutsaktır. Bir yanı bu karanlıktan kurtulmak isterken diğer yanı kurtulduğunda daha çok hedef olacağını düşünerek korkmaktadır. Bundan dolayı kendisi bir şey yapmak yerine başka güçler tarafından kurtarılmayı beklemektedir:

“Kırsam bütün zincirleri açıkta kalırdım

Belki diyordum bir sabah güneş belki böler uykumu”(İldeniz, 1967: 12)

Şair gecenin karanlığından sabahın aydınlığını yeğleyerek güneşin doğuşunu bekler ve bu bekleyişte bir çocuk misali heyecanlı ve sabırsızdır:

“Sabah tez gelsin isterim, hele güneş doğsun

Kuzuları seveceğim bir bir.” (İldeniz,1967: 18)

“Madem durmuyor yelkovan

Madem önce kalktım

Hadi güneşi uyarmaya” (şd)

Şair “Denklem” şiirinde diğer şiirlerinden farklı olarak toplumsal konulara eğilmiş ve işçi – işveren dünyasına girmeye çalışmış bununla da kalmayarak şiirini işçi denilince akla ilk gelen unsurlarla örmüştür. Özellikle maden işçilerini ele aldığı şiirinde kendisi gibi onların da karanlıktan kurtulmasını istemektedir. Adaletin sağlanmasını dileyerek ya onların yeryüzüne çıkmalarını ya da güneşin onlara indirilmesini arzulamaktadır:

“Maden ocaklarına gir kazma salla onlarla

Ya onlara güneşi indir, ya onları güneşe çıkar”(İldeniz, 1967: 20)

Taşra Kızı sevdiğinin yolunu gözleyerek karanlıkta kaldığı günlerden yorgun düşmüştür, o, artık aydınlığa kavuşmak istemektedir. Yaban İklim isimli şiirinde bu durumu artık sonlandırmak istediğini dillendirerek ilk kez sevdiğinin yolundan çıkması gerektiğini ifade etmiştir. Taşra kızı artık bu işin olmayacağını anlamıştı ve bu nedenle güneşli günler görmek için bu gölgeden kurtulmalıdır:

“Sür gölgeni aradan biraz güneş göreyim

Yağmuru bataklık, güneşi serin

Senin ikliminde açmıyor çiçeklerim.” (İldeniz, 1967: 34)

3.1.6.5. Zaman

İldeniz'in kullandığı soyut kavramlardan olan zamanı çoğu kez farklı bir işlevle imgeleştirmiştir. Şair zamanı çoğu yerde kişileştirmiş, ona bir ruh atfederek onunla sürekli mücadele etmiştir. Daha ilk şiirinde onunla olan kavgasını hemen karşımıza çıkarmaktadır:

“Ölümsüzdü zaman şimdiye dek

Kimseye yenilmemişti ama

Bana yenilecek.” (İldeniz, 1968: 23)

“Körkandil kısır anlayışlara

Bir kinim vardı, zamanın eritemeyeceği” (İldeniz, 1968: 7)

Şair, zamanı her zaman acımasız olarak nitelendirmiştir. Zaman beklediği, istediği, arzuladığı hiçbir şeyi ona vermediği gibi aldıklarını da geri getirmezdi.

“Gel! Zamanlar arasından beklediğim şehzade” (İldeniz, 1968: 33)

Zaman, soyut olmakla birlikte insanın tam da içinde yer aldığı bir kavram olarak çift yönlülüğe sahiptir. Mutlu olunan anlarda geçmesi asla istenilmezken, sıkıntılı bir durumda su gibi akıp geçmesi istenir fakat zaman istenilenlere göre davranmaz. Türkan İldeniz, bir üstteki mısradan onu mutlu edecek şeylerin gelmesini istediği için zamanın geçmesini isterken diğer bir şiirinde ölümün hiç ummadığı bir zamanda karşısına çıkaracağından yakınarak geçen zamana temkinli yaklaşılması gerektiğini ifade etmiştir:

“Zamanın başlangıcında

Zamansız öleceksiniz.” (İldeniz, 1968: 42)

Zaman dünya var olduğundan beri hiç durmayan sürekli hareket halinde olan bir düzen içindedir, ondan giden bir saniyeyi bile geri alamazsınız. Bu durumun farkında olan şair zamanın ancak ve ancak sonsuzlukta dinleneceğini söylediği

mısralarında aslında insanların zaman mefhumundan sonsuzlukta kurtulacağını kastetmiştir.

“Bu bilinmez çizginin
Dönemeçlerini yitirip
Sonsuzluğun sonunda konaklıyacak
Zaman” (İldeniz, 1967: 38)

Zaman kavramını insanın doğumu ve ölümü arasındaki hayat çizgisi üzerinden ele alarak incelediği “Aynalar Aynalar” adlı şiiriyle bu konuyu net olarak somutlaştırmaya çalışmıştır.

“Her ışılan günde değişiyor yüzler
Zamanı çivili bakışla işaretlese de
Olamıyoruz olumlu olamıyoruz
İşaretin yücesi alındaki çizgiler” (İldeniz, 1967: 52)

3.1.6.6. Renk

Renklerin Türk toplumunda kabul görmüş çeşitli anlamları vardır. Her renk farklı bir anlamı içinde barındırır. Bunlardan en bilinenleri beyazın temizliği-saflığı, siyahın kötülükleri-uğursuzlukları, yeşilin hayırlı işleri-muratları, sarının hastalığı - solgunluğu ifade ettiği.

İldeniz de şiirlerinde renklerin dilinden oldukça faydalanmıştır. Bazı şiirlerinin içinde sadece isimlerinin geçmesinin yanında özel olarak sırf renklerden oluşturduğu şiirleri de bulunmaktadır. Örneğin ilk eserindeki “Ak – Kara” isimli şiiri baştan aşağı renklerle örülmüştür.

“En koyu rengin sürülüğü beyazın alına
Kahreden, kahreden beni” (İldeniz, 1968: 32)

Şair, renkleri kişileştirerek her birini farklı bir durum için kullanmıştır. İyi olan her şeyi beyazla kötü olanları ise siyahla ifade etmiştir. Şiirlerinde genel olarak

siyahın karşısına beyazı koymuş olması dikkat çekmektedir. Bu duruma şairin ruhundaki zıtlıkların sebep olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü o diğer şiirlerinde de hep bir ikilem yaşamaktadır. Ruhunu gitmek ile kalmak; karanlık ile aydınlık arasında sıkışmış kalmıştır. Bu durumu renklere verdiği anlamlarla da göstermiştir.

“Onların inançları da içleri gibi kara

Oysa ki sana ait herşey beyaz” (İldeniz, 1968: 22)

Dizelerinde kendisinin içinde bulunduğu toplumu kara ile sembolleştirirken beyazın yani aydınlığın ise sevdiği insanda bulunduğunu belirtmiştir. Toplumun bağnaz düşüncelere sahip ve kuralcı olmasından dolayı aydınlığına yani sevdiğine kavuşamadığını anlatmaktadır.

Şiirlerinde en fazla, yeşil rengi kullanmıştır. Yeşil ile doğayı, ağaçları, çimenleri anlatmasının yanında bu rengi, soyutlaştırarak yeşili hep güzel duygular için kullanmıştır:

“Tut ki bütün dualar yeşile çalık” (İldeniz, 1968: 32-33)

“Çimlerce yeşil düşünceler” (İldeniz, 1968: 38)

“Garipsi duygular yeşile döneli

Yeşilin sancısı çözüldü zamanda.” (İldeniz, 1967: 62)

İldeniz, “Havva Çıkmazı” kitabındaki “On üç Satırda İşlediğim” isimli şiirini yine renklerle örmüştür. İçinde bulunduğu her durumu renklerle özdeşleştirerek mısralara kavuşturmuştur:

“Mavi – kızıl kavgasındayım

Renklere söz verdim.

Şimden geri sensizliğimi yadsımayacağım eflatun

Günler bitimi” (İldeniz, 1967: 55)

Yine aynı şiirinde şairin geleceğe karamsar baktığını onu ifade ettiği renkten anlamaktayız:

“Külrengi yarınları doyuran ellerimle” (İldeniz, 1967: 55)

Şair, direkt renk isimlerini kullanmanın yanı sıra yedi renk, ebemkuşağı gibi renkle ilgili, içerisinde renk barındıran sözcüklere de yer vermiştir:

“Yedi renkten içre

Görünmeyen ışığın çağrısı... (İldeniz, 1967: 48)

İldeniz’in ilk iki eserinden sonraki şiirlerinde ise yoğun olarak mavi rengini kullandığı dikkat çekmektedir. Şair için mavi hem yere hem göğe hâkim olan bir renktir⁹⁸ ve şair şiirlerinde renkleri kullanırken onlarla adeta tabiatın resmini yeniden çizmiştir:

“maviyi daha incelt, bulutu sür öteye

güneş yakına dursun

beyazın hükmü enine boyuna

suya ses kat, toprağa bereket

[...] hüznün otağ kurmuş yüreğime

bu hüznü hangi renge boyamalı” (şd)

3.1.6.7. Din

Türkan İldeniz’in eserlerinde dini izlekler önemli bir yer kaplamaktadır. Tanrı, ölüm, dua, günah, mezar, cennet, cehennem gibi kelimeleri şiirlerinde sıklıkla kullanmıştır. Bu konuda şair özellikle insanın yaratılışı, ilk insanlar, ilk kadın Hz. Havva, ilk günah ve cennetten kovulma hikâyesini işlemiştir. Günah kavramı İldeniz’in her iki eserinde çok fazla geçmekle birlikte bu adı taşıyan “ilk günah” şiiri

⁹⁸ Bu bilgiye Türkan İldeniz’den ulaşılmıştır.

önem arz etmektedir. Bu şiirde cennetten kovulma anını şiirleştirmiş ve insanlığın günah sorumluluğunu Hz. Havva'ya yüklemiştir:⁹⁹

“İnsanlık Havva'nın günahından sorumlu.” (İldeniz, 1967: 31)

Bunun ardından ilk cinayeti gerçekleştiren “Habil ile Kabil”e de değinmeden geçememiştir:

“Habil- Kabil’in kavgasından çok

Erdemliği aramaktan yoruldu.” (İldeniz, 1967: 30)

Şair şiirlerinde kendisi için her şeyin “ilk” inin önem teşkil ettiğini dizelerinde belli etmiştir:

“İlk yalan ilk haram ilk günah” (İldeniz, 1967: 30)

“Bu ulu leke ifritçe

O gündün alınımıza vuruldu.” (İldeniz, 1967: 30)

İldeniz'in şiirlerinde ölüm teması genellikle onun ansızın gelip kapıyı çalacağı ile ilgilidir. Şair ölümün varlığının bilincindedir ve bazı şiirlerinde ölümden korkarken bazılarında ise ölümü gerekli bulur. Şairin değindiği bu durum hemen hemen her insanın yaşayabileceği bir olaydır. Hayat her şeyin yolunda olması ile ölüm pek istenmez ama eğer hayat bize istediklerimizi vermiyorsa insan ölmeyi dileyebilir:

“İnsan sevgisi, ölüm korkusu uç- uca

Hayata tutku dağlarca da olsa

Bu yürek bir gün soğuyacak

Biliyorum” (İldeniz, 1967: 23)

“Ölümün yeşermesi de güzeldir

⁹⁹ Türkan İldeniz insanlığın ilk günahını Hz. Havva'ya yüklerken Kur'anı Kerim'de yasak yiyeceği Hz. Havva ve Hz. Adem'in birlikte yediği belirtilmektedir: “Derken şeytan ona, vesvese verdi, şöyle dedi: “Ey Adem! Sana sonsuzluk ağacını ve yok olmayan egemenliği göstereyim mi? Bunun üzerine her ikisi de ondan yediler.” (Bkz. Tâhâ Sûresi 120-121. Ayet.)

Yok olmalıyım ben yok et beni Balenda” (İldeniz, 1967: 64)

“Ölüm Yolunu Şaşırdı” adlı şiirinde ölümü kişileştirerek hayatta olan iyi-kötü, güzel-çirkin, yalan-doğru her şeye ölümün şahit olduğunu ve bazılarını ise sebebiyet verdiğini söylemektedir:

“Bunca güzelliğin yitirilmişliğine

Tanıksın ölüm!” (İldeniz, 1968: 56)

Ayrıca ölüm kelimesinin yanı sıra her iki kitabında da ölümsüz, ölmek, öldük, öldürmek gibi kelimenin türevlerinin kullanıldığına rastlanmaktadır. Bu bahiste ele alınması gereken en önemli dini izleklerden birisi de her iki kitabında geçen duadır. “Son Dua” adlı şiirinde şairin hayatını adadığı şiiri, canından üstün tuttuğuna bir kez daha şahit olunmaktadır. Onun hayattan tek beklentisi şiirdir:

“Ararım nice yıldır

Çaresini ölümsüzlüğün

Ulusundan bir şiir ver şimdi

Sonra al canımı istersen!” (İldeniz, 1968: 45)

Türkan İldeniz’in şiirlerinde dini bir unsur olarak karşımıza çıkan “Tanrı” genellikle tek bir tanrıyı işaret etmemiştir. Şair şiirlerinde çeşitli tanrılara (savaş, aşk vs.) atıfta bulunarak politeist bir inanç karşımıza çıkartmıştır:

“Daha bir hınç, daha bir güç, daha bir inanç

Alacağım Tanrılardan.” (İldeniz, 1968: 24)

“Aşk dilerim, aşk Tanrıcana

Sensiz seninle Tahia” (İldeniz, 1967: 62)

“Hangi Savaş Tanrısı onaylar bunu” (İldeniz, 1967: 73)

Şüphesiz bu durum İldeniz’in böyle bir din anlayışı olduğundan dolayı değildir. O şiir ne gerektiriyorsa, hangi kelimeyi mısraya uygun görüyorsa oraya onu

çekinmeden yerleştirmiştir ki bu çoğulcu tanrıların yanı sıra tek bir tanrıdan bahsettiği ve İslam inancındaki tanrı anlayışına değindiği şiirleri de olmuştur:

“Tanrı sonra hesap sorar

Batırma gemileri kaptan” (şd)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının 1950 kuşağı sanatçılarından olan Türkan İldeniz, sanat hayatında sadece şiir türünde eserler vermiştir. Şiire olan ilgisi, yeteneği çocuk yaşlarında başlayıp hala devam etmektedir. Onun karakterinin oluşumunda gelenekçi Çerkez bir ailenin içinde ve etnik kültürlerin bir arada bulunduğu bir mahallede yetişmesi etkili olmuştur.

İldeniz, ilk ve ortaokulu Düzce’de bitirdikten sonra liseyi İstanbul’da okumaya başlamış ve bundan sonra hayatının geri kalanını İstanbul’da geçirmeye devam etmiştir. İstanbul’a gelmesiyle şiirin kaynaklarına ve şairliğe çok fazla yaklaşmıştır. Bunu değerlendirerek şiir üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmış ve kendisine edebiyat çevresinden dostlar edinerek sık sık edebiyat sohbetleri, etkinlikleri içinde yer almıştır.

Türkan İldeniz, ilk şiirinin 1956’da Varlık’ta yayınlanmasıyla şiire adımını atmıştır. İlk şiirinin ardından gelen beğenin sonrasında Hisar, Dost, Yelken, Seçilmiş Hikâyeler gibi dergilerde şiirleri yer almaya devam etmiştir. Şiirlerinin çıkış noktası olarak gördüğü insan’ı, toplumu ele almakla birlikte şair özellikle kadının tarihsel gelişimi içinde tüm yaşadıkları üzerinde durmuştur. Sanatında kadın konusunu derinleştirerek özgün bir şekilde işlemesi şairin takdir edilmesinde ve bir dönemin “en iyi kadın şairi” olarak ithafıyla anılmasına neden olmuştur.

Şair çoğunu süreli yayınlarda çıkan şiirlerinin oluşturduğu Taşra Kızının Deliceleri adlı ilk kitabını 1966’da yayınlamıştır. Bu kitabındaki şiirleri daha çok genç bir kızın duygulanımlarını anlattığı samimi, lirik bir söyleyişe sahipken 1967’de yayınladığı ikinci kitabı Havva Çıkmazı’nda şair, toplumsal konulara ağırlık vermiştir.

İldeniz, bu iki kitabının ardından şiir yazmaya devam etmiş fakat bunları kitaplaştırmadan süreli yayınlarda çıkarmıştır. Şimdilerde ise şair, süreli yayınlarda kalmış diğer şiirlerini toplayarak ve daha önce hiçbir yerde çıkmamış şiirlerini bir araya getirerek üçüncü şiir kitabını yayınlamayı planlamaktadır.

Œir hayatının dıŒında İstanbul Büyük Œehir Belediyesinin Basın Yayın bölümünde alıŒarak 10 yıllık evliliğinden olan iki kızını bytmŒtr. Emekli olduktan sonra torunlarıyla da ilgilenen İldeniz, Œiirden uzak kalmayarak hala yazmaya, edebiyat ile ilgili okumalar yapmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

1. Süreli Yayınlardaki Şiirleri

Varlık

İldeniz, Türkan, “Büyük Şubat”¹⁰⁰, **Varlık**, S. 853, (Ekim 1978), s.11.

İldeniz, Türkan, “Yankı”¹⁰¹, **Varlık**, S. 850, (Temmuz 1978), s.10.

İldeniz, Türkan, “Uzaduyum”¹⁰², **Varlık**, S. 760, (Ocak1971), s.13.

İldeniz, Türkan, “Ellerime Acı Katma”¹⁰³, **Varlık**, S. 756, (Eylül, 1970) s. 15.

İldeniz, Türkan, “Gelme Sakın Perişan Olacağım”¹⁰⁴, **Varlık**, S. 753, (Haziran 1970), s. 17.

İldeniz, Türkan, “Atom”¹⁰⁵, **Varlık**, S. 743, (Ağustos1969), s. 8.

İldeniz, Türkan, “Örümcek”¹⁰⁶, **Varlık**, S.736, (Şubat 1969), s. 13.

İldeniz, Türkan, “Çözumsuzlük”¹⁰⁷, **Varlık**, S. 735, (Şubat1969), s. 8.

İldeniz, Türkan, “Dünya Vatandaşı”¹⁰⁸, **Varlık**, S.731, (Aralık1968), s. 5.

İldeniz Türkan, “Güller Göndermeyin”¹⁰⁹, **Varlık**, S.727, (Ekim 1968), s. 13.

İldeniz, Türkan, “Yanlış”¹¹⁰, **Varlık**, S. 725, (Ağustos 1968), s.4.

İldeniz, Türkan, “Efem”¹¹¹, **Varlık**, S. 712, (Şubat 1968), s. 8.

İldeniz, Türkan, “Sabah”¹¹², **Varlık**, S. 715, (Nisan 1968), s. 8.

İldeniz, Türkan, “Kaçak IV”¹¹³, **Varlık**, S. 716, (Nisan 1968), s. 6

İldeniz, Türkan, “Yankı”¹¹⁴, **Varlık**, S. 719, (Haziran 1968) s.5.

İldeniz, Türkan, “Çağ Yılığını”¹¹⁵, **Varlık**, S. 718, (Mayıs 1968), s.5.

İldeniz, Türkan, “Forsa”¹¹⁶, **Varlık**, S. 720, (Haziran1968), s. 5.

¹⁰⁰ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹⁰¹ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹⁰² Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹⁰³ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹⁰⁴ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹⁰⁵ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹⁰⁶ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹⁰⁷ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹⁰⁸ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹⁰⁹ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹¹⁰ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹¹¹ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹¹² Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹¹³ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹¹⁴ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹¹⁵ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

- İldeniz, Türkan, “Yazmak”¹¹⁷, **Varlık**, S. 722, (Temmuz 1968), s. 4.
- İldeniz, Türkan, “Çiçek Çocukları”¹¹⁸, **Varlık**, S. 724, (Temmuz 1968), s.7.
- İldeniz, Türkan, “Ezgi”, **Varlık**, S. 687, (Şubat 1967), s. 13.
- İldeniz, Türkan, “Yaban İklim”, **Varlık**, S. 693, (Mayıs 1967), s. 7.
- İldeniz, Türkan, “Denklem”, **Varlık**, S. 702, (Ağustos1967), s. 8.
- İldeniz, Türkan, “Kaçak”, **Varlık**, S. 683, (Aralık 1966), s. 4.
- İldeniz, Türkan, “Kaçak”, **Varlık**, S. 643, (Şubat 1965), s. 9.
- İldeniz, Türkan, “İşte Benim Yine”¹¹⁹, **Varlık**, S. 613, (Ocak 1964), s. 6.
- İldeniz, Türkan, “Ece’ye Ninniler”, **Varlık**, S. 614, (Ocak 1964), s. 10.
- İldeniz, Türkan, “1964 Yeni Yıl Kartı”, **Varlık**, S. 615, (Şubat1964), s. 3.
- İldeniz, Türkan, “Sabırtaşı”, **Varlık**, S. 624, (Haziran 1964), s. 3.
- İldeniz, Türkan, “Elem Çiçeği”, **Varlık**, S. 626, (Temmuz 1964), s. 10.
- İldeniz, Türkan, “Yitikler Çıkmazı”, **Varlık**, S. 493, (Ocak1959), s. 6.
- İldeniz, Türkan, “Taşra Kızının Deliceleri V”, **Varlık**, (Kasım 1958), S. 490, s. 16.
- İldeniz, Türkan, “Taşra Kızının Deliceleri A”, **Varlık**, S. 474, (Mart 1958), s. 6.
- İldeniz, Türkan, “Taşra Kızının Deliceleri M”, **Varlık**, S. 476, (Nisan 1958), s. 8.
- İldeniz, Türkan, “Bekleyiş”, **Varlık**, S. 478, (Mayıs 1958), s. 14.
- İldeniz, Türkan, “Şiir Sen Benim Herşeyimsin”, **Varlık**, S. 480, (Haziran 1958), s. 6.
- İldeniz, Türkan, “Yarış”, **Varlık**, S. 482, (Temmuz 1958), s. 6.
- İldeniz, Türkan, “Taşra Kızının Deliceleri IV”, **Varlık**, S. 484, (Temmuz 1958),
s. 11.
- İldeniz, Türkan, “Şahane Çirkin ya da Kırık Ayna”¹²⁰, **Varlık**, S. 470, (Ocak 1958),
s. 8.
- İldeniz, Türkan, “Bekleyiş”, **Varlık**, S. 472, (Şubat 1958), s. 10.
- İldeniz, Türkan, “Havva’dan Beri”, **Varlık**, S. 487, (Ekim 1958), s. 21.
- İldeniz, Türkan, “Zamansız”, **Varlık**, S. 468, (Aralık1957) s. 7.
- İldeniz, Türkan, “Ağlayan Şiir”, **Varlık**, S. 465, (Kasım1957), s. 11.
- İldeniz, Türkan, “Cılız Haykırı”, **Varlık**, S. 463, (Ekim 1957), s. 20.
- İldeniz, Türkan, “Mor Ötesi”, **Varlık**, S. 450, (Mart 1957), s. 11.

¹¹⁶ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹¹⁷ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹¹⁸ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹¹⁹ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹²⁰ Şairin bu şiiri, kitapların yer almamıştır.

İldeniz, Türkan, “Tanrısal Varlık”¹²¹, **Varlık**, S. 452 (Nisan 1957), s. 16.

İldeniz, Türkan, “Ölümsüz”, **Varlık**, S. 454, (Mayıs 1957) s. 18.

İldeniz, Türkan, “İlk Deniz”¹²², **Varlık**, S. 457, (Temmuz 1957) s. 14.

İldeniz, Türkan, “Uzani”, **Varlık**, S. 459, (Temmuz 1957), s. 15.

İldeniz, Türkan, “Geysa”, **Varlık**, S. 437, (Ağustos 1956), s.17.

İldeniz, Türkan, “Pişman”, **Varlık**, S. 440, (Ekim 1956), s.21.

İldeniz, Türkan, “Ataya Deyiş”, **Varlık**, S. 441, (Kasım 1956), s.9.

İldeniz, Türkan, “Bilinen Gerçek”¹²³, **Varlık**, S. 442, (Kasım 1956), s. 12.

Hisar

İldeniz, Türkan, “Uzak Sevgi”¹²⁴, **Hisar**, C.9, S. 61, (Ocak 1969), s. 11.

İldeniz, Türkan, “Yankı”¹²⁵, **Hisar**, C.8, S. 60, (Şubat 1968), s. 13.

İldeniz, Türkan, “Varan İki”, **Hisar**, C.9, S. 62, (Şubat 1969), s.22.

Yelken

İldeniz, Türkan, “Kaçak” **Yelken**, S. 19, (Ağustos 1958), s.5.

Seçilmiş Hikâyeler

İldeniz, Türkan, “Cevap-Sız” **Seçilmiş Hikâyeler**, C.13, S. 66, (Temmuz 1957), s. 18 - 19.

Dost

İldeniz Türkan, “Taşra Kızının Deliceleri I” **Dost**, C.2, S. 7, (Nisan 1958), s.11.

Türk Dili

İldeniz, Türkan, “Kaçak”¹²⁶ **Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.19, S. 208, (Ocak 1969), s. 582-583.

¹²¹ Şiirin başlığı Havva Çıkmazı kitabında “Tanrısal Kalıtım” kelimeleriyle değiştirilmiştir.

¹²² Bu şiir Havva Çıkmazı kitabında “İlk Günah” ismiyle yer almıştır.

¹²³ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹²⁴ Şairin bu şiiri kitaplarında yer almamıştır.

¹²⁵ Türkan İldeniz’in tam üç ayrı “yankı” adlı şiiri bulunmaktadır. Bunların ikisi Varlık dergisinde, biri ise Hisar dergisinde yayımlanmıştır. Üçü de birbirinden farklıdır. Bu şiirlerin hepsi yayımlanan şiir kitaplarında yer almamaktadır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹²⁶ Şairin bu şiiri, kitaplarında yer almamıştır.

Gerçek Sanat

İldeniz, Türkan, “Kalemlerinden Eksik Etmediler Umudu”¹²⁷ **Gerçek Sanat**, S. 24,
(Eylül 1996), s.15.

On Üç

İldeniz, Türkan, “Ümid” **On üç**, Yıl 2, C. 2, S. 15-16, (Mart- Nisan 1956), s.11.

İldeniz, Türkan, “Bulutun Türküsü” **On üç**, Yıl 2, C.2, S.17, (Mayıs 1956), s.10.

İldeniz, Türkan, “Tahia I” **On üç**, Yıl 2, C.2, S. 18, (Eylül 1956), s.12.

İstanbul

İldeniz, Türkan, “Balenda” **İstanbul**, C. 3, S. 9, (Eylül 1956), s. 26.

İldeniz, Türkan, “Tahia IV” **İstanbul**, C.3, S.10-11, (Ekim-Kasım 1956), s. 23.

Düzce Postası

İldeniz, Türkan, “Sen Olmalısın”,¹²⁸ **Düzce Postası**, S. 3443, (Şubat 1967), s.3.

İldeniz, Türkan, “Son Dua”, **Düzce Postası**, S. 3495, (Mayıs 1967), s.3.

Güzel Yazılar

İldeniz Türkan, “Adı MEHMET EFE dir”¹²⁹, **Güzel Yazılar**, (Ocak-Şubat 2000), s.
10.

İldeniz Türkan,” Hayrola Yakışıklı”¹³⁰, **Güzel Yazılar**, (Temmuz 2000), s. 8.

İnsancıl

İldeniz, Türkan, “Özne”¹³¹ **İnsancıl**, S. 43, (Mayıs 1994), s.22.

İldeniz, Türkan, “Gecedir”¹³² **İnsancıl**, S. 42, (Nisan 1994), s.33.

İldeniz, Türkan, “Tarihin Satırbaşı” **İnsancıl**, S.45, (Temmuz 1994) s.40

İldeniz Türkan, “Sevdik İnsanı Halk Halk”¹³³ **İnsancıl**, S. 47, (Eylül 1994), s.14.

İldeniz, Türkan, “Şiir”¹³⁴ **İnsancıl**, S. 44, (Haziran 1994), s.27.

¹²⁷ Şairin bu şiiri “Buz Altında Yanardağ” ismi ile üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹²⁸ Bu şiiri Taşra Kızının Deliceleri kitabında “Taşra Kızının Deliceleri I” olarak yer almaktadır. Fakat başlığı değişik olsa da içeriği aynıdır.

¹²⁹ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹³⁰ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹³¹ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹³² Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹³³ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

Evrensel

İldeniz, Türkan, “Beyaza Dönsün Diye Devran”¹³⁵ **Evrensel**, S. 44, (Ağustos 1995), s.21.

Akköy

İldeniz, Türkan, “Temmuza Karşı”¹³⁶ **Akköy**, S. 2, (Eylül Ekim 2000), s.2.

2. Kitapları

İldeniz, Türkan, (1967). **Havva Çıkmazı**, Ece Yayınları, İstanbul.

İldeniz, Türkan, (1968). **Taşra Kızının Deliceleri**, Ece Yayınları, İstanbul.

3. Yararlanılan Diğer Kaynaklar**Kitap Kaynakçası**

Acaroğlu, Türker, (1967). **1966'nın Kitapları Varlık Yıllığı**, Ekim Basımevi, İstanbul.

Akbal, Oktay, (1967). **Dost Kitaplar**, Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, İstanbul.

Banarlı, Nihad, (1987). **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Dil, Şahinkaya, (1958). **Türk Kadın Şairleri Antolojisi**, Nur Yayınları, Ankara.

Doğan, Erdal, (1997). **Edebiyatımızda Dergiler**, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Emiroğlu, Öztürk, (2000), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Hisar Topluluğu ve Edebi Faaliyetleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Enginün, İnci, (2001). **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Geçer, İlhan, (1990). **Cumhuriyet Döneminde Türk Şiiri**, Kültür Bakanlığı Yayınları.

¹³⁴ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹³⁵ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır fakat üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

¹³⁶ Şairin bu şiiri üçüncü şiir kitabında yer alacaktır.

- Günyol, Vedat (1986). **Sanat Ve Edebiyat Dergileri**, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- İlhan, Attila, (2012). **Sisler Bulvarı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet, (2007). **Şiir Tahlilleri 2 - Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kolcu, Ali İhsan, (2007). **Modern Türk Şiiri I Şiir Tahlilleri - Modern Türk Şiirinin Tematik Panoraması**, Salkımsöğüt Yayınları, Konya.
- Nacitarhan, Cavit, (2010). **Şiirin Umudun Yorulmaz İğnesi Sennur Sezer**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Necatigil, Behçet, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Öz, Erdal Öz, (2000). **Sular Ne Güzelse**, Can Yayınları, İstanbul.
- Öz, Erdal, (2008). **Cam Kırıkları**, Can Yayınları, İstanbul.
- Öz, Erdal, (2008). **Defterimde Kuş Sesleri**, Can Yayınları, İstanbul.
- Öz, Erdal, (2016). **Günlükler**, Can Yayınları, İstanbul.
- Özkan Abdullah- Durbaş Refik, (1999), **Cumhuriyetten Günümüze Türk Şiiri Antolojisi**, Boyut Dosya Yayınları, İstanbul.
- Sarısayın, Ayşe, (2009). **Unutulmaz Bir Athı Erdal Öz**, Can Yayınları, İstanbul.
- Sever, Mustafa, (1993). **Divan'dan Günümüze Türk Kadın Şairler Antolojisi**, Yön Yayıncılık, İstanbul.
- Soysal, İlhami, (2004). **20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Tamsöz Bedihan, (1994). **Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairleri Antolojisi**, Ayyıldız Yayınları, Ankara.
- Tevfik Fikret, (2009). Rübâb-ı Şikeste, **Salkım Söğüt Yayınevi**, Erzurum.
- Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (1981). **Devirler/ İsimler/Eserler/ Terimler**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Türk, Hatem, (2014). **Başkaldıran Dizeler Hasan Hüseyin Korkmazgil**, Asitan Yayıncılık, Sivas.

Uşaklıgil, Halit Ziya (2009). **Mai ve Siyah**, Özgür Yayınevi, İstanbul.

Yağlıoğlu, Halim- Dil Şahinkaya, (1966). **Türk Kadın Şairleri Antolojisi**, Gündüz Yayınları, Ankara.

Sürelî Yayın Kaynakçası

Ağacık, Musa, "Kurtiz: Evliyalara Severim", **Milliyet**, (25 Mayıs 1995), s.12.

Akbal, Oktay, "Yatakta Şiirlerle", **Varlık**, S. 684, (15 Aralık 1966), s. 191-192.

Alkaner, Hami, "Bir Kadın Şairimiz Uluslararası Sergiye Katılıyor", **Hürriyet-Kelebek**, (4Ekim 1975), s.7.

Ateş, Türkân "Bir Güldürücüye Cevap" **Hisar**, C.8, S.61, (Ocak 1969), s.20.

Bekiroğlu, Müfit, "Münazara", **On üç**, S. 15/16, (Nisan 1956),s.19.

Bezirci, Asım, "Attila İlhan", **Papirüs**, S. 40, (Ekim 1969), s.75-76.

Binyazar, Adnan, "İdenizin Şiirleri" **Varlık**, S. 685, (Ocak 1967), s. 12-13.

Cığızoğlu, Gürol, "Edebiyat Matinesi", **Kadın**, (17 Ocak 1959), s.2.

Derman, İrfan, "Havva Çıkmazı", **Akşam**, (31 Ocak 1968), s.6.

Dil, Şahinkaya, "Dört Kitap - Dört Ozan" **Çele**, S. 52, (Ağustos 1967), s. 9.

Dolu, Edibe, "Türkan İldeniz Uluslararası Sergiye Katılıyor", **Son Havadis**, (28 Eylül 1975), s.6.

Gönenç, Turgay, "Mutsuz Yaşantılara Sagu", **Yelken**, S. 25, (Şubat 1959), s.20.

Gündoğdu, Cengiz, "Yıldız Güncesi", **İnsancıl**, (Temmuz 1994), s.43.

Hüenalp, Ayhan "Varlık (Yaşar Nabi Nayır)", **Tercüman**, (15 Ekim 1957), s.4.

İldeniz Türkan, "Basından Aktarmalar" **Türk Dili ve Edebiyatı**, (Nisan 1967), C. 16, S. 187, s. 545-546.

İldeniz, Türkan, "Aziz Nesin Derken", **Dost**, c. 22, S. 55, (Mayıs 1969), s. 14.

İldeniz, Türkan, “Kumarbaz”, **Varlık**, S. 759, (Aralık 1970), s.12.

İldeniz, Türkan, “Yenilgilere ve Yanılgılara Gülerek”, **Hisar**, C.8, S. 59, (Kasım 1968), s.23-25.

İlhan Geçer, “Yeni Yayınlar”, **Hisar**, C. 8, S. 50, (Şubat 1968), s. 29.

İmzasız, , “Ay Şiiri Yarışması Sonuçlandı”, **Hafta Sonu**, Yıl 3, S. 141, (2 Ekim 1969), s.1.

İmzasız, , “Kısa... Kısa... Kısa...”, **Hafta Sonu**, S. 142, (9 Ekim 1969), s.4.

İmzasız, “ Bir Kadın Şairimiz Eserlerini Bangkok’ta Dünyaya Tanıtacak”, **Her Gün**, (30 Ağustos 1975), s.3.

İmzasız, “Altın Güfte Sonuçlandı” **Hafta Sonu**, S. 184, (2 Ağustos 1970), s.1.

İmzasız, “Ananevî Şiir Şöleni”, **Ekspres**, (8 Mayıs 1967), s.6.

İmzasız, “Bangkok Uluslararası Kadın Yılı Sergisi’nde Türkân İldeniz’in de Eserleri Sergilenecek”, **Tercüman**, (10 Ekim, 1975), s.4.

İmzasız, “Başlıksız”, **ABC**, S. 23, (5 Mart 1967), s. 5.

İmzasız, “Başlıksız”, **Ekspres**, (9 Şubat 1968), s.3.

İmzasız, “Başlıksız”, **Gündüz**, (1957), s.1.

İmzasız, “Başlıksız”, **Yeni İstanbul**, (20 Ocak 1957), s.1.

İmzasız, “Başlıksız”, **Yeni Sabah**, (15 Mart 1956) s.1.

İmzasız, “Birkaç Satırla”, **Akşam**, (9 Ocak 1966), s.6.

İmzasız, “Cumhurbaşkanı Ankara’ya Döndü” **Milliyet**, (17 Eylül 1952), s. 1.

İmzasız, “Dün Yapılan Edebiyat Matinesi”, **Akşam**, (22 Mart 1959), s.2.

İmzasız, “Edebiyat Matinesi” **Dünya**, (20 Ocak 1957), s.1.

İmzasız, “Edebiyat”, **Varlık**, S. 818, (1 Kasım 1975), s.2.

İmzasız, “Gittiler”, **Ekspres**, (26 Eylül 1964), s.6.

- İmzasız, “Hukuklu”, **Tercüman**, (26 Kasım 1957), s.1.
- İmzasız, “İTÜ Televizyonunda Edebiyat Sohbetleri”, **Ulus**, (24 Şubat 1968), s.5.
- İmzasız, “Kısa... Kısa... Kısa... Kısa...”, **Hafta Sonu**, S. 222, (25 Nisan 1971), s.1.
- İmzasız, “Matineler”, **Varlık**, S. 626, (15 Temmuz 1964), s.2.
- İmzasız, “Mayıs Yaklaşıyor”, **Türkiye Spor**, (5 Mayıs 1955), s.1.
- İmzasız, “Mesut Bir Doğum” **Akşam**, (20 Kasım 1965), s.2.
- İmzasız, “Oğuzcan ve Eloğlu’nun Sergisinde”, **Akşam**, (2 Mayıs 1968), s.6.
- İmzasız, “Paris’i Şiirleriyle Selâmlıyacak”, **Akşam**, (1 Ekim 1967), s.6.
- İmzasız, “Sanata akıl mı duygu mu hâkimdir”, **Cumhuriyet**, (19 Nisan 1968), s.6.
- İmzasız, “Sanatçılar Eğleniyor- Damping”, **Yelken**, S. 25, (Şubat 1959), s.28.
- İmzasız, “Şiir Şöleni İlgi Topladı”, **Milliyet**, (12 Mayıs 1967), s.6.
- İmzasız, “Şiir Şöleni” **Akşam**, (9 Mayıs 1967), s.6.
- İmzasız, “Taşra Kızı Paris’te” **Akşam**, (14 Kasım 1967), s.6.
- İmzasız, “Taşra Kızının Deliceleri”, **Yeni Gazete**, (1 Aralık 1966), s.4.
- İmzasız, “Taşra Kızının Deliceleri” **Haber**, Yıl 34, S. 2802, (27 Aralık 1966), s.6.
- İmzasız, “Taşra Kızının Deliceleri”, **Dünya**, Yıl 15, S. 7105, (29 Ocak 1967), s.6.
- İmzasız, “Türkân İldeniz Paris’te”, **Cumhuriyet**, (21 Kasım 1967), s.6.
- İmzasız, “Türkân İldeniz Paris’ten Döndü”, **Yeni Gazete**, (11 Aralık 1967), s.4.
- İmzasız, “Türkan İldeniz Televizyonda”, **Haber Aktüalite**, (9 Şubat 1968), s.4.
- İmzasız, “Validebağ Korusu’nda Şiirler Bülbül Seslerine Karıştı”, **Gazete Kadıköy** (5 Eylül 2009), s.1.
- İmzasız, “Yaşamaya”, **Yelken**, S. 25, (Şubat 1959), s. 29.
- İmzasız, “Yaşar Nabi Nayır Şahitlik Yaptı”, **Akşam**, (25 Haziran 1959), s. 3.
- İnselman, Saffet, “Dergiler Arasında”, **On üç**, C.2, S.18, (Eylül 1955), s.14.

- Derman, İrfan, “Taşra Kızının Deliceleri”, **Akşam**, (14 Aralık 1966), s.6.
- İzmirli, Mübeccel, “Sanatçılarla Konuşmalar”, **Varlık**, S. 626, (Temmuz 1964), s.10.
- Küçük İskender (Derman İskender Över), “İki Nokta Alt Alta”, **Varlık**, S. 1109, (Şubat 2000), s.84
- Makal, Tahir Kutsi, “Edebiyat Konuşmaları - Bir Bayan Şair”, **Kadın Gazetesi**, (2 Ağustos 1958), s.4.
- Makal, Tahir Kutsi, “Edebiyat Konuşmaları- 1958 Den Kalan”, **Kadın Gazetesi**, (3 Ocak 1959), s.2.
- Makal, Tahir Kutsi “Türkan İldeniz’in Manidar Merhabası”, **Son Havadis**, (28 Şubat 1967) , s.6.
- Makal, Tahir Kutsi, “Türkan İldeniz Şiir Benim İçin Kaçınılmaz Bir Tutkudur”, **Son Havadis**, (10 Haziran 1972), s.5.
- Minnetoğlu, Mualla, “Taşra Kızının Deliceleri”, **Akşam**, Yıl 4, S. 2237, (19 Mart 1967), s.6.
- Minnetoğlu, Mualla, “Türkân İldeniz ve Havva Çıkmazı”, **Ekspres**, (12 Ocak 1968), s.2.
- Uyguner, Muzaffer, “Bütün Yenilgilere Alkış Tutulsun”, **Hisar**, C.8, S. 56 (Ağustos 1968), s.20.
- Nafiz, Bülent, (İlhan Geçer), “Dokunuşlar”, **Hisar**, C. 8, S. 62 (Şubat 1969), s. 14.
- Nesteren Tamer, “İki Sergi”, **Yeni İstanbul**, (10 Mayıs 1968), s.6.
- Ozansoy, Gavsî, “Beş Kuşak Konuşuyor”, **Haber**, (23 Şubat 1967), s.3.
- Özgüç, Agâh, “Trajedi Ya Da Biz İnsanlar”, **Yelken**, S. 18, (Temmuz 1958), s.15
- Salihoğlu, Mehmet, “Yeni Betikler”, **İlgaz**, S. 65, (Şubat 1967), s. 19.
- Sami N. Özerdim, “Geçen Yıldan Son Kitaplar”, **Varlık**, S. 686, (Ocak 1967), s.17-18.
- Soysal, İlhamî, “Başlamak Cesaret İşi”, **Akşam**, (4 Şubat 1968), s.7.

Soysal, İlhami, “Taşra Kızının Deliceleri”, **Akis**, (8 Nisan 1967), s.24.

Uyguner, Muzaffer, “Havva Çıkmazı”, **Varlık**, (15 Mayıs 1968), S. 718, s.14.

Uyguner, Muzaffer, Taşra Kızının Deliceleri, **Ulus**, Yıl 6, S. 67, (Nisan 1967), Ankara, s. 13.

Yalkın, Sabahattin, “Şiir’in Kına Gecesi”, **Damar**, S. 108, (Mart 2000), s.6.

Sanal Kaynaklar

<http://kkl.meb.k12.tr> [Erişim Tarihi: 30. 09. 2015 Saat: 16.05]

https://tr.wikipedia.org/wiki/hasan_kavruk [Erişim Tarihi 11.01. 2016 Saat.12.45]

<http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/kanli-noel-1395> [Erişim Tarihi: 5.05.2016 saat: 15.12]

Makale - Tez Kaynakçası

Erol, Ertan - Özer, Halis Ahmet “**Attilâ İlhan Sisler Bulvarı Şiiri Üzerine Bir**

Tahlil Denemesi”, Turkish Studies, Kış 2012, S. 1107-1117.

Gözükaraoğlu, Didem, (2011). “Attilâ İlhan Şiirlerinin Dili”, Trakya Üniversitesi

Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Yıldırım, Serpil, (2015). “Erdal Öz’ün Hayatı ve Eserleri”, Eskişehir Osmangazi

Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Belgeler

Belge 1: TC Milli Eğitim Bakanlığı Düzce Orta Okulu Müdürlüğü Sayı: 9/7.

Belge 2: TC Milli Eğitim Bakanlığı Düzce Orta Okulu Müdürlüğü Sayı: 123/7.

Belge 3: TC Milli Eğitim Bakanlığı Düzce Orta Okulu Müdürlüğü Sayı: sayı yok.

Belge 4: Tc. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane Genel Müdürü, Dr. Müjgân Cunbur, Ankara, (5 Mayıs 1975), S. 1956.

Belge 5: Davetiye.

- Belge 6: Attila İlhan'dan Türkan İldeniz'e Mektup. (İstanbul, 21 Şubat 1958)
- Belge 7: Gündüz Akıncı'dan Türkan İldeniz'e Mektup. (Ankara, 23 Temmuz 1968)
- Belge 8: Erdal Öz'den Türkan İldeniz'e mektup. (Ankara, 17 Kasım 1957)
- Belge 9: Şahinkaya Dil'den İldeniz'e Mektup. (Ankara, 1958)
- Belge 10: Şahinkaya Dil'den İldeniz'e Mektup. (Ankara, 3 Eylül 1958)
- Belge 11: İhsan Akay'dan İldeniz'e Mektup. (Varşova, 12 Mart 1968)
- Belge 12: Hazım Zeyrek'ten İldeniz'e Mektup. (Sivas, 27 Aralık 1966)
- Belge 13: Sami N. Özerdim'den İldeniz'e Mektup. (Ankara, 24 Ağustos 1968)
- Belge 14: Çetin Boğa'dan İldeniz'e Mektup. (Adana, 26 Temmuz 1968)
- Belge 15: Mehmet Edeş'ten İldeniz'e Mektup. (Stuttgart, 14 Mayıs 1965)
- Belge 16. Tanju Cılızoğlu'nun İldeniz'e ithaf ettiği şiir.
- Belge 17. Anıl Boduroğlu'nun İldeniz'e ithaf ettiği şiir.
- Belge 18. Anıl Boduroğlu'nun İldeniz'e ithaf ettiği şiir.
- Belge 19. İldeniz'in ikametgâhı.
- Belge 20. Dernek üyeliği belgesi.
- Belge 21: Attila İlhan'dan Türkan İldeniz'e Mektup. (Erzincan Askeri Hastahanesi, 17 Aralık 1957)
- Belge 22. Şiir sergisi defteri.

EKLER

Ek 1

Türkan İldeniz'in Gençlik Fotoğrafı.

Ek 2

Annemle babam yaşlılık yıllarında

Türkan İldeniz'in Annesi ve Babası.

Ek 3

YIL 1964
24 EKİM

Kaçak VI **TREVI çeşmesi - ROMA**
Üç kere öptüm de böyle attım

Türkan İldeniz'in Roma Gezisinden Fotoğraf.

Ek 4

29. 5. 1982 İst. Devlet konservatuvarı
Ulusal Balası

Türkan İldeniz Kızı Ece ve Ege.

Ek 5

T. C.
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Ortaokul Müdürlüğü
Müdürlüğü
Sıra 9/7

Sayın Öğrenci Velisi,

Okulumuzun I sınıf B şubesinde okumakta olan 410 numaralı çocuğunuz Cürkân İldeniz birinci kanaat notu döneminde öğrenim ve eğitim bakımından sınıf arkadaşları içinde daha üstün bir başarı göstermiş ve adı okul İftihar listesine geçirilmiştir.

Tebrik eder, çocuğunuzun önümüzdeki dönemlerde de daha büyük başarılarla erişmesini dilerim.

13/I/1951

Ortaokul Müdürü
Halil OKAN

Halil Okan

123/7

Sayın Öğrenci Velisi,

Okulumuzun I sınıf B şubesinde okumakta olan 410 numaralı çocuğunuz Cürkân İldeniz ikinci kanaat notu döneminde öğrenim ve eğitim bakımından sınıf arkadaşları içinde daha üstün bir başarı göstermiş ve adı okul İftihar listesine geçirilmiştir.

Tebrik eder, çocuğunuzun önümüzdeki dönemlerde de daha büyük başarılarla erişmesini dilerim.

29/III/1951

Ortaokul Müdürü
Halil OKAN

Halil Okan

30/V/1951

Sayın Veli,

Okulumuzun I sınıf B şubesinde okuyan çocuğunuz 410 numaralı Cürkân İldeniz nin 1950-1951 öğretim yılının her üç kanaat döneminde ahlak ve başarı bakımından sınıf arkadaşlarından daha üstün bir durum gösterdiği anlaşılmış ve adı yıllık İftihar listesine geçirilmiştir.

Sizi tebrik eder, çocuğunuza daha ileri sınıflarda da büyük başarılarla erişmesini dilerim.

Ortaokul Md.

Halil Okan

İldeniz'in İftihar Belgelerinden Örnekler.

Ek 6

münakaşa

Siyaset - Sanat

Türkan İldeniz
Posta Kutusu 797
İstanbul.

Ginydın Prenses,

Son mektubum cevabsız kaldı sayıyorum. Burada Tur-
tay'a rastladım. Erzincan'a yazmış olduğunu söyledi.
Leibuki oraya giden mektuplarının hepsi buraya çevril-
diği halde seninkisi gelmedi. Demek ki yazmadıysın. Küçük
Nispetiye mektubunu da yazmışsın. Ancak onunla ilgili olarak
hiçbir şey yazmamışsın. Bu yüzden yazmamışsın, yazmamışsın
ya da yazmamışsın.

İşte o öfkeyle burada bir dergi çıkarıyorum. Tabii,
senin şiirlerine de bir şeyler düşünülecek. Fakat bur-
ada dergide 'YARININ BAŞLANGICI' başlığı altında neni
düşünmemiş sanatçılara ayırdığımız bir kısım ve
) kısmında her sayı yenilerden birisini ele alacağız. İş
de onun için senden yazı istiyorum.

Milakat tarzında bir şey değil bu. (Önüne gelen mü-
lakat yapıyor) Daha ziyade sanatçıdan okuyucuya mektup
ve hat sanatçının kendi kendisiyle konuşması gibi bir
şey olacak. Ne çok kısa olmalı ne de çok uzun. Sana bir
kolaylık olsun diye nelerden bahsedebileceğini söyle
yazdırtirim: Sanata girişin, sanat üstünde düşündükleri
türk sanatı hakkında aklına gelenler, sanat ve siyaset
arasındaki ilgiler vs. Seni ürkitmesin bunlar prenses,
çinden geldiği gibi yaz. Kendini göster.

Bunların dışında derginin kısaca seni tanıtabilme-
si için bir de biyografisini ilâve et mektubuna.

Hadi, bekliyorum.

Bilmen öğrendin, hastalık faslını iyi bir netice
ile hallettin, üç ay tehdilhava ile İzmir'e geldin. Mart
başında oraya da geleceğini umuyorum. Herhalde. 2005-1594

Ek 7

Saat: 9.30 17.11.1957
Antara

Cocuk!

Gece kay kara uyandim, uyadum. So-
nunda sabah ettiim. Iste zaman birat da
na oldü gibi. O korkunç 500 saatin hiç
almassa 20-30 saat daha geride kal-
di. Utun süren kervanlık, kan bir yaldiz
yünlük bu, benim yaptığım. Ama yünlük
değilim hiç almassa. Su çok da buza se-
viniyorum. Bir cennet mi çıkacak önüme?
Biliyorum. Ama bir cennet çıkabilir di-
ye düşünüyorum. Cennet de cehennem
da bizim düşünce ünlülerimiz değil mi?
Beni, Yaşamak istemediğim saatleri zorla
yaşamaya iten bir şey var belli, ama
bir cennet düşünümeme kimse engel
olamaz sanıyorum.

Büyük Pasta Solunu kuramı otur-
tabilecek tek yer. Iste yine o masaya,
cüm kemene oturmuş, seni yediyorum
Az sonra s: ek kocaomun yudumlan-
ken ya da pastamı bığamla köüp
ağtıma atarken, ~~gözlüm~~ karamdaki is-
kembelenin korkunç boşluğunu yadıra-
cak. Soura sigaramı yalınmak isteği
yine içim kavuracak. Ama boşgeç.
Alışıyorum buna da. Ben çok yalınlık
geçtim ama, su benim için yeni bir
yalınlık oldu. Oldulge de büyük
Alışıyorum buna da.

~~İste~~ İste ~~senin~~ senin ~~olduğ~~ olduğ ~~ge-~~ ge-
cece. Bu ~~halk~~ halk ~~den~~ den ~~den~~ den ~~den~~ den

Ek 8

Ankara, 5/9/958

İyi kadın, iyi saire !

İçten mektubunuzu aldım kaç kez okudum-bilmeyizsiniz.Karşımda gerçek sevginin güldür gibi olduğu derseni yalan söylememiş olurum.Bu kadar açık parlı bir yazıya sebep olduğunuz bana daralmayınız.Bir kötülük yoktur içinde.Olası ile deyarıklı kızsınız!Her tatlı söze her yapmacık itirafa kulak asmayız.İhtilerinizi gerçekten sevmeye başladım.Kadınca seziler,duyular seviler işi şil şiirlerinizde.İnsanın kendisi olmalı önce.

Hal tercümanızı aynen sizin ağzınızdan koymak istiyorum,lütfen acele azanla bu hususu.Türkân hanım..

Sizden bana ithaf edilmiş bir resminizi istihbar etsem?Ben de size bir çekmiş amı olsun diye resmimi sunuyorum.İkinci mektubunuz üstüne içlendim p kabul etmenizi rica ederim.Sizinkini de bekliyeceğim.Belki bu mektuplar üstün dostluğunuz devam eder sanıyorum.Beni tanısanız hemen arkadaş olursunuz.Pek çoktan pek samimi kişiyimdir.Bu satırları ol yazımla yazmak isterdim,özürler..

Şiirde yepyeni güçlü bir isim olarak geleceğe kalacağınıza inanıyorum.İsminiz "Aşk"ca yenileğe uğramamanı beklerim.Siz seversiniz-anlaşılırsanız sever-siz yüz verirsiniz.Gerçek kişinin bir gün sizi unut-emesini ben de isterim.Dostlarının saadeti benim saadetim demektir.

Mektuplarınızdaki atmosfer değişmezse ben de dert yanacağım size.İhtiyacımdan artık Ankara'ya yolumuz düşerse beni unutmasanıza rica ederim Türkân hanım.İstanbul'a yakınlarda gelmek istiyorum,sizi bulmağa çalışırım o vakit. Resimlerinizi göndermek istemedim,bana ait olmadıkları halde.Çünkü onlar hepimde bir parça siz vardınız sevdiğim bir özama kişiliği gizliydi.

Kardeşim vardır Ankara Devlet Konservatuvarında gelecek yıl soprano çıkacak.Sizi pek sever. Resimlerinizi pek beğendi.Ne tatlı,ne şeker ne güzel yazmış dedi.Bu kadar açık olmanı bağımlımanız istihbar ederim.Kızmayınız bana.İsminizi nakletmek istediğim.

Resmimi gönderdim kendinize göre bir anlam çıkarırsınız.Uzunca boylu esir bir kişiyim.27 yaşlarımda.Kişisel durumumu içtenliğiniz devam ederse yazımla.

İvedi olarak yantınıza bekliyeceğim.

Gerçek sevginin sizi bırakmamasını dilerim,aziz sairem!
Saygılarımla.

Şahinkaya DJI

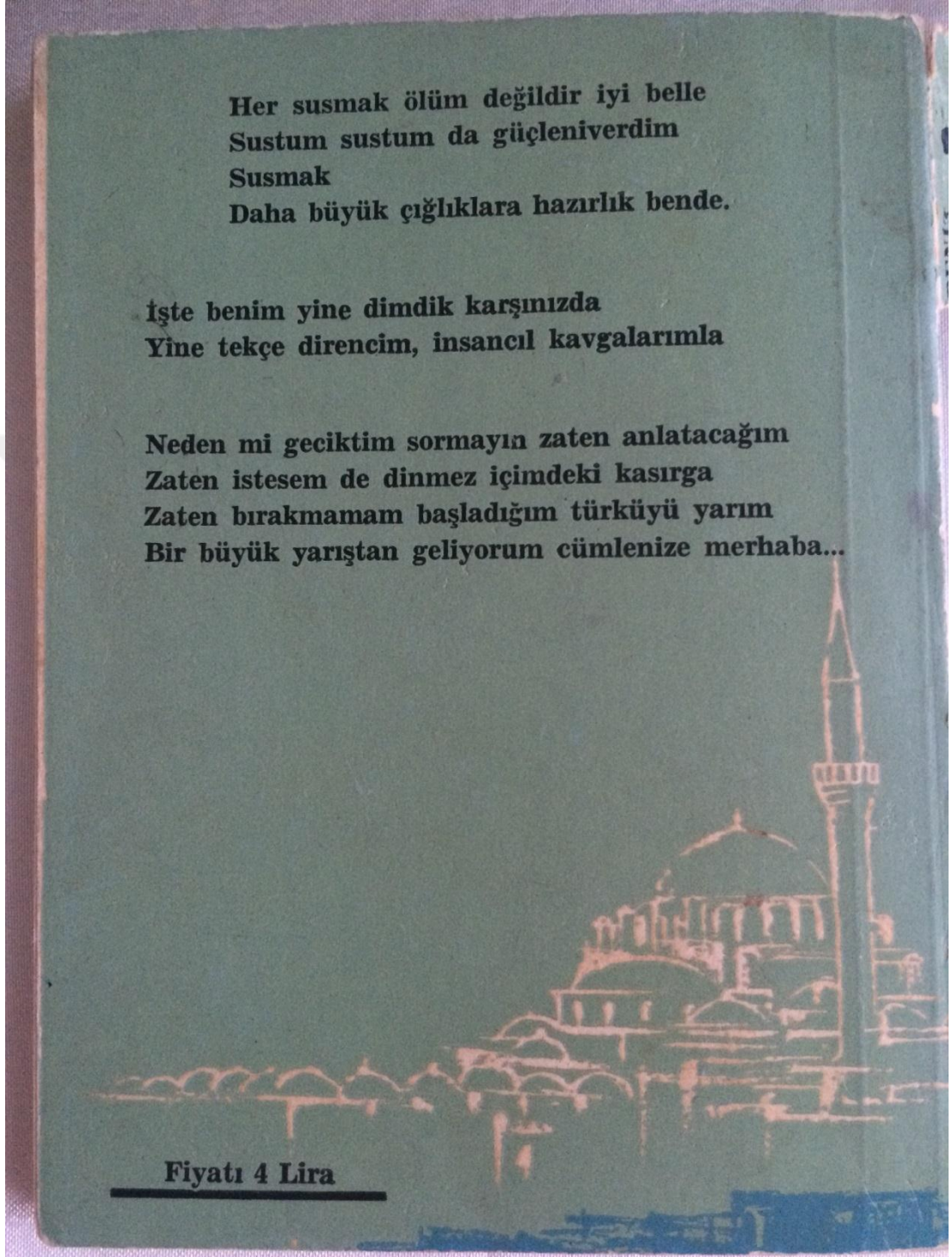
Şahinkaya Dil'den İldeniz'e Mektup.

Ek 9

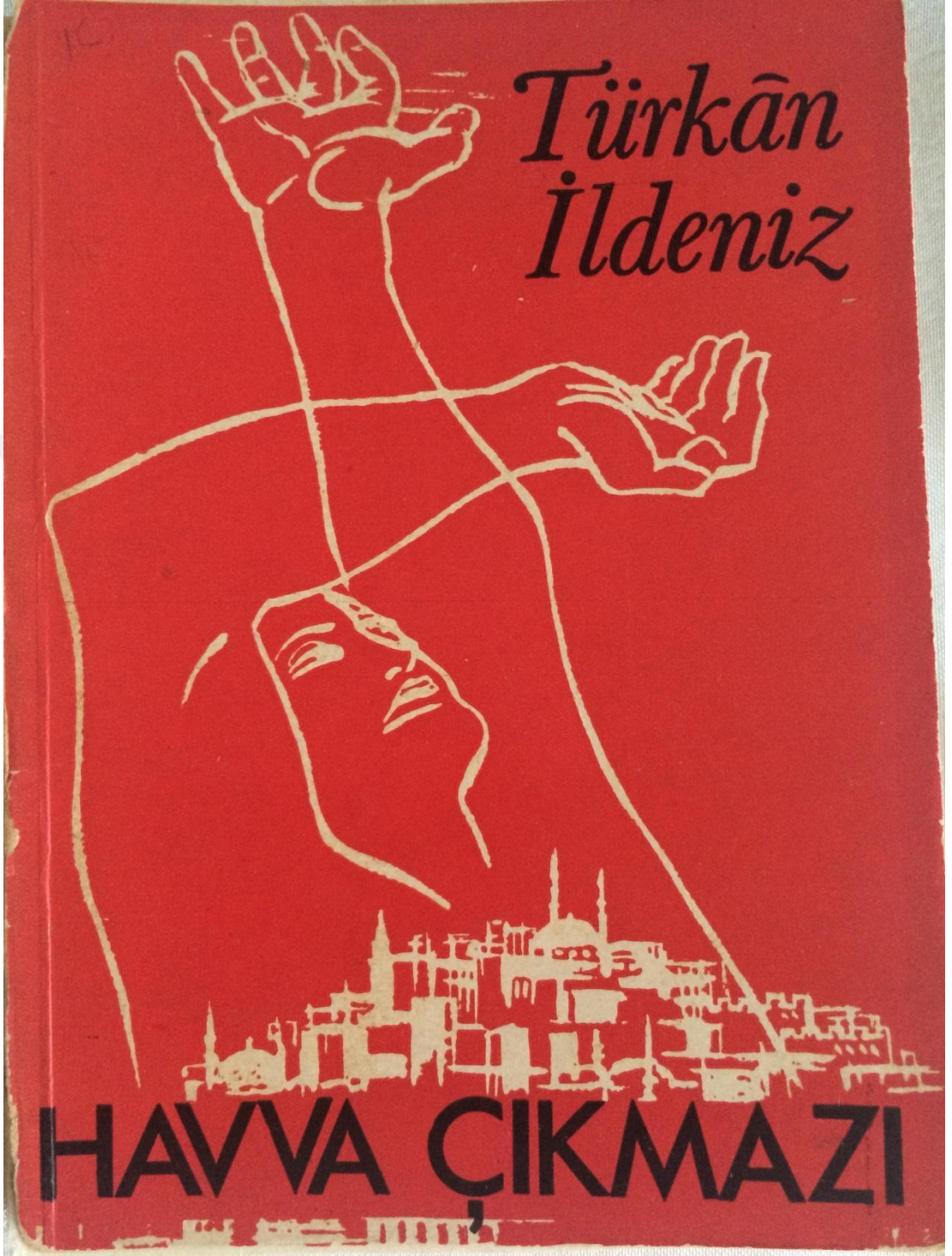
Taşra Kızının Deliceleri Ön Kapak.

Ek 10

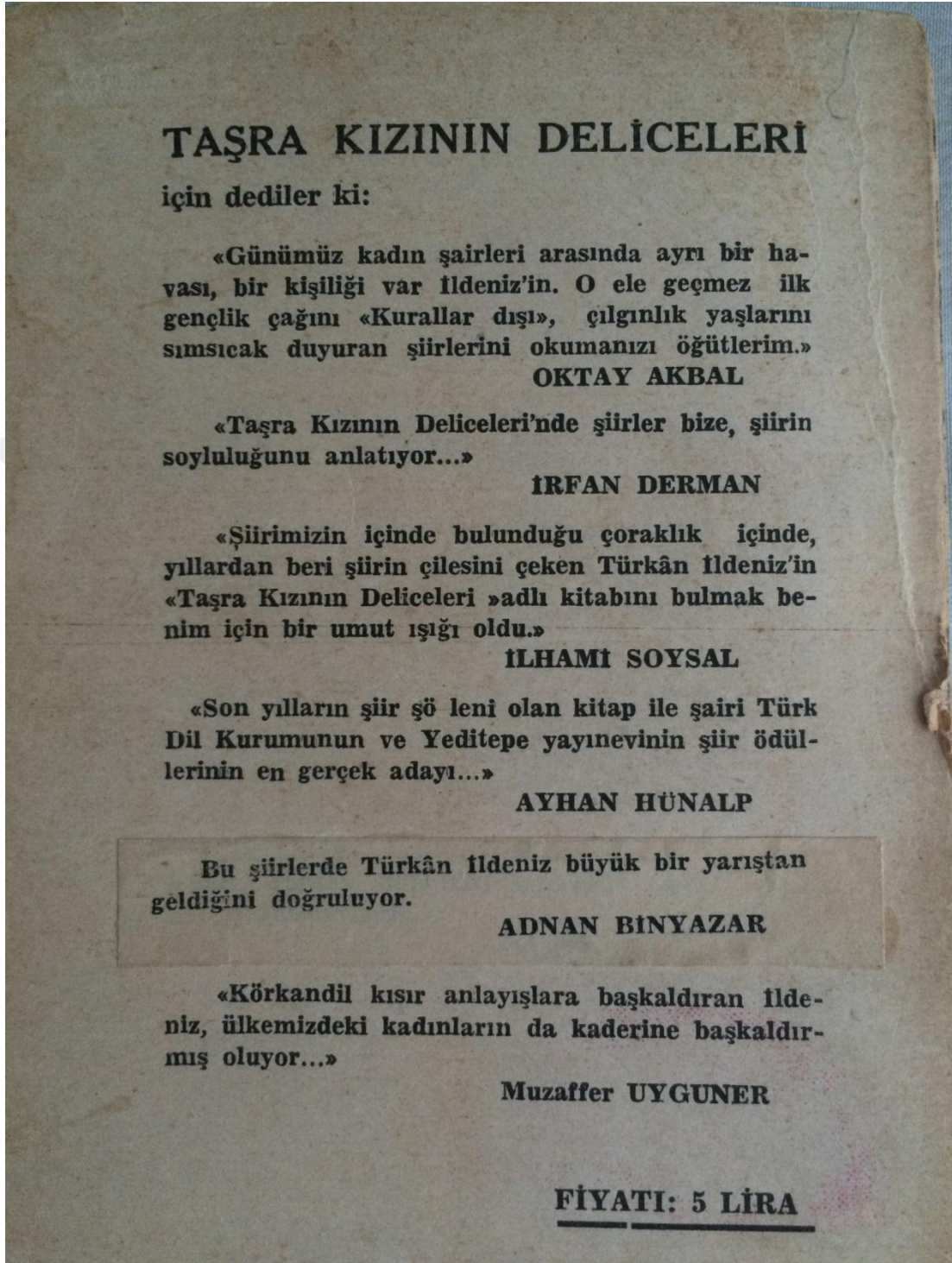
Taşra Kızının Deliceleri Arka Kapak.

Ek 11

Havva Çıkmazı Ön Kapak.

Ek 12

Havva Çıkmazı Arka Kapak.

Ek 13

Kıvılcık sahibi Türkan Hanım'ın
içten kutlorum. 16.2.1967

Haris Bicer

1 - Haris Bicer 2 - Muhsin Kut 3 - Kut'un eşi
4 - Tüknâ İldeniz

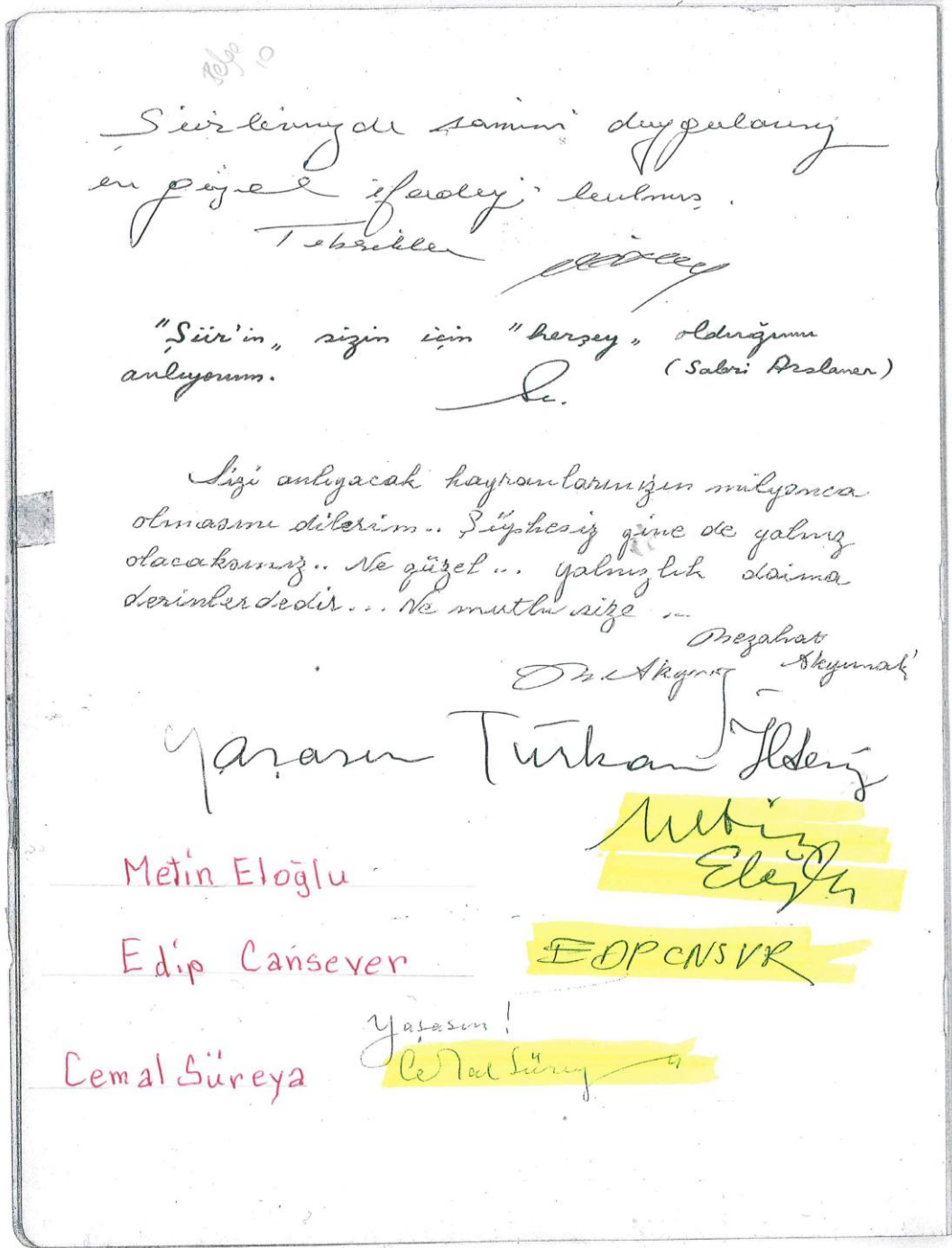
Bütün şairler ve telâsı ile
Unutamayacağım bir gün oldu.
Çok düzenlemeler daha gelecek bunun
adından ama büyükleri herhalde
gelmez.

16.2.67

Bende kocamla aynı fikirdeyim
Kut

Türkan İldeniz'in Resim Sergisinden Bir Fotoğraf.

Ek 14

Türkan İldeniz'in Şiir Sergisindeki Anı Defterinden Örnek.

BÜYÜK SAN'AT ŞÖLENİ

TÜRK EDEBİYATINDA GÜNÜMÜZÜN OTORİTELERİ 12 EKİMDE DÜZCE'DE

12 EKİM 1968

Cumartesi günü akşamı *Reşat Sineması* salonunda

BÜYÜK EDEBİYAT GECESİ

TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATINDA İSİM YAPARAK ŞÖHRET SARAYININ ŞEREF SALONUNA GİREN BU DEĞERLERİN İSİMLERİNİ İFTİHARLA SUNARIZ

Orhan Kemal
Samet Ağaoglu
Haldun Taner
Fazıl H. Dağlarca
Çetin Özek
Yaşar Kemal
Oktay Akbal
Özdemir Asaf
Fakir Baykurt
Tahir K. Makal
Cengiz Tuncer

İlhan Selçuk
Can Yücel
Bekir Sıtkı Erdoğan
Talip Apaydın
Tektaş Ağaoglu
Sermet Çağan
Dursun Akçam
Necati Cumali
Süleyman Üstün
Hayati Aslıyazıcı
İhsani Sırrioğlu

BELDEMİZİN ŞAIRİ

Taşra Kızı

TÜRKÂN İLDENİZ

NOT: 1 — Ankara ve İstanbul Basınından temsilciler gelecektir.
2 — Şiirleri okumak ve Hikâyeleri dramatize etmek için özel olarak Tiyatro sanatçıları çağırılmıştır.
3 — Davetiyeler İnanç Kitabevi ve TÖS Düzce Şubesi'nden temin edilir.

T.Ö.S.
Düzce Şubesi Yönetim Kurulu

Düzce'de Düzenlenen Şiir Şöleni Davetiyesi.

Ek 16

Belya (13)

YILDIZ AGAÇ DAG BİR VE ADAM

Tirkan İldeniz'e

Bir yıldız gecenin tirküsünü söyledi
 Bir yalçız geleceğin yokluğuna titredi
 Bir yıldız bir yıldıza küstü
 Bir yıldız inatından yere düştü .

Bir ağaç bir ağaca özentisinder büyüdü
 Bir ağaç yapraklarına güldü
 Bir ağaç bir zaman parçası içinde öldü

Bir dağ gelceğe tükürdü
 Bir dağ arzularına büyüdü
 Bir dağ bir dağa kavuştu

Bir adam doğasına tapındı
 Bir adam doğasına tüküldü
 Bir adam dualarına uzadı
 Bir adam yerin her katmanında dualarına yaşadı

Tanju Cılızoğlu

Şiiri size adanarak, bu şekilde basılmasında

acaba bir mahzur var mı ?

Tanju Cılızoğlu'nun İldeniz'e İthafen Yazdığı Bir Şiir.

Ek 17

23. Ekim 1957

F. İldeniz'e yazdığım bir
 son günün birinde yazılan dileğiydi.

40

GÖRÜŞMELER

Kerpiç demir kerpiç duvarlarla yüz kırk kişi
 Avuç içi kadar bir toprak toprağın ortasında
 Davaşınan kanlar için yağınca gülden uzak
 Ve yağınca güne kadar kargılıklı
 Karsızlıklar kanlar kavgalar
 Sakıncı bir marga toprak uğruna
 Ve narasız bir Kızılcık Kartal

Bunun tarla ile kardaş Kırkandı
 Neşes alıp vevak bile güc değil bayramında
 Kerpiç demir kerpiç duvarlarla yüz kırk kişi
 Ve dikeni koparılmış anca dala bir kızılcık
 Kırk elleri kırk duvarlarla şaka

ANIL BODUROĞLU

Anıl Boduroğlu

23. EKİM 1957

Anıl Boduroğlu (Meriçelli)'nin İldeniz'e İthafen Yazdığı Şiir.

Ek 18

T. C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
Millî Kütüphane Genel Müdürlüğü

Sayı : 1956
Konu :

Ankara, 5 1 5 1 1975

Sayın Türkân İldeniz

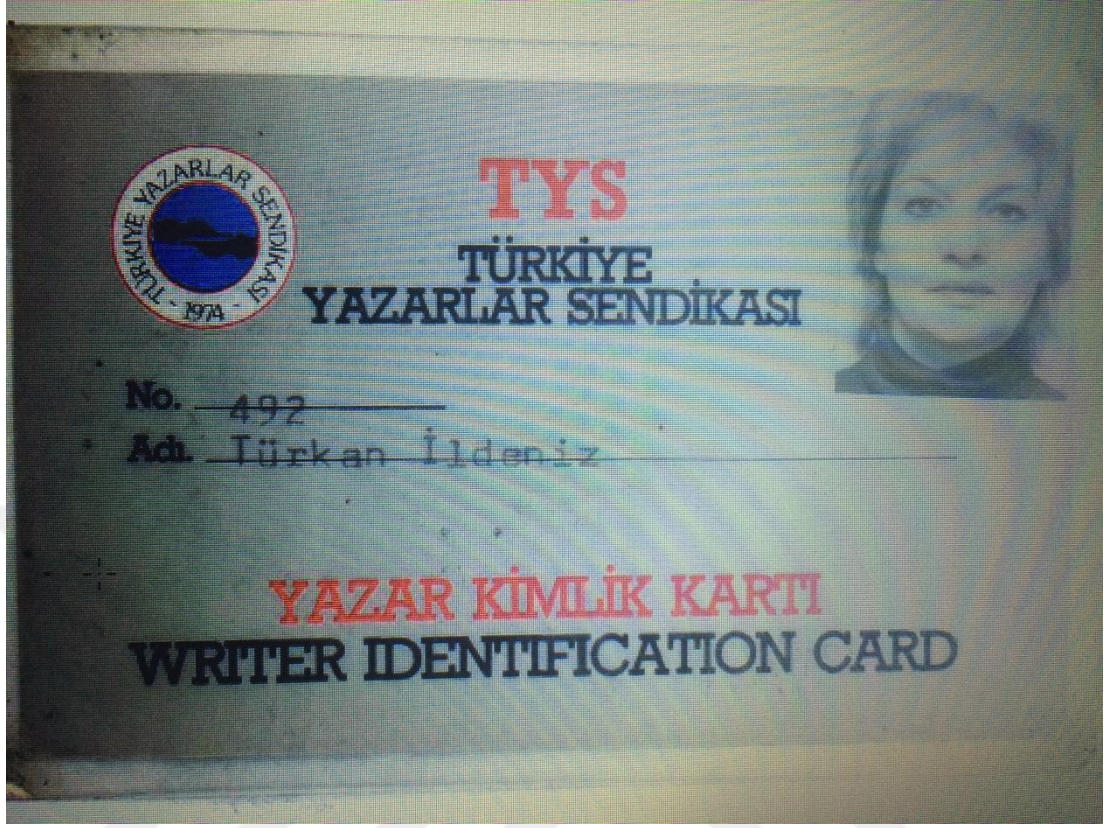
1975 yılının Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Kadın İli ilân edilmesi dolayısıyla Bangkok'da açılacak bir sergiye Türk kadınlarının eserlerinin de sergileneceğini Kültür Bakanlığında aldığımız bir yazıdan öğrenmiş bulunuyoruz.

Mümkünse eserlerinizi, bu sergiye gönderilmek üzere Kütüphanemize yollamanızı saygı ile rica ederim.

Dr. Müjgan Cunbur
Dr. Müjgan Cunbur
Millî Kütüphane Genel Müdürü

Uluslararası Şiir Yarışması İçin İldeniz'e Kültür Bakanlığı Tarafından Gönderilen Yazı.

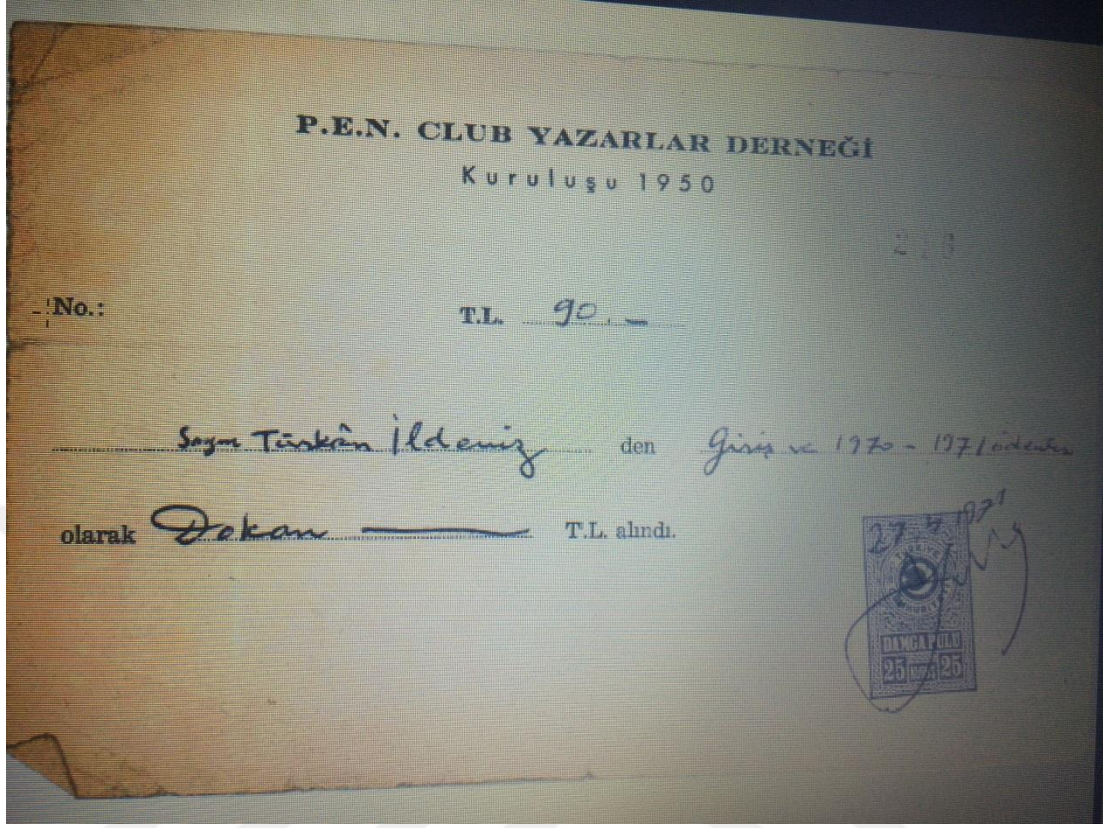
Ek 19

Baba Adı Nurattin
Ana Adı İkbal
Doğum ~~Meri~~ ve Yılı Düzce 1938
Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer Bolu
Uyruğu T.C.
Ev Adresi Druçgazi Sk 29/3 Fatih/İst.
Kartın Düzenlendiği Tarih 17.2.1995
Genel Başkan [Signature] Genel Sekreter [Signature]

TYS Yazarlar Birliği Üye Kartı.

Ek 20

P.E.N. Yazarlar Derneği Üye Dekontu.

ÖZGEÇMİŞ

1992' de İstanbul'da doğdu. İlk ve ortaokulu Eyüp Dede Korkut İlköğretim Okulu' nda okuduktan sonra lise öğrenimini Sultan Selim Kız Meslek Lisesi'nde tamamladı. 2010' da başladığı Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 2014'te mezun oldu. Aynı yıl Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na kayıt oldu.

